Збірник матеріалів

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПОВАГИ, ЗАХИСТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

23 ЛИСТОПАДА 2023 РОКУ

м. Дніпро

LAW FACULTY

DNU

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Юридичний факультет
Кафедра адміністративного і кримінального права

Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі

Збірник тез

Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Дніпро 23 листопада 2023 р.)

Дніпро | ЛІРА |2023

УДК: 342.726-053.2:004 (062.552)
А 433

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Оковитий Сергій Іванович - ректор ДНУ імені Олеся Гончара, Заслужений діяч науки і техніки України, Відмінник освіти України, доктор хімічних наук, професор

Юзікова Наталія Семенівна - докторка юридичних наук, професорка

Соколенко Ольга Леонідівна - деканеса юридичного факультету, докторка юридичних наук, професорка

Топчій Василій Васильович - Заслужений юрист України, директор навчально-наукового інституту права Державного податкового університету, доктор юридичних наук, професор

Корнякова Тетяна Всеволодівна - Заслужений юрист України, завідувачка кафедри адміністративного і кримінального права, докторка юридичних наук, професорка

Алексєєнко Ігор Григорович - завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права, доктор юридичних наук, професор

Бережна Катерина Вікторівна - завідувачка кафедри європейського та міжнародного права, докторка юридичних наук, професорка

Мудриєвська Людмила Михайлівна - завідувачка кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління, кандидатка філософських наук, кандидатка юридичних наук, доцентка

Кривошеїн Віталій Володимирович - декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин, доктор політичних наук, професор

Бондаренко Зоя Петрівна - деканеса факультету психології та спеціальної освіти, Відмінник освіти України, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Кирилова Оксана Вікторівна - деканеса факультету систем і засобів масової комунікації, кандидатка філологічних наук, доцентка

Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі: [збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 23 листопада 2023 р.]. Дніпро: Ліра, 2023. 348 с.

Всеукраїнська науково-практична конференція проводиться за фінансової підтримки у межах проєкту “Support for improving the quality of teaching, research and international activities at Oles Honchar Dnipro National University (DNU)” upported by Charles University in Prague and funded by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

У збірнику висвітлено результати досліджень питань захисту прав та інтересів дитини, які були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі». Для науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів та широкого кола громадськості.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначним редагуванням.
Відповідальність за їхню якість, оригінашльність, достовірність, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та інформацію для службового користування, несуть автори.

ISBN 978-966-981-853-9

© ДНУ, 2023
© «Ліра», оформлення, 2023

УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩО ПРИЙМАЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

- ✓ Департамент освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації
- ✓ Управління з питань культури та спорту Дніпропетровської обласної ради
- ✓ Відділ захисту інтересів дітей та протидії насильству Дніпропетровській обласній прокуратурі
- ✓ Ювенальна превенція УПД Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області
- ✓ Управління забезпечення та документообігу Міністерства юстиції України, м. Київ
- ✓ Управління нотаріату південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції, м. Одеса
- ✓ Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Вінниця
- ✓ Громадська організація «ІМПУЛЬСАР», м. Дніпро
- ✓ Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, м. Київ
- ✓ Державний податковий університет, м. Ірпінь
- ✓ Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро
- ✓ Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
- ✓ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
- ✓ Класичний приватний університет, м. Запоріжжя
- ✓ Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського
- ✓ Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів
- ✓ Національний авіаційний університет, м. Київ
- ✓ Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса
- ✓ Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса
- ✓ Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків
- ✓ Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків
- ✓ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди м. Харків
- ✓ Національна академія правових наук України, м. Харків
- ✓ Науково дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, м. Харків
- ✓ Пенітенціарна академія України, м. Чернігів

ЗМІСТ

Оковитий С.І.	*Вітальне слово*	13

Наукові доповіді

Алєксєєнко І.Г.	*Сучасні правові парадигми щодо удосконалення регулювання трудових правовідносин в гіг-економіці*	14
Басиста І.В.	*Насильницька передача українських дітей*	17
Бондаренко З. П.	*Волонтерство як ресурс захисту права дитини на збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану*	22
Будяченко О.М.	*Деякі питання особливостей підлітків, психологічно схильних до протиправної поведінки*	25
Верба О.В.	*Механізм впливу інформаційних технологій на формування IT-залежності підлітків*	28
Гиренко Л.А.	*Стратегія реалізації прав дітей у кризових і надзвичайних ситуаціях: правовий аспект*	30
Гудошник О.В. ***Бучарська І.С.***	*Дитячі «голоси війни»: етика збору медіа свідчень*	33
Денисов С.Ф. ***Сердюк П.П.***	*Протиправна поведінка та інформаційний вплив на дофамінову систему дітей*	35
Дідківська Г.В.	*Сімейне неблагополуччя як фактор формування злочинної поведінки неповнолітніх*	38
Дриголь О.О.	*Правові аспекти захисту прав дитини в цифровій сфері: стратегії уникнення корупційних загроз*	40
Ємельянов В.П. ***Митрофанова Ю.С.***	*Чи дійсно положення частини першої статті 3011 КК України цілеспрямовані на захист дитини?*	43
Живова Ю.В.	*Ризики глобальних інформаційних мереж щодо злочинності неповнолініх*	46
Завгородня Ю.С.	*Міжнародне співробітництво у забезпеченні прав дитини у цифровому середовищі як нагальна проблема*	49
Кирилова О.В.	*Мобільний застосунок як безпечний інструмент медіаосвіти підлітків*	51
Клепка Д.І.	*Забезпечення прав учасників судового провадження при проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження*	54
Кобрусєва Є.А.	*Профілактика впливу інтернет-залежності неповнолітніх: зарубіжний досвід*	56
Колодін Д.О.	*До питання кримінальної охорони виборчої системи*	58

	в окремих країнах пострадянського простору	
Конопельський В.Я.	*Кримінально-правова охорона прав неповнолітніх у цифровому просторі*	60
Корнякова Т.В.	*Кримінологічні аспекти додержання прав дітей*	64
Крестовська Н.М.	*Відновне правосуддя щодо неповнолітніх в Україні в мирний та воєнний час*	66
Куліковська А.О.	*Виконавчі дії по забезпеченню прав дітей*	70
Курінна О.О.	*Практичне впровадження положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства*	73
Кучма О.Л.	*Призначення пенсії у разі втрати годувальника дитині загиблого волонтера: проблемний аспект*	76
Лахова О.В.	*Інтернет-залежність як фактор, дедетермінант кримінальних правопорушенньщодо неповнолітніх*	79
Литвин О.П.	*Актуальність медіації в умовах воєнного стану в Україні*	82
Лихова С.Я. ***Ковтун О.І.***	*Кримінально-правовий аспект цифрової ідентифікації осіб*	84
Лозова О. Ю.	*Освіта, робота та соціальний захист жінок та дівчат під час війни*	87
Локтіонова В.В. ***Пустовіт І.В***	*Правовий нігілізм та правовий ідеалізм як найбільш поширені форми деформації правосвідомості української молоді в умовах цифровізації суспільства*	89
Лопащук Д.І.	*Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти неповнолітніх: проблеми кваліфікації*	91
Максіменцева Н.О.	*Обмеження прав батьків в умовах воєнного стану як підстава знецінення прав дітей*	96
Мироненко В. В.	*До питання безпечного цифрового середовища дитини*	98
Миронова В. В.	*Застосування запобіжних заходів в кримінальному провадженні до неповнолітніх*	101
Митрофанов І.І.	*Перспективи криміналістики під впливом кримінального провадження в справах із захисту права дитини у цифровому середовищі*	104
Негребецький В.В.	*Криміналістичні технології боротьби з фейками в інформаційному середовищі*	107

Петер Г.Г.	*Кримінологічна модель космічної безпеки як інструмент становлення нового світового порядку у воєнний та післявоєнний часи*	110
Петренко Т.В. ***Безкоровайна О.Л***	*Принципи співпраці психологів і освітян щодо підтримки, збереження психічного здоров'я дитини під час крос-культурної комунікації*	112
Петров П.Г.	*Цифровізація міжнародного простору та захист прав дитини у цифровому просторі*	114
Попова Н.В.	*«Казкотерапія» - ефективний інструмент арт-терапії для дітей, у контексті забезпечення поваги реалізації та захисту прав дитини у цифровому середовищі*	116
Приходько О.М.	*Соціальна природа інтернет-залежності дітей та її критерії*	119
Рогатинська Н.З.	*Забезпечення реалізації конституційних прав дитини під час досудового розслідування*	122
Сіньова Л.М.	*Правовий статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів в Україні*	124
Сіренко С.В.	*Виконавче провадження на користь дитини*	128
Соколенко О. Л.	*Проблема корекції порушень поведінки у дітей дошкільного віку з синдромом дефіциту уваги*	131
Стоматов Е.Г.	*Право на повагу до приватного та сімейного життя дитини*	134
Стрельцов Є.Л.	*До питання про функції кримінального права*	137
Топчій В.В. ***Топчій О.В.***	*Про деякі результати емпіричних досліджень, повязаних із захистом прав дітей в україні в цифровому середовищі*	141
Топчій В.В.	*Цифровізація як детермінант злочинності неповнолітніх*	144
Хом'яченко С.І.	*Роль сім'ї в запобіганні кібергрумінгу*	146
Чмух Ю.В.	*Захист персональних даних дітей в мережі Інтернет*	149
Юзіков Г.С.	*Зарубіжна практика запобігання злочинності без кордонів у глобальних викликів*	151
Юзікова Н.С.	*Кримінологічний аналіз деструктивного впливу інтернет-контенту на міжособистісне спілкування у ювенальному середовищі*	154

Молодіжна наукова платформа

Третій (науково-освітній) рівень вищої освіти

Балакша О. А.	*Використання мультимедійних презентацій в освітньому процесі у закладах вищої освіти*	160
Беспаленков Р.О	*Основні функції підрозділів Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування та Управління превентивної діяльності Національної поліції України*	161
Большакова Д.О.	*Тенденції укладення угоди про примирення з потерпілою неповнолітньою особою*	166
Гладченко Д.М.	*Криміналізація суспільно небезпечних діянь, визначених ст. 435[1] КК України, як особливий захід додаткового захисту прав і свобод, честі і гідності дітей та інших близьких родичів і членів сімей українських військовослужбовців*	169
Горячов І.Д.	*Вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності*	172
Воробйов В	*Зміст діяльності органів влади під час дії воєнного стану*	174
Гетьман Є.С.	*Екологічна безпека як основа прийнятного розвитку дитини*	176
Демченко С.В.	*Впровадження електронного кабінету в єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі*	179
Красножон О. М	*Представницька діяльність прокуратури при забезпеченні прав дітей на освіту в умовах воєнного стану*	182
Лахов А.С.	*Захист неповнолітньої особи в судовому процесі: історичний аспект*	185
Лисенко Н.А.	*Правова природа корумпованості суспільних відносин у державні антикорупційній політиці*	188
Масалітін В.В.	*Правовий статус дітей під час воєнного стану*	189
Масенко А.О.	*Правозастосування спеціальної конфіскації як самостійного заходу кримінально-правового характеру у практиці ЄСПЛ*	192
Нековаль Є.	*Підкуп у виборчих правовідносинах за німецьким та українським кримінальним законодавством: окремі аспекти порівняння*	195
Рудковська О.В.	*Вплив творчої діяльності на ментальне здоров'я*	197

Савченко О.М.	*Повноважені суб'єкти надання публічних послуг у реалізації прав дітей*	200
Селіванова К.В.	*Механізми захисту прав дитини в україні крізь призму регулювання нотаріальної діяльності органами юстиції*	202
Сорока М. В	*Природа цифрових доказів та сучасні проблеми їх використання у кримінальному процесі при доказуванні винуватості*	205
Соха С. С.	*Громадський контроль за правами дитини*	207
Філатова Є.В.	*Огляд можливостей співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями для покращення правового регулювання трансплантації в Україні*	209
Хандога А.В.	*Інтеграція України в світовий фінансовий простір: стратегії та завдання Національної комісії з фондового ринку та цінних паперів*	211
Хандога В.В.	*Проблемні питання правовідносин, пов'язаних із визначенням місця проживання малолітньої дитини з одним із батьків*	213

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Бабічук О. Г	*Поліпшення ментального здоров'я засобами арт-терапії в умовах воєнного стану*	218
Бебеш Д.О.	*Психолого-педагогічний супровід ментального здоров'я дітей з ООП в умовах інклюзивного середовища*	220
Боровик К.В.	*Захит прав дітей у інформаційному просторі*	223
Бугайова Л. В.	*Розвиток навичок взаємодії у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення*	225
Василенко Б.В.	*Захист прав дітей з порушеннями інтелектуального розвитку*	227
Гнатенко М. П.	*До питання ефективного захисту прав дітей в умовах війни*	230
Державець Т.А.	*З історії дослідження дислексії*	232
Забун А. І.	*Корекція порушень темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з логоневрозом*	235
Карпенко Г. І.	*Особливості використання нейропсихологічної гри в корекції дисграфії*	238
Ковтун Є.С.	*Проєкт «дитячі голоси» як інформаційна підтримка дітей, що постраждали від війни*	240

Кравченко О.В.	*Корекція порушень звуковимови сонорних приголосних у дітей старшого дошкільного віку*	241
Липкань С. В.	*Проблема формування у дітей із особливими освітніми потребами емоційно-вольової готовності до школи в умовах інклюзивної освіти*	244
Лубенець А.О.	*Прикладні соціально – комунікаційні технології та їх вплив на соціалізацію дитини*	247
Марков Р.А.	*Захист прав дітей в умовах децентралізації в період воєнного стану*	249
Мхеян Д. А.	*Захист дітей від шкідливого контенту*	250
Полях Є.С.	*ІТ-технології на захисті права дітей на охорону здоров'я в Україні*	253
Полях М.Є.	*Організація надання медичної допомоги вразливий категорії дітей як складова забезпечення прав дитини відповідно до Конвенції ООН Про права дитини: міжнародний досвід*	256
Силантьєва О.Д.	*Логопедична підтримка та розвиток мовлення дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у контексті воєнного стану*	258
Стародубцева А.О.	*Особливості формування та підтримки ментального здоров'я молодшого школяра з ООП в умовах воєнного стану*	261
Тезик А. Ю.	*Формування моделі соціальної поведінки у дітей з порушеннями аутистичного спектру*	264
Циганок Є.О.	*Інститут уповноваженого з прав дитини у забезпеченні ювенальної соціалізації інтересів неповнолітніх*	266

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Аліщенко А.І.	*Публічне адміністрування і сучасна доктрина адміністративного право*	268
Бейгул Д.Ю.	*Адміністративні та кримінальні правопорушення серед неповнолітніх*	270
Бугаєнко Т.О.	*Сучасний стан забезпечення прав дітей, перспективи їх захисту й реалізації*	272
Гора А.	*Захист прав дитини під час кібербулінгу*	274
Горобей Я.Ю.	*Правовий аналіз обмежень щодо користування соціальною мережею малолітніми особами*	277
Іванченко А.В.	*Захист та реалізація прав дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного*	279

	стану	
Іордан В.Р.	*Міжнародні стандарти та законодавство щодо захисту прав дітей в цифровому середовищі*	280
Калайда А. І.	*Захист прав дітей на приватність у цифровій епосі*	283
Кругла Х.В.	*Захист ментального здоров'я дітей під час війни*	286
Кучеркова Є. І.	*Цифрові загрози для прав дитини*	288
Левіна Х. М.	*Корупція в сфері дітей: загроза майбутньому*	290
Любославська Д.Є.	*Політика та стратегія у сфері захисту права дитини у цифровому середовищі*	281
Мацюк М.А.	*Захист прав дітей у період воєнного стану*	294
Меркулов С.О.	*Аналіз законодавства та судової практики крізь призму кримінальної відповідальності власника акаунта в соціальній мережі за поширення незаконної інформації*	295
Мирошник М. Є.	*Домашнє насильство в Україні та світі серед жінок-жертв*	298
Моря С.І.	*Захист та реалізація права дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану*	301
Мудрак В.О.	*Взаємозв'язок криміналістики, оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу в рамках закономірності злочинної діяльності*	304
Ніфталієва М.І.К.	*Клінічне інтерв'ювання у контексті захисту прав людини*	307
Новікова С.В.	*Збереження ментального здоров'я дітей під час воєнного конфлікту*	309
Паливода Є.О.	*Захист та реалізація прав дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану*	311
Пивоваров В.О.	*Законодавче впорядкування захисту та забезпечення прав дітей, які знаходяться поблизу та в районах бойових дій*	313
Пінчак І.С.	*Причини та фактори, що сприяють корупції*	315
Полятикін М.М.	*Захист підлітків під час воєнного стану*	318
Портянов Д.С.	*Політика та стратегія у сфері захисту прав дитини у цифровому середовищі*	321
Похиленко.О.І.	*Правове регулювання реалізації та відстоювання прав дітей у кризових і надзвичайних ситуаціях*	323

Прудко Є.А.	*Злочини терористичної спрямованості за кримінальним кодексом України*	325
Родигіна В.А.	*Сучасні тенденції в криміналістиці та їх вплив на ефективність оперативно-розшукової діяльності та кримінальний процес*	327
Розгон Н.В.	*Особливості правового режиму використання виключної (морської) економічної зони України*	330
Рудакова К.А.	*Політика та стратегія у сфері захисту прав дитини у цифровому середовищі*	332
Сирко І.В.	*Виклики та перспективи: інноваційні стратегії політики захисту прав дитини в цифровому середовищі*	334
Сова М.А.	*Міжнародне право та співробітництво у забезпеченні прав дитини у цифровому середовищі*	336
Сподинець Д.Р.	*Порівняльний аналіз юридичного консультування та інтерв'ювання*	339
Тарасенко Д. С.	*Права дитини в медіа воєнної доби: тематичний і етичний аспекти*	341
Хлівна М.А.	*Конституційні права і свободи людини і громадянина*	343
Шарамок К.	*Захист прав дітей у воєнний період: міжнародні стандарти та правова практика*	345
Резолюція		347

Вітальне слово!

Вітаю всіх учасників конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі».

Сьогодні до конференції, організованої Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара, долучилися більше 100 учасників із різних закладів вищої освіти, правоохоронних органів та установ України (Дніпра, Києва, Харкова, Запоріжжя, Одеси, Ірпеня, Чернігова, Львова, Кременчука, Кропивницького, Тернополя).

Це засвідчує виключну важливість заявленої тематики для України, адже в умовах війни та гібридної агресії до загального стресового стану дітей та підлітків додається небезпечний вплив загрозливого контенту.

Спочатку пандемія, а потім війна змусили заклади освіти перейти до використання онлайн-технологій, що в рази збільшило перебування дітей і підлітків у віртуальному середовищі. Безперечно, віртуальний простір дає молоді майже необмежені освітні ресурси, комунікацію без кордонів, цікавий ігровий простір. Тому вони так безпечно ставляться до загроз і не завжди вміють їм протидіяти, не обізнані з питань приватності в інтернеті, стають жертвами кібербулінгу, можуть натрапити на відео та фото з місць бойових дій – усе це позначається на психічному здоров'ї та може нести інші загрози дитині.

Наша конференція присвячена річниці Конвенції ООН Про права дитини та проводиться у межах проекту з Карловим університетом (Чехія): «Підвищення якості викладання, наукових досліджень та міжнародної діяльності у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара».

Переконаний, що висока професійність учасників, поєднання практичних навичок та теоретичних знань стануть підґрунтям для комплексного підходу до напрацювання базових засад національної моделі поваги, захисту та дотримання основоположних прав та свобод дітей в цифровому середовищі.

Ми маємо долучитися до створення динамічної рівноваги між захистом дітей та їхньою можливістю бути рівноправними громадянами в цифровому світі, щоб вони вирізняли загрози в кіберпросторі та знали як протидіяти, не піддавалися шкідливому впливу.

Бажаю плідної наукової співпраці!

Оковитий Сергій Іванович, *ректор ДНУ імені Олеся Гончара, Заслужений діяч науки і техніки України, Відмінник освіти України, доктор хімічних наук, професор*

УДК 349.2 (349.3)

Алєксєєнко І. Г.
кандидат юридичних наук, доктор політичних наук, професор
завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

СУЧАСНІ ПРАВОВІ ПАРАДИГМИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В ГІГ-ЕКОНОМІЦІ

Україна, за даними Міжнародної Організації Праці належить до числа країн з найбільш швидкими темпами зростання гіг-економіки [1]. Отже, проблема правового регулювання всього комплексу відносин, що складають систему гіг-економіки в Україні, серед яких центральне місце займають трудові, є актуальною, теоретично й практично значимою, що обумовлює необхідність її всебічного дослідження.

Українські науковці, політики, профспілкові діячі приділяють їй помітну увагу. В числі останніх публікацій з теми можна назвати праці М.Алексинської, В.Гніденко, І.Кудинської, О.Лук'янчикова, Д.Новікова, І.Сахарук, Г.Сандула, О.Уварової та інших. Зрозуміло, у більшості своїй фахівці в галузі трудового права доводять, що відносини в сфері гіг-економіки практично не врегульовані нормами вказаної галузі. А це, на їх думку, призводить до вакууму в правотворчості та правозастосовній діяльності, до незахищеності робітників, відсутності у них соціальних гарантій і захисту. Отже, цілий ряд важливих аспектів проблеми правового регулювання комплексу відносин, що складають систему гіг-економіки потребує наукової розробки. Серед них питання захисту прав осіб, зайнятих у сфері гіг-економіки, форми і змісту трудового контракту, вирішення трудових спорів, колективних прав, права на колективні переговори та колективні договори і т.д.

Поняття платформи або цифрової, онлайн-платформи має велику кількість визначень. У нашій статті ми схильні до використання цього терміну в розумінні, котре запропоноване в одному з документів парламенту Великої Британії. Згідно нього, поняття онлайн-платформа відноситься до підприємства, оперуючого на двох чи більше ринках, яке використовує Інтернет для забезпечення взаємодії між двома або більше окремими, але співпрацюючими групами користувачів з метою створення цінностей щонайменше для однієї з груп. Це такі відомі пошукові системи, як Google, Інтернет-магазини на кшталт Amazon, платформи для спільної, або «шерингової» економіки (Uber, Airbnb) тощо [2]. В такій системі стандартне трудове відношення з двома сторонами – роботодавцем і найманим працівником (employee) – замінюється на тристороннє – «робітник (worker) – платформа – споживач (consumer)». Платформи, котрі намагаються представити себе ринковими посередниками, що поєднують замовника (споживача) і поставщика, підрядника, отримуючи за свої інформаційно-посередницькі послуги лише комісійні, на практиці нерідко набувають можливість встановлювати контроль над робітниками, котрі зараз визначаються як «платформні». Платформи в своїй основній функції є збирачами та обробниками відповідної інформації, котра використовується у їх відносинах з поставщиками послуг. Тобто, вони допомагають оперативно виконувати замовлення на надання послуг. В сферу гіг-економіки входять різні

робітники: незалежні нерідко формально (фрілансери), найняті для виконання певних задач, консультанти, підрядники і професіонали, тимчасові контрактні робітників тощо. Не всі з них працюють через платформи, але, як вважається, переважна більшість – саме так. Особливо, коли цифрова платформа забезпечує для них головний або єдиний вид зайнятості й доходу.

Отже, платформи – це не компанії, «схожі на інші», а компанії з цифровим додатком (Digital application, app). Працюючи з даними, отриманими від Інтернет-спільноти, вони діють не тільки як посередники, що надають інформаційні послуги поставщикам (contractors) та встановлюють правила, приписують певний порядок роботи по виконанню замовлень, тобто впливають на них і контролюють виробничий процес або наглядають за ним. В цьому аспекті відносини «платформних» робітників з платформою суттєво відрізняються від цивільно-правових договірних між автономними партнерами. Тобто, набувають певних ознак трудових відносин, оскільки містять елементи підлеглості робітників. Щодо наявності у таких «підрядників» засобів виробництва, то, як зазначив у рішенні про статус кур'єрів платформи Deliveroo суд Валенсії (Іспанія) у грудні 2017 р.: « справжні засоби виробництва – це не велосипед і мобільний телефон, якими користуються кур'єри, а цифрова платформа, що відповідає попиту і пропозиції та належить підприємству» [3].

Таким чином, враховуючи масштаби гіг-економіки, тенденції до її подальшого зростання, слід зазначити, що питання про статус зайнятих в ній набуло майже глобального значення. Тобто, чи будуть вони у всіх випадках визнаватися «підприємцями», незалежними підрядниками, самозайнятими тощо, чи певною частиною зможуть набувати статусу найманого працівника, співробітника платформ. Так, в системі гіг-економіки платформи намагаються, щоб робітник (worker) мав, принаймні формально, статус самостійного підрядника (contractor) чи фізичної особи – підприємця, з яким вони перебувають, знову ж таки – формально, у рівноправних відносинах, котрі регулюються приватним правом. Самі онлайн-платформи, в свою чергу, не є типовими роботодавцями. Нерідко без реальних активів, з мінімальною кількістю постійно зайнятих співпрацівників і бюджетом, переважна частина котрого спрямовується на розробку пошукових систем і маркетинг, цифрові платформи - це компанії, які складно визначити з юридичної, інституціональної та фінансової точок зору.

Статус «порожньої» корпорації, як зазначають фахівці, дозволяє їм звільнитися від багатьох нормативних та правових рамок, створюваних конкурентним, трудовим, податковим правом [4]. І останнім основним учасником системи гіг-економіки є замовник або споживач (customer, consumer). Таким чином, проблема застосування норм трудового права торкається відносин між платформою та робітниками або виконувачами чи поставщиками (послуг). Варто зазначити, що право ЄС передбачає поряд із трудовим договором, як підставою виникнення та формою трудових відносин (до речі - достатньо великим за обсягом на відміну, скажімо, від трудових договорів у США, своєрідного листа з пропозицією праці), також інші. Скажімо, Директива 2019/1152 містить таку формулу: «трудовий договір або трудові відносини, визначені законом, колективними угодами або практикою, діючою в кожній з держав-членів, з урахуванням прецедентного права Суду ЕС» [5]. Також національні суди при розгляді справ стосовно спорів між платформами та робітниками з приводу визначення їх статусу та прав виходять саме з цих настанов, тобто, встановлюють наявність чи, навпаки, відсутність ознак трудових відносин у фактичному змісті виконуваної роботи, а не визначених у формальній угоді або у поясненнях сторін.

Тому в Україні, як зазначають А.Магомедова й І.Сахарук, вказана сфера економіки є «значною мірою взаємовідносинами сторін, які не супроводжуються відповідними юридичними договорами. Як наслідок, у партнерів виникає низка додаткових ризиків та претензій один до одного, пов'язаних із домовленістю стосовно вартості замовлених послуг, обсягу та якості послуг, дедлайну виконання замовлень тощо» [6, с.33]. Тому об'єктивно виникає питання про надання вказаним відносинам саме правових форм. В Україні, варто зазначити, що, як і раніше, компанії з онлайн-платформами намагаються вступати у договірні відносини з робітниками в статусі ФОП (фізичної особи-підприємця), а нерідко працюють і без будь-яких формальних відносин. Тобто, праця тут регулюється умовами самих платформ, які довільно застосовують юридичну термінологію, але по факту не вступають у будь-які правовідносини [7, с.75]. В останні роки стали помітними спроби надати правової форми вказаним відносинам, так на розгляді у Верховній Раді України перебувають декілька законопроектів, з яких безпосереднє відношення до регулювання трудових відносин у гіг-економіці має законопроект «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності» від 9 лютого 2021 р. Необхідно вказати, що крім названого законопроекту Верховна Рада України вже розглянула й прийняла Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15 липня 2021 року. Він ще на стадії законопроекту був підданий аналізу й критиці з боку науковців і фахівців, отже це позбавляє нас необхідності повторювати їх висновки. Закон вводить нові поняття, котрі відсутні в національному праві інших держав так само, як і в праві ЕС. Маємо на увазі поняття «гіг-контракт», «гіг –спеціаліст» та «гіг», або завдання. Вони є, певним чином, гібридними утвореннями з поєднанням компонентів трудового й цивільного прав, хоча згідно Закону на відносини між гіг-спеціалістами та резидентами Дія Сіті (зареєстрованими у передбаченому ним порядкові юридичними особами, котрі набувають права та створюють обов'язки на його основі) не поширюється дія Кодексу законів про працю України й усього законодавства про працю. З іншого сторони, гіг- контракт так само, як і статус гіг-спеціаліста містять елементи трудового права. Так, гіг-контракт може передбачати такі, несумісні з типовими цивільно-правовими договорами (якими вони визначаються) умови, як робочий час, час відпочинку, визначення місця роботи, порядку її виконання, можливість контролю виконання роботи, забезпечення засобами виробництва, повне чи часткове відшкодування витрат гіг-спеціаліста у зв'язку з виконанням роботи тощо (ст.ст. 20,21 Закону). Згідно Закону гіг-спеціаліст отримує й певні соціальні гарантії у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, вагітністю та пологами відповідно до законодавства України про обов'язкове державне соціальне страхування (ст.ст. 22, 23 Закону). Разом з тим названий акт не надає гіг-спеціалістам права на створення профспілок, хоча в загальній формі воно закріплене й Конституцією, й міжнародними правовими документами, на ведення колективних переговорів, укладання колективних договорів тощо.

Підсумовуючі, треба зазначити, гіг-економіка зумовила появу нових форм та способів організації праці, для яких притаманна відсутність або трансформація однієї чи кількох особливостей класичних трудових відносин. В розглянутому Законі простежується, «тенденція до легалізації обмеження трудових прав громадянина до повного їх нівелювання у локальних нормативних актах роботодавця» [8]. Також, треба відзначити, що в якості негативних проявів цифрової економіки на забезпечення ефективності трудових правовідносин необхідно передусім говорити про: низький рівень дієвості застосування норм трудового права, що регулюють робочий час та час відпочинку особи; поширення тенденції

неповної зайнятості населення. Головною проблемою, що свідчить про низький рівень ефективності трудового права, є нездатність останнього унормувати ринок нестандартних професій, визначити стандарти та критерії якості їх реалізації, а відтак і належним чином врегулювати зайнятість населення [9]. І тому, для подальшого удосконалення правого регулювання трудових відносин у сфері зайнятості на гіг-платформах національному законодавцю треба доповнити трудове законодавство концепцією робітника, розробленою Судом ЄС та основними положеннями Директиви (ЄС) 2019/1152, а також надзвичайно корисним та допоміжним стане практика іноземних судів (Іспанії, Сполученого Королівства, Франції, Німеччини, США тощо), які вже сьогодні напрацювали дуже чіткі і зрозумілі критерії встановлення факту цифрових трудових правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Сандул Г., Кудінська І. З пролетарів у гіг-працівники. Як змінилися трудові відносини за 30 років незалежності. URL:http:// politkrytyka.org
2. Online Platforms and the Digital Single Market URL:http:// publications.parliament.uk
3. Андрєєв В. Профспілковий захист неформально зайнятих у гіг-економіці// Профспілкові вісті – 2021, 5 серпня.
4. Dienaide P., Azais Ch. Platform of Work, Labour, and Employments Relationship: The Grey Zones of a Digital Governance URL: http: //www.frontiersin.org
5. Directive (EU) 2019/1152 of the European Parliament and the Council of 20 June 2019 on transparent and predictable working conditions in the European Union. URL: http:// eur-lex.europa.eu
6. Магомедова А., Сахарук І. Цифровізація праці: правові та економічні засади розвитку// Економіка. Фінанси. Право. 2020. №11/3. С.30-35.
7. Сахарук І. Перспективи правового регулювання трудової діяльності працівників цифрових платформ// Науковий вісник публічного та приватного права. Вип.6, т.2, 2020. С. 72-79.
8. Новиков Д.А. Трудовое право в цифровой экономике. URL:http:// mitso.by.
9. Соціально-трудові права і виклики цифровізації: монографія / кол. авт.; за ред. Я. В. Сімутіної, М. М. Шумила. Київ: Ніка-Центр, 2023. С.99.

УДК 343.13+378.147

Басиста І. В.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

НАСИЛЬНИЦЬКА ПЕРЕДАЧА УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ

(продовження огляду)

Інформацією про те, що росіяни намагаються зрівняти із землею ті українські регіони, які звільнені або ж, які їм не вдається захопити, рясніють щоденні інформаційні повідомлення. Останнє вчорашнє дно… «…скинули з безпілотника вибухівку на «пункт незламності» на Херсонщині» [1]. І «правосуддя все ще не досягнуто» за величезною

кількістю злочинних фактів… Навіть така категорія, як українські військовополонені, які захищені міжнародним гуманітарним правом, зазнають смертей, серйозних поранень, катувань і обставини цих жахливих злочинів залишаються належно не розслідуваними або й зовсім не дослідженими. Зокрема, у січні 2023 року Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш «вирішив розформувати місію щодо встановлення фактів трагічних вбивств щонайменше 50 українських військовополонених у виправній колонії в Оленівці (теракту в Оленівці) через неможливість доправити експертів до місця події», так як «…Російська федерація не надала ані задовільних гарантій щодо безпечного доступу Організації Об'єднаних Націй для відвідування конкретного місця, ані задовольнила загальні запити Управління ООН із прав людини на доступ до територій України, що перебувають під тимчасовим військовим контролем Російської Федерації» [2]. Також на порядку денному, у черзі на бодай якесь позитивне вирішення чи хоча б зрушення, перебуває питання розслідування фактів незаконного утримання агресором цивільних заручників та їх звільнення. «Генпрокурор наголосив на необхідності об'єднання зусиль для документування та розслідування незаконного утримання росією цивільних і, що найголовніше, звільнення та повернення громадян», – ідеться в повідомленні відомства. «Батьки чекають на депортованих дітей, діти чекають на депортованих та примусово утримуваних батьків. У рф та на тимчасово окупованих територіях людей масово піддають тортурам, позбавляють допомоги адвоката та доступу до правосуддя, інформації й можливості спілкування з близькими», – наведено в повідомленні слова Генпрокурора. «В Офісі генпрокурора зазначають, що під час обговорення проблеми цивільних заручників визначено два ключові завдання. «На міжнародному рівні – створити дієві механізми для повернення утримуваних. Для цього потрібно привернути увагу світової спільноти до проблеми та взаємодіяти з партнерами. На національному рівні – посилювати інституційну спроможність розслідувати, збирати та аналізувати інформацію, а також вдосконалювати механізми допомоги постраждалим та їхнім близьким», – зазначено в повідомленні» [3].

Що ж стосується такої категорії потерпілих, як діти, то у попередніх публікаціях вже розлоге розставлені акценти на притягненні до відповідальності за незаконну депортацію і незаконне переміщення українських дітей, розглядалися наявні підстави кваліфікації цих та інших протиправних дій, як вчинення геноциду [4], аналізувалися нові кроки у розслідуванні Міжнародного кримінального суду (МКС), а також аспекти притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, агресії та злочинів проти людяності тощо[1].

[1] Розпочато на шпальтах збірника Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html (Басиста І.В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності С.17-44). Продовжено у розділі «Захист прав дітей та забезпечення їх безпеки за умов воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності» колективної монографії «Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense» (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs): Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. P.42-78.552.http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7881/16459-1 https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-2 та у розділі «Перспективи та невідворотність відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності (діяльність Спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні (JIT); співробітництво із Міжнародним кримінальним судом; перспективи створення Міжнародного трибуналу ad hoc тощо) (продовження огляду)» колективної монографії «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика» (Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 25-72. (876 p).http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/322 DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-

Доводиться констатувати такий сумний факт, що окупанти продовжують політику знищенням цілого покоління українців і це, серед іншого, реалізується й шляхом вивезення до рф та з подальшим асимілюванням там великої кількості (на жаль, точних цифр ніхто не знає, на сьогодні дані різняться від 19 тис. до більш, як 700 тисяч [5]) українських дітей. І ці злочини вчиняються під прикриттям «оздоровлення», «навчання», «екскурсій» тощо без наступного повернення дітей до України. «Російська влада називає вивезення дітей із захоплених областей «евакуацією» і «порятунком». Водночас Володимир Путін підписав указ про спрощену видачу російського громадянства дітям-сиротам із самопроголошених «ДНР-ЛНР» та інших територій України. Це означає, що цих дітей зможуть (і вже це масово роблять –авт. І.В.) всиновлювати в Росії, що суперечить нормам міжнародного права» [6].

Так, частину вивезених дітей вже незаконно всиновили. «Колумніст The New York Times Ніколас Крістоф розповідає їхні історії та розмірковує над тим, як світова спільність має реагувати на цю проблему. За словами автора статті, вивезення тисяч дітей є яскравим нагадуванням про те, що це не типовий збройний конфлікт. Це можуть бути воєнні злочини, які мають стати «тривожним дзвінком для американців і європейців, які втомилися від підтримки України», ще у листопаді 2022 року зазначав дослідник [7].

6-2 , а також у тезах доповідей: «Перспективи відшкодування росією шкоди внаслідок вчинених злочинів на українських теренах»: Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: матеріали науково-практичного семінару (Львів, 2 грудня 2022). Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 6-11. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html; «Порушення прав дітей в Україні та злочини щодо дітей, скоєні російською армією під час широкомасштабної війни, розв'язаної росією 24 лютого 2022 року (продовження огляду)»: Матеріали круглого столу «Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні. Факультет правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (27 січня 2023 року). Київ : НаУКМА, 2023. С.4-11; «Злочини щодо дітей, скоєні російською армією під час широкомасштабної війни, розв'язаної росією 24 лютого 2022 року та перспективи притягнення до відповідальності (співробітництво із Міжнародним кримінальним судом; кроки до створення Міжнародного трибуналу ad hoc)». VII Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти». 17 березня 2023 року. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2023. 351-355. DOI: 10.31733/17-03-2023-351-355 https://doi.org/10.31733/17-03-2023. https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10997; «Окремі проблеми притягнення до відповідальності за вчинення тяжких міжнародних злочинів, відшкодування завданої шкоди та кроки на їх вирішення (продовження огляду)». Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір». 31 березня 2023 року. м. Львів: ІППО НУ «Львівська політехніка». 2023; «Притягнення до відповідальності за вчинені міжнародні злочини в Україні: нові кроки у розслідуванні Міжнародного кримінального суду (продовження огляду)». Всеукраїнська науково-практична конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи». 18 травня 2023 року. м. Запоріжжя: Класичний приватний університет…2023. Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 144-150. http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/220 https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-36; «Притягнення Міжнародним кримінальним судом до відповідальності за вчинені та вчинювані міжнародні злочини в Україні, в тому числі щодо дітей (продовження огляду)». Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023. С.12-18. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-1 http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3962/9374-1; Невідворотність відшкодування росією шкоди внаслідок вчинених злочинів на українських теренах (продовження огляду). Міжнародна науково-практична конференція присвячена пам'яті професорів В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І.Я. Фрідмана. 19 травня 2023 року. Ірпінь: Державний податковий університет. 2023. С. 17-21.; Притягнення до відповідальності за агресію (нові кроки до створення Міжнародного трибуналу) (продовження огляду). Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах» (31 травня 2023 року, Одеса). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ. 2023. С.24-29.; Перспективи відповідальності за незаконну депортацію і незаконне переміщення українських дітей (співробітництво із Міжнародним кримінальним судом) (продовження огляду). Міжнародна науково-практична конференція «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ». (Львів, 09 червня 2023 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 35-43. https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html та інших

Поряд з тим, що російські «педагоги» промивають дітям мізки» [8], їх, серед іншого, й готують стати тими, хто мав би поповнити ряди російської загарбницької армії. Із крайніх повідомлень у ЗМІ, цинізмом вражають такі дії окупантів, коли після депортації українського 17 річного підлітка з Маріуполя, який є сиротою («…про його повернення двічі Віце-прем'єр-міністр України Ірина Верещук зверталася до Уповноваженого з прав людини в Росії; НІБ – до Голови Бюро Центральної агенції з розшуку МКЧХ та в копії до Голови Центральної агенції з розшуку МКЧХ та Голови делегації МКЧХ в Україні; Мінреінтеграції – до Голови делегації МКЧХ в Україні» [9]) та згодом намагався втекти з росії, але був затриманий, йому загарбники вручають повістку [9]. Також «…росіяни на тимчасово окупованих територіях залучають дітей до співпраці з ворожою армією. Про це повідомляє Центр національного спротиву. Зокрема, дітей змушують плести маскувальні сітки та виготовляти окопні свічки. Повідомляється, що за прогул таких «робіт» до школи викликають батьків дітей і погрожують позбавити батьківських прав. Зазначається, що російські школи на ТОТ переслідують пропагандистську мету і є інструментом знищення цілого покоління українців у рамках політики геноциду, який проводить ворог» [10]. Затримуючи школярів, окупанти «борються з поширенням екстремістських матеріалів» (історичні українські видання та українська класика) у Маріуполі [11]. Вбивства дітей також тривають, зокрема вражають цинізмом факти, коли не дивлячись на вимоги Європарламенту та влади України про звільнення, у тимчасово захопленому Бердянську Запорізької області від рук російських окупантів загинули двоє підлітків, які їм опиралися [12]. А скільки таких фактів залишається невідомими…

Є й інші ситуації, як от «…сотні дітей з Харківської області під час російської окупації вирушили до табору відпочинку на півдні Росії. Після успішного українського контрнаступу вони виявилися розділеними зі своїми батьками. ВВС поїхала до звільненої Балаклії, аби поспілкуватися з батьками дітей, які застрягли в Краснодарському краї, та зрозуміти, чим вони керувалися під час окупації й на що сподіваються зараз» [13].

Історії ж жменьки тих діток, які на сьогодні повернуті до України (завдяки неймовірним зусиллям національних інституцій, закордонних партнерів та міжнародних організацій…) пронизані страхом і невимовним болем… «Увечері 6 березня 2023 року 13-річна Вероніка Власова сиділа в одному з пунктів тимчасового розміщення біженців з України в Липецькій області Росії та чекала на свою бабусю – та мала нарешті забрати онуку додому. До початку повномасштабної війни Вероніка жила на Харківщині і в Росії опинилася геть несподівано для себе. На цей момент вона не бачила свою маму вже понад рік. Проте замість бабусі о 23:30 до кімнати увійшли троє поліцейських. Вони оголосили дівчинці, що вона стала потерпілою у справі про зґвалтування і почали змушувати її свідчити про це. «Вони мені кажуть: «Скажи, що у вас все було, і ми тоді тебе не будемо мучити», – згадує Вероніка. У розмові з кореспондентом ВВС вона каже, що запам'ятала 6 березня як «чорний день календаря». У підсумку в Росії у вимушеній розлуці з мамою дівчинка провела 14 місяців і там же зустріла спочатку свій 13-й, а потім і 14-й день народження. Коли її нарешті вдалося повернути додому, уповноважена з прав дитини при президентові Росії Марія Львова-Бєлова опублікувала у своїх соцмережах фотографії сяючих дівчинки та бабусі, підписавши їх: «Спішу поділитися з вами радісною новиною – 14-річна Вероніка Власова повернулася до України! Ще одна родина возз'єдналася». За кадром залишилися пережиті Веронікою цькування у школі, допити у кримінальній справі та примусова

гінекологічна експертиза…», як і вибивання тортурами зізнавальних свідчень у її єдиного друга… [14].

«ВВС розповідає історію шістьох прийомних дітей, які спочатку виживали в обложеному Маріуполі, потім їх вивезли у «ДНР». Вони проїхали пів Європи і весь цей час намагалися потрапити до батьків. «…Волощук дістався до верху будівлі, відкрив фейсбук і виставив фотографію – діти різного віку дивляться в об'єктив на тлі сірої стіни. Ось тут зараз, написав він, в Маріупольському санаторії імені Крупської одні, без батьків, ховаються 19 дітей. (Зараз він називається Обласний дитячий кістково-туберкульозний санаторій– ВВС.) «Діти забуті всіма службами. Сидять в санаторії в підвалі, – описував Волощук. – Доїдають залишки запасів. На територію було кілька прильотів. Старші ходять по воду і рубають дрова. Молодші кажуть, що їм страшно і запитують, коли їх відвезуть додому або хоча б туди, де не стріляють. Коли це станеться?...» [6].

Список використаних джерел:

1. На Херсонщині ворог атакував «пункт незламності» з безпілотника. UA.NEWS. 8.11.2023. https://ua.news/ua/war-vs-rf/na-hersonshhini-vorog-atakuvav-punkt-nezlamnosti-z-bezpilotnika

2. Дмитро Мухін Росія збрехала, коли звинуватила Україну в обстрілі HIMARS колонії в Оленівці – ООН. 26.07.2023. https://thepage.ua/ua/news/v-oon-vidkinuli-brehlivu-versiyu-rosiyi-pro-udar-himars-po-olenivci

3.Генпрокурор: Необхідно об'єднати зусилля з розслідування незаконного утримання РФ цивільних та їх звільнення. INTERFAX –Україна. 8.11.2023. https://interfax.com.ua/ news/ general/946305.html

4. Басиста І.В. Насильницька передача українських дітей– акт геноциду чи воєнний злочин? Матеріали Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 26-27 жовтня 2023 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023.

5. https://childrenofwar.gov.ua

6. Ніна Назарова «Я привіз малих здоровими і живими». Як шестеро дітей вижили в Маріуполі, застрягли в «ДНР» і опинилися в Європі. ВВС. 18.07.2022. https://www.bbc.com /ukrainian/features-62164267

7. Як Росія краде і вивозить українських дітей. «Ніби реквізит для пропагандистських шоу». ВВС. 24.11.2022. https://www.bbc.com/ukrainian/news-63742845

8. Олег Павлось Росіяни депортували ще 450 українських дітей – ЦНС СОЦПОРТАЛ. 17.08.2023. https://socportal.info/ua/news/rosiyani-deportuvali-shche-450-ukrainskikh-ditei-tcns/

9. Євгенія Рубан У росії вручили повістку 17-річному хлопцю, якого депортували з маріуполя. СОЦПОРТАЛ. 8.11.2023. https://socportal.info/ua/news/u-rosii-vruchili-povistku-17-richnomu-khloptciu-yakogo-deportuvali-z-mariupolya/

10. Олег Павлось Російські окупанти на тимчасово окупованих територіях залучають дітей до співпраці з ворожою армією. СОЦПОРТАЛ**.** 7.11.2023. https://socportal.info/ua/news/ okupanti-zmushuiut-ditei-plesti-maskuvalni-sitki/

11. Олег Павлось Трьох маріупольських школярів окупанти затримали за повідомлення в telegram. СОЦПОРТАЛ. 2.10.2023. https://socportal.info/ua/news/trokh-mariupolskikh-shkolyariv-okupanti-zaareshtuvali-za-povidomlennya-v-telegram/

12. Олег Котов Омбудсмен підтвердив убивство підлітків окупантами в Бердянську. 25.06.2023. https://socportal.info/ua/news/ombudsmen-podtverdil-ubiistvo-podrostka-okkupantami-v-berdyanske/
13. Святослав Хоменко, Ніна Назарова «Особиста проблема батьків». У таборі в РФ лишаються десятки українських дітей, розлучених з родинами. BBC. 17.10.2022. https://www.bbc.com/ukrainian/features-63268564
14. Святослав Хоменко, Ніна Назарова Два дні народження, три притулки, експертиза у гінеколога і Радбез ООН. Дуже непростий шлях української дівчинки з Росії до мами. BBC. 7.11.2023. https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw02elvydxpo

УДК 342.733

Бондаренко З.П.
кандидатка пед. наук, доцентка
факультет психології та спеціальної освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РЕСУРС ЗАХИСТУ ПРАВА ДИТИНИ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність проблеми. Сучасні підходи до дослідження волонтерської діяльності з тими, хто потребує нагальної допомоги в умовах воєнного стану, є актуальними і вкрай важливими. Особливо, коли мова йде про захист прав дитини, про допомогу та психолого-педагогічний супровід, про збереження ментального здоров'я у нелегкий період для усіх мешканців України. Саме волонтерство як добровільна діяльність та прояв благодійництва може стати тим ресурсом, який підтримає дитину в умовах воєнного стану та нестабільного психоемоційного самопочуття.

Звісно, успішна організація волонтерської роботи в колективі здобувачів вищої школи вимагає вивчення історії питання, міжнародних та вітчизняних традицій, спеціальної літератури, нових технологій взаємозв'язку із дітьми різних категорій, серед якої – діти із сімей ВПО та інші. Актуальність проблеми волонтерства полягає у тому, що студенти-волонтери не тільки добровільні помічники, які розуміють та відчувають стресові стани й труднощі інших людей, волонтерство – це можливість професійного росту і саморозвитку, яка допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити й щиро допомагати постраждалим. Для молодих людей важливо самореалізуватися, передавати свій життєвий досвід, знання, набувати нового досвіду, відчувати свою необхідність, а також бути причетним до групи людей, мати їхню підтримку, уникати самотності [1, с. 121]. Найважливіше у роботі волонтера, звичайно ж, це усвідомлення необхідності власної діяльності та наявність мотивів співпрацювати з іншими волонтерськими, благодійними та громадськими організаціями тощо. Головна перевага волонтерів полягає у тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення від результатів [2; 3].

Аналіз публікацій засвідчив, що науковцями активно обговорюється проблема використання різних можливостей активного волонтерування та використання соціально-педагогічних технологій у взаємодії з дітьми, підлітками і молоддю. Теоретичний аналіз спеціальної літератури дає можливість розглянути генезу виникнення благодійності, волонтерства, наставництва в умовах закладу вищої освіти та існування цього феномена у теперішній воєнний час. Проаналізувавши наукові праці О.В. Безпалько, Н.В. Заверико, І.Д. Звєрєвої, Т.Л. Лях, В.С. Петровича та інших, вважаємо, що важливість проблеми залучення студентів до волонтерської діяльності полягає у тому, що волонтери усвідомлюють свою багатосторонню місію – власної діяльності та бажання якомога більше працювати з тими, хто цього потребує, хто знаходиться в складній життєвій обстановці тощо. Зауважимо, що майбутнім професіоналам з психології та спеціальної освіти важливо дбати про самореалізацію, передавання свого практичного досвіду, набуття соціальних умінь та навичок, відчуття своєї необхідності, а також причетності до доброчинних справ регіону, держави. Волонтери дбають про те, щоб права дітей були захищеними й базувалися на загальних принципах гідності, рівності та невід'ємності прав людини. Звертають увагу на дотримання права дитини на захист від насильства: доцільно забезпечити ефективний захист від будь-якої форми фізичного чи емоційного насильства або знущань; права дитини на психосоціальну підтримку: забезпечення доступу до психологічної підтримки для здолання викликів та стресів, які можуть виникнути у зв'язку з особливими освітніми потребами. Ця психологічно-правова робота волонтерів Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ проводиться у тісній взаємодії з Психологічною службою університету. Особлива увага приділяється створенню інклюзивних середовищ, де діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть взаємодіяти зі своїми ровесниками та розвиватися на рівні із ними На національному рівні багато країн розробляють законодавство та стратегії для захисту прав вразливої категорії дітей. Такі заходи можуть включати в себе гарантії належного доступу до освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Теоретичні та емпіричні дослідження процесу формування творчого потенціалу студентів, майбутніх фахівців практичної сфери діяльності, їх активній соціалізації, показують, що оптимальним у процесі успішного здобуття освіти є використання методів самовиховання, які спрямовуються на формування конкретних якостей особистості, сприяють їй стати визнаною суспільством і колективом ровесників чи наставників. До їх застосування спонукають зовнішні (соціальні, суспільно-політичні, особистісні) і внутрішні (матеріальні, духовні потреби, інтереси) фактори. Ми спирались на точку зору А.А. Марушкевича [2, с. 47-53], що серед методів самовиховання студентської молоді є найоптимальніші: орієнтація на приклад із життя, участь у доброчинній діяльності, гартування волі, аналіз ідеальних явищ, усвідомлена жертовність тощо. *Орієнтація на приклад із життя* сприяє вдосконаленню своїх якостей через порівняння їх з якостями іншої людини, її суспільною активністю, професійною успішністю, сімейним благополуччям тощо. *Участь у доброчинній діяльності* додає людині впевненості у собі і своїх вчинках, організовує і вдосконалює особистість. *Гартування волі* уможливлює вироблення стійких рис характеру, здійснення переконливих вчинків, допомагає професійному росту тощо. *Аналіз ідеальних явищ* орієнтує на шляхетну поведінку, дотримання норм етикету, своєрідного стилю життя. *Усвідомлена жертовність* є проявом поступливості, сили волі, без якої неможливо перебороти у собі бажання триматись на певному рівні і не ризикувати задля добра когось. Реалізація методів виховання здійснюється

через *засоби*, які усвідомлюємо як «той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напряму» [2, с. 47].

Отже, використання методів самовиховання на практиці, й особливо методу участі у доброчинній або волонтерській роботі, є одним із важливих завдань самореалізації студентів та діяльності викладачів вищої школи. ДНУ має такий досвід організації оптимальної моделі волонтерської роботи в умовах ЗВО, де створено Центр соціальних ініціатив і волонтерства – структуроване громадське об'єднання зі своїм положенням, програмою та напрямами діяльності [3, с. 227-238, с. 276-285].

Нова модель підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності засобами волонтерства потребувала певних ресурсів. У цьому напрямі працювала група спеціалістів з числа викладачів та студентського активу, які вивчали спеціальну літературу, аналізували практичні напрацювання соціальних служб міста, працювали над розробкою форм та методів діяльності новоствореного громадського об'єднання. Успішна робота Центру могла бути здійснена за певних соціально-педагогічних умов, які були створені.

Центр соціальних ініціатив і волонтерства за своїми напрямами діяльності є унікальним і не має аналогів серед закладів вищої освіти України. Коли в суспільстві про волонтерство з'являлися лише перші повідомлення, у ДНУ була вже організована цілеспрямована робота з відшукування тих форм і напрямів роботи, які б відповідали вимогам і потребам часу. Проблема психологічної та соціально-педагогічної допомоги соціальним сиротам була на той час, коли створювався Центр соціальних ініціатив і волонтерства, вкрай важливою й актуальною і сьогодні, коли допомоги очікують діти в умовах воєнного стану.

Основними напрямами діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства з підготовки майбутніх педагогів, психологів до виконання професійних функцій стали: підготовка до професійної діяльності у процесі навчання (аудиторна робота), вплив якого залежить від реалізації його можливостей, що втілюються в змісті, організації та методах навчання, особистості викладача; реалізація особистісних і професійних якостей, знань та вмінь студентів, їх професійне зростання, що сприяє розширенню кола своїх інтересів, професійному й особистісному самоутвердженню, у позааудиторній роботі (навчання у школі волонтерів, діяльність тренерської студії, різнопланові заходи, наприклад, у Rehab-Centerщо на вул. Воскресенській, 23 тощо); здійснення професійних функцій під час безпосередньої участі у волонтерській роботі шляхом надання соціальних послуг дітям, які їх потребують.

На нашу думку, залучення студентів до волонтерської роботи може, з одного боку, зміцнювати професійну мотивацію, а з іншого – слугувати зразком для побудови власної життєвої стратегії, заснованої на психології позитивного мислення та забезпечення ментального здоров'я особистості й здійснювати велику роботу з адресної допомоги дітям, які знаходяться в умовах війни. У цьому зв'язку надзвичайно важливо, щоб студенти активно залучались до доброчинної (волонтерської) роботи саме під час навчання у закладі вищої освіти.

Висновки. Захист прав дітей в умовах воєнного стану є завданням, яке вимагає комплексного підходу на міжнародному, національному та локальному рівнях. Створення безпечного середовища, гарантування задоволення потреб дитини, доступу до освіти та медичного обслуговування, особливо дітей з особливими освітніми потребами та тих, хто постраждав від війни, а також сприяння волонтерів захищати права дітей згідно Конвенції

ООН про права дитини в суспільстві, яке потерпає від російської агресії, від нищівного удару не лише по усій інфраструктурі країни, але і по психічному самопочуттю дітей і дорослих, що має стати предметом уваги небайдужих людей, волонтерів. Це допоможе сформувати певні навички щодо життєстійкості та захистити особистий простір життєдіяльності й подальшого розвитку кожної дитини в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. / І.Д. Бех. К.: Академвидав, 2009. 248 с.

2. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи: теорія виховання (Цикл лекцій): навч. посіб. / А.А. Марушкевич. К.: Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005. 108 с.

3. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / За ред. Т.Л. Лях; авт.- кол. З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. К.: Версо-04, 2012. 288 с.

УДК 159.9:376.58(477)

Будяченко О.М.
к.ю.н., доцент
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ, ПСИХОЛОГІЧНО СХИЛЬНИХ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

В науці та практиці підлітковий період завжди вважається одним з найбільш складних етапів онтогенезу, що детермінується значними психофізіологічними, особистісними змінами підлітків, які відбуваються на тлі нової соціальної ситуації розвитку.

Ці зміни є якісно-кількісними, функціонують на рівні новоутворень особистості та підготовлюються усіма попередніми етапами психічного розвитку дитини та домінуючими стилями виховання. Аналізуючи наукові джерела, присвячені дослідженню протиправної поведінки неповнолітніх, можна констатувати, що основний акцент в них робиться на:

- обставинах формування та типових особистісних особливостях підлітків;
- впливі чинників зовнішнього соціального середовища (зокрема, мікросередовища);
- індивідуальних способів реагування на різні життєві проблеми;
- ситуативній обумовленості протиправних вчинків підлітка.

Науковці наголошують, що причини правопорушень неповнолітніх мають бути класифіковані з урахуванням об’єктивних та суб’єктивних чинників.

Об’єктивні чинники завжди пов’язані з соціальними процесами, які відбуваються в суспільстві та державі, а суб’єктивні розкривають індивідуальні, особистісні мотиви, особливості світогляду, механізми становлення асоціальної поведінки неповнолітнього правопорушника. Розглядаючи об’єктивні причини, до них відносять процеси маргіналізації, які виникають в результаті конфлікту підлітка з оточуючим середовищем, що в подальшому суттєво послаблює соціальні родинні зв’язки батьків та дітей.

Важливою причиною формування маргінальної поведінки підлітка вважають втрату ним своєї ідентичності. Цей процес зазвичай відбувається як результат відчуження дитини від себе, неправильного виховання тощо, в наслідок чого у підлітка проявляються такі форми маргінальної поведінки, як-от: бажання дізнатися щось нове, відчуття свободи та незалежності, незалежність від дорослих, залученість до різних «вуличних» угруповань.

Потрапляючи в таку атмосферу, маргінальний підліток пристосовується до таких умов будь-якими способами, при цьому виявляючи протиправні дії.

Процеси міграції також можуть негативно впливати на культурні, соціальні та національні зв'язки, які часто перериваються з від'їздом родини до іншого міста чи країни, що негативно позначається на формуванні особистості дитини.

Насильство в сім'ї слід також віднести до об'єктивних причин. У таких сім'ях діти перебувають у повній залежності від людей, які чинять насильство. За даними офіційної статистики близько 2 міл-нів дітей щороку зазнають жорстокого поводження. Кожна десята дитина гине, 2 тис. кінчають життя самогубством, понад 50 тисяч залишають будинок.

До об'єктивних причин формування протиправної поведінки неповнолітніх відносять також низький рівень життя великої частини населення. Нині рівень алкоголізації та наркотизації серед малозабезпечених верств населення досить високий; цей фактор також є можливою причиною злочинності неповнолітніх. Підліток із малозабезпеченої сім'ї може вчиняти злочини, щоб вижити, оскільки в сім'ї ніхто не дбає про нього, про його існування, також він може і наслідувати, транслюючи образи батьків, які ведуть аморальний спосіб життя.

До суб'єктивних причин правопорушень, скоєних неповнолітніми, слід відносити ті причини, які пов'язані з особистістю юного правопорушника.

Особливості особистості неповнолітнього правопорушника обумовлюються специфікою підліткового віку, який відрізняється бурхливим та дисгармонійним фізичним розвитком організму, енергією, активністю, підвищеною збудливістю, неврівноваженістю.

В процесі дорослішання підлітка надзвичайно значущу роль відіграє неформальна група однолітків, небезпечно, коли вона є асоціальною. Як правило, для підлітка - правопорушника важливу роль у формуванні самооцінки відіграє думка його референтного оточення, тобто, друзів. Якщо це асоціальна група, якою рухають антисуспільні ідеї, то неповнолітні потрапляють у компанії, які й чинять правопорушення.

Недоліки навчально-виховної роботи закладів середньої та середньої професійної освіти, платна основа додаткової освіти сприяють формуванню відчуженості, відсутність інтересу до навчання, управління своєю поведінкою, все це часто провокує збільшення причин протиправної поведінки.

Неповнолітні правопорушники через свій вік надто чутливі до зовнішніх впливів, як до позитивних, так і до негативних. Вразливість та сензитивність є тими внутрішніми умовами, що сприяють формуванню рис характеру, якостей особистості, і навіть основ світогляду дитини. Неадекватна самооцінка, некритичне ставлення до себе призводять до моральної нестійкості підлітків, яка, у свою чергу, знижує ефективність саморегуляції поведінки та ускладнює формування суспільно корисних установок та успішну адаптацію у суспільстві.
Через соціальні мережі, засоби масової інформації йде потужний процес втілення у середовище підлітків та молоді стереотипів антигромадської поведінки. В деяких фільмах, телепередачах іде пряма пропаганда протиправної поведінки.

Деякі науковці вважають, що злочинні прояви зазвичай починаються з поганого навчання та відчуження від школи (виразно негативно-ворожого ставлення до неї).

Тобто, можна припустити, що значним чинником у формуванні девіантної поведінки в підлітковому середовищі є школа: вивчення освітнього середовища закладів середньої освіти дозволить робити прогнози особливостей її впливу на різні категорії учасників освітнього процесу.

Наступним кроком, окрім освітнього середовища, у формуванні протиправної поведінки підлітка є відчуження від сім'ї на тлі сімейних проблем та непедагогічних методів виховання - потім відбувається входження до злочинного угруповання та скоєння злочину. Вчені констатували, що на проходження такого шляху потрібно в середньому два роки.

Підлітки, схильні до протиправних вчинків не цікавляться наслідками своїх дій, вони мотивовані виконання своїх бажань, не думаючи про наслідки. Особистість підлітка-правопорушника характеризується крайнім егоцентризмом, прагненням виконувати свої бажання всупереч правовим нормам суспільства.

Отже, причини правопорушення серед неповнолітніх пов'язані із соціальними, психологічними особливостями підлітків, які потрапляють до групи ризику; обставинами, що сприяють скоєнню правопорушень, структурою злочинності, що відноситься до різних соціальних та морально-психологічних сфер суспільного життя.

Найчастіше саме підлітки з неблагополучних сімей і стають неповнолітніми злочинцями, оскільки вони надані самі собі, батьки не займаються вихованням, навчанням, не знають компанії, в яких складаються їхні діти, не контролюють, чим вони займаються у вільний час.

Така педагогічно занедбана дитина надана сама собі. І це вимагає особливої уваги всіх фахівців, які виконують державні функції, що може частково компенсувати недоліки сімейного виховання та соціального розвитку неповнолітніх.

Причини правопорушення серед неповнолітніх пов'язані із соціальними, психологічними особливостями підлітків, які потрапляють до групи ризику; обставинами, що сприяють скоєнню правопорушень, структурою злочинності, що відноситься до різних соціальних та морально-психологічних сфер суспільного життя.

Протиправна поведінка підлітків є багатогранною суспільною проблемою, яка привертає увагу фахівців різного профілю: лікарів, педагогів, психологів, юристів. Протиправною вважається поведінка, пов'язана з невиконанням чи невизнанням моральних норм суспільства. У підлітковому середовищі воно найчастіше проявляється у непокорі старшим, батькам, вихователям, у брехливості, забіякуватості, що викликає манеру поведінки, лихослів'я, носіння суспільством, що засуджується.

Таким чином, перелік причин, які створюють ризики психологічної схильності підлітка до протиправної поведінки та провокують демонстрацію такої поведінки в реальності, широкий і не завжди однозначний. До сих пір в науці вчені не мають єдиної відповіді на питання щодо ступеня залежності ризиків протиправної діяльності підлітка від його індивідуально-особистісних особливостей, від стилю сімейного виховання тощо.

Це означає, що протиправна поведінка підлітків не є однорідним соціально-психологічним феноменом, має різні зовнішні та внутрішні детермінації, щільно визначається віковими особливостями, мотивацією індивідуальних цілей дитини, різноспрямованими соціальними чинниками, що зумовлюють виникнення протиправної поведінки та перехід у більш тяжкі форми поведінки кримінальної.

УДК 378

Верба О. В.
начальник навчального відділу,
доцент кафедри комп’ютерних технологій
факультету прикладної математики
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Активне використання мережі призвело до зміни місця підлітка в системі комунікацій, а значить, і в суспільстві. Юна аудиторія перестає бути пасивним об'єктом інформування. Найважливішою характеристикою сучасного підростаючого покоління є активність в інформаційному просторі, прагнення стати рівноправним суб'єктом у межпоколенческой комунікації.

Інтернет відкриває неповнолітнім величезні можливості, а їх здатність до навчання і гнучкість дозволяють їм набагато швидше, ніж дорослим, освоюватися в мережі і відчувати себе там як вдома. Перебуваючи один на один з комп'ютером або мобільним телефоном, підліток відчуває, що живе і діє, що причетний до великого світу. Глобальна мережа захоплює своїми можливостями, але при цьому підлітками не враховується кількість мережевих ризиків, з якими вони стикаються в світовій павутині. Широке охоплення аудиторії сприяє постійному припливу учасників зі своїми поглядами, нерідко носять асоціальний характер, що призводить до певної маргіналізації окремої частини користувачів мережі.

У міру дорослішання підлітка вплив з боку сім'ї і школи на нього помітно зменшується, відбувається посилення впливу з боку неформальних груп. Це пов'язано з виконанням однолітками в старшому підлітковому і юнацькому віці надзвичайно важливої функції - забезпечення емоційного комфорту, що є основою міжособистісних відносин і своєрідним інформаційним каналом. Визнання в середовищі товаришів особливо важливо в цьому віці.

Особливість сучасного інформаційного середовища, що базується на інтернет-технологіях, полягає у їх впливі на соціальну поведінку. Індивід вже існує в іншій системі відносин. Він керується не тільки поведінкою людей, що оточують його всередині обмеженій території, але і поведінкою осіб, які перебувають далеко за межами його проживання. Раніше на менталітет і поведінку неповнолітнього впливала лінія поведінки найближчого оточення (основний була система батьківського і соціального контролю), то в сучасних умовах на мотивацію неповнолітнього істотний вплив надає інтернет.

Механізм впливу інформаційного простору мережі Інтернет на Криміногенний вплив інформаційного простору мережі Інтернет обумовлено наступними властивостями і обставинами.

По-перше, структура мережі з її анонімністю (людина невидимий і не має можливості бачити інших людей) дозволяє з одного боку, відчувати себе легко і невимушено, в тому числі видаючи себе за повнолітнього, і таким чином отримувати доступ до тих видів діяльності і тієї інформації, які в реальному житті були б для нього утруднені, а часом і

недоступні (висновок фінансових угод, проведення платіжних операцій, відвідування сайтів, доступних тільки дорослим користувачам, порносайтів). З іншого боку анонімність, відкриває широкі можливості для зловживання довірою самих неповнолітніх, в тому числі за допомогою «помилкової ідентичності», тобто уявлення іншою особою (в останні роки посилюється негативна тенденція спілкування дітей з педофілами, що вступають в контакт від імені дитини (однолітка); в результаті такого спілкування неповнолітній самостійно створює фото- і відеоматеріали еротичного та порнографічного характеру).

Вироблений злочинцями механізм впливу в мережі Інтернет на неповнолітніх в області отримання та поширення порнографічних матеріалів включає в себе маніпуляції, спрямовані на збудження інтересу, вмовляння зробити фото або відео порнографічного та (або) еротичного характеру і направити їх на вказану адресу або на номер телефону. Після отримання фото- відеозображень починається шантаж, спрямований на отримання нових матеріалів під загрозою поширення наявних серед найближчого оточення жертви.

По-друге, безмежні можливості інформаційного простору мережі Інтернет призводять до формування у неповнолітніх почуття безкарності і вседозволеності, яке збуджує бажання, спрямоване на вчинення правопорушення, а в ряді випадків і злочини.

Так пропозиції вчинити самогубство, вказівки на самогубство як на спосіб вирішення проблеми, схвалення здійснення самогубства і використання психологічних прийомів в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет» схилили до скоєння самогубства.

Для формування певного стереотипу мислення в мережі Інтернет використовуються особливі психологічні технології, як: відволікання або концентрація уваги, створення ілюзій сприйнятті, розумовий спрощення, обмеження матеріалу, спотворення фактів, емоційне нагнітання.

Дуже потужним засобом впливу в контенті мережі Інтернет є фільми, онлайн-відеоролики, приколи, аніме і кліпи, які доносять до глядачів не сухі факти, а через яскраві образи, емоційні характери, захоплюючі сюжети диктують певні моделі поведінки і парадигми жізнеустроенія.

По-третє, пошукові можливості мережі Інтернет дозволяють неповнолітнім користувачам не тільки розширювати кругозір, але і в процесі серфінга[2] в інтернет-просторі отримувати інформацію про дії кримінальної спрямованості (про виготовлення і способах збуту наркотиків, вибухових пристроїв, способи самогубства, екстремістської діяльності, способи крадіжок , шахрайства і т. д.).

Як показують результати проведеного нами дослідження, в даний час широке поширення в мережі Інтернет, особливо в соціальних мережах, отримали наступні способи впливу:

- кібербулінгу - це віртуальний «терор», найчастіше підлітковий, який полягає в агресивному нападі, задиранні, провокуванні, тероризування та труїли обраного підлітка;
- тролінг - розміщення в інтернеті (на форумах, в дискусійних групах, блогах, чатах і ін.) Провокаційних повідомлень з метою викликати флейм (суперечка заради суперечки), конфлікти між учасниками, взаємні образи і т. д.
- кібергрумінг - це налагодження сексуальних контактів або сексуальне домагання до неповнолітніх за допомогою мережі Інтернет;
- секстинг - пересилання особистих фотографій, повідомлень інтимного змісту за допомогою сучасних засобів зв'язку: стільникових телефонів, електронної пошти, соціальних мереж.

Поширеності кібербулінгу і троллінгу в мережі Інтернет сприяє анонімність агресора, безвідповідальність користувачів і безкарність порушників.

Список використаних джерел:

1. Grohol J. Too much time online: Internet addiction or healthy social interactions? / J. Grohol // CyberPsychol. Behavior. – 1999. – Vol. 2, № 5. – P. 395-401.
2. Shaffer H. Computer addiction : A Critical Consideration / H. Shaffer, M. Hall, J. Bilt // Amer. J. Orthopsychiatry. – 2000. – Vol. 70, № 2. – P. 162-168.
3. Ходан В. . Комп'ютерна та інтернет залежність як хвороба XXI століття // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. / В. Ходан. – Київ: Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2012. – С. 255-262.
4. Чайка Г. В. Ставлення підлітків та студентів до нових комп'ютерних технологій. // Проблеми загальної та педагогічної психології, Т.VI, вип-3 : Збірник наукових праць Інтитуту психології ім. Г. С. Костюка АПН України – С. 382-387.
5. Шинкаренко О. В. Проблеми використання комп'ютерних технологій у зв'язку з їхнім впливом на психіку людини / О. В. Шинкаренко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – №1 (5), 2003. – С. 106-107.

УДК 343.3(4)

Гиренко Л.А.
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління та адміністрування
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ У КРИЗОВИХ І НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Права дітей визначені Конституцією України, Конвенцією про права дитини, Законом України «Про охорону дитинства», Цивільним та Сімейним кодексами України, іншими нормативними документами. Згідно з цими документами кожна українська дитина серед іншого має право на безпечні умови для життя і здорового розвитку, на свободу, особисту недоторканність та захист гідності тощо.

Разом із тим в Україні, де відбуваються повномасштабні воєнні дії, згадані права дітей часто порушуються. Під час війни страждає ментальне здоров'я дітей, адже досить часто їм доводиться перебувати в місцях, що руйнуються, поруч люди отримують поранення або й навіть гинуть. Окрім того, внутрішньо переміщеним дітям та дітям-біженцям надзвичайно важко пристосуватися до нових умов.

Війна в Україні, наголошують дослідники Чепурко Г.І. та Соболєв А.С., створює величезний вплив на психічне благополуччя, а оскільки військовий конфлікт триває, то поширеність проблем з психічним здоров'ям зростатиме, а психічні травми, спричинені війною, поглиблюватимуться. За даними МОЗ, психологічні наслідки війни (зокрема,

посттравматичний стресовий розлад) позначатимуться на психічному стані українців щонайменше 7–10 років. Це загрожує збільшенням кількості психічних порушень, зокрема в дітей, випадків алкогольної та наркотичної залежності, проблем у сім'ях, розлучень, а також економічними втратами через зростання числа людей, які не зможуть повноцінно працювати [1, с. 181].

На сьогодні, стверджує дослідниця Асєєва Ю.О., вже 94 % молодого покоління знаходяться за межами нормального рівня тривожності, серед підлітків значно підвищено рівень страху хвороби близьких людей – 68 %, зростає страх щодо прояву агресивних дій відносно близьких – у 24 %, з'являться суттєвий відсоток прояву страхів перед майбутнім – 48 %, страх бідності – 37 %, посилюється страх смерті – 32 % та страх стати жертвою насильства, злочинних дій – 31 % [2, с.15].

Науковці Світлак І. та Поджаренко К. вважають, що елементами правового механізму реалізації, охорони і захисту права дитини на психічне здоров'я мають стати профілактика; своєчасне виявлення дітей, які потребують психологічної допомоги; надання широкого спектру психологічних послуг з відновлення психічного здоров'я; формування модерної системи надання психологічної допомоги і психосоціальної підтримки. У цій системі зі збереження та відновлення психічного здоров'я та забезпечення права дитини на психічне здоров'я мають бути задіяні заклади освіти, де провідна роль належить психологічній службі. [3, с. 193].

Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану, на думку дослідниці Ніколайчук С., вимагатиме об'єднання зусиль великої кількості організацій та установ, особливо в останні місяці з появою великої кількості нових документів, які регулюють поведінку дітей, а також батьків, інших родичів, опікуни та ін. [4,с.94]

Науковці дійшли висновку, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я внаслідок збройних конфліктів десять відсотків людей, які пережили травматичну подію, пізніше матимуть симптоми психологічної травми, а ще десять відсотків демонструватимуть поведінкові зміни або психологічні розлади, які стануть перешкодою для повноцінної участі в повсякденному житті (найпоширенішими розладами є тривожний розлад, депресія і психосоматичні розлади) (WHO 2005 in Murthy and Lakshminarayana 2006) [5]. Серед особливостей посттравматичного стресового розладу – саморуйнівна поведінка (нанесення самоушкоджень, алкоголізація, наркотизація). При цьому, розлади особливо активуються в старшому дитячому та підлітковому віці й тривають протягом усього життя. Отже вплив війни на психічне здоров'я – це соціальна реальність, яка змушує розкриваючи характер змін психіки дітей і підлітків, працювати над зниженням ризиків виникнення у них проблем у майбутньому [6].

І дійсно через підвищену емоційність та вразливість психіки діти часто шукають порятунку у таких небезпечних «ліках» як алкоголь та наркотики. За даними Національного звіту щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік, проведеного Державною службою статистики України та Державною установою «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України», частка підлітків, які вживали хоча б один раз у житті наркотичні речовини, склала 18%, а серед дівчат зросла в 1,5 рази у порівнянні з 2015 роком (з 12,7% у 2015 році до 18,1% у 2019 році) [7].

Дослідження, проведене науковцями Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ МВС України, вказує, що кожен 10-й мешканець області вчиняє наркозлочини, і майже кожен 5-й є споживачем наркотиків. Проведене опитування учнів 7-11 класів свідчить, що перше споживання наркотичних засобів відбувається у віці 12-13 років, а до 14-15 років воно переростає у фізіологічну та психічну залежність. Більше того, за останні роки кількість неповнолітніх споживачів наркотиків із цілком благополучних сімей зростає. У середньому на рік такий приріст становить 2-5% [8, с.5]. Першою і наразі єдиною в Україні стала Регіональна комплексна програма профілактики залежностей та їх соціальних наслідків серед дітей у Дніпропетровській області на 2022 – 2026 роки [8]. Програма об'єднує різні напрямки захисту дітей від небезпечних ситуацій, пов'язаних із наркоманією - органи влади і правоохоронні органи, заклади соціальної сфери, освіти та охорони здоров'я, громадські та благодійні організації, медіа ресурси. Серед заходів програми – встановлення соціально-психологічного патронату та корекційна робота над дітьми, схильними до вживання психоактивних речовин, створення у закладах освіти інформаційних стендів та скриньок довіри (у тому числі електронних), забезпечення роботи центрів/кабінетів безкоштовної, доступної медико-психо-соціальної допомоги та соціально-психологічної реабілітації, Створення та супровід чат-програм, тематичних онлайн-продуктів (чат-бот, телеграм-бот, сайт, мобільний додаток тощо) для комунікації у форматі «прямого діалогу» та з функціоналом електронної скриньки довіри для анонімного інформування про порушення у сфері обігу наркотичних засобів і впровадження механізмів його функціонування запровадження численних волонтерських проєктів тощо [8].

Згадана програма розроблялася до початку повномасштабної війни. Наразі ситуація значно загострилася та потребує невідкладних дій. Тим більше, що нормою 135 Звичаєвого міжнародного гуманітарного права діти, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист поміж різних категорій осіб, що перебувають під особливим захистом [9, с.15].

У 2022 році стартувала Національна програма психічного здоров'я та психологічної підтримки, створено Міжвідомчу координаційну раду з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги, а також оперативну дорожню карту «Пріоритетні багатосекторні заходи із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни», розпочато комунікаційну кампанію, яка повинна сформувати у суспільстві культуру турботи про ментальне здоров'я та подолати стигму – «Ти як?». Впроваджується програма mhGAP, спрямована на подолання прогалин у сфері психічного здоров'я під егідою ВООЗ.

З огляду на вище зазначене та ураховуючи невідкладність дій по захисту прав, здоров'я та життя дітей України сьогодні вкрай актуальним є внесення змін до всіх регіональних програм, спрямованих на підтримку дитинства.

Список використаних джерел:

1. Чепурко , Г., & Соболєв , А. (2023). Ментальне здоровья українців: виклики воєнного часу. Collection of Scientific Papers «ΛΌГОΣ», (May 26, 2023; Boston, USA), 179–182. https://doi.org/10.36074/logos-26.05.2023.048

2. Асєєва Ю.О. Програми ментального здоров'я в Україні під час повномасштабного вторгнення. Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи,

глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (14-15 вересня 2023р.), м. Одеса. Міжнародний гуманітарний університет. 338 с., С. 14 – 17. URL: http://surl.li/lsnqd
3. Світлак І.І., Поджаренко К.Є. Юридичні гарантії забезпечення та захисту права дитини на психічне здоров'я в умовах війни. – Аналітично-порівняльне правознавство, 2023. № 1, С. 185-194. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/30.pdf
4. Ніколайчук С., Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішній справ. 2022, № 4. – С. 94-105. – URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/NV_4/NV_4-2022-94-105.pdf
5. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. URL: https://warchildhood.org/ua/impact-ofwar-on-childrens-mental-health/
6. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків / О. Ф. Яцина // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». № 7 (25). Київ : Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», 2022. С. 554-567. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/2111/2112
7. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2021 рік (за даними 2020 року). – URL: file:///C:/Users/user/Downloads/dani-zvitu-2021-2020-rik-national-report-ukraine-original.pdf
8. Про Регіональну програму профілактики залежностей та їх соціальних наслідків серед дітей у Дніпропетровській області на 2022 – 2026 роки. Рішення Дніпропетровської обласної ради від 28 липня 2022 року. № 194-12/VIII. URL: https:// oblrada. dp.gov. ua/rishennia/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d1%80%d0%b5%d0%b3%d1% 96%d0%be% d0%bd% /
9. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. URL: https://www.icrc.org/en/ doc/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf

УДК 340:06:070

Гудошник О. В.
к. філол. наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Бучарська І. С.
к. філол. наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ДИТЯЧІ «ГОЛОСИ ВІЙНИ»: ЕТИКА ЗБОРУ МЕДІАСВІДЧЕНЬ

Діти та війна – найтрагічніші сторінки української історії та сьогодення. За даними офісу Генерального прокурора, в Україні загинули 510 дітей, 1143 дитини отримали поранення (дані станом на 11.11.2023 р.). Страшна статистика злочинів проти дітей, проти людяності ставить перед інформаційним простором і всіма його учасниками, як користувачами, так і потужними акторами, складні завдання увічнення пам'яті загиблих

(меморізація), формування платформ збору, архівування та збереження дитячих свідчень війни як джерела юридичних доказів для покарання злочинців.

Разом з тим, дитячі історії стають важливим складником формування колективної пам'яті, потребують чітко встановлених алгоритмів і методик роботи зі збору та оприлюднення таких меморій. Поява та поширення під час війни інтернет-платформ життєвих історій та усних свідчень актуалізує поняття «медіасвідчення» як комунікаційну взаємодію між тим, хто свідчить, самим висловлюванням і аудиторією, яка також стає свідком [1; 2]. Отже, формування етичних стандартів і практик захисту прав дитини при записі споминів поширюється на всі складники комунікаційного процесу документування. Це враховують і визначають засадничими стандартами своєї роботи практично всі українські ресурси. Визначимо серед них найпоказовіші.

На **платформі пам'яті «Меморіал»** (https://www.victims.memorial/), *яка розповідає історії вбитих цивільних та загиблих українських військових,* викладені фото та історії 225 загиблих дітей зі споминами про них рідних та близьких. Увічнення/повернення пам'яті на ресурсі позбавлене стилістики некролога за змістом і за інструментами поширення інформації: у розділі «Втрачене дитинство» команда платформи разом з рідними загиблих написала понад 20 історій «від імені дітей, які ніколи не стануть дорослими»; спеціально для Радіо Свобода п'ять історій розділу набули професійного медійного відтворення та глибокої емоційної виразності (Н. Куліді Історії п'яти українських дітей, яких убила Росія. *Радіо Свобода*. 8 жовтня 2022); міжнародну увагу привернула виставка «Втрачене дитинство», створена на основі зібраних меморій та презентована в Україні, Польщі, Ізраїлі, Великобританії, Туреччині, Німеччині, США.

Портал «Діти війни» (https://childrenofwar.gov.ua/) було створено Міністерством реінтеграції разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України задля пошуку зниклих дітей та надання актуальної та зведеної інформації про дітей, які постраждали внаслідок війни (загиблі, поранені, зниклі безвісти, депортовані). За даними порталу, вважаються зниклими 2199 дітей, депортовані – 19546, постраждалі від сексуального насильства – 13.

Портал уміщує історії дітей. Зазначено, що усі інтерв'ю з постраждалими були ретельно підготовлені та проведені в супроводі дитячого психолога командою професіоналів із максимальним врахуванням інтересів дитини. Портал надає право використання матеріалів інтерв'ю з відповідним посиланням на ресурс саме для того, «щоб обмежити комунікацію постраждалих про травматичний досвід, який вони пережили, уникнути повторних інтерв'ю і таким чином захистити дітей та їх родичів від ретравматизації» (з офіційного сайту).

Онлайн-музей «Голоси мирних» (https://civilvoicesmuseum.org/), архів якого налічує понад 90 тисяч історій свідків війни, містить колекції дитячих історій:

«Війна очима дітей – 20 історій про дитинство, якого не було» – представлені воєнні події часів першої російсько-української війни 2014 року очима дітей з окупованих територій, Донецька, Луганська. Усі історії містять також коротку додаткову інформацію: ім'я автора свідчення, фотографію, назву населеного пункту та рік подій, котрі описуються, дату публікації матеріалу в архіві;

«Недитячі історії: права дітей, які порушила росія» – це трагедії відібраного дитинства, інтерв'ю та свідчення батьків, підлітків про втрати рідних, життя в окупації,

нехтування країною-агресоркою законів міжнародного права, права кожної дитини на життя.

У представленні загальної картини дитинства під час війни автори добірок надають свідчення дорослим (батькам, рідним, свідкам), підліткам з обов'язковими посиланнями на отриманий дозвіл від респондента на зйомку, оприлюднення та публікацію відеоінтерв'ю. Активна громадська діяльність Музею у напрямку роботи із зазначеної тематики різнопланова і включає: системну роботу з постраждалими від війни дітьми (робота з психологами, відпочинок у таборі «Мирне літо дітям України – 2022», майстер-класи, тематичні онлайн-уроки), дорослими (онлайн-тренінги «Опіка над дітьми під час війни», «Психологічна підтримка дітей та підлітків під час війни»).

Робота іншого **фонду «Голоси дітей»** (https://voices.org.ua/) зосереджена на наданні психологічної та психосоціальної підтримки дітям під час війни, адвокації та допомозі сім'ям, лікуванні та реабілітації дітей. На сайті фонду представлені короткі (до 2 хвилин) відеоролики («Відеоісторії заради дітей») і дитячі розповіді. Засадничим принципом збору матеріалів є заборона зображати дітей як жертв, яких треба жаліти; «здути сльозу, бо це не допоможе дитині». У добірці історій можна знайти історії вчинків, мрій та сподівань. Невеликі життєві історії важко віднести до категорії професійно описаних архівних одиниць - це фонд для дітей і про дітей. Серед медійних проєктів фонду **– книжка «Війна голосами дітей» з цитатами з дитячих споминів, ілюстраціями та фотографіями.**

Список використаних джерел:

1. Frosh, P., Pinchevski, A. *Media witnessing: Testimony in the age of mass communication*. 2008, Springer.
2. Ibrahim Y. Technologies of Trauma: Flesh Witnessing to Livestreaming Online. *Human Arenas*. 2021. №4. P. 487–499. https://doi.org/10.1007/s42087-020-00120-y

УДК 343. 9 (343.915+343.971)

Денисов С.Ф.
д.ю.н., професор
професор кафедри кримінального права та кримінології
факультету No 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
Сердюк П.П.
д.ю.н., професор
м.Харків, Україна

ПРОТИПРАВНА ПОВЕДІНКА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ДОФАМІНОВУ СИСТЕМУ ДІТЕЙ

Шлях науки – це шлях від складного до простого, коли на перший погляд таємничі та незрозумілі речі стають очевидними та зрозумілими. Інакше – це обман, імітація діяльності. Нам, які живуть у цьому складному оманливому світі, пощастило більше, ніж нашим попередникам. Ми удостоєні честі спостерігати природу людини, не лише обтяжену

викликами природи, але й найбільшою мірою кризами соціального розвитку. Це рай для дослідника людської натури, і пекло для людини, що прагне простого, передбачуваного життя, де вона могла би отримувати радості від звичних подій у її повсякденному житті.

Бути дитиною в такому світі – завдання не найпростіше. Хоча природа й заклала основи для її виживання у будь-яких складних умовах, але людство принесло свої додаткові перешкоди. Вирости повноцінною людиною в таких умовах непросто. Доведеться зіткнутися з тими біологічними механізмами, які раніше сприяли біологічному та соціальному виживанню, а тепер, як хвіст павича, вони створюють додаткові труднощі у становленні щасливої людини. Але щоби не говорили політики та філософи, щасливе, осмислене й усвідомлене життя – це той мінімум, нижче якого людині варто замислитися про те, що її обдурили. Тепер суспільство продукує нещасних, невмотивованих людей, як на фабричному виробництві, і такий продукт все більше вдосконалюється й розширюється. Це спричинить у майбутньому більшу кількість непотрібних, нереалізованих людей, злочинців, залежних, не здатних до нестандартного мислення осіб. І одним із найнебезпечніших, але фрагментарно врахованих факторів цієї "фабрики занепаду" є – "дешевий дофамін".

Дофамінова система людини – це еволюційно сформований механізм гормонального керування її поведінкою на рівні неусвідомленого. Дофамін – хімічна речовина, яку виробляє наш мозок, коли ми відчуваємо задоволення або очікуємо винагороди. Дофамін викликає сильні позитивні почуття, які регулярно виникають під час повсякденних подій. Ці шляхи забезпечують прагнення до бажаних цілей, що у першу чергу рухають життя людини. Тіло виробляє свої власні природні винагороди за допомогою каскаду приємних відчуттів, і ці відчуття залежать від викиду дофаміну [1, p. 116–117, 189–190].

Доля людей із недоліком у нормальному каскаді винагороди найнезавидніша, і тому вони не отримують нормальних задоволень від життя і, отже, прагнуть більшої стимуляції. Дитина, яка розвивається в умовах дофамінової недостатності – це в майбутньому проблемний дорослий, а в моменті дуже проблемний підліток, оскільки дофамін є основним нейромедіатором у винагороді.

Кримінологи вже зрозуміли, що в більшості випадків злочин пов'язаний не зі змістом потреб, а зі способом та засобами задоволення [2, с. 7, 13]. Людина обирає варіанти задоволення своїх потреб відповідно до своїх здібностей оцінювати їх як оптимальні. Як правило, дуже біологічний за своїми намірами головний мозок не бажає витрачати багато енергії, і намагається досягти мети найменш витратним способом. Якщо таким буде шкідливий для інших спосіб, особливо якщо є підстави вважати, що ніхто не дізнається, мозок приймає рішення, що кращого варіанту не знайти. Глибина прогнозування може бути вельми поверховою, тому найчастіше такий спосіб обирають діти, оскільки науці відомо, що у них здатність до відкладеної винагороди розвинена менше. Діти так звану «відкладену винагороду» для мотивації поведінки уявляють слабше, ніж здорові дорослі. Іншими словами, дитина більше керуватиметься миттєвими бажаннями та поривами, ніж доросла людина, оскільки на типовому рівні у дитини менше речовини, яка відповідає за відкладену винагороду – дофамін. Носій такого головного мозку охочіше використовує той варіант поведінки, який обіцяє швидку винагороду, а не той, що передбачає далеко відкладену винагороду у вигляді речей та емоцій. Таким чином, діти мають меншу біологічну здатність до опору миттєвим бажанням і протиправним варіантам їх задоволення, ніж дорослі. Страшно уявити собі, що буде з такою маленькою людиною, яка, крім природного, має ще й

штучно згенерований дефіцит дофаміну, який відповідає за мотивацію та відкладену винагороду.

Для цього штучного дефіциту сучасна інформаційна інфраструктура створила всі умови. Дитина отримує “дешевий дофамін” із мінімальними зусиллями зі свого боку. Дофамін може буквально нести людину до мети, а може скинути її до ями депресії. Він змушує нас досягати своїх цілей. А за його браком, точніше, через його бездумну розтрату, людина відчуває вигоряння та втому. Все це відбувається через “дешевий дофамін”, який виявляє себе, коли дитина відкриває соціальну мережу і очікує побачити там когось, на кого вона підписана. У цей момент непомітно вона вже витрачає дофамін. Або відкриває новину та інформація в ній також краде трохи дофаміну. Гарна фотографія в інтернеті – це теж крадій дофаміну. Дитині не потрібно сідати на велосипед, їхати кілька кілометрів, щоб отримати дофамін від гарного вигляду, і від фізичного навантаження, тобто від дорогого дофаміну, який передбачений природою для механізму винагороди, повного, здорового життя повноцінної людини, яка розуміє, що для щасливого й цілісного життя потрібно попрацювати більше, ніж здійснити кілька кліків комп’ютерною мишкою або натиснути на екран смартфону або планшету. Дитина думає про те, скільки лайків вона отримає від гарної картинки, яку вона завантажила з малознайомого сайту. І це очікування швидкої винагороди витрачає її дофамін, а дитина зростає в умовах дешевої винагороди, слабкої мотивації, без бажання докласти значних зусиль, які можуть привернути до неї справжній, а не уявний успіх. На жаль, але головний мозок людини в будь-якому віці не розрізняє те, наскільки важливою була інформація, яку вона отримала, – він виробляє дофамін, а людина витрачає його на кожен інформаційний стимул потроху. У результаті суспільство отримує невмотивованого підлітка, що емоційно вигорів, який прагне отримувати швидкі досягнення без необхідних витрат праці та емоційної енергії, готового здійснювати протиправні дії для миттєвих бажань, оскільки його головний мозок жадібно бажає винагороди, ресурсу вже витраченого у гаджетах.

Дитина витратила дофамін у смартфоні – мотивації немає. Якщо їй після цього потрібно зробити якусь велику роботу чи зосередитися на чомусь, на це вже бракуватиме сил. Вихід на творчу діяльність вимагає від людини залучення, а для цього потрібно, щоб дофамін накопичився, і тоді вона зможе витратитися на цю інтелектуальну роботу.

Дешевий дофамін – це тиран сучасного суспільства, і в перспективі він зможе створити стільки труднощів, що їх можна уявити тільки з великою тяжкістю на душі. Результат цих процесів – більш високі показники злочинності, менше продуктивних членів суспільства, більший відсоток зруйнованих відносин, зруйнованих сімей, сімей з одним із батьків, менш ефективна економіка, менше винаходів, знижений рівень якості життя та інше.

Вирішення цього питання бачиться в тому, щоб виключити надходження “дешевого дофаміну”. Обмежити себе у користуванні соціальними мережами та комп’ютерними іграми – це важке завдання для дорослої вольової людини. Не кожний дорослий може впоратися із цим. Що вже казати про дітей? Внутрішня напруга й ламання, підвищене серцебиття, почуття занепокоєння та метушливість означає залежність від “дешевого дофаміну”. Це питання не виносять на серйозний рівень вирішення проблеми. Але воно обов’язково загостриться у майбутньому.

Для того, щоб вирішити його на ранніх стадіях, уже зараз потрібно розробити та прийняти комплексну державну програму. У першу чергу, треба інформувати людей про шкідливість “дешевого дофаміну”. Потрібно звернути увагу не скільки на засобах технічного

контролю, а саме обмеження доступу до гаджетів, стільки на розвитку дитячого спорту. Для прикладу, в iOS (iPhone, iPod, iPad) встановлена програма звіту екранного часу, протягом якого користувач провів у гаджеті, і якими додатками користувався найбільше. Втім більшість людей вважають, що шкода від цього полягає лише у марному витрачанні часу. Однак, вона більш масштабна, і люди, перш за все підлітки, мають це розуміти.

Розвиток дитячого спорту буде зменшувати шкідливість від ефекту "дешевого дофаміну". Фізичні навантаження прискорюють синтез серотоніну. Регулярні заняття спортом знижують рівень стресових гормонів і збільшують рівень ендогенних антистресових гормонів головного мозку, а саме ендорфінів, дофаміну та серотоніну. Саме розвиток спорту, відновлення культури фізичного вдосконалення, виховання мужності у хлопчиків, зможуть дати у майбутньому надію на те, що наше суспільство не перетвориться на збіговисько фрикуватих слабаків, але у відповідальних, діяльних людей, мотивованих змінювати цей світ на краще.

Список використаних джерел:

1. Anderson G. S. Biological influences on criminal behavior / CRC Press Taylor & Francis Group. Boca Raton, 2007. 316 p.

2. Луняк М. О. Кримінологічна характеристика психології злочинця та профілактика насильницьких злочинів. *Криминологическая характеристика психологии преступника и профилактика насильственных преступлений: навчальний посібник* / Видавництво НДПУ ім. Миколи Гоголя. Ніжин, 2004. 91 с.

УДК 343.9

Дідківськ Г.В.
д.ю.н., професор
завідувачка кафедри кримінального права та процесу
Дежавний податковий університет,
м.Ірпінь, Україна

СІМЕЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

На сьогодні у кримінології панує стала думка, що сімейна десоціалізація не тотожна криміналізації особистості. Звичайно формування особистості злочинця відбувається в результаті взаємодії цілого ряду негативних факторів. Передує злочину характерне зосередження навколо індивіда великого числа негативних впливів як зі сторони сім'ї, так і зі сторони інших компонентів безпосереднього середовища – малих груп за місцем роботи, навчання, проживання. Крім здійснюваних у мікросередовищі безпосередніх контактів людина піддається також опосередкованим впливам – оцінок людей, на думку яких вона орієнтується, засобів масової інформації тощо. У конкретних випадках має місце набір криміногенних обставин, «частково співпадаючих, а частково розсіяних у часі, але взаємообумовлюючих одна одну й досить триваючих і інтенсивних».

На нашу думку, особливе значення сімейного неблагополуччя в системі факторів формування особистості неповнолітнього злочинця пов'язане із певними обставинами, – це

може бути первинне відхилення від прийнятих у суспільстві стандартів поведінки, що починається саме в сім'ї, у результаті її прямого негативного впливу або невиконання нею обов'язку по підготовці дитини по включенню в корисну діяльність; сім'я є постійно діючим фактором безпосереднього оточення неповнолітнього, чим викликана підвищена тривалість і значимість тиску з її сторони на його поведінку; сімейне неблагополуччя багато в чому полягає у відборі інформації, що надходить з зовні. Основні установки первинно закладаються в сім'ї. Разом з тим, як відомо, люди схильні засвоювати лише ту інформацію, що узгоджується із уже сформованим у них світоглядом. Та й саме коло спілкування неповнолітнього багато в чому визначається соціальними зв'язками його сім'ї.

Досліджуючи питання благополучної і неблагополучної сім'ї та вплив їхнього неблагополуччя на злочинність неповнолітніх; визначивши, що не кожне неблагополуччя породжує дану злочинність і навпаки не кожна благополучна сім'я має позитивний вплив на неповнолітнього, вбачається за необхідне ввести нові визначення для більш точного відображення впливу сімейного неблагополуччя на злочинність неповнолітніх.

Сімейне неблагополуччя – це негативний стан сімейних відносин, як на рівні соціального інституту сім'ї в цілому, так і на рівні окремих сімей, що при певних обставинах сприяє виникненню негативних стандартів поведінки. Вважаємо за необхідне виділити саме те сімейне неблагополуччя, що безпосередньо впливає на злочинність.

Криміногенність сім'ї – це сукупність обставин сімейної сфери, існуючих в ній протиріч, які впливають на вибір злочинної поведінки та породжують злочинність. Необхідно, також, ввести термін, який би об'єднував сім'ї, що впливають на вибір неповнолітніми і іншими членами сім'ї злочинної поведінки. Таким терміном може бути криміногенна сім'я. Криміногенна сім'я – це сім'я, яка своїм відношенням до навколишнього середовища та ситуації в суспільстві формує у своїх членів злочинні погляди та спонукає їх до вчинення злочину.

Своєчасні і рішучі заходи, прийняті стосовно криміногенних родин, змогли б істотно знизити їх небезпечний криміногенний вплив на своїх і чужих дітей. Однак цього не відбувається, оскільки відповідні органи не мають чіткої уяви, хто з них у першу чергу повинен займатися подібними сім'ями. Отже, така велика кількість проблем у сфері сімейних відносин наштовхує на думку щодо невідкладності багатоаспектного, міждисциплінарного дослідження цього соціального інституту. Проте ми розуміємо, що вже не достатньо лише наукового зацікавлення. Ідеться про залучення кримінології і соціології та їх даних до формування соціальної політики держави по запобіганню злочинності неповнолітніх. Оскільки напрацьована інформація може бути використана для попередження й усунення негативних факторів сімейної сфери, вироблення рекомендацій і системи заходів щодо підтримання позитивних тенденцій у сфері сім'ї та шлюбу, що може стати предметом подальших досліджень [1].

В складній взаємодії соціальних обставин і процесів, що породжують злочинність, істотну роль відіграють негативні компоненти сімейних відносин. Сплітаючись певним чином між собою, а також з іншими криміногенними детермінантами, вони обумовлюють скоєння злочинів. Пізнання механізму дії сімейних криміногенних чинників дає можливість розробляти, прогнозувати і планувати важливу ланку системи профілактики злочинності неповнолітніх, звернену до різних аспектів цієї сфери.

Неабияке значення у дослідженні закономірностей розвитку злочинності має впровадження у кримінологію системного підходу, яке повинне вітатися, оскільки системне

пояснення явищ і процесів, що відбуваються у суспільстві, означає вищий рівень по відношенню до причинно-наслідкової інтерпретації.

Список використаних джерел:

1. Дідківська Г.В. Сімейне неблагополуччя в системі детермінантів злочинності неповнолітніх в Україні: [монографія]/ Дідківська Г.В. – Вінниця. ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 202 с.

УДК 342.9

Дриголь О.О.
викладач кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В ЦИФРОВІЙ СФЕРІ: СТРАТЕГІЇ УНИКНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Захист прав дитини в цифровому просторі вимагає уважного розгляду та впровадження стратегій, спрямованих на уникнення корупційних загроз. Сучасні технології створюють унікальні можливості для розвитку та спілкування, проте вони також створюють нові виклики щодо безпеки та захисту дітей. Однією з ключових стратегій є освіта. Надання дітям доступу до інформації про цифрову безпеку, навчання критичному мисленню та умінню розпізнавати потенційно шкідливий чи корупційний контент є критичним для їхньої захисту. Розвиток програм інформаційної грамотності у школах та спеціалізованих навчальних центрах стає важливою складовою цієї стратегії. Законодавчі ініціативи також грають важливу роль у захисті прав дітей в онлайн-середовищі. Вони можуть включати в себе закони про захист особистих даних дітей, обмеження доступу до певних видів контенту для малолітніх та норми, що стосуються відповідальності платформ за забезпечення безпеки користувачів [2]. Підтримка батьків або опікунів в цифровому просторі є також критичною. Забезпечення їм доступу до ресурсів та порад з цифрової безпеки для дітей, встановлення батьківського контролю на пристроях та вказівки щодо безпечного користування Інтернетом є важливими елементами захисту молоді в цифровому середовищі. Створення безпечних цифрових середовищ та платформ, що активно працюють над фільтрацією контенту, впровадженням механізмів звітності про порушення, та сприянням культурі онлайн-безпеки також є важливими стратегіями уникнення корупційних загроз для дітей в цифровому світі. Уникнення корупційних загроз у цифровій сфері для дітей вимагає комплексного підходу, що поєднує освіту, законодавство, підтримку батьків та зусилля платформ, спрямовані на забезпечення безпечного та позитивного досвіду в Інтернеті.

Захист прав дітей в цифровому просторі стає все більш актуальним в контексті зростаючої цифрової активності молоді. Це включає в себе не лише захист особистих даних, а й запобігання можливим загрозам, таким як корупція. Ось деякі стратегії, що можуть сприяти цьому захисту:

- Освіта та інформаційна грамотність. Забезпечення дітей доступом до інформації про цифрову безпеку, права й обов'язки в Інтернеті та на соціальних мережах є важливим етапом. Навчання основам цифрової безпеки та вмінню критично мислити про отриману інформацію допомагає уникнути корупційних загроз. Освіта у сфері цифрової безпеки відіграє важливу роль у захисті дітей в онлайн-середовищі від корупційних загроз. Навички цифрової безпеки допомагають молоді краще розуміти, як захищати свої особисті дані, визначати небезпечні ситуації та реагувати на них. Навчання основам цифрової безпеки охоплює різні аспекти, такі як захист особистих даних, створення складних паролів, усвідомлення ризиків соціальної інженерії та фішингу, а також вміння визначати та уникати шкідливого чи фальшивого контенту [3]. Крім того, навички критичного мислення стосовно отриманої інформації допомагають відділяти факти від маніпуляцій та недостовірної інформації, що може вплинути на їхні вчинки та рішення.
- Батьківський контроль і підтримка. Для дітей важливо мати підтримку батьків або опікунів, які надають поради з цифрової безпеки, контролюють доступ до контенту та встановлюють необхідні обмеження. підтримка батьків або опікунів в цифровому світі відіграє вирішальну роль у забезпеченні безпеки та захисту дітей. Наставництво, поради та контроль з боку дорослих стають фундаментальними елементами у формуванні цифрової грамотності та безпеки у дітей. Батьки можуть надавати дітям основні поради щодо безпечного користування Інтернетом та соціальними мережами. Це включає в себе створення безпечних паролів, обмеження розголошення особистої інформації та усвідомлення ризиків онлайн-комунікацій. Встановлення батьківського контролю або використання спеціальних програм для фільтрації контенту та обмеження доступу до певних веб-сайтів або додатків є важливою складовою забезпечення безпеки дітей в мережі. Батьки можуть спілкуватися з дітьми про їхню онлайн-активність, обговорювати ризики та встановлювати відповідні межі для безпечного користування Інтернетом. Поведінка батьків у цифровому просторі може вплинути на дітей. Батьки можуть стати прикладом у використанні Інтернету, демонструючи свій відповідальний підхід до цифрової безпеки.
- Розробка та впровадження законодавства. Уряди можуть розробляти закони, спрямовані на захист прав дітей у цифровому просторі, включаючи норми щодо захисту їхніх особистих даних та запобігання онлайн-корупції. Ці закони включають різні аспекти, що охоплюють безпеку особистих даних та запобігання корупційних загроз. Законодавство може встановлювати спеціальні правила щодо збору, обробки та зберігання особистих даних дітей в Інтернеті [1]. Це може включати вимогу згоди батьків або опікунів для обробки особистих даних дитини, а також накладення обмежень на збір та використання цих даних. Закони можуть містити положення про захист від онлайн-корупції, включаючи шкідливий контент, кіберзнущання, сексуальні домагання тощо. Ці закони можуть визначати відповідальність платформ за видалення такого контенту та надання безпечного середовища для дітей. Уряди можуть також встановлювати стандарти безпеки для дитячих онлайн-платформ та ігор, зокрема, стандарти щодо захисту від реклами, спонсорських матеріалів та шкідливого контенту [4]. Ці закони створюють правовий фундамент для захисту прав дітей в цифровому просторі та відображають важливість створення безпечних та захищених умов для їхньої онлайн-активності.
- Створення безпечних цифрових середовищ. Платформи соціальних мереж та веб-сайти мають брати на себе відповідальність за створення безпечних умов для дітей, забезпечуючи фільтрацію шкідливого контенту та заборону недоречних дій або сприяючи

іншим заходам захисту. Платформи можуть використовувати технології фільтрації, щоб відокремлювати та блокувати шкідливий або неприйнятний контент, який може бути шкідливим для молоді. Вони можуть мати чіткі правила та політики, що забороняють неприпустиму поведінку, таку як кіберзнущання, небажані повідомлення чи інші форми онлайн-поведінки, які можуть створити негативний вплив на дітей [5]. Вони можуть надавати інструменти контролю для батьків, щоб ті могли встановлювати обмеження на використання певних функцій, відстежувати активність своїх дітей або встановлювати часові обмеження. Залучення громадськості та активізація співпраці: Співпраця між урядовими органами, громадськістю, освітніми установами та громадськими організаціями може допомогти у формуванні комплексного підходу до захисту прав дітей в цифровому середовищі. Уряд може впроваджувати законодавчі зміни та розробляти політику, спрямовану на захист дітей в Інтернеті. Вони можуть вести діалог з громадськістю та освітніми установами для розробки більш ефективних стратегій захисту. Неприбуткові та громадські організації можуть активно впливати на формування політики та адвокатування за права дітей в цифровому просторі. Вони можуть вести освітні кампанії, надавати підтримку та ресурси для дітей та їхніх батьків. Школи та університети відіграють важливу роль у навчанні дітей основам цифрової безпеки та інформаційної грамотності. Вони можуть сприяти розвитку курсів з цифрової освіти та створенню безпечних умов для навчання в Інтернеті. Залучення громадськості є ключовим фактором у формуванні свідомого та відповідального користування Інтернетом. Сприяння культурі безпеки в мережі, спільне обговорення та підтримка учасників спільноти також є важливими складовими. Ці групи можуть співпрацювати для обміну найкращими практиками, розробки програм та стратегій, спрямованих на підвищення рівня цифрової безпеки та захисту прав дітей.

Отже, забезпечення захисту прав дітей в цифровому просторі - це складне завдання, яке потребує комплексного підходу та спільних зусиль різних секторів суспільств.

Список використаних джерел:

1. Безпечне користування сучасними інформаційнокомунікативними технологіями / О. Удалова, О. Швед, О. Кузнєцова [та ін.]. Київ: Україна, 2010. 72 с.
2. .Гончаренко О. А. Право доступу до Інтернету як складова прав дитини. Право та інновації. 2016. № 4. С. 23–29
3. Гузьман О. А., Ляшенко Н. О. Комп’ютерна залежність підлітків: соціологічні аспекти досліджень. Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2011. Вип. 1(52). С. 369–380
4. Загарницька І. І. Дитинство в епоху інформаційної революції. Вища освіта України. 2011. № 4. С. 69–77
5. Пугач Сергій. Особливості правового регулювання права дитини на безпечний інформаційний прості. Підприємництво, господраство і право. 2013. № 5. С. 95–98.

УДК 343.5

Ємельянов В.П.
доктор юридичних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків
ORCID https://orcid.org/0000-0002-8934-2976
Митрофанова Ю.С.
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків
ORCID https://orcid.org/0000-0001-5448-2349
м. Харків, Україна

ЧИ ДІЙСНО ПОЛОЖЕННЯ ЧАСТИНИ ПЕРШОЇ СТАТТІ 301[1] КК УКРАЇНИ ЦІЛЕСПРЯМОВАНІ НА ЗАХИСТ ДИТИНИ?

Частина 1 статті 301[1] КК України викладена у такій редакції:

«1. Умисне одержання доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій або умисне її придбання, або умисне зберігання, ввезення в Україну, перевезення чи інше переміщення дитячої порнографії без мети збуту чи розповсюдження –

карається арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Одразу ж виникають питання: а яким чином передбаченими тут діяннями порушуються права дитини, якщо вони здійснені дорослою особою без залучення до цього неповнолітньої особи та чи доцільно за такі діяння встановлювати покарання у виді позбавлення волі, причому строком аж до шести років?

Справа в тому, що зазначені положення були внесені у чинний КК України Законом України від 12 лютого 2021 року № 1256-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)», згідно з яким до Кримінального кодексу України були внесені такі зміни та доповнення: стаття 155 КК викладена у новій редакції, а також Кодекс був доповнений новими статтями – 156[1] («Домогання дитини для сексуальних цілей»), 301[1] («Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, збут і розповсюдження»), 301[2] («Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи»).

Тобто відповідно до змісту Ланцаротської конвенції внесені Законом України від 12 лютого 2021 року № 1256-IX зміни повинні бути спрямовані на захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Дитиною же згідно з п. «а» ст. 3 Ланцаротської конвенції та ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III визнається особа віком до вісімнадцяти років. Вочевидь тому у згадуваних в Законі України від 12 лютого 2021 р. № 1256-IX статтях 155 та 156[1] КК прямо вказано, а зі змісту ст. 301[2] КК цілком зрозуміло, що суб'єктом цих кримінальних правопорушень є повнолітня особа. Однак суб'єктом злочину, передбаченого ст. 301[1] КК, може бути будь-яка особа, яка має ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, у тому числі й неповнолітня особа

віком від 16 до 18 років. Виходить, що замість захисту дітей положення ст. 301^1 КК обертаються найсуворішою репресією проти дітей, оскільки санкція ч. 1 ст. 301^1 КК з передбаченим тут покаранням у виді позбавлення волі строком до шести років згідно з ч. 5 ст. 12 КК потребує відносити зазначені діяння до категорії тяжких злочинів.

Однак, вже з позиції звичайного здорового глузду цілком зрозуміло, що не настільки значна ступінь суспільної небезпечності передбачених тут діянь, щоб розцінювати їх як тяжкий злочин. Незрозуміло, яка велика небезпека для суспільства в тому, якщо доросла особа таємно у власному будинку на власному комп'ютері без залучення до цього неповнолітніх осіб дивиться на порнографічні матеріали або здійснює їх придбання та зберігання виключно для власного користування? Яким чином ця доросла особа безпосередньо може посягати саме на захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства? Якщо тут і є якась суспільна небезпека, але явно не така, щоб це розцінювалося як тяжкий злочин. На це ж вказують і положення Ланцаротської конвенції. Зокрема, ст. 20 цієї Конвенції у п. 1 передбачає наступне:

«Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації такої умисної поведінки, учиненої без правових підстав: a) виготовлення дитячої порнографії; b) пропонування або надання доступу до дитячої порнографії; c) розповсюдження або передавання дитячої порнографії; d) придбання дитячої порнографії для себе або іншої особи; e) володіння дитячою порнографією; f) свідоме одержання доступу до дитячої порнографії за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій».

При цьому далі у пункті 3 цієї статті вказується, що кожна Сторона може залишити за собою право не застосовувати цілком або частково підпунктів «a» та «e» пункту 1 цієї статті до виготовлення порнографічної продукції та володіння нею, якщо це здійснено для приватного використання, а у пункті 4 цієї статті вказується, що кожна Сторона може залишити за собою право не застосовувати цілком або частково підпункту «f» пункту 1 цієї статті.

Тобто з позиції цієї Конвенції виходить, що передбачені у ч. 1 ст. 301^1 КК України діяння можуть бути і некриміналізованими, а якщо й здійснювати їх криміналізацію, то вже ні на рівні тяжкого злочину, а, як максимум, на рівні кримінального проступку.

Водночас з метою врахування рекомендацій Ланцаротської конвенції Законом України від 22 лютого 2022 року № 2047-IX «Про внесення змін до Закону України «Про захист суспільної моралі»» був уточнений зміст захисту дітей від негативного впливу продукції сексуального та еротичного характеру та перелік діянь, які з метою здійснення цього захисту забороняються. У світлі внесених змін ст. 7 Закону України «Про захист суспільної моралі» має такий зміст:

«**Стаття 7. Захист дітей від негативного впливу продукції сексуального чи еротичного характеру**

З метою захисту морального та фізичного захисту дітей забороняється:

втягнення дітей у діяльність з виробництва й обігу продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг, а також організації й проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру;

розповсюдження продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг і проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру серед дітей;

використання образів дітей у будь-якій формі в продукції сексуального чи еротичного характеру і проведенні видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру;

створення та розповсюдження візуального запису образу дитини, зробленого у будь-який спосіб, зокрема фотографуванням, записом фільму та/або відеозаписом сексуального чи еротичного характеру;

виготовлення (виробництво), зберігання, реклама, розповсюдження, придбання продукції, що містить дитячу порнографію, ввезення, вивезення, транзит через територію України, поштова пересилка такої продукції;

пропонування або надання доступу до продукції, що містить дитячу порнографію».

Як бачимо, у ст. 7 Закону України «Про захист суспільної моралі» наданий виключний перелік заборонених діянь з метою захисту дітей, де особливу увагу привертає останній абзац про заборону **пропонування** або **надання** доступу до продукції, що містить дитячу порнографію, і за змістом цієї статті Закону зрозуміло, що тут маються на увазі дії, спрямовані стосовно дитини. Тоді як у диспозиції ч. 1 ст. 301^1 КК України йдеться про **одержання** доступу до дитячої порнографії будь-якою особою, однак про таке діяння у ст. 7 Закону України «Про захист суспільної моралі» нічого не згадується. У свою чергу, ознаками ст. 301^1 КК не охоплюються пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій, тоді як такі дії, виходячи с положень ст. 7 Закону України «Про захист суспільної моралі», потребують окремої криміналізації у зв'язку з їх ступенем суспільної небезпечності та негативним впливом на розвиток дитини. Хоча у ст. 301^2 КК і встановлена кримінальна відповідальність за проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій, однак тут криміналізований лише особливий випадок пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, а саме такий випадок, який виражається у публічному показі у будь-якої формі продукції сексуального характеру. Випадки ж пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій, вчинені у звичайних умовах, поки залишаються некриміналізованими. Тобто існує у кримінальному законі спеціальна нора, але відсутня загальна.

На підставі викладеного доходимо до висновку про необхідність декриміналізації передбачених у ч. 1 ст. 301^1 КК України діянь та одночасної криміналізації такого діяння як пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій. У цьому зв'язку пропонується викласти ст. 301^1 КК України у такій редакції:

«**Стаття 301^1. Пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, збут і розповсюдження дитячої порнографії**

1. Пропонування або надання дитині доступу до дитячої порнографії, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій, ввезення в Україну дитячої порнографії з метою збуту чи розповсюдження або її зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою –

карається штрафом від чотирьох до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на

строк до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Виготовлення, розповсюдження, збут дитячої порнографії, або примушування неповнолітньої особи до участі у створенні дитячої порнографії –

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з отриманням доходу у великому розмірі, або примушування малолітньої особи до участі у створенні дитячої порнографії –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Не підлягає кримінальній відповідальності неповнолітня особа за виготовлення дитячої порнографії, якщо такі дії вчинені без мети збуту чи розповсюдження».

УДК 343.9

Живова Ю. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

РИЗИКИ ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ЩОДО ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

На особливу увагу, на наш погляд, заслуговує і проблема впливу на формування девіантної поведінки у неповнолітніх користувачів поширення в інформаційному просторі мережі Інтернет комп'ютерних ігор з елементами агресії та насильства, наприклад, всесвітньо відомої комп'ютерної онлайн-гри Manhunt2, яку розробники позиціонують як хоррор з елементами «екшен» від третьої особи. Основним завданням гравця є виконання даних йому вказівок, зазвичай зводяться до того, що йому потрібно кудись потрапити, когось убити або щось добути для подальшого просування по сюжету. При цьому чим більше жорстоку смерть вибирає гравець для противника, тим вище його рейтинг і, відповідно, оцінка.

Як наслідок, онлайн-ігри з елементами агресії та насильства призводять до духовної і моральної спустошеності. У таких зовні реалістичних світах нерідко порушуються всі норми моралі: стимулюються жорстокість, підступність, обман, зрада, зневага до слабкого, які заохочуються нарахуванням різних бонусів.

Аналіз різних точок зору авторів, що розглядають дану проблему, дозволяє виділити наступні основні причини формування у неповнолітніх залежності від комп'ютерних ігор з елементами насильства та агресії: «розвага, рекреація, компенсація, бажання випробувати хвилювання (страх); прагнення віртуально випробувати агресію (ефект емпатії); ототожнення з агресивним персонажем або персонажем-жертвою (ефект ідентифікації); ігнорування обмежень (ефект «забороненого плоду»); спроба побачити насильство (агресію), що відображають свій власний досвід; вивчення навколишнього кримінального світу

(осягнення ролі насильства в суспільстві і в районі проживання даної аудиторії); ефект самозаспокоєння, т. е. ефект передчуття щасливого фіналу і усвідомлення того, що «весь цей кошмар відбувається не зі мною»; гендерний ефект і т. д. Повне занурення в комп'ютерну гру, безпосереднє управління конкретним персонажем, яка вчиняє насильницькі і агресивні дії, призводить до того, що неповнолітній, ототожнюючи себе з ним, не може об'єктивно і правильно з точки зору моралі і моральності оцінити те, що відбувається. В результаті вже в реальній дійсності відомі факти вчинення злочинів у віртуальному світі, мотивованих нервовими і психічними розладами через сварки.

Більшість дослідників виділяють чотири етапи формування психологічної залежності від Інтернет.

1. Стадія легкої захопленості. Людина починає «відчувати смак» від перебування в Мережі, тому що комп'ютер дозволяє їй з максимальним наближенням до реальності досягти своєї мрії. Стійка, постійна потреба на цій стадії не сформована, Інтернет ще не є значущою цінністю для людини.

2. Стадія захоплення. Фактором, що свідчить про перехід до цього етапу, є поява в ієрархії нової потреби – необхідності постійного перебування в Інтернет, яка приймає систематичний характер. Якщо людина не має постійного доступу до комп'ютера, можливі активні дії з усунення травмуючих обставин.

3. Стадія залежності. Ця стадія характеризується не тільки зрушенням потреби на нижчий рівень піраміди потреб, але й іншими, не менш серйозними змінами – в ціннісно-змістовій сфері особистості.

За даними О. Г. Шмельова на цій стадії відбувається зміна самооцінки, самосвідомості, людини приписує результати діяльності зовнішнім факторам.

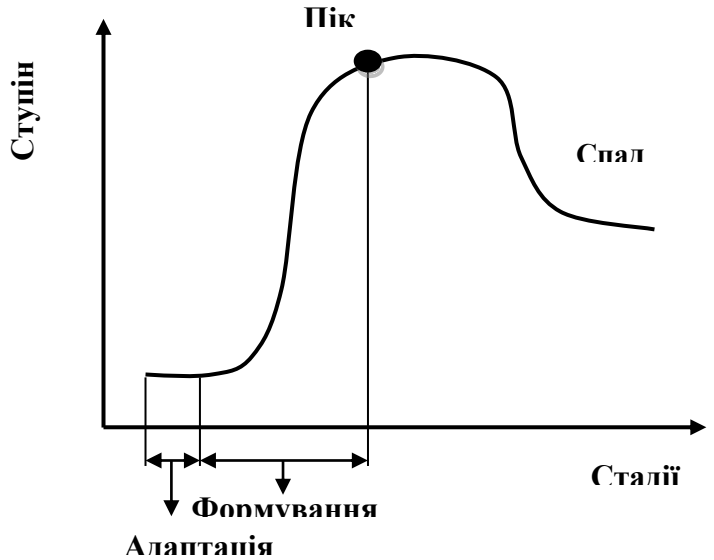

Рис. Етапи формування психологічної залежності від Інтернет

Залежність може формуватися в одній з двох форм: соціалізованої та індивідуалізованої. Соціалізована форма характеризується збереженням соціальних контактів. Ця форма залежності менш згубна у своєму впливі на психіку людини, ніж індивідуалізована форма і рідше супроводжується психічними та соматичними порушеннями. У осіб індивідуалізованої форми залежності порушується основна функція психіки – вона починає відображати не вплив об'єктивного світу, а віртуальну реальність. Формується депресивний симптомокомплекс.

4. Стадія прихильності. Ця стадія характеризується згасанням комп’ютерної активності людини, зрушенням психологічного змісту особистості в бік норми. Тобто людина «тримає дистанцію» з комп’ютером, проте повністю відірватися від психологічної симпатії не може. Це може тривати протягом довгих років. Людина може зупинитися у формуванні залежності на одній із попередніх стадій, тоді залежність згасає швидше. Важливим у цьому процесі буде вважатися рівень зниження неконтрольованої тяги від загального її показника, і, чим він більший, тим менше за часом буде згасати залежність. Але якщо людина проходить всі три стадії розвитку психологічної залежності, то на цій стадії вона буде перебувати тривалий час.

Дослідники відзначають, що основними причинами, що формують інтернет-залежність, є доступність, анонімність переданої інформації, пошук нових відчуттів, зняття емоційної напруги, бажання піти від проблем, пошук друзів, спілкування.

Таким чином, популяризація ігор, що створюють ігровий простір, максимально відповідне реальності, сприяє змішуванню реального та віртуального світів, переносу сценаріїв «ігрового поведінки» в реальну дійсність і в результаті настання трагічних наслідків.

Аналіз науково-практичних матеріалів дозволяє виділити наступні фактори, що полегшують інформаційний вплив на неповнолітніх в мережі Інтернет:

- легкість контакту з аудиторією (включаючи конкретної дитини) в обхід заходів, що вживаються в рамках процесу виховання неповнолітнього;

- широкі можливості для дистанційного і безконтактного збору інформації про неповнолітнього і його особистого життя, а також про те, які людях і предметах, що може здійснюватися з метою приготування до злочину;

- можливість спонукання до використання мережі Інтернет для максимізації негативного ефекту від дій, що завдають шкоди честі, гідності, репутації, психологічному здоров'ю неповнолітнього: публікації сцен приниження неповнолітніх, їх сексуальної експлуатації, поширення наклепницьких відомостей і образ щодо неповнолітнього в мережі Інтернет з прямим умислом на ознайомлення з цією інформацією максимально широкого кола осіб як з числа знайомих жертви, так і сторонніх;

- можливість самодискредитації неповнолітніх через публікацію інформації про себе, яка здатна заподіяти шкоду їх честі, гідності, репутації і соціалізації (найбільш яскравим прикладом є секстинг - публікація власних сексуалізированние зображень, які потім можуть використовуватися для кіберуніженія, залучення в сексуальну експлуатацію, викрадення і т. п .);

- легкість створення і поширення серед неповнолітньої аудиторії інформації, яка може деструктивно впливати на процесвиховання, формування системи його ціннісних орієнтацій і світогляду;

- свобода доступу до інформації, яка, не будучи протиправної або шкідливої для старшої вікової аудиторії, проте може через свого контенту або манери уявлення викликати негативні реакції у дитини, психологічно не готового до нешкідливому сприйняття подібної інформації (як правило, викликати страх);

- ризик десоціалізації, розвитку і закріплення девіантної та протиправної поведінки, включаючи такі форми поведінки, як агресивна поведінка і застосування насильства, жорстокості по відношенню до людей і тварин, вчинення дій, що становлять загрозу життю і (або) здоров'ю дитини, в тому числі заподіяння шкоди своєму здоров'ю, суїцид, вживання наркотичних засобів, психотропних і (або) одурманюючих речовин, тютюнових виробів,

алкогольної і спиртовмісної продукції, пива та напоїв, що виготовляються на їх основі, участь в азартних іграх, заняття проституцією, бродяжництво, жебрацтво, нетрадиційні і девіантні сексуальні відносини, протиправна поведінка і (або) злочини.

Ще одним відмітним якістю мережі Інтернет є здатність формувати певний стереотип мислення.

У свою чергу, наслідки роботи в мережі Інтернет можуть мати різний характер: амбівалентний, позитивний, негативний.

Таким чином, інформаційний вплив контенту мережі Інтернет призводить до формування асоціальних установок, корисливою або насильницької орієнтації з цілим набором негативних стереотипів і моделей поведінки.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що особливість сучасного інформаційного середовища, що базується на інтернет-технологіях, полягає в її впливі на соціальну поведінку. Індивід вже існує в іншій системі відносин. Він керується не тільки поведінкою людей, що оточують його всередині обмеженій території, але і поведінкою осіб, які перебувають далеко за межами його проживання.

Список використаних джерел:

1. Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/0039948.pdf.
2. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі : Указ Президента від 31.07.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text
3. Про затвердження Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2008 р. № 273.
4. Співаковський О.В. Інформаційні технології в юридичній діяльності: базовий курс : навчальний посібник. Херсон: ХДУ, 2012. – 220 с.
5. Карандашева О. В. Робота практичного психолога з учнями, схильними до адиктивної поведінки. Тренінгові, соціально-реабілітаційні і навчальні програми із формування здорового способу життя в учнівської та студентської молоді. – К. : Ніка-Центр, 2018. – С. 59–67.

УДК 341.23

Завгородня Ю.С.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК НАГАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Розвиток Інтернету та інформаційних технологій доволі суттєво (можна, навіть, стверджувати, що кардинально) вплинув на як діяльність із забезпечення прав дитини, так і на сам їх зміст. Водночас, такий вплив мав не тільки позитивні, але й негативні наслідки.

Так, з позитивних аспектів слід вказати на доступність інформації, у тому числі й освітньої (зокрема, і у контексті вивчення та адвокації прав дитини). ІТ можуть забезпечити доступ до освітніх ресурсів та навчальних платформ, що сприяє навчанню та розвитку навичок дітей. Так, завдяки інформаційним технологіям було забезпечено навчання дітей у період дії карантинних обмежень, а також в умовах війни. Хоча, інформаційні технології та інтернет сприяють не тільки такому навчанню, але й неформальній та інформальній освіті.

Наявність доступу до різноманітної інформації сприяє залученню дитини до плюралізму, до розуміння наявності альтернативного погляду на ті, які вони отримують з традиційних джерел. Інтернет дозволяє дітям спілкуватися з іншими дітьми (у тому числі з інших культур), сприяючи розумінню різноманітності та сприяючи розвитку комунікаційних навичок.

Не можна не відзначити також і ті можливості розвитку творчих здібностей, самовираження, які з'явились завдяки інформаційним технологіям. Інтернет надає платформи для творчого вираження через відео, музику, малюнок тощо.

Це лише невелика частина тих позитивних впливів, що здійснили інтернет та інформаційні технології на серу прав дитини. Водночас, не слід забувати і про негативні аспекти впливу.

Доступність інтернет-мережі робить можливими ситуації, за яких діти можуть стати жертвами кіберзагроз, таких як онлайн-цькування, шахрайство, кібербулінг тощо. Окрім цього діти можуть випадково натрапити на неприйнятний або шкідливий контент в Інтернеті, що може бути фактором негативного впливу на нормальний розвиток дитини, її психічний стан тощо. Так, протягом цього року у засобах масової інформації збільшилась кількість публікацій щодо дитячого суїциду, хоча і в попередні роки ця цифра була доволі великою. «Статистика підліткових самогубств є невтішною - лише за перших пів року 2021-го їхня кількість сягнула 150, що на кілька десятків більше, аніж за увесь попередній рік» [1].

На окрему увагу заслуговує і згадка про інтернет-залежність. Занадто довгий час, витрачений на перебування в інтернет-мережі, на відеоігри, може вплинути на здоров'я та навчання дітей.

Однією з проблем, пов'язаних з розвитком інформаційних технологій та правами дитини, є забезпечення приватності та конфіденційності. Так, недостатнє розуміння дитиною приватності в Інтернеті може призвести до ненавмисного витоку особистої інформації.

Відповідно, узагальнюючи наведене, варто вказати на важливість вироблення ефективних політик та освітніх програм, спрямованих на захист дітей в Інтернеті. Також потрібно залучати батьків, вчителів та інші зацікавлені сторони до заходів щодо забезпечення безпеки та навчання дітей у цифровому середовищі.

З огляду на це можна стверджувати, що дослідження забезпечення прав дитини у цифровому середовищі є надзвичайно актуальним і важливим завданням у сучасному світі. Інтернет та цифрові технології стали неодмінною частиною повсякденного життя дітей, що створює нові можливості і виклики для їхнього фізичного, психологічного та соціального розвитку.

Діти стикаються з ризиками в інтернеті, такими як кіберзагрози, онлайн-цькування, порнографія, геймінг-залежність та інші негативні впливи. Забезпечення їхньої безпеки та конфіденційності в інтернеті, а також розвиток навичок цифрової грамотності, стали нагальною потребою.

«Злочинці отримують вигоду від технологічного прогресу, як-от застосунків та ігор, що забезпечують взаємодію, швидкого обміну файлами, потокового мовлення, криптовалюти, тіньового інтернету і програм сталого шифрування. Водночас вони також отримують вигоду від зазвичай нескоординованих і нерішучих дій з ефективного усунення проблеми зі сторони технологічного сектору» [2] – відзначається у передмові до рекомендацій для індустрій щодо захисту дітей у цифровому середовищі.

Відзначимо, що дослідження у цій сфері можуть допомогти розробити ефективні заходи, спрямовані на захист прав дитини в інтернеті. Вони можуть також допомогти розуміти позитивний вплив цифрових технологій на навчання та розвиток дітей, а також виявляти можливості для створення безпечних та освітніх онлайн-середовищ.

Отже, дослідження забезпечення прав дитини у цифровому середовищі є вкрай актуальним і важливим напрямком досліджень, який може призвести до розробки кращих підходів до захисту дітей в інтернеті та покращення їхньої цифрової безпеки та добробуту.

Список використаних джерел:

1. Ковалевська Є., Грібанова А. «У групі смерті я мав підтримку». Чому підлітки зважуються на суїцид? URL https://www.bbc.com/ukrainian/features-59779596

2. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для індустрій. URL https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP_Guidelines_Industry_UA_fin66.pdf

УДК 37.013.42 - 053.6 : 004

Кирилова О.В.
канд. філолол. наук, доцент
в.о. декана факультету систем і засобів масової комунікації,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гочнара,
м. Дніпро, Україна

МОБІЛЬНИЙ ЗАСТОСУНОК ЯК БЕЗПЕЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ МЕДІАОСВІТИ ПІДЛІТКІВ

Події останніх п’яти років трансформували освітній процес майже в усьому світі. Карантин, спричинений пандемією COVID-19 у 2020–2021 рр., вимушено перевів навчання в цифрове середовище. Коли ж більшість країн світу поступово повернулася до традиційного навчання в аудиторіях, Україна через повномасштабне вторгнення Росії у 2022 р. була змушена на певних особливо небезпечних територіях залишити або онлайновий варіант, або ж перейти на змішану форму. Однак цей вимушений формат формує досить довгий перелік проблем, серед яких найгострішими є:

- складнощі із взаємодіями;
- проблеми із самоорганізацією;
- погіршення емоційного стану учасників освітнього процесу [1].

Головним позитивним аспектом (а деякі дослідники взагалі називають його єдиним) є гнучкість часово-просторових характеристик освітнього середовища [2]. Однак під час роботи з дітьми цей показник не перекриває негативного впливу інших факторів. Таким чином пошук нових методів взаємодії є актуальним, а проєкти, спрямовані на впровадження інновацій, варті уваги українських педагогів.

Серед ефективних методів є так зване мобільне навчання або навчання з використанням мобільних пристроїв зв'язку, яке допомагає залучити учнів на їх власних умовах, створити неформальні навчальні групи, налагодити додаткові канали комунікації [3]. Мобільні пристрої дозволяють створювати інтерактивні навчальні застосунки, спрямовані на різні напрями. Програми можуть включати в себе відеоуроки, тести, ігрові елементи та завдання, які допомагають усвідомлювати ключові поняття. Великий набір мультимедійних засобів, таких як камери, мікрофони та сучасні програмні засоби обробки відео та зображень, надають можливість педагогам створювати навчальний контент разом з учнями та поширювати згенерований контент.

Серед актуальних мобільних сервісів виокремлюються розвиваючі застосунки, електронні бібліотеки та навчальні відео. Такі ресурси є інтерактивними, містять певний функціонал соціальних медіа.

Зважаючи на світові тренди мобільного навчання на факультеті систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара був розроблений проєкт мобільного застосунку SUJet, орієнтований на вихованців «Гуртка юних журналістів» некомерційного комунального позашкільного навчального закладу «Дніпропетровський обласний центр науково-технічної творчості та інформаційних технологій учнівської молоді» (Дніпро, Україна) [4]. Саме неформальна освіта з її часовими обмеженням та досить низькою порівняно з формальною освітою інтенсивністю спонукала до створення проєкту. Учні, долучаючись до цього формату, потребують особливого виду комунікації з викладачем та іншими учасниками. Педагог часто стикається з ситуацією, коли діти через ті чи інші причини пропускають заняття та не мають можливості чи/або бажання надолужувати під час індивідуальних консультацій. Таким чином викладання матеріалу у хмарному просторі у вигляді відеолекцій з подальшим закріпленням матеріалу через тестові завдання розширює можливості учня опанувати навчальний матеріал у повному обсязі. Структура та функціонал мобільного застосунку розроблялись на основі наявного в авторів досвіду навчальної взаємодії з гуртківцями та ефективності використання онлайнових можливостей соціальних мереж, зокрема, платформи YouTube. У ході розробки відповідний функціонал проходив тестування із залученням фокус-груп, до складу яких входили викладачі «Дніпропетровського обласного центру науково-технічної творчості та інформаційних технологій учнівської молоді», вихованці та їхні батьки.

Головною метою застосунку стала допомога дитині опанувати матеріал пропущеного заняття та відповісти на тести після вивчення теоретичного матеріалу з паралельним оцінюванням. Окрім навчального сервісу, застосунок здатен виконувати функції внутрішньої онлайнової соціальної мережі, яка невід'ємно пов'язана з інтерактивністю та функціоналом Веб 2.0. за умов комунікування на декількох рівнях:

- між викладачем та учнем щодо опанування матеріалу;
- між викладачем та батьками щодо освітнього процесу, успіхів та досягнень учня;
- між гуртківцями щодо обміну контентом.

При цьому комунікативні канали вибудовувалися зважаючи на те, що дитяча психіка вразлива до критики, і підлітки часто бояться викладати результати власної роботи з остраху наштовхнутися на нерозуміння і навіть висміювання [5]. Патогенний вплив онлайну на дітей та інформаційні загрози, які він несе [6], особливо у період гібридної війни Росії в Україні, у застосунку мав бути мінімізований. Через це мережа SUJet організована таким чином, що бачити успіхи користувача може тільки дитина, викладач та інші члени гуртка, які є авторизованими користувачами. Даний підхід дозволяє уникати негативних коментарів та анонімного булінгу і створює комфортне середовище для поширення контенту «між своїми». Тобто маємо закриту соціальну мережу, яка не лише здатна виконувати функції інформаційного обміну, а й стимулювати учня до навчання, надавати батькам відомості про досягнення дитини, поширювати створені учасником спільноти доробки тощо. Закритий формат мережі убезпечує дитину від негативного впливу онлайнового середовища, спрощує модерацію, унеможливлює булінг і дозволяє підтримувати здоровий клімат серед учасників процесу мобільного навчання.

Отже можемо говорити про те, що використання у процесі медіаосвіти серед підлітків методів мобільного навчання має неабиякий потенціал. Якщо брати до уваги той факт, що медіоосвіта є здебільшого складником неформальної освіти, а отже, потребує більшої уваги до залучення елементів edutainment до презентації теоретичного матеріалу, процесу напрацювання необхідних навичок і перевірки знань учнів, то поліфункціональність мобільних застосунків розкриває безліч можливостей для взаємодії. Результати дослідження показали, що ефективним варіантом мобільного застосунку є комунікативний майданчик, здатний виконувати функції презентатора теоретичного матеріалу, тренажера практичних навичок, простору для перевірки набутих знань, засобу надання розширених можливостей для спілкування з викладачами та учасниками навчального процесу. В результаті використання мобільного застосунку суттєво розширюються можливості інтерактивної взаємодії на рівнях учень-викладач, батьки-викладач, клас-викладач, формується дружнє цифрове середовище для публікації та обміну контентом.

Список використаних джерел:

1. Cochrane T. D., Sissons H. A., Mulrennan A. D. L. Mainstreaming mobile learning in journalism education. *Mobile learning and higher education*. 2018. P. 19–30. URL: https://doi.org/10.4324/9781315296739-3 (date of access: 03.11.2023).
2. Olsen R. K., Olsen G. R., Røsok-Dahl H. Unpacking value creation dynamics in journalism education. A covid-19 case study. *Journalism practice*. 2022. P. 1–19. URL: https://doi.org/10.1080/17512786.2022.2043767 (date of access: 17.05.2023).
3. Блинова Н., Кирилова О., Долженко М. Дидактичний потенціал мобільних застосунків для вивчення англійської мови як іноземної. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2023. Т. 1, № 25. С. 184–193. URL: https://doi.org/10.32342/2522-4115-2023-1-25-20 (дата звернення: 04.11.2023).
4. Москаленко С., Кирилова О. Дистанційна медіаосвіта: досвід реалізації через мобільний додаток. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2020. № 13. С. 101–106.

5. Kyrylova O., Blynova N., Pavlenko V. The perspectives for mobile application use in media education. *Interactive learning environments*. 2023. P. 1–8. URL: https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2186897 (date of access: 03.11.2023).

6. Чорнобильський А., Кирилова О. «Соціальна мережа» як метафеномен: досвід функціонування онлайнової платформи. *Медіасфера: локальне і глобальне* : монографія. Дніпро, 2021. С. 60–87.

УДК 343.1

Клепка Д.І.
к.ю.н.,
старший науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із найбільш затребуваних інститутів сьогодні є дистанційне судове провадження. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України загострило необхідність у реформуванні цього інституту. Зокрема на порядку денному перебуває питання щодо унормування можливості участі в судовому засіданні за допомогою власних технічних засобів. Відмітимо, що відповідні законодавчі ініціативи вже зареєстровані на сайті Верховної Ради, зокрема, проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» (далі – проєкт Закону). Однак, якість унормування окремих питань зазначеним проєктом викликає запитання.

Наприклад, проєктом Закону пропонується внести зміни до ст. 336 КПК та серед іншого передбачити положення відповідно до якого ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву. Крім того, передбачається, що у випадку технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, *переривання зв'язку в учасника (курсив наш – Д.К.)*, участь якого є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд.

Контекстно відмітимо, що за результатами аналізу судової практики виявлено низку рішень суддів, у резолютивних частинах яких зазначається аналогічне положення «ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву» [1,2].

Вочевидь, таке положення (щодо покладення ризиків технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку на учасника, який подав відповідне клопотання) зазначається слідчими суддями та пропонується авторами проєкту Закону за аналогією з іншими процесуальними кодексами, які містять відповідну

норму (ч. 5 ст. 212 ЦПК України, ч. 5 ст. 197 ГПК України). Однак видається, що калькування положень процесуальних кодексів інших галузей права не є правильним, адже такий підхід не враховує специфіку галузі кримінального процесу та може стати потенційно «шкідливим» з точки зору захисту прав та законних інтересів людини.

Також вважаємо необхідним наголосити на тому, що виконання такого припису може виявитися неможливим, наприклад, у випадку здійснення дистанційного судового розгляду поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів клопотання про продовження строків застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під варто або продовження строків досудового розслідування, тобто таких питань, розгляд яких істотно обмежено в часі. Крім того, варто відмітити, що зазначена норма передбачає виключно наслідки переривання зв'язку в учасника, участь якого є обов'язкова, та не охоплює можливість переривання зв'язку в суді, що в умовах сьогодення є більш ніж ймовірним.

У цьому сенсі у практиці ЄСПЛ зазначається, що … неможливість судового розгляду може паралізувати проведення кримінального провадження, оскільки це може призвести до, наприклад, розсіювання доказів, спливу строку давності пред'явлення обвинувачення або судової помилки. Однак з урахуванням обставин справи цей факт, на думку ЄСПЛ, *не вважається таким, що виправдовує повну та непоправну втрату права брати участь у судовому слуханні (курсив наш – Д.К.)* [3].

Тож законодавцю необхідно дуже виважено підходити до унормування питання неможливості участі особи у дистанційному судовому розгляді поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. У врегулюванні цього питання має бути неодмінно збалансовані інтереси кримінального провадження та особи. Можна висловити пропозицію щодо оголошення перерви у судовому розгляді до з'ясування можливості відновлення зв'язку, і лише за умови неможливості поновити з'єднання перенести судовий розгляд з урахуванням строків, установлених законом, на розгляд того чи іншого питання.

Список використаних джерел:

1. Ухвала слідчого судді Машівського районного суду Полтавської області від 22 вересня 2022 року справа № 948/665/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106381802

2. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 23 вересня 2022 року справа № 461/4871/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106394437

3. COLOZZA v. Italy: Judgment of the ECtHR (N 9024/80) URL: https://ips.ligazakon.net/document/VSS00999

УДК 343

Кобрусєва Є.А.
д.ю.н., доцент
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

ПРОФІЛАКТИКА ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Досягнення мети, яка стоїть перед сучасним суспільством щодо зміцнення законності і правопорядку, в тому числі і в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет, вимагає вирішення завдань, спрямованих на підвищення ефективності профілактики і попередження правопорушень із застосуванням усього арсеналу теоретичних і прикладних знань, відпрацьованих у кримінології.

Поняття попередження правопорушень є комплексним. У кримінологічній літературі для характеристики попереджувальної діяльності використовується цілий ряд термінів і визначень, і поряд з попередженням злочинів часто вживаються такі слова, як «профілактика», «запобігання».

Зарубіжні країни, в яких кількість інтернет-залежних осіб сягає великих масштабів, мають свої методи коригування цієї форми поведінки. Практика подолання інтернет-залежності у Китаї має репресивний характер. КНР – перша в світі країна, яка на державному рівні визнала інтернет-залежність хворобою та має мережу державних клінік, в яких лікування відбувається за допомогою електрошокової терапії. Певний час в цих клініках застосовувалося і фізичне покарання.

У ряді країн – Південна Корея, США, Сінгапур, Китай створені спеціальні табори, в яких введений жорсткий режим (фізичні вправи, групові заняття) для модифікації поведінки. Оскільки профілактика інтернет-залежності в клініках, медичних центрах та виправних установах проводиться при повній відмові (утриманні) від інтернет-користування, такі заходи після закінчення їх дії не виявляються ефективними для подальшої нормальної повсякденної діяльності людини [5, с. 59].

Нині у Франції вже діє закон, який забороняє учням до 15 років включно використання смартфонів, перебуваючи в будівлі школи або на її території. Ініціатором цього Закону виступило міністерство освіти Франції. У відомстві вважають, що таким чином діти приділятимуть заняттям більше уваги. Також очікується, що цей крок допоможе боротьбі з булінгом в Інтернеті (цькуванням), переглядом дітьми порнографії та розвитку здатності в дітей спілкуватися вживу. Міністр освіти Франції Жан-Мішель Бланке назвав документ «законом для XXI століття, законом епохи цифрової революції». заборона була серед передвиборчих обіцянок у кампанії нинішнього президента Франції Еммануеля Макрона.

У приватній школі Великої Британії для дівчат у Страуді телефони заборонені через програми, які підраховують кількість калорій і кількість кроків. Педагоги помітили: учениці 7-11 років пропускали обід та сиділи на дієтах, якщо їм не вдавалося вписатися в модельні стандарти. Проте старшокласницям смартфони дозволені, адже в них вже сформувалися здорові звички.

У США ще у 2000-х влаштовували літні табори «цифрової детоксикації», щоб діти певний час проводили без гаджетів. У багатьох навчальних закладах Великої Британії

телефони в школах заборонені лише найменшим учням, бо вважається, що в цьому віці вищий ризик інтернет-залежності. Приміром, у Брайтонському коледжі з 10 років телефони дозволені двічі на тиждень, а з 11 — чотири рази. В учнів віком до 9 років мобільні тимчасово обмінюють на шкільні настільні ігри на кшталт «Монополії».

У Баварії такий самий закон, як прийняли у Франції, діє з 2006 року — після викриття поліцією порнографічних і жорстоких зображень на смартфонах багатьох учнів.

В австралійському Квінслендському коледжі йдуть навіть на порушення недоторканності приватного життя учнів, з письмової згоди батьків. Педагоги переглядають будь-який підозрілий вміст на телефонах учнів. Якщо знаходять докази секстингу чи кіберцькування, учнів відраховують [2, с.115].

Існує так звана модель зменшення залежності, яка полягає в поступовому зменшенні негативних наслідків, пов'язаних з інтернет-користуванням. До основних заходів цієї моделі відноситься виконання певного режиму: лягати спати о першій годині ночі замість четвертої години ранку, грати в on-line-ігри шість днів на тиждень замість семи тощо.

К. Янг запропонувала ряд поведінкових стратегій для подолання інтернет-залежності, які полягають в наступному:

Тренування протистояння – визначення точного характеру інтернет-користування у конкретного індивіда, а потім спроба зруйнувати його звичну on-line-практику за допомогою введення «нейтральних» видів занять.

Зовнішні обмежувач – індивід може використовувати підказки (будильник), які нагадують про час виходу з Мережі.

Постановка цілей – розклад з чітким зазначенням цілей та періодів часу, які виділяються для інтернет-користування. Для початку відрізки часу повинні бути більш частими, але короткими. На думку К. Янг, такий захід в довгостроковому плані поверне відчуття контролю над інтернет-користуванням.

Картки-нагадування – індивід записує негативні наслідки інтернет-користування або можливі вигоди обмеження часу в on-line-активності, які завжди знаходяться в центрі уваги користувача.

Особистий облік – складання списку «втрачених» видів активності, захоплень, інтересів.

Утримання – індивід утримується від конкретного виду інтернет-користування та обирає інші заняття в Мережі [6, с. 22].

Слід зазначити, що досі сфера профілактики даної проблеми мало досліджена, немає методів подолання, дієвість або ефективність яких однозначно встановлена.

Список використаних джерел:

1. Архипова С. П. Соціальна педагогіка: навч.-метод. посіб. / С. П. Архипова, Г. Я. Майборода. – Черкаси – Ужгород: Мистецька лінія, 2019. – 268 с., С. 19.
2. Бабаєва Ю., Войскунскій А.Є., Смислова О. В. Інтернет: вплив на особистість. Гуманітарні дослідження в Інтернеті / Под ред. А.Є. Войскунского – М.: Можайськ-Терра, 2020. ─ 431 с.
3. Вакуліч Т. Феномен Інтернет-залежності підлітків у мережі Інтернет // Освіта і управління. ─ 2018 ─ №2. ─ С. 155-158.
4. Мілютіна К.Л. Користування комп'ютером як задоволення базових потреб у підлітковому віці // Психологічна газета. – № 8. – С. 29-31.

5. Орбан-Лембрик Л.Б. Соціальна психологія: Навч.Посіб. / - К.: Академвидав, 2020. - 448 с. - (Альма Матер)
6. Снітко М. Соціально-педагогічні умови формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі. Київ, 2019.

УДК 343.98

Колодін Д.О.
кандидат юридичних наук, доцент
декан факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
м.Одеса, Україна

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

За характером та змістом приписи законодавства країн пострадянського простору є найближчими до українського законодавства в силу спільного історичного минулого, загальних джерел генезису формування заборон, схожих політико-економічних рис та соціальної політики тощо.

Наприклад, КК Молдови [1] містить склади кримінальних правопорушень, які забороняють перешкоджання вільному здійсненню виборчого права чи діяльності виборчих органів; виборче корумпування (пропозиція або надання виборцю або прихильнику грошей, майна, послуг або інших вигод, щоб спонукати його до здійснення своїх виборчих прав або утримання від здійснення цих прав у рамках виборів, включаючи регіональні); порушення порядку управління фінансовими коштами політичних партій чи виборчих фондів; незаконне фінансування політичних партій, ініціативних груп, конкурентів на виборах чи учасників референдумів та фальсифікацію результатів голосування. Норми побудовані лаконічно, без значного змістовного навантаження, просто та стисло з точки зору законодавчої техніки.

Цікавим є досвід Грузії, де кримінальний кодекс окрім заборони щодо перешкоджання здійснення волі на виборах, референдумі та плебісциті (ст. 162); перешкоджання роботі виборчих комісій чи комісій по проведенню референдуму (ст. 163); порушення таємниці голосування, неправильний підрахунок голосів або неправильне підведення результатів виборів (ст. 163); підкуп виборця (ст. 164); участь у виборах по підробленим документам (ст. 164-2); фальсифікація виборів (ст. 164-3); вплив на волю виборця або (і) порушення таємниці голосування, вчинені шляхом примусу чи загрози (ст. 164-4) [2]. Окрім того, КК Грузії передбачає кримінальну відповідальність за вчинення насильства або загрози насильства у приміщенні для голосування, у місці розміщення виборчої комісії чи на прилеглій до них території або під час заходів передвиборчої агітації чи передвиборчої кампанії (ст. 162-2), де важливого значення має місце та обстановка вчинення діяння. При цьому настання наслідків у простому складі не є ознакою вказаного кримінального правопорушення, що свідчить про його формальний характер. Такі ознаки, як погроза або застосування насильства, з’являються у кваліфікованому складі цього кримінального правопорушення. Покарання за посягання на виборчі правовідносини пропонуються альтернативні в залежності від тяжкості вчиненого посягання – штраф, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк. А у випадку вчинення підкупу виборця суб’єктом посягання може бути юридична особа, до якої

застосовуються ліквідація або позбавлення права на провадження діяльності або (і) штрафом.

КК Казахстану передбачає в Особливій частині лише два склади кримінально караних посягань на виборчі права громадян, а саме перешкоджання здійсненню виборчих прав чи роботі виборчих комісій (ст. 150) та фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму чи неправильний підрахунок голосів (ст. 151) [3]. Однак при цьому, до складу перешкоджання законодавець даної країни відносить всі можливі види (без надання переліку дій) перешкоджання волевиявлення виборця, створення перешкод роботи виборчих комісій або комісій референдуму та перешкоджання голосуванню, виконанню обов'язків, пов'язаних з реєстрацією кандидата, партійних списків, підрахунком голосів та визначенням результатів голосування на виборах чи референдумі. Сюди ж відносяться дії по перешкоджанню (в широкому їх розуміння), пов'язані з підкупом, обманом, застосуванням насильства чи загрози його застосування, а так само вчинення особою з використанням свого службового або посадового становища. Таким чином, вплив на здійснення виборцем свого виборчого права шляхом підкупу передбачається в Казахстані в якості обтяжуючої обставини. Примітно також те, що серед встановлених кримінально правових норм казахський законодавець не передбачає караність отримання неправомірної вигоди виборцем як способу порушення його виборчого права.

Кримінальне законодавство Вірменії забороняє під страхом покарання перешкоджання здійсненню виборчого права, роботі виборчих комісій або здійсненню своїх повноважень особою, яка бере участь у виборах (ст. 149); фальсифікацію результатів виборів чи голосування (ст. 150); поширення наклепницьких відомостей про кандидата, партію (партійний блок) при проведенні виборів (ст. 151); порушення порядку складання списків виборців (ст. 152); голосування більше одного разу чи замість іншої особи (ст. 153) та порушення таємниці голосування (ст. 154) [4]. Особливо цікавим є підхід законодавця в частині наклепу щодо кандидата чи партії, оскільки це вважається тим фактором, що може вплинути на вибір голосуючих та зашкодити репутації самих політсил.

Якщо звернути увагу на особливості родового об'єкту посягань у виборчій сфері, то законодавство згаданих країн можна поділити на декілька груп: одні родовим об'єктом виборчих кримінальних правопорушень визначають конституційні права (Казахстан, Вірменія); другі– права та свободи людини (Грузія); треті родовим об'єктом виборчих кримінальних правопорушень визначають політичні або інші права особистості (Молдова).

Також варто відмітити, що у більшості випадків характеристика основних складів кримінальних правопорушень визначається формальністю і не вимагає настання несприятливих наслідків для визнання кримінального правопорушення закінченим, при цьому кваліфіковані склади кримінальних правопорушень переважно характеризуються вчиненням їх спеціальним суб'єктом.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс Республіки Молдова від 18 квітня 2002 року № 985-XV. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30394923#pos=6;-142
2. Кримінальний кодекс Грузії. Законодавчий вісник Грузії-ЗВГ, 41(48), 13/08/1999. URL: https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=253
3. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан від 3 липня 2014 року № 226-V. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=167;-86#pos=167;-86

4. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 18.04.2003 року. URL: http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#19

УДК 343. 9

Конопельський В.Я.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

В умовах здійснення в Україні реформування в цілому та окремих його інститутів, зокрема, актуальними постають проблеми забезпечення прав і свобод людини. В повній мірі це стосується самої незахищеної категорії – неповнолітніх, які потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства в процесі реалізації своїх прав та свобод, що є чи не найголовнішою умовою їх фізичного та психічного розвитку, забезпечення їх благополуччя. Забезпечення прав і свобод дитини є тим критерієм, за яким оцінюється рівень гуманістичного розвитку будь-якої держави і суспільства у цілому.

Світове співтовариство неодноразово зверталося до вирішення проблем, пов’язаних із захистом прав та законних інтересів дітей. В ст. 3 Конвенції про права дитини підкреслюється, що у всіх діях по відношенню до дітей, незалежно від того, якими державними або приватними підприємствами вони застосовуються, першочергова увага повинна приділятися найкращому забезпеченню інтересів дитини. Схожі положення щодо захисту прав дітей містяться також в Декларації про права дитини (1959 р.), в Мінімальних стандартних правилах судочинства у справах неповнолітніх – «Пекінські правила» (1985 р.), і нарешті, в «Загальній декларації прав людини».

30 вересня 1990 року Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй прийняла Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, у ст.15 якої проголошена вимога забезпечити усім дітям можливість визначати себе як особистість і реалізовувати свої можливості у безпечних та сприятливих умовах, в середовищі сім’ї або піклувальників, що забезпечують їх благополуччя.

Дитина, що живе в сучасному світі, так чи інакше піддається колосальному впливу засобів масової інформації, різним молодіжним течіям, які широко поширюються в соціальних мережах, привертаючи фокус уваги дитини наче магнітом. Часто батьки займаючись задоволенням базових та соціальних потреб сім'ї забувають про найважливіше і нехтують вихованням та розвитком своєї дитини. Природним чином, дитина, яка має особистий простір і доступ до всілякого виду гаджетів, у відсутності батьків має можливість користуватися ними в необмеженій кількості і пропускати через себе безліч різних видів інформації, що часто негативно впливає на свідомість, сприйняття світу, а іноді і на появу різних негативних новоутворень, що призводять до виникнення певних деструктивних змін у поведінці та характері загалом.

На сьогоднішній день можна сказати впевнено, що уявлення дитини про проведення вільного часу категорично відрізняються від того, яким воно були до появи розважальних інформаційних платформ.

У Пояснювальному меморандумі до Посібника з прав людини для інтернет користувачів визнано, що «з метою забезпечення захисту від стеження онлайн і зміцнення свободи вираження поглядів держави-члени Ради Європи повинні поважати бажання інтернет-користувачів не розкривати свою особу. Водночас повага до анонімності не заважає державам-членам вживати заходів для відстеження осіб, відповідальних за скоєння кримінальних діянь відповідно до національного законодавства, ЄКПЛ та інших міжнародних договорів у сфері правосуддя та діяльності правоохоронних органів» [2].

Одним із факторів небезпек та загроз у розвитку дитини поряд із вживанням алкоголю і наркотиків, які стали певною цінністю сучасної молодіжної субкультури й перетворилися на атрибут способу життя. Не менш деструктивно на життя сучасної молоді впливає залежність від соціальних мереж, гаджетів та Інтернету. Означена проблема привертає увагу широкого кола науковців, зокрема правознавців і кримінологів, соціологів і психологів, соціальних педагогів і соціальних працівників.

Соціальні платформи, несвідомо змушують підлітка порівнювати себе з іншими, часто в Instagram або в Tik-Tok можемо спостерігати за ідеальним життям різних людей – відретушовані фото, відсутність вад, ідеальна зовнішність і статура, велика аудиторія та величезна кількість вподобайок та підписників – всі ці фактори впливають на сприйняття підлітком себе, звідси бере початок поява комплексів, занижена самооцінка і неприйняття себе. Означені фактори викликають необхідність реагувати належним чином на новітні загрози для безпеки неповнолітніх обумовлені доступом до цифрового середовища, його викликами.

Сьогодні право на життя і здоров’я дитини забезпечується кримінальним законодавством на загальних підставах з дорослими. Кримінальний закон практично не містить норм, які спеціально регламентують відповідальність за посягання на життя, здоров’я та інші гарантовані Конституцією права і свободи підлітків. Вік таких потерпілих від протиправного посягання враховується лише як обтяжуюча вину обставина при визначенні винному покарання. Не викликає сумніву, що умисне спричинення тяжкої шкоди здоров’ю чи позбавлення життя неповнолітнього носить характер підвищеної суспільної небезпеки.

Зауважимо, що законодавець не проводив систематизації кримінальних правопорушень проти неповнолітніх у структурі Особливої частини КК України, які, на нашу думку, з урахуванням однорідності суспільних відносин, які поставлені під охорону щодо захисту прав і інтересів дітей, мають бути сконцентровані у єдиному розділі за ознакою родового об’єкту.

Скажімо, в якості родового об’єкту означених кримінальних правопорушень можна визначити суспільні відносини в сфері охорони прав і інтересів дитини на нормальний фізичний, інтелектуальний та психологічний розвиток. Не зважаючи на обґрунтовані пропозиції, які неодноразово висловлювалися науковцями кримінального права, відповідна систематизація кримінальних правопорушень проти прав неповнолітніх дотепер не отримала свого відображення в нормах Особливої частини КК України.

Одним із напрямів кримінально-правового захисту, як уявляється, є забезпечення права дитини на безпеку у цифровому просторі, адже з появою різноманітних цифрових гаджетів і технологій означене питання перейшло з категорії віртуальної загрози до реальної небезпеки.

Доступ до цифрового простору значно розширив можливості у пошуку необхідної інформації, спілкування, навчання та роботи, споживання та відпочинку. З іншого боку, саме унікальні можливості цифрових технологій посилюють ризики у формах, що можуть завдати шкоди людині та її оточенню. Особливо на ризики наражаються підлітки, адже для них активність в інтернет-мережі та застосування різноманітних гаджетів є універсальним засобом комунікації, головною сферою самоствердження та пошуку власної ідентичності.

Серед деструктивних форм поведінки, пов'язаних із цифровими технологіями, найпоширенішими серед сучасних підлітків є зловживання Інтернетом та електронними пристроями і формування від них руйнівної залежності. У межах норми підліток може досить багато часу проводити в Інтернеті з метою навчання, роботи, спілкування та відпочинку; може грати у вільний час на електронних пристроях. Проте його активність лише сприятиме задоволенню різноманітних потреб та інтересів, не заважатиме виконанню іншої важливої діяльності, не спричинить конфліктів з оточенням і не зможе завдати шкоди здоров'ю.

Про зловживання (ризиковану поведінку) говоримо, коли активність в Інтернеті набуває форм, що можуть зашкодити здоров'ю, розвитку, взаєминам, навчанню (або роботі) та виконанню інших соціальних функцій, а людина залишається здатною контролювати таку поведінку і до певної міри суміщати її із іншою важливою діяльністю.

До прикладу, підліток може занадто багато часу проводити в Інтернеті або вступати через Інтернет в ризиковані взаємини, грати в ігри, що потребують надмірних фінансових та інших затрат і порушують емоційний стан, через що виснажується, не приділяє належної уваги навчанню та виконанню домашніх обов'язків, наражається на систематичні конфлікти з батьками. Однак буває, що водночас він має й інші інтереси, не пропускає занять у школі, переважно виконує навчальні завдання, спілкується з однолітками не тільки в мережі.

Окрім того, «втеча» в Інтернет є одним зі способів уникнення середовища, наповненого проблемами і труднощами, що часто здаються набридлими і нездоланними. Через складнощі, що виникають в оточенні, підліток шукає безпечніших способів взаємодії і намагається уникати неприємних для нього ситуацій.

Активність в Інтернеті також дозволяє дитині захиститися від поганого настрою, болю або приниження. Діти, які мають залежність від Інтернету, часто почуваються самотніми у реальному житті, мають незадоволені комунікативні потреби та через це – відповідні проблеми у спілкуванні з близькими та/або ровесниками, відчувають нерозуміння або зазнають емоційного тиску з боку близьких людей, переживають емоційну напруженість і тривогу.

Діти складають приблизно третину користувачів по всьому світу, проте цифрове середовище часто сприймає всіх користувачів однаково і ставиться до дітей, як до дорослих. Водночас, зростає рівень насильства в мережі Інтернет, зокрема сексуальної експлуатації та сексуального насильства щодо дітей в мережі.

Ризики заподіяння шкоди дітям, пов'язані з використанням цифрового середовища, були поділені мережею «EU Kids Online на 4C», серед яких: а) ризики контакту: дитина отримує попередньо виготовлений медіаконтент, який може негативно вплинути на неї – наприклад, порнографія, зображення з мотивами насильства, контент расистського

характеру; б) ризики контакту: діти можуть брати участь у взаємодіях (зазвичай), ініційованих дорослими, які загрожують їм – наприклад, грумінг, домагання, експлуатація; в) ризики поведінки: діти беруть участь (як посередники, жертви, або ті й ті, бо ці групи можуть збігатися) у (зазвичай) взаємодіях між однолітками, які можуть виявитися згубними, – наприклад, кібербулінг, напади на репутацію в інтернеті, підбурювання до заподіяння собі шкоди, фішинг, гакінг та шахрайство; г) ризики угод: діти можуть погодитися на угоди, яких вони не розуміють (бо вони не відповідають вікові або через дизайн вебсайту чи контенту), які є надмірно переконливі, або діти можуть отримати доступ в інтернеті до різних товарів чи послуг (наприклад ножів, наркотиків, азартних ігор тощо) [1].

Якщо питанням гарантування права доступу дитини до цифрового середовища приділена достатня кількість досліджень, то питання захисту дітей та відповідальності за посягання на права дітей в цифровому просторі майже відсутні.

Як уявляється, потрапляючи в цифрове середовище людина ідентифікує себе по іншому, відповідно створює певний ідеальний, бажаний образ (сміливий, гарна) і злочинець так само може виступати в якості «друга», «порадника», зловживати довірою неповнолітнього, порушувати його права і свободи.

Зауважимо, що, сьогодні злочинець може вчинити протиправне діяння щодо неповнолітнього не перебуваючи фізично поряд з ним. В більшості випадків дитина не розуміє наслідків певного поводження в соціальних мережах чи інших Інтернет ресурсах, поступово стаючи жертвою злочину. А це створює суспільну небезпеку та потребує відповідних заходів реагування, в тому числі і кримінально-правових.

На підставі цього пропонуємо виокремити в Кримінальному кодексі України статтю яка б регламентувала відповідальність за кримінальні правопорушення проти прав, інтересів та безпеки неповнолітніх у цифровому середовищі. На нашу думку, таке рішення законодавця, безумовно, забезпечило б ефективний захист дитини на теренах цифрового середовища та сприяло б виконанню завдань, які зазначені у кримінальному законі, який має відповідати реальним загрозам і вчасно відповідати на нові виклики обумовлені протиправною поведінкою.

Насамкінець можемо констатувати, що соціальні мережі та інші цифрові платформи здійснюють значний вплив на життя сучасної людини, вносячи певні корективи, особливо якщо в цифровому просторі перебуває ще не сформована повною мірою особистість неповнолітнього. Проте назвати цей вплив абсолютно негативним чи позитивним не слід, оскільки відповідь на питання корисною чи руйнівною інформацією залежить від контролю батьків (осіб, що їх замінюють), а отже дорослі зобов'язані пояснити дитині, як екологічно і з користю для себе розпізнавати і використовувати правильний цифровий контент, щоб уникнути в майбутньому руйнівних наслідків.

Список використаних джерел

1. Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 рр.: «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства» / URL: https://rm.coe.int/coe-strategy-for-the-rights-uk/1680a774c4 (дата звернення: 07.11.2023).

2. Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment / URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx... (дата звернення: 07.11.2023).

3. Асєєва Ю.О. Кіберадикції молоді як проблема XXI століття:. ННВК «АТБ» м. Львів. 2020. 414 с.

4. Найдьонова Л. А. Кібер-буллінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби: теоретико-методичні засади подолання і профілактики. *Практична психологія та соціальна робота.* 2017. № 8. С. 10-18.

5. Лівінгстон С., Лівенс Є., Карр Д. Посібник з питань прав дитини в цифровому середовищі для органів державної влади. 2020. 89 с.

УДК 343. 9 (477)

Корнякова Т.В.
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
завідуюча кафедрою адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

20 листопада 1989 року ООН ухвалила Конвенцію про права дитини, яка стала спеціально визначеним документом в який було закладено мету, щодо захисту прав дітей всього світу. Спеціально створений дитячий фонд UNICEF щорічно з нагоди відзначення Всесвітнього дня дитини у цей день провів акцію, під час якої по всій країні наголошувалось та роз'яснювались права дітей. Головним в цій акції було виявлення обдарованої молоді, творчих особистостей, які мають не тільки відповідні знання, але і права на самовираження думок та свободу їх виголошення.

Безумовно, що поведінка дитини є своєрідним індикатором соціальної ситуації стану суспільства. Любі відхилення у поведінці неповнолітніх впливають на негативні реагування з боку суспільства. Як доводять кримінологічні дослідження, зростання підліткової злочинності свідчить про негативні соціальні процеси у суспільстві. Аналізуючи рухи які відбуваються у молодіжному та підлітковому середовищі можливо прогнозувати і наше майбутнє.

Діти України мають особливі потреби, на відміну від їх однолітків у Європі, а від так, і свої особливі права, в першу чергу на вимогу бути захищеним. Слід наголосити на те, що обізнаність дітей, щодо їх прав і свобод потребує підтримки з боку дорослих. Саме досвідченим людям належить допомагати розвиватись як підліткам, так і молоді, підтримувати їх. На жаль через військові події саме підліткове молодіжне середовище виявилось віктивним, менш захищеним від збройної агресії. Захист прав дітей є ще і своєрідною профілактикою злочинної поведінки та захистом самих дітей від злочинних посягань.

Негативним показником життєдіяльності нашого суспільства є постійне омолоджування тих, хто прагне скоїти злочин. Ще десять років тому суспільно небезпечні діяння у розвинутих Європейських країнах, в тому числі і Україні, малолітні діти не скоювали. На сьогодні нажаль злочинність значно помолодшала. Вона охоплює дитяче середовище молодших класів і навіть зовсім малих. До того ж близько шістдесяти відсотків злочинів вчиняються у групі. Майже половина з них мають корисливі мотиви.

Кримінологічні дослідження доводять, що більшість малолітніх злочинців мають намір простого самоутвердження, завоювання так званого авторитету, поновлення своїх прав!

У Всесвітній день дитини через представників Молодіжної ради UNICEF в Україні було проведено інтерактивні уроки в учбових закладах на яких зосереджено увагу щодо додержання прав і свобод дітей, а також необхідності їх захисту. Такі заходи безумовно необхідно проводити значно частіше ніж раз на рік. До них можливо залучати не тільки дорослих фахівців, а й студентську молодь. Для останніх це буде не тільки поглиблення своїх особистих знань у сфері ювенальної юстиції, а й набуття практичного досвіду.

На що слід звернути увагу так це на безумовне дотримання прав дітей! Цей напрямок якій необхідно сьогодні вивчити на державному та регіональному рівні. Ця проблема є не менш важливою як боротьба з корупцією та організованою злочинністю, інших негативних проявів. Діти-це майбутнє України! В їх виховання необхідно вкласти чи малі зусилля. Дотримання прав і свобод дітей є їх інтегральний розвиток, фізичне виховання, належне харчування та інтелектуальний розвиток. Проблеми сьогодення у цій галузі доводять, що права дітей мають бути закріпленні у спеціалізованій Державній програмі. В ній необхідно визначити конкретні заходи та конкретних виконавців з кожного напрямку діяльності щодо захисту прав і свобод дитини. Саме цього і вимагає Конвенція, яка є своєрідною міжнародною угодою про права дітей та їх обов'язків. Її постулати досконало повинні вивчати не тільки правозахисники, а і всі можновладці, представники державних органів влади та органів місцевого самоврядування. І безумовна батьки та близькі особи які займаються піклуванням дитини. Їм необхідно здавати своєрідний тест на такі поглиблені знання не тільки психологічній службі, а й юридичній.

До цієї роботи необхідно залучити і Місцеве Учнівське самоврядування. Саме вони мають розробляти та втілювати в життя проєкти в яких передбачено проведення всебічних заходів щодо розвитку та підтримки молоді, особливо підліткової категорії. Не слід нам забувати і проблему вживання наркотичних речовин та прекурсорів яка є нагальною в Україні. Ця тематика потребує окремого висвітлення. Але наведу жахливу статистику: кожен третій представник підлітково-молодіжного середовища в тій чи інший ступені або вживав наркотичні речовини або їх розповсюджував.

Серед причин злочинності неповнолітніх в першу чергу відмічається захист порушених прав і свобод. І не має значення ким. Це можуть бути однолітки, сусіди, прохожі на вулиці і навіть близьке оточення включаючи батьків. За своєю самореалізацією підлітки скоюють і самогубство. Незадовільні умови виховання, особливо у військовий час, є головним індикатором порушених прав. У складний період в якому опинились діти з України створено соціальний вакуум, у якому опинились більшість дітей – тих хто залишився і тих хто був вимушений виїхати. Скажемо відверто, що у Монакко потрапило лише вкрай малий відсоток представників дитячого середовища.

Соціальні прошарки, які склались в усіх без виключення дитячих напрямах життя, починаючи від духовного виховання, фізичної культури і спорту, здорового способу життя, отримання якісних продуктів харчування, призвело до втрати духовного розвитку взагалі. Ідеологічний вакуум заповнився кримінальною ідеологією, гаслом якої стало захист порушених прав і свобод підліткового середовища. Інколи вони навіть надумували такі права, забуваючи про обов'язки.

Саме учнівське самоврядування за підтримки місцевих органів влади (та депутатів всіх рівнів) повинні організовувати та проводити спортивні змагання. Необхідно ставити за

мету питання зробити Спорт для юнацтва - безкоштовним. Науковцями доведено що набагато дешевше вкладати у попередження злочинності ніж в усунення її наслідків. Додаткового вивчення і розповсюдження потребує проблема діяльності Молодіжної Ради Дніпра (Києва, Львова, Харкова, Запоріжжя, Одеси, Ужгорода та інш.)

Схвально та уважно слід відноситись до діяльності Молодіжного Європейського парламенту, який націлений на підготовку обдарованої молоді у майбутні політичні, економічні, юридичні інституції Європи. Зокрема позитивними є приклади коли обдаровані діти з України після роботи в Молодіжному Європарламенті потрапляли на роботу у Європейський парламент. Дискусії щодо обговорення глобальних проблем зокрема: захисту екологічного середовища, програм кандидатів на вибори в різних країнах світу, післявоєнна відбудова України, всесвітня боротьба з наркоманією - це питання які наразі обговорює Молодіжний Європейський парламент. За результатами обговорення приймаються резолюції які потребують вирішення конкретних питань. Найкращі роботи передаються у Європейський парламент.

Таким чином Конвенція Про права дитини від 20.11.1989 є основоположним від 20.11.1989 є основоположним документом, в якій закладено обґрунтовані посилання щодо захисту прав і свобод дітей. Як і люба інша конвенція які приймались протягом останніх десятиліть цією поважною організацією - вона потребує додаткового вивчення та втілення у життя. Кожній країни притаманні свої історичні, демографічні особливості. Не є виключенням і Україна яка до того ж познала військової агресії. Саме це вимагає від держави, всіх органів влади, суспільства, термінового вжиття реальних заходів щодо поновлення прав і свобод дітей в Укеаїні.

УДК 343.915:364.048.6

Крестовська Н.М.
доктор юридичних наук, професор,
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ В МИРНИЙ ТА ВОЄННИЙ ЧАС

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, окупація значної частини нашої країни і бойові дії впродовж уже майже двох років кардинально змінили ситуацію у сфері охорони дитинства та захисту прав дитини. Як констатовано у Заключних зауваженнях Комітету ООН з прав дитини щодо об'єднаних п'ятої та шостої періодичних доповідей України збройний створив серйозні перешкоди для реалізації всіх прав дитини, визначених у Конвенції та її факультативних протоколах. На перший план у діяльності держави вийшли завдання щодо забезпечення виживання дітей, захисту та відновлення прав дітей, які постраждали внаслідок війни, загалом – завдання щодо пом'якшення негативного впливу війни на дітей. Разом з тим проблема ефективної протидії ювенальній злочинності та ресоціалізації неповнолітніх правопорушників не знімається з порядку денного. Комітет ООН з прав дитини рекомендує продовжити реформування юстиції щодо дітей, зокрема, сприяти використанню щодо дітей, обвинувачених у скоєнні кримінальних злочинів,

позасудових заходів, як-от виведення неповнолітніх правопорушників із системи кримінального правосуддя, посередництво і психологічна допомога, і, якщо є така можливість, призначати дітям покарання, не пов'язане з позбавленням волі, як-от умовне звільнення або громадські роботи [1, J, 42, e].

Статистика констатує різке зниження правопорушуваності неповнолітніх з початку повномасштабної агресії, на що вплинуло, як видається, кілька факторів, основним з яких є виїзд майже 25% дитячого населення за кордон. Можна з певними застереженнями говорити про зростання латентності у виявленні ювенальних правопорушень, зважаючи на те, що основні зусилля правоохоронців на сьогодні зосереджені на виявленні та документуванні воєнних злочинів.

Таблиця 1. Кількість неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення [2]

	До 14	14-15 літні	16-17 літні	Загалом
2019	175	1121	2199	3495
2020	193	899	1921	3013
2021	157	773	1719	2649
2022	78	388	903	1369
2023 (10 міс.)	85	441	865	1391

Вплив війни на правопорушуваність неповнолітніх варіюється від регіону до регіону, як показують експерти з числа адвокатів-посередників, які співпрацюють з системою з надання БПД (фокус-група, проведена мною 19 жовтня 2023 року). На сході України (зокрема, в Харкові) кількість дітей значно зменшилася, а разом з нею і кількість злочинів, скоєних неповнолітніми. У прифронтових регіонах (Дніпро, Запоріжжя) зростає кількість дітей, які фактично залишаються без нагляду, оскільки навчання в школах здебільшого відбувається онлайн, батьки працюють або воюють, і діти залишаються самі. Крім того, діти часто змушені брати на себе відповідальність за себе та свою сім'ю і йти на роботу. Експерти вбачають у цих обставинах криміногенний фактор. В областях, які прийняли значну кількість переселенців зі Сходу (Тернопільська, Хмельницька), спостерігається незначне зростання ювенальної злочинності, в тому числі зростає тяжких і навіть особливо тяжких злочинів. Ці емпіричні дані певною мірою підтверджуються офіційною статистикою, яка констатує зростання питомої ваги тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених неповнолітніми (хоча тут слід мати на увазі особливості кваліфікації діянь, передбачених ст. 185, 186, 187, 189, 191 ККУ в умовах воєнного стану).

Таблиця 2. Кількість неповнолітніх, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини [2]

	У віці до 14	14-15 літні	16-17 літні	Загалом	Відсоток від загальної кількості неповнолітніх правопорушників
2019	79	518	786	1383	39,6
2020	92	459	784	1335	44,3
2021	82	395	680	1057	40,0
2022	58	221	494	773	56,5
2023 (10 міс.)	65	343	524	932	67,0

Факторами, що сприяють змінам у злочинності серед неповнолітніх, експерти визнають: зростання бідності, збільшення кількості неповних сімей та сирітства, руйнування

або зміну звичного для неповнолітніх соціального середовища, а також проблеми з організацією навчання та виховання.

Реформування юстиції щодо дітей одним із своїх напрямів має впровадження відновного правосуддя – підходу до злочинів і конфліктів, який фокусується на відшкодуванні шкоди, завданої жертвам і громадам, а не просто на покаранні правопорушника. В Україні, як і в багатьох інших країнах, програми відновного правосуддя були розроблені та впроваджені як альтернатива традиційним каральним системам правосуддя. Ці програми спрямовані на сприяння примиренню, зціленню та реінтеграції громад шляхом залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи жертв, правопорушників та членів громади. Основною формою відновного правосуддя є медіація між жертвою та правопорушником (VOM –Victim-Offender Mediation).

На початку 2000-х років громадська організація «Український центр порозуміння» розробила та впровадила власний механізм застосування технологій відновного правосуддя в Дарницькому районному суді м. Києва. Голова суду відбирав справи, які підходили для застосування VOM, і надсилав відповідну інформацію координатору проекту. Спеціально підготовлені медіатори проводили медіацію між неповнолітніми правопорушниками та потерпілими (подібна практика була запроваджена в кількох інших судах першої інстанції).

Практика VOM у справах неповнолітніх була високо оцінена і підтримана Верховним Судом України. Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» рекомендував підтримувати діяльність неурядових організацій, які надають БПД. Інструктивний лист Генерального прокурора «Про застосування процедур медіації у кримінальному судочинстві та розширення альтернативи кримінальному переслідуванню» від 01.08.2008 р. став допоміжним інструментом для впровадження практики VOM.

Ухвалення Закону «Про медіацію» (2021) створило підґрунтя для «легітимізації» медіації у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях (ч. 1 ст. 3 Закону). Однак нормативні положення для ефективного впровадження медіації у справах неповнолітніх є недостатньо деталізованими.

Законодавчі положення стали нормативною основою для пілотного проекту з реалізації «Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» на базі системи з надання безоплатної правової допомоги». Прокурор за згодою сторін та їх законних представників надає центру з надання безоплатної правової допомоги відповідну інформацію про неповнолітнього підозрюваного та потерпілого з метою організації зустрічі спеціально підготовленого медіатора зі сторонами для проведення VOM.

Прокурор та суд розглядають питання про укладення угоди за її результатами та подальше виконання угоди неповнолітнім на користь потерпілого. Прокурор звертається до суду з клопотанням про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. У більшості випадків суд задовольняє це клопотання.

Важливу роль у реалізації програми відіграють медіатори. Медіатори, які успішно пройшли базову та спеціалізовану підготовку з медіації між правопорушниками та потерпілими, реєструються в Координаційному центрі з надання правової допомоги. Вони працюють від імені місцевого центру з надання безоплатної правової допомоги. Їхню роботу оплачує держава.

Упродовж 2019-2023 років приблизно третина підозрюваних та потерпілих погодилися на проходження БПД. 347 неповнолітніх пройшли «Програму відновлення», а 270 неповнолітніх були звільнені судом від кримінальної відповідальності.

Таблиця 3. Статистичні дані щодо результатів реалізації пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» станом на 05 жовтня 2023 року

	2019	2020	2021	2022	2023 (9 міс.)	Загалом (2019-2023)
Кількість неповнолітніх, поінформованих про можливість реалізації Програми	307	321	276	147	190	1241
Кількість домовленостей про участь у Програмі	81	104	167	82	53	487
Кількість угод про застосування Програми	64	78	128	64	35	369
Кількість неповнолітніх, які успішно завершили Програму	52	69	131	64	31	347
Кількість неповнолітніх, звільнених від кримінальної відповідальності в результаті реалізації Програми	33	76	95	48	18	270

Типовий портрет неповнолітнього правопорушника, який пройшов програму: хлопець віком 16-17 років, який навчається в старших класах школи або коледжу, вчинив крадіжку або інший майновий злочин і розкається у скоєному. Дівчата того ж віку зазвичай скоюють крадіжки в магазинах. Однак трапляються також випадки пограбувань, шахрайства, нападів та дорожньо-транспортних пригод.

Важливим фактором делінквентної поведінки є сім'я неповнолітнього (неповна, багатодітна або сім'я у складних життєвих обставинах). Приклад: нанесення легких тілесних ушкоджень дівчиною, яка сама є жертвою домашнього насильства.

Під час процесу медіації неповнолітні зазвичай висловлюють жаль про свої дії, засуджують їх, іноді плачуть і просять пробачення у жертви. Це є ознаками змін у свідомості неповнолітніх у бік виправлення. Однак трапляються й випадки суто формального і навіть зухвалого ставлення до вчиненого насильства та відсутності докорів сумління. У таких випадках постає питання про доцільність програми.

Варто зазначити, що програма корисна не лише для неповнолітніх, а й для потерпілих, які можуть поставити кривднику питання, що їх турбують (зокрема, чи повториться подія), та отримати компенсацію за завдану шкоду. Приклад: Неповнолітній ром вкрав мобільний телефон у підлітка. Мати потерпілого, яка підтримувала дитину під час VOM, мала упереджене ставлення до ромів загалом. У свою чергу, неповнолітній правопорушник був заляканий суспільними стереотипами щодо своєї національності. Для нього було дуже важливо бути почутим (і він був здивований, що його вислухали). Потерпілий отримав відповіді на всі свої запитання і водночас його мати позбулася деяких міфів про ромів.

Програма пропонує неповнолітньому підозрюваному певні реабілітаційні заходи. Іноді вони самі пропонують такі заходи. Приклад: неповнолітній скоїв дорожньо-транспортну

пригоду (наїзд на пішохода на велосипеді), в результаті якої було завдано тілесних ушкоджень жінці (переломи обох рук). Він був готовий до будь-яких дій, щоб загладити свою провину, в тому числі – до волонтерства в організаціях, які допомагають людям похилого віку, потерпілим тощо. Він навіть сам зв'язався з медіатором і запропонував реабілітацію.

Програма потребує вдосконалення, як стало зрозуміло після її завершення. Зокрема, слід посилити роль психологічної підтримки учасників VOM, урізноманітнити реабілітаційні заходи для неповнолітніх та поширити програму на всі види злочинів, скоєних неповнолітніми, де є потерпілі.

Список використаних джерел:

1. CRC/C/UKR/CO/5-6. Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Ukraine. URL: https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhskqYO9zSBmqrbZ%2FIIWaof%2FwczHORSaQtSIj%2BnztNDiMcajwAR4Q8ox18kkn8IhsWwN83JUOl3ZcKv8%2BKTKVRTzw4GasU1KIBxxy%2BY%2Ff7XrxR
2. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Звіти за 2019-2023 роки. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2

УДК 342.6

Куліковська А. О.
начальник відділу реєстрації та контролю за роглядом звернень громадян
Управління забезпечення та документообігу Міністерства юстиції України
м. Київ, Україна

ВИКОНАВЧІ ДІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРАВ ДІТЕЙ

Державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів [посадових осіб], виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку, передбаченому законом.

Державний виконавець наділений досить широкими правами та обов'язками щодо примусового виконання постанов судів та актів інших органів, причому обов'язкам законодавець приділяє значно більше уваги, ніж правам, висуваючи їх на перше місце у ст. 11 Закону України «Про виконавче провадження», а саме:

- вживати передбачених цим Законом заходів примусового виконання рішень, неупереджено, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії;
- здійснює заходи, необхідні для своєчасного і в повному обсязі виконання рішення, зазначеного в документі на примусове виконання рішення [далі - виконавчий документ], у спосіб та в порядку, встановленому виконавчим документом і цим Законом;
- надає сторонам виконавчого провадження та їх представникам можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження;

- розглядає заяви сторін та інших учасників виконавчого провадження і їхні клопотання;
- заявляє в установленому порядку про самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Законом;
- роз'яснює сторонам їхні права і обов'язки.

Проте виконавчі дії по забезпеченню прав дітей розглядаються в більш широкому сенсі. Дії виконавчої влади щодо забезпечення прав дітей - це заходи, які повідомляються державними органами та органами місцевого самоврядування із забезпечення прав дітей, передбаченими Конституцією України, міжнародними договорами України, законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Такі дії із забезпечення прав дітей можуть бути спрямовані на:

• Захист життя та здоров'я дітей . До таких дій належать, наприклад, надання медичної допомоги дітям, які її потребують, забезпечення харчуванням дітей, які перебувають у складних життєвих потребах, запобігання насильству над дітьми тощо.

• Забезпечення освіти та виховання дітей . До таких дій належать, наприклад, забезпечення доступу дітей до дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти, забезпечення належних умов для навчання та виховання дітей, сприяння розвитку творчих здібностей дітей тощо.

• Забезпечення соціальної підтримки дітей . До таких дій належать, наприклад, надання матеріальної допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення життям дітей, які втратили батьків, сприяння працевлаштуванню батьків або осіб, які їх замінюють, тощо.

• Забезпечення захисту прав дітей у сфері сім'ї . До таких дій належать, наприклад, сприяння налагодженню сімейних стосунків між батьками та дітьми, вирішення спорів щодо місця проживання дітей, сприяння усиновленню дітей тощо.

Виконавчі дії щодо забезпечення прав дітей містяться органами опіки та піклування, органами соціального захисту населення, органами охорони здоров’я, органами освіти, органами внутрішніх справ, органами прокуратури та іншими державними органами та органами місцевого самоврядування.

Основними виконавцями виконавчих дій за забезпечення прав дітей є органи опіки та піклування. Ви знаєте такі дії, як: Виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах . Прийняття заходів щодо захисту прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах . Надання соціальних послуг дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах .

Виконавчі дії із забезпечення прав дітей є важливою гарантією захисту прав дітей в Україні. Вони спрямовані на забезпечення належних умов для життя, навчання, виховання та розвитку дітей, а також на захист їхніх прав і свобод.

Однак, на практиці часто недостатня ефективність виконавчих дій за забезпечення прав дітей. Це пов'язано з низькими факторами, зокрема, з недостатнім фінансуванням органів опіки та піклування, з недосконалістю законодавства, з низьким рівнем кадрового забезпечення органів опіки та піклування тощо.

Для того, щоб підвищити ефективність виконавчих дій за забезпечення прав дітей, необхідно:

• Підвищення фінансування органів опіки та піклування . Це дозволяє органам опіки та піклування надавати більш якісні соціальні послуги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

• Удосконалення законодавства . Це дозволяє усунути прогалини та неточності в законодавстві, що регулює питання захисту прав дітей.

• Підвищення рівня кадрового забезпечення органів опіки та піклування . Це дозволяє органам опіки та піклування залучати до роботи більш кваліфікованих фахівців, які ефективно виконують свої обов'язки.

В тих випадках, коли встановлені механізми органів виконачої влади не спрацьовують, єдиним інструментом захисту прав дитини є судовий. Основний закон України - Конституція - встановлює, що державна влада в нашій країні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. При цьому, органи судової влади здійснюють свої повноваження виключно на підставах, у межах та порядку, передбачених Конституцією України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами та юридичними особами на всій території України. В свою чергу, припис щодо обов’язковості виконання судових рішень є не менш важливим у захисті порушених прав, свобод та інтересів. Ухвалюючи рішення суд лише розпочинає поновлення порушених прав, свобод чи інтересів, а саме безумовне виконання судових рішень призводить до повного їх поновлення. Саме тому статтею 1 Закону України «Про виконавче провадження», який визначає умови і порядок виконання рішень судів та інших органів [посадових осіб], що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у самостійному порядку, передбачено, що виконавче провадження, як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів [посадових осіб] - це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у цьому Законі, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів [посадових осіб], які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Іншими словами, оскільки виконавче провадження при примусовому виконанні судового рішення є завершальною стадією судового провадження, обов’язок суду не полягає лише в ухваленні рішення, суд має проконтролювати як саме виконується його рішення. Якщо ж судове рішення не виконується суд вправі застосувати до осіб, винних у його невиконанні, передбачені законодавством заходи.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд.: І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. – К. : Факт, 2013. – 536 с.
2. Бородін І.Р. Про сутність адміністративної юстиції / І.Р. Бородін // Право України. – 2012. – № 2. – С. 16-18.
3. Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні: навч. посіб. Видання друге, доповнене. – Київ: ІнЮре, 2019. – 422 с.

УДК 343.9 (477)

Курінна О. О.
начальник ювенального відділу прокуратури
Дніпропетровської області
здобувачка вищої освіти
третього (науково-освітнього) рівня,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н. С.**
д. ю. н., професор,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА»

Національним законодавством охорону дитинства визначено як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення безпеки України, ефективності її внутрішньої політики.

У квітні 2022 року Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі та активно реалізує державну політику на цьому напрямі, що зобов’язує державу запровадити європейські підходи до забезпечення прав дитини у системі правосуддя.

Вимоги національного та міжнародного законодавства зобов’язують здійснення правосуддя щодо дітей відповідно до Конвенції про права дитини 1989 року, Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, 2010 року, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року. Особливе значення надається забезпеченню інтересів дитини під час кримінального провадження.

Статтею 3 Конвенції ООН про права дитини передбачено, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Кожна дитина має право на захист та можливість гармонійного розвитку, забезпечення якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є край необхідним для цілей кримінального провадження, зняття показань дитини-свідка на відеоплівку і представлення їх до суду як офіційно визнаного доказ, не допущення прямих контактів між дитиною-жертвою і правопорушником під час процесу розслідування та кримінального переслідування,.

Окремо хочу зупинитися на Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації, більш відома, як «Лансаротська конвенція».

На сьогоднішній день Лансаротська конвенція є найамбітнішим та всеохоплюючим міжнародним правовим документом щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Її автори за основу взяли відповідні стандарти Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, розширюючи їх, аби охопити всі можливі види сексуальних злочинів щодо дітей (в тому числі сексуальне розбещення дитини, дитяча

проституція, порнографія, домагання та схиляння дітей до вчинення сексуальних злочинів шляхом впливу контенту та діяльності сексуального характеру).

Конвенція охоплює сексуальне розбещення дитини в сім'ї або "колі довіри", а також дії, вчинені з комерційною метою та з метою отримання прибутку. Вона встановлює, що держави в Європі та поза її межами, мають прийняти конкретне законодавство, спрямоване на криміналізацію такої поведінки, і вжити заходів з акцентом на захищенні передусім найкращих інтересів дітей, щоб запобігти сексуальному насильству, а також захистити дітей-жертв і притягти винних до відповідальності. Це також сприяє розвитку міжнародного співробітництва для досягнення спільних цілей.

Серед іншого, Лансаротська конвенція встановлює, що:

- діти мають знати про ризики, пов'язані з сексуальною експлуатацією та сексуальним розбещенням, і мати можливість захистити себе;
- осіб, які працюють у тісному контакті з дітьми, потрібно перевіряти та навчати;
- програми або заходи втручання для злочинців (засуджених або потенційних) слід регулярно контролювати;
- потрібно заохочувати інформування про підозру в сексуальній експлуатації або сексуальному розбещенні;
- потрібно створити служби телефонної допомоги або допомоги в мережі Інтернет;
- потрібно створити програми підтримки жертв та їхніх сімей;
- потрібно надавати терапевтичну допомогу й екстрену психологічну допомогу;
- потрібно задіяти доброзичливі до дитини судові процеси для захисту жертви, її приватного життя, особистості та репутації (наприклад, кількість опитування дітей-жертв повинна бути обмежена, а опитування повинні здійснюватися у спеціальному місці та проводитися професіоналами, підготовленими для цих цілей).

Ратифікувавши Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), Україна взяла на себе зобов’язання вжити необхідних заходів для забезпечення проведення розслідування та кримінального провадження в найкращих інтересах та з повагою до прав дитини, впровадити захисний підхід до жертв, забезпечуючи унеможливлення посилення розслідуванням та кримінальним провадженням травми, отриманої дитини (ч. ч. 1, 2 ст. 30), а також вжити заходів щодо забезпечення якомога меншої кількості її опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження (п. «е» ч.1 ст.35).

Дитина, як учасник кримінального провадження має свої особливості, які пов’язані із її віком, рівнем інтелектуального, емоційного розвитку, життєвим досвідом. Усе це впливає на можливість сприйняття нею подій злочину та надати оцінку таким подіям.

18 лютого 2021 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства».

Зміни, які були запропоновані цим новим Законом позначають значний прогрес у напрямку посилення захисту дітей від сексуального насильства та експлуатації в Україні.

Запроваджено особливий механізм запобігання (профілактики) насильства над дітьми для працівників, що з ними контактують, та конкретизовано заходи щодо захисту дітей, які постраждали від сексуального насильства або стали його свідками (зміни до ст. ст.3,10 та доповнено ст.30^2 Закону України "Про охорону дитинства");

Встановлено кримінальну відповідальність за: "Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку" (нова редакція ст. 155 Кримінального кодексу України); доповнено кримінальний кодекс ст. 156-1 "Домагання дитини для сексуальних цілей"; "Свідоме одержання доступу, придбання, володіння, виготовлення або розповсюдження дитячої порнографії" (ст. 301^1 КК); "Свідоме одержання доступу до дитячої порнографії, володіння нею, її придбання, ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження" (ст. 301^2 КК).

Крім того, доповнено Кримінальний процесуальний кодекс положеннями про те, що кримінальне провадження щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої або неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово (ст. 28 КПК), передбачено додаткові гарантії врахування найкращих інтересів дитини при проведенні допиту (ст. 224 КПК), а саме, у разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є малолітньою або неповнолітньою, до встановлення віку такої особи її допит проводиться за правилами, передбаченими для допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

Слід зазначити, що факти виявлення та фіксації кримінальних правопорушень, передбачених, 156-1, ч.ч. 3, 4 ст. 301-1 КК України мають поодинокий характер.

Вироків в Єдиному реєстрі судових рішень за зазначеними статтями не зафіксовано.

Відсутня інформація щодо виявлення та розслідування випадків домагання дитини для сексуальних цілей (грумінгу) та пересилання дітям особистих фотографій і повідомлень сексуального характеру (секстингу).

Виникають певні проблемні моменти щодо реалізації положень Закону під час судового розгляду кримінальних проваджень вказаної категорії. Зокрема, під час розгляду судами обвинувальних актів за обвинуваченням осіб у вчиненні злочинів, передбачених ч. 4, ч. 5 ст. 301 КК України (у попередній редакції), окремі суди допускають невірне тлумачення Закону, що у подальшому призводить до закриття кримінальних проваджень на підставі п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України у зв'язку з декриміналізацією.

Ухвалою Києво-Святошинського районного суду Київської області від 23.09.2021 закрито кримінальне провадження за ч.ч. 4, 5 ст. 301 КК України у зв'язку з декриміналізацією. В своєму рішенні суд зазначає, що оскільки 17.03.2021 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції)» №1256-IX від 18.02.2021 року, яким скасовано відповідальність за ч. 4 та ч. 4 ст. 301 КК України, кримінальне провадження підлягає закриттю відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у постанові від 24.08.2023 у справі № 243/7707/18 висловив правову позицію щодо кваліфікації кримінального правопорушення, пов'язаного з виготовленням та розповсюдженням дитячої порнографії, у разі прийняття закону, яким посилено кримінальну відповідальність.

Під час розгляду ККС ВС звернув увагу, що винну особу засуджено, крім іншого, за ч. 5 ст. 301 КК України, яку виключено з КК України на підставі Закону України від 18.02.2021 № 1256-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)». Водночас указаним законом КК України доповнено

ст. 301-1, диспозицією якої охоплюється зазначений склад злочину. Таким чином, дії, передбачені ч. 5 ст. 301 КК України, не було декриміналізовано.

Стосовно впровадження в практичну діяльність змін до Кримінального процесуального кодексу, слід зазначити наступне.

Вимоги ст. 28 КПК України щодо невідкладності та першочерговості розгляду кримінального провадження в суді відносно неповнолітньої особи або щодо кримінального правопорушення, вчиненого стосовно малолітньої або неповнолітньої особи є фактично декларативними та такими, які мало застосовуються на практиці.

Щодо додаткових гарантій врахування найкращих інтересів дитини при проведенні допиту, а саме у разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є малолітньою або неповнолітньою, до встановлення віку такої особи її допит проводиться за правилами, передбаченими для допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Оціночний характер поняття "є підстави вважати" створює передумови для довільного їх тлумачення і можливих зловживань. Не завжди можна визначити вік неповнолітнього і тут постає питання, чи варто застосовувати заначений принцип до всіх осіб, поки не буде встановлено вік особи. Наскільки це є раціональним.

Слід зазначити, що правоохоронними органами запроваджено проведення слідчих (процесуальних) дій в умовах, дружніх до дитини. За методикою «Зелена кімната», в спеціально облаштованих приміщеннях, центрах підтримки дітей у процесі правосуддя за моделюю «Барнахус» (Barnahus).

Проаналізувавши вжиті заходи, потребують внесення змін та доповнень до КПК України, норми, які регулювали питання вилучення жертви з її сімейного оточення, якщо батьки або особи, які дбають про дитину, мають стосунок до сексуальної експлуатації або сексуального насильства, використання у доказуванні відеозапису показань неповнолітніх потерпілих та свідків, можливості заміни законних представників, захисників, у разі їх неявки в судове засідання.

Дослідження за темою проводиться за фінансової підтримки у межах проєкту "Support for improving the quality of teaching, research and international activities at Oles Honchar Dnipro National University (DNU)" upported by Charles University in Prague and funded by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

УДК 349.3

Кучма О.Л.
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ Україна

ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ У РАЗІ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА ДИТИНІ ЗАГИБЛОГО ВОЛОНТЕРА: ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ

Війна руйнує людські долі, забирає життя найдорожчих людей. Втратити рідну людину важко за будь-яких обставин. Та коли втрачають не тільки батька чи матір, але і

годувальника, то крім болю втрати виникають питання і подальшого фінансового забезпечення, а у разі смерті годувальника внаслідок воєнних дій також виникають питання щодо доведення причинно-наслідкового зв'язку між смертю годувальника та воєнними діями.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає умови призначення пенсії на загальних умовах утриманцям померлого годувальника. При цьому даний закон містить тільки наступну особливу умову, яка пов'язана з війною та стосується осіб, на яких не поширює дію Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»: пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї особи, якій відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» надано правовий статус особи, зниклої безвісти за особливих обставин, - незалежно від тривалості страхового стажу такої особи [1]. Особливими обставинами вважаються збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [2].

Законодавство про волонтерську діяльність, прийняте у 2011 році [3] не було розраховане на роботу волонтерів у зоні бойових дій. Пізніше, звісно, до нього вносились правки і після початку війни і після повномасштабного вторгнення, проте не достатньою мірою висвітлено соціальний захист волонтера та членів його сім'ї, зокрема, їх дітей у разі втрати годувальника-волонтера. Так, загальні умови пенсійного забезпечення будуть діяти, та є різниця, за яких обставин відбулася смерть волонтера: дтп дорогою додому, нещасний випадок при наданні волонтерської допомоги особі похилого віку вдома (не в зоні бойових дій) чи при наданні волонтерської допомоги в зоні бойових дій через ворожий обстріл.

Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [4] визначено коло осіб, які мають право на пенсійне забезпечення відповідно до цього закону. І соціальний захист за даним законом, в тому числі, і пенсії по втраті годувальника є вищим аніж пенсійне забезпечення на загальних умовах. Волонтери втратити життя можуть за таких самих умов, як і військові.

Відповідно до ч.2 ст.5 Закону України «Про волонтерську діяльність» організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, мають право: … страхувати життя і здоров'я волонтерів на період провадження ними волонтерської діяльності відповідно до Закону України «Про страхування». Проте такі норми не є рівноцінними замінниками обсягу соціального захисту, який мають діти загиблих військовослужбовців.

Зрозуміло, що проходити військову службу, брати участь у військових діях і займатися волонтерською діяльністю – це різні речі, але посилення соціального захисту волонтерів та їх дітей, які втратили годувальника-волонтера при здійснення ним волонтерської діяльності в зоні бойових дій є логічним продовженням соціального захисту волонтерів – виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації та/або іншої країни проти України, бойових дій та збройних конфліктів [5]. Юридичні факти, які будуть встановлені міжвідомчою комісією з

питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера, утвореній Мінветеранів для отримання одноразової допомоги членам сім'ї загиблого волонтера є достатніми для підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між смертю волонтера та війною і відокремлення від інших трагічних подій, які можуть привести до смерті волонтера.

Залишається лише на законодавчому рівні надати право на пенсію в разі втрати годувальника відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» особам, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) волонтера.

Волонтерство в Україні під час воєнного стану є важливим та необхідним для наших мирних громадян та для військових [6, с.249]. Важливо і для волонтерів створювати належні умови для реалізації їхніх прав, в тому числі, і на соціальний захист. Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [7], зокрема, абз.1 п.13 ст.9 перераховані категорії осіб, які мають статус ветерана війни, серед яких немає волонтерів, але вони можуть відповідати тим умовам, які ставляться до згаданих категорій осіб і тоді непростим шляхом, але є можливість доводити свою належність до даної категорії. Враховуючи те, яким потужним є волонтерський рух та його значення для країни, є необхідність якісного нормативного врегулювання питань соціального захисту волонтерів та членів їх сімей.

Список використаних джерел:

1.Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон від 09 липня 2003 р. №1058-IV / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text (дата звернення 14.11.2023)

2.Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон від 12 липня 2018 р. №2505-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2505-19 (дата звернення 14.11.2023)

3.Про волонтерську діяльність : Закон від 19 квітня 2011 р. №3236-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3236-17 (дата звернення 14.11.2023)

4.Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон від 09 квітня 1992 р. №2262-XII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2262-12 (дата звернення 14.11.2023)

5.Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації та/або іншої країни проти України, бойових дій та збройних конфліктів : Постанова від 19 серпня 2015 р. №604 / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2015-%D0%BF#Text (дата звернення 15.11.2023)

6. Сіньова Л.М. Волонтерство в Україні в період воєнного стану Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого

столу (м. Одеса, 24 лютого 2023року). – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 322 с. С.246-249

7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#n2 (дата звернення 16.11.2023)

УДК 343.9

Лахова О. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР, ДЕТЕРМІНАНТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Головним чинником, що обумовлює необхідність кримінологічного дослідження Інтернет-залежності в системі детермінації злочинності неповнолітніх, є його здатність за допомогою латентного інформаційно-психологічного впливу на емоційно-поведінковий і когнітивний стан підлітка формувати і змінювати соціальні установки, деформувати правосвідомість і поведінку. Багато авторів висловлюють думку про прямий зв'язок сплеску і триваючого зростання злочинності з негативним впливом інформації, що надходить з мережі Інтернет.

Аналіз криміногенних і антікриміногенних аспектів впливу інформаційного простору мережі на неповнолітніх і їх злочинну поведінку лежить в основі розробки комплексу кримінологічних заходів, спрямованих на зниження підліткової злочинності і криміногенного впливу інформації, що міститься в мережі.

Предметом кримінологічного дослідження виступає криміногенна інформація, що циркулює в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, як причина, впливає на вчинення правопорушень і злочинів неповнолітніми і сприяє їх віктимізації.

Компонентами предмета кримінологічного дослідження інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет будуть виступати діяльність суб'єкта-користувача як причина вчинення неповнолітніми злочинів, а також можливості використання мережі в попередженні злочинності неповнолітніх.

Відомий науковець Л. К. Раицка, розглядаючи розвиваючу і пізнавальну роль інтернету, виділяє наступні функції: інформаційну (засіб масової інформації, глобальний репозиторій (електронна бібліотека); інформаційно-довідкову; комунікаційну (повсякденне спілкування, професійне спілкування); економічну (електронна торгівля товарами та послугами, в тому числі інтернет-послугами, фінансово-банківські розрахунки і операції); освітньо-пізнавальну (дистанційна освіта всіх форм, самостійна робота, самоосвіта, гіпертекстова навігація); соціальну (спілкування як частина процесу соціалізації, соціальні мережі і проекти); управлінську (електронний уряд всіх рівнів, управління компаніями та організаціями, управління в системі освіти); психологічну (експериментальний майданчик для особистісного розвитку, зміни на рівні особистості в результаті інтернет-

опосередкованих видів діяльності (зміни мотивації, структури Я-концепції, ціннісних орієнтацій), специфічна поведінкова феноменологія (інтернет-адикції); інтернет-комунікація як новий засіб традиційних соціальних практик) ; розважальну (ігри, відео, аудіо, мультимедіа, спілкування в інтернет-спільнотах) Головним чинником, що обумовлює необхідність кримінологічного дослідження Інтернет-залежності в системі детермінації злочинності неповнолітніх, є його здатність за допомогою латентного інформаційно-психологічного впливу на емоційно-поведінковий і когнітивний стан підлітка формувати і змінювати соціальні установки, деформувати правосвідомість і поведінку. Багато авторів висловлюють думку про прямий зв'язок сплеску і триваючого зростання злочинності з негативним впливом інформації, що надходить з мережі Інтернет.

Аналіз криміногенних і антікриміногенних аспектів впливу інформаційного простору мережі на неповнолітніх і їх злочинну поведінку лежить в основі розробки комплексу кримінологічних заходів, спрямованих на зниження підліткової злочинності і криміногенного впливу інформації, що міститься в мережі.

Предметом кримінологічного дослідження виступає криміногенна інформація, що циркулює в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, як причина, впливає на вчинення правопорушень і злочинів неповнолітніми і сприяє їх віктимізації.

Компонентами предмета кримінологічного дослідження інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет будуть виступати діяльність суб'єкта-користувача як причина вчинення неповнолітніми злочинів, а також можливості використання мережі в попередженні злочинності неповнолітніх.

Л. К. Раицка, розглядаючи розвиваючу і пізнавальну роль інтернету, виділяє наступні функції: інформаційну (засіб масової інформації, глобальний репозиторій (електронна бібліотека); інформаційно-довідкову; комунікаційну (повсякденне спілкування, професійне спілкування); економічну (електронна торгівля товарами та послугами, в тому числі інтернет-послугами, фінансово-банківські розрахунки і операції); освітньо-пізнавальну (дистанційна освіта всіх форм, самостійна робота, самоосвіта, гіпертекстова навігація); соціальну (спілкування як частина процесу соціалізації, соціальні мережі і проекти); управлінську (електронний уряд всіх рівнів, управління компаніями та організаціями, управління в системі освіти); психологічну (експериментальний майданчик для особистісного розвитку, зміни на рівні особистості в результаті інтернет-опосередкованих видів діяльності (зміни мотивації, структури Я-концепції, ціннісних орієнтацій), специфічна поведінкова феноменологія (інтернет-адикції); інтернет-комунікація як новий засіб традиційних соціальних практик) ; розважальну (ігри, відео, аудіо, мультимедіа, спілкування в інтернет-спільнотах).

Аналіз реального контенту мережі Інтернет дозволяє виділити наступні криміногенні властивості ресурсів, що надають соціально аномальне вплив на користувачів і спонукають до вчинення правопорушень: декларація нових етичних і естетичних норм і цінностей; заперечення сімейних цінностей, пропаганда асоціального способу життя, «Фонових явищ», сексуальної розбещеності, суїциду; обгрунтування і виправдання неповаги, зухвалості, насильства, жорстокості, агресії; агітація соціальної, расової, національної та релігійної нетерпимості, ксенофобії, екстремізму і тероризму; романтизація і ідеалізація злочинного світу, кримінальної субкультури, інформування про методи та способи підготовки і скоєння злочинів.

Наступним фактором криміногенного впливу є деструктивна міжособистісна комунікація. Підлітки заходять в інтернет не тільки для пошуку інформації, але ще і з метою спілкування, тому важлива функція інформаційного простору мережі Інтернет комунікативна. Комунікація (від латинського communicatio) означає «повідомлення», «передача» (від communicare- робити загальним, розмовляти, пов'язувати, повідомляти, передавати).

Комунікативна функція дозволяє підліткам поєднувати можливість отримання інформації на новинних стрічках, пересилання тексту (графіки, звуку, відео) в формі електронної пошти. Крім отримання і обміну інформацією інтернет дає можливість спілкування в онлайн-режимі в мережах Instagramm, Twitter, Facebook, через Messenger, Skype, Viber, Jabber, WhatsApp, Telegram і т.д.

Особливістю спілкування в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет є анонімність і можливість виступати в ролі, неможливою при звичайному спілкуванні. Потенціал мережі дозволяє одночасно підтримувати зв'язок з декількома співрозмовниками, вибирати аудиторію і теми для дискусії, при цьому не важливий фактор відстані, не потрібно особисте знайомство, що знімає цілий ряд психологічних бар'єрів і дозволяє висловлюватися відповідно до своїх реальними поглядами і думками. Мовна діяльність має здатність психологічного впливу, що може сприяти подальшому розвитку злочинного діяння (залучення, збудження, поширення, заклики тощо.) Або спровокувати морально психологічну травму потерпілого.

Крім того, в інформаційному просторі мережі Інтернет може створюватися видимість ефективності правопорушень як засобу швидкого досягнення матеріальних благ, успіху в житті, непотрібності моральних норм, вигідних прогалин і (або) протиріч, можливості успіху будь-якими засобами, в тому числі шляхом публічної дискредитації, деморалізації опонентів при одночасній пропаганді способу життя «злочинного світу», його ідеології, спотворенні уявлення про правомірну і протиправну поведінку.

Поширення інформації у відповідному світлі часто створює помилкове уявлення про «слабкості» права, його безсилля, масове порушення норм права в сучасному суспільстві, що в підсумку призводить до формування у неповнолітнього правового нігілізму.

Список використаних джерел:

1. Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія. *Матеріали обласної науково-методичної Інтернет-конференції (м. Кіровоград, 11 лютого 2014 р.)*. Укладачі М. С. Чала, А. В. Частаков, О. В. Литвиненко. Кіровоград, 2014. 184 с. URL: http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/
2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. *Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480.* URL: drive.google.com/file/d/1GU-yUiXyeQr3z6X0MWd7mf2AFVaeGFF5/view.
3. Кочарян О. С. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі. *Навчально-методичний посібник. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, «Майкрософт Україна».* К., 2011. – 214с.
4. Немченко С. Педагогічна корекція девіантної поведінки старшокласників загальноосвітньої школи. *Монографія. Донецьк. Видавництво «Юго-восток»*. 2008. – 262 с.

УДК 347.91

Литвин О.П.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри адміністративного і кримінального права,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДІАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Правові спори були, є й залишаються актуальною проблемою людства, тому їх вирішення потребує достатньої уваги, часу та правової допомоги правників. На сьогодні, враховуючи воєнний стан в країні, ми можемо констатувати, що правових проблем у населення не стало менше. Але натомість, додалось психологічне навантаження, страх, негативні емоції та загострене почуття несправедливості. Саме тому, у разі виникнення правового конфлікту, звернення до суду може ще більш негативно вплинути на стан людини, та замість позитивного результату призведе до погіршення ментального та фізичного здоров'я. Тож в умовах сьогодення актуальним є питання посилення інституту медіації в Україні та більш широкого впровадження онлайн-медіації на території нашої держави.

Перш за все, варто зазначити, що наприкінці 2021 р. було прийнято Закон України «Про медіацію», відповідно до якого медіація визнається позасудовою, добровільною, конфіденційною, структурованою процедурою, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Отже, даним законом визначаються правові засади та порядок проведення медіації, основні принципи медіації, правовий статус медіатора та основні питання щодо підготовки та безпосереднього самого проведення процедури медіації [1, ст. 1].

Актуальність застосування медіації при вирішенні правових спорів вже достатньо давно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Україна запозичує досвід впровадження та вдалого функціонування даної форми альтернативного вирішення спорів від таких країн, як: США, Нідерланди, Великобританія, Німеччина. Корисність та швидкість вирішення правових конфліктів завдяки медіації доведена у корпоративних, сімейних, цивільних та адміністративних спорах. Перевагою застосування медіації є те, що на відміну від судових вирішень справ, сторони конфлікту завдяки залученню медіатора не тільки зможуть вирішити спір у позасудовому порядку, але й зберегти цивілізовані відносини. Серед позитивних сторін застосування альтернативного вирішення спорів також можна назвати: збереження ментального здоров'я без з'ясування відносин та взаємних обвинувачень; економію часу та грошових коштів; конфіденційність проведення процедури; оплату адвокатських послуг; розвантаження судів.

Також варто відмітити, що діяльність медіатора в даному процесі не полягає в тому, щоб вирішувати, що є «справедливим» чи «правильним», також він не оцінює провину і не дає висновку щодо суті чи шансів на успіх, якщо справа буде розглядатися в суді. Тобто він лише модерує та керує процесом, щоб уникнути конфронтації [2, с. 98].

В умовах воєнного стану мільйони українських громадян вимушені покинути свої населені пункті та навіть країну, бо залишились без житла або в небезпечних умовах, де знищені та пошкоджені споруди. Лише внутрішньо переміщених (далі, ВПО) в Україні станом на 2023 р. нараховується 4,9 млн осіб, та 3,6 млн з них стали переселенцями після

лютого 2022 року. Що унеможливлює звернення їх до суду за місцем проживання та свідчить про суттєве перевантаження судів в тих регіонах країни, де зараз ВПО перебувають. Тож на думку Піддубного Д.І., процесуальні вимоги щодо підсудності значною мірою ускладнюють та продовжують процес вирішення спорів, а значна кількість переміщених осіб, безпекова та фінансова ситуація часто не дозволяє належним чином повідомляти учасників справи про час та місце розгляду. Розгляд справ у режимі відеоконференції та розвиток системи електронного суду знижують проблему, але не здатні вирішити її повністю [3, с. 132].

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про медіацію», медіатор як незалежна та неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію, не може надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття будь-яких рішень по суті спору. Його обов'язком є допомога сторонам у здійсненні комунікації та досягненні порозуміння при проведенні переговорів. Лише сторони самостійно можуть обирати медіатора та визначати перелік питань для обговорення. Будь-яка сторона та медіатор можуть вийти з процесу медіації за власним бажанням, якщо вважають його недоцільним та безрезультатним. При проведенні альтернативного вирішення спорів важливу роль відіграють норми професійної етики медіатора, які визначаються кодексами професійної етики об'єднань медіаторів в Україні. Лише завдяки майстерності та професійності медіатора мова може йти про позитивне розв'язання конфліктів та підписання угоди між сторонами.

Враховуючи вищезазначене, актуальним є питання посилення застосування медіації як ефективного способу позасудового вирішення конфліктів та застосування онлайн-медіації для незахищених верств населення, та задля створення безпечних умов для громадян, враховуючи ситуацію в країні. Це дозволить розглядати спори не роками, а за лічені години, та усунить проблему психологічного навантаження на сторони конфлікту, враховуючи конфіденційність альтернативного вирішення спорів.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text
2. Француз-Яковець Т.А., Бабат О.І. Інститут медіації: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. Legal Bulletin №1 (7), 2023. С. 96-102.
3. Піддубний Д.І. Розвиток інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. Juris Europensis Scientia. № 3, 2022. С. 130-134.

УДК 343+004.94

Лихова С.Я.
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу,
Національний авіаційний університет
Ковтун О.І.
здобувач вищої освіти третього (освітньо- наукового) рівня
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЦИФРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ

Актуальність дослідження цієї тематики зумовлена тим, що за останні роки розпізнавання обличчя стало однією із самих прогресивних біометричних технологій, яка дозволяє ідентифікувати та верифікувати осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, на основі цифрових зображень або відеокадрів.

К. Пуарсон стверджує, що розпізнавання обличчя стало за останні десятиліття успішною технологією, яка дозволяє перевірити велику кількість зображень людей на основі відеокадрів та записів на камерах спостереження [1, с. 283-302].

Сучасна слідча практика робить дослідження цієї тематики особливо актуальним. Приведемо приклад із Вікторією Котленець, який викликав широкий резонанс у ЗМІ України у 2021 р. По версії слідства вона була схожа на жінку, яка конвоювала полонених українських військових у Донецьку у серпні 2014 року. Що стосується жінки, то слідчі застосували підхід розпізнавання обличчя в Криміналістичному центрі МВС по її фотографіям у соціальних мережах. При цьому захист надав альтернативні далі для порівняння фотографій за допомогою сучасної пакетної системи ідентифікації даних. Суд став на сторону захисників Вікторії і звільнив їх з-під варти [2].

Цей приклад є показовим, але не унікальним. Зокрема, у 2019 р. потерпіла звернулася у поліцейську службу США з питання крадіжки грошей у неї із сумочки. Після побачення у боулінг клубі вона виявила, що у неї не вистачає 400 доларів. Жінка попросила менеджера подивитися камери спостереження, на яких видно, як її кавалер краде гроші з її сумки. Не дивлячись на явні докази, пошуки супутника цієї жінки були складними: вона знала лише його ім’я, але він видалив свою анкету із сайту знайомств, де вони познайомилися. Його номер, який був потім відключений, був прив’язаний до телефону, і його відслідковувати було неможливо. На відео з камер спостереження видно, що його машина стоїть на парковці, але було неможливо розпізнати номерний знак. Через деякий час слідчий надав фотографію із мобільного телефону потерпілої для цифрової ідентифікації обличчя. Це допомогло встановити особу чоловіка, його особисті дані і адресу [3].

Як відмічає С. Бах, з технічної точки зору ідентифікація обличчя – це комп’ютерна програма, яка має можливість знаходити, відстежувати, ідентифікувати і перевіряти обличчя людини по фотографії чи відеозображенню [4]. Існує низка істотних факторів, які впливають на цю програму: різні умови освітлення, шуми на знімках, масштаб, поза тощо. У якості алгоритму, як правило, використовують варіації локального бінарного шаблону (LBP), це певний тип ознаки, який використовується для класифікації в комп’ютерному зорі і являє

собою простого оператора. Зображення обличчя можуть розглядатися як набір локальних особливостей, які успішно описуються з допомогою LBR.

Також не можна не згадати про Open Cv (Open-Source Computer Vision Library), яка також є методом, який часто використовується і являє собою бібліотеку функцій і алгоритмів комп'ютерного бачення, обробки зображень та численних алгоритмів загального призначення з відкритим вихідним кодом.

А. Тхамур описує переваги Open Cv-бібліотеки, створеної компанією Intel у 1999 р. В основному вона використовується для роботи у системах обробки зображень у режимі реального часу, які включають в себе найсучасніші алгоритми комп'ютерного бачення [6, с. 213-218]. Н. Рамія вказує, що обличчя людини – це найважливіша частина людського тіла, яка однозначно підтверджує її особу. Використовуючи риси обличчя як біометричних, можна запровадити систему розпізнавання обличчя [7, с. 132-136]. Але це питання не вирішується лише у площині комп'ютерної техніки. Тут є важливим моральний та правовий аспекти.

Наприклад, на практиці був реалізований проєкт по перевірці відвідування лекцій студентами. Проект був оснований на системі технології ідентифікації обличчя на базі Open Cv і показав хороший результат. При цьому Л. Інтрона і Х. Нісенбаум звернули увагу на те, що, для коректного функціонування таких алгоритмів важливо мати обширну фотобазу для порівняння зображень [8].

Але при обробці візуальних зображень не всі питання вирішуються однаково. В Європі обробка фотографій, як правило, не вважається обробкою біометричних даних, якщо такі дані не обробляються технічною системою з метою однозначної ідентифікації людини. Але Загальний закон про захист даних № 2016/679 від 27 квітня 2016 р. забороняє обробку зображень з метою ідентифікації без згоди суб'єкта таких зображень [1, с. 283-302]. К. Мерхлінськи відмічає, що у США питання розпізнавання обличчя зазвичай вирішуються на рівні окремого штату. Окремі штати, наприклад, Массачусетс (Каліфорнія) та деякі інші сьогодні розглядають питання можливості заборони використання розпізнавання облич через високий рівень ризику порушення прав людини. Більшість держав ставляться до цієї технології з обережністю [3].

Виникає питання, чи використовувалася коли-небудь система розпізнавання обличчя у світі незаконно? Наприклад, декілька років тому Національний орган із захисту даних у Швеції (National Data Protection Authority in Sweden) оштрафувало місцеву владу на 200 000 шведських крон (20 700 доларів США) за те, що вона використовувала технологію розпізнавання обличчя для контролю відвідуваності школярів. Управління із захисту даних Франції (French Data Protection Authority) заявило, що така технологія порушує Загальний регламент про захист даних ЄС (General Data Protection Regulation (EU)). І хоча школа надала регулюючому органу заяви, у яких батьки надавали свій дозвіл на нагляд за учнями, регулюючий орган не вважає це достатньою юридичною підставою для збирання таких персональних даних.

Ще один приклад був наведений у дослідженні цього питання. Описана ситуація, коли 14-річна дитина у шкільній формі була помилково упізнана системою розпізнавання обличчя і була оточена чотирма поліцейськими у штатському одязі. Вони тримали її за руку, допитували, питали адресу, номер телефону і навіть взяли відбитки пальців. Коли поліцейські зрозуміли, що система дала збій і неправильно ідентифікувала обличчя дівчинки,

її відразу ж відпустили. Але їй були нанесені моральна і психічна травми і вона сказала, що відчувала себе так, якби за нею весь час слідкувала поліція [9].

Такими чином, є усі підстави розглядити результати цифрової візуальної ідентифікації обличчя як оперативні заходи (для попереднього виявлення і побудови версій, які будуть потім підтверджені іншими доказами або будуть спростовані в ході подальших слідчих дій), а також як незалежні докази експертизи, які будуть представлені у суді. При цьому знову виникає питання про правовий статус фотографій, які використовуються для ідентифікації. При самостійному завантаженні фотографій в інтернет чи про фотозйомку у громадських місцях необхідним є дозвіл суб'єкта. Але, в той же час, фактично, завантаження фотографій в інтернет в існуючому вигляді самостійно може тлумачитися володільцем бази розпізнавання обличчя на свою користь – як згода на контактну обробку персональних даних, включаючи імпорт фотографій в базу розпізнавання облич для ідентифікації у майбутньому.

З іншої сторони, завжди існує можливість оскаржити таку презумпцію, а також є постійна можливість відкликання згоди, що робить обробку такої інформації юридично регульованою.

Список використаних джерел:

1. Poirson C. The legal regulation of facial recognition. The Fourth Industrial Revolution and Its Impact on Ethics. *The Fourth Industrial Revolution and Its Impact on Ethics*. 2021. P. 283-302. URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-57020-0_21
2. Шрамович В. Вона чи не вона: ветеранку Правого сектору підозрюють у конвоюванні українських полонених у Донецьку. *BBC News Україна*: веб-сайт. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-55752337.
3. Schuppe J. How facial recognition became a routine policing tool in America. *NBC News*: веб-сайт. URL: https://www.nbcnews.com/news/us-news/how-facial-recognition-became-routine-policing-tool-america-n1004251
4. Bah S., Ming F. An improved face recognition algorithm and its application in attendance management system. *Array.* 2020. Vol. 5. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590005619300141?via%3Dihub
5. Thakur A., Prakash A., Mishra A., Goldar A., Sonkar A. Facial recognition with Open Cv. *Computational Vision and Bio-Inspired Computing*: conference paper, 2020. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-37218-7_24
6. Ramya N., Manasa D., Ramya S., Naveed S. Testing of modules for facial recognition. *EPRA International Journal of Research and Development.* 2020. URL: https://eprajournals.com/jpanel/upload/1204am_25.EPRA%20JOURNALS-5586.pdf
7. Introna L., Nissenbaum H. Facial Recognition Technology: A Survey of Policy and Implementation Issues. *Center for Catastrophe Preparedness and Response, New York University*. 2009. URL: https://www.researchgate.net/publication/228275071_Facial_Recognition_Technology_A_Survey_of_Policy_and_Implementation_Issues
8. Levchenko I., Dmytriieva O., Shevchenko I., Britchenko I., Kruhlov V., Avanesova N., Kudriavtseva O., Solodovnik O. Development of a method for selected financing of scientific and educational institutions through targeted capital investment in the development of innovative technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies.* 2021. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35887/1/Levchenko_Britchenko_WoS.pdf

УДК 342.7-055.2(4)

Лозова О.Ю.
директор Департаменту освіти і науки
Дніпропетровської обласної державної адміністрації
м.Дніпро, Україна

ОСВІТА, РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Світові тренди щодо розширення сфери професійної самореалізації жінок і дівчат, досягнення гендерного паритету в останні 5-8 років набувають свого відображення в українській економіці. Так гендерний аудит законодавчих норм у 2017 році призвів до скасування заборони на застосування праці жінок у 450 важких роботах та роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці.

Питання залучення жінок до так званих «нежіночих» професій є досить контроверсійним. В Україні подібні зміни пов'язані не лише із міжнародними зобов'язаннями у сфері гендерної політики. Розширення сфери залучення жінок може розглядатись скоріше не в контексті розширення доступу, а в контексті використання жіночого потенціалу для подолання кризи, компенсації дефіциту кадрів, який особливо відчутний у військовий час та соціального захисту жінок.

Через прямі воєнні втрати, переважно серед працездатних чоловіків, в Україні збільшується вага жіночої праці. Попри це зберігається проблема безробіття серед жінок. За даними Державної служби зайнятості України, станом *на 01.04.2023 р.,* мали статус офіційно зареєстрованого безробітного 137,3 тис осіб. *З них чоловіки становили 28 %, жінки – 72 %.*

Тому досить важливим є створення державних програм, які б забезпечували жінкам можливість отримувати новий досвід та знання, а також моральну підтримку в процесі оволодіння новою професією або перекваліфікації.

Особливо вразливими є категорії внутрішньо-переміщених осіб. Як показують дані соціологічного дослідження компанії GRADUS, дана категорія осіб ***має гостру потребу*** у ***працевлаштуванні за фахом - 53%, доступу до освітніх послуг – 46%, перекваліфікації, – 29%, залученні до активного громадського життя – 89%.***

Особливої уваги заслуговує ця проблема у воєнний період. Перебування на територій області більше 450 тис. вимушено переселених осіб, у складі яких значна більшість – жінки, стали завданням для П(ПТ)О по їх соціальній та професійній адаптації з застосуванням короткострокової форми навчання професіям і видам робіт.

Допомогою у розв'язанні проблем цієї категорії населення стала реалізація в області пілотного проєкту Європейського Фонду Освіти, в рамках якого за досвідом держав ЄС напрацьовано 8 навчальних ресурсів для короткострокових курсів навчання частковим кваліфікаціям з енергозберігаючого, будівельно-відновлювального напрямків та зеленої енергетики. Крім того, реалізовано 4 проєкта Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки ЄС щодо навчання видам робіт за запитом роботодавців за рахунок фінансів донорів-держав ЄС. В більшості ця робота була спрямована на представників жіночої статті із числа ВПО.

Навчено 170 осіб видам робіт, спрямованих на послуги населення та здійснена спроба навчання осіб з інвалідністю, пов'язаною з бойовими діями, професіям з ІТ-технологій.

Навчанню дорослого населення частковим кваліфікаціям сприяють нові підходи, сформовані у змінах до законодавчих документів, прийнятих Верховною Радою України в період воєнного стану. Швидкій перекваліфікації та набуттю професій сприяє створення кваліфікаційних центрів, які дозволяють оцінити і визнати результати навчання осіб присвоїти та/або підтвердити відповідну професійну кваліфікацію.

В Україні сьогодні створено 45 таких кваліфікаційні центри, у яких свої навички можна підтвердити за 155 професійними кваліфікаціями. Станом на вересень 2023 року 1579 осіб вже змогли це зробити.

У Дніпропетровській області Національним агентством кваліфікацій акредитовані сім кваліфікаційних центрів за професійними кваліфікаціями: електрогазозварник, машиніст крана, електрослюсар черговий та з ремонту устаткування. Вони відкриваються на базі підприємств, наприклад КАМЕТСТАЛЬ та на базі закладів професійно-технічної і вищої освіти, наприклад Дніпровської Політехніки.

Виправлення гендерних диспропорцій у сфері зайнятості потребує цілеспрямованих змін у сферах загальної та професійної освіти, адже освітньому процесу також притаманна гендерна нерівність ще з моменту обрання дівчатами та юнаками фаху. Уже на цьому етапі виявляються гендерна сегрегація у виборі напрямів навчання, їх престижності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Модернізацію мережі закладів професійно-технічної освіти та оновлення її змісту, підвищення якості, приведення її до потреби регіону у фахівцях сприятимуть і подоланню гендерних стереотипів у виборі професій як одного з виявів гендерної нерівності.

Так до прикладу, у ***Першотравенському гірничому ліцеї на замовлення ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»*** у 2023-2024 навчальному році навчається група з інтегрованої професії «Машиніст електровозу (підземний). Машиніст підземних установок» в кількості ***15 осіб, в тому числі 8 здобувачів освіти – жінки, з подальшим працевлаштуванням.***

Тернівський професійний гірничий ліцей разом з роботодавцями - 6 шахт ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» та місцевою владою вивчають можливість розпочати в наступному році підготовку робітничих професій (чоловічих) необхідних для функціонування шахт і підприємств галузі з набором до вступу на навчання представників жіночої статі.

Є окремі випадки здобуття професійної кваліфікації електрогазозварника, токаря жінками. Сьогодні необхідно проводити активнішу інформаційну кампанію з метою популяризації робітничо-технічних спеціальностей і заохочення роботодавців до сплати заробітних плат, гідних для життя, незалежно від статі працівників. В межах реалізації гендерної політики у сфері освіти для працівників закладів професійно-технічної освіти запроваджено освітню програму «Впровадження гендерної рівності в системі П(ПТ)О (регіональний компонент), за якою вже пройшли навчання 42 фахівця.

Міжнародний досвід подолання гендерної нерівності на ринку праці доводить, що завдяки налагодженій співпраці держави, роботодавців, працівників та активній інформаційно-просвітницькій кампанії можна досягти позитивних результатів у сфері гендерної рівності на ринку праці.

Більшість міжнародних організацій, які досліджують зміни ринку праці і професійних кваліфікацій, зокрема Світовий економічний форум у Давосі, сходяться на тому, що ключовими навичками залишатимуться: креативність; аналітичне мислення; емоційний інтелект і емпатія; гнучкість і стійкість.

Дедалі більше цінуватиметься системний підхід і вміння комплексного розв’язання проблем, технологічна і культурна грамотності.

Відносно новими у рейтингу є навички активного навчання, спрямовані на зростання, та когнітивна гнучкість.

Зокрема важливими будуть еластичість розуму, уміння складати власну стратегію освіти і будувати персональні траєкторії навчання; уміння визначити свої пріоритети, максимально точно розподілити увагу, час і фінанси є незамінним в умовах, коли постійно з’являються нові кар'єрні можливості і освітні пропозиції, активне навчання, спрямоване на зростання.

Це саме те майбутнє, в якому будуть жити і працювати наші школярки та студентки. Майбутнє великих можливостей і перспектив. Отож, освіта – це необмежений ресурс для підтримки жіноцтва і нині у часи війни і у оптимістичному майбутньому нашої переможної України.

УДК 340.1:316

Локтіонова В.В.
к.ю.н., доцент
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського
Пустовіт І.В.
факультет права, гуманітарних та соціальних наук
Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського
м. Кременчук, Україна

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ТА ПРАВОВИЙ ІДЕАЛІЗМ ЯК НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ ФОРМИ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Є різні причини деформації правосвідомості серед громадян України.

По-перше, варто враховувати історичний чинник, бо Україна протягом тривалого часу була під окупацією російської імперії і СРСР, в цих державах порушення прав і свобод людини, репресивне законодавство, недосконаліть правосуддя і його підпорядкування владі були звичним явищем. Тому не дивно, що в ті часи право і закон розглядалися як другорядні щодо держави явища, і що ставлення населення до законодавства та до органів влади було скептичне.

По-друге, на етапі переходу нашої держави від тоталітарного минулого до демократичного устрою суспільного і державного життя деформація правосвідомості зумовлена політичними, економічними та соціальними кризовими явищами до яких після 24 лютого 2022 р. додалися проблеми пов’язані з війною, про це свідчить факт того, що згідно даних опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) 30 вересня – 13 жовтня 2023 р. в Україні довіра до президента впала з 91% до 76%, довіра до уряду — з 74% до 39%, а довіра до Верховної Ради — з 58% до 21%, варто зазначити, що недовіра до органів влади є серйозною проблемою, адже коли населення держави недовіряє владі, то воно і не сприймає видані ними нормативно-правові акти. [1]

На думку Тимошенко В. І., до соціальних факторів які деформують правосвідомість належать: соціальна нестабільність; корупція; дезінтеграція в соціумі; ізоляція індивідів, зосередження кожного лише на своїх проблемах, впевненість у тому, що свої проблеми доведеться розв'язувати самому без будь-якої підтримки інших людей; відсутність задоволення від своєї роботи, обґрунтована впевненість у тому, що досягти успіху можуть лише злочинники й хабарники; несправедливість; відчуження громадянина від держави; нездатність держави ефективно впливати на соціальні процеси; можливі контакти зі злочинцями й аморальними особами. [2, с. 29; 3, с. 262]

Щодо стану правосвідомості молоді як виборців, то у своїй статті І. М. Сопілко та Т. Р. Папахчян констатують її низький рівень. Вони також вказують на те, що молодь майже не цікавиться виборчим процесом та має досить низький рівень правосвідомості як виборців, тому вона є більш піддатливою маніпулятивному впливу, внаслідок чого молодь голосує не за того, хто розуміється на суспільних проблемах та може запропонувати ефективне їх вирішення, а за того, хто ефективніше використав методи маніпулятивного впливу. Найбільшою загрозою є вплив на правосвідомість молоді, який здійснюють соціальні мережі та засоби масової інформації, адже саме в них молоде покоління проводить найбільше часу і щоденно отримує інформацію, яка може приховано використовуватись під час виборчих кампаній з метою викривлення певної інформації, подання її із вигідної виграшної сторони. [4, с. 58]

На думку більшості науковців для населення України характерною формою викривлення правосвідомості є правовий нігілізм, який як вид деформації правосвідомості особи, суспільства, соціальної групи, характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, запереченням значущості норм і принципів права або зневажливим до них ставленням, однак виключає злочинний намір, тому вони пропонують боротися саме з цим різновидом деформації правосвідомості, з чим ми погоджуємося, але на наше переконання варто боротися і з іншими видами деформації правосвідомості, такими як правовий інфантилізм, правовий ідеалізм, правовий дилетантизм, правова демагогія та перерождення правосвідомості, адже, на жаль, усі вони мають місце в українському суспільстві.

Протилежним до правового нігілізму явищем є правовий ідеалізм – вид деформації правосвідомості особи, суспільства, групи, що характеризується переоцінкою (фетишизацією) можливостей права, уявленням про нього як про вищу цінність, яка підкоряє собі всі інші цінності. Правовий ідеалізм сприймає право як чудодійний засіб, здатний змінити світ, ощасливити людей, створити досконале суспільство і державу. М. Бурдоносова досліджуючи дане явище, вказує у своїй статті наступне: «Найбільш поширеною в Україні формою правового ідеалізму є гіперболізація значення одного з інструментів правового регулювання, захоплення надмірною законотворчістю або адміністративною, наглядовою, правоохоронною діяльністю. ... Випадки правового ідеалізму нерідко зустрічаються серед українських законодавців, коли закони стають вираженням найкращих, гуманістичних та соціальних принципів, однак у реальному житті їх забезпечення виявляється досить проблематичним. Звісно, не важко зрозуміти прагнення автора закону до всього найкращого для держави та суспільства, однак на практиці вони виявляються "холостим пострілом", без можливості виконання (через дефіцит бюджетних коштів, політичні протистояння, несвоєчасність заходів або неприйняття запропонованих методів суспільством)» [5, с. 290].

Отже, можна дійти висновку що правовий ідеалізм є не меншою загрозою для суспільства, ніж правовий нігілізм. Наївна віра у можливість законів вирішити усі проблеми призводить у більшості випадків, до розчарування, коли закон виявляється не правовим або недосконалим з точки зору юридичної техніки, коли норми права "не працюють" через

відсутність необхідних механізмів їх реалізації. До правового ідеалізму найбільше схильна молодь, адже молодь має загострене відчуття справедливості і наївні сподівання щодо можливості права.

Головну роль у забезпеченні життєдіяльності українського суспільства, у формуванні громадянського суспільства та становленні України як правової держави, відіграє рівень правосвідомості та правової культури наших громадян. Незважаючи на складний період в історії нашої держави, є всі шанси для оздоровлення правосвідомості та правової культури українського суспільства.

Саме стійка до деформацій і викривлень правосвідомість буде сприяти тому, що наші співвітчизники в різних правових ситуаціях будуть робити вибір на користь правомірних дій, а також будуть усвідомлювати важливість участі в процесі формування органів влади (особливо це стосується підлітків, які тільки-но розпочинають усвідомлювати значення своїх дій та починають цікавитися політикою), а суб'єкти законодавчої ініціативи будуть розуміти доцільність створення нового нормативно-правового акта, його регулятивний потенціал, а також доцільність внесення змін в інші нормативно-правові акти, і тільки в такому випадку Україна стане розвиненою державою. Отже, високий рівень правосвідомості громадян, а особливо молоді буде чинником національної безпеки української держави.

Список використаних джерел:

1. Музиченко О. В Україні різко впала довіра до Верховної Ради й міністрів: скільки людей підтримують владу. ТСН.ua. URL: https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-rizko-vpala-dovira-do-verhovnoyi-radi-y-ministriv-skilki-lyudey-pidtrimuyut-vladu-2440756.html.

2. Рівень злочинності серед неповнолітніх упродовж 2022 року зменшився майже на третину // «Медіа-центр»: телестудія «Тясмин», радіо FM «Тясмин»: [Веб-сайт]. URL: http://surl.li/ncjoj.

3. Тимошенко В. І. Деформована правосвідомість як передумова протиправної поведінки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31

4. Сопілко І. М., Папахчян Т. Р. Особливості правосвідомості молоді як суб'єктів виборчого процесу на прикладі опитування студентів ЮФ НАУ. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 1. С. 54–60.

5. Бурдоносова М. А. Форми прояву правового ідеалізму в сучасному українському суспільстві. *Публічне право*. 2015. № 2. С. 289–296.

УДК 343.61

Лопащук Д. І.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

Кожній дитині гарантується право на захист її честі й гідності, особистої свободи та недоторканності; а дисципліна й порядок у сім'ї та в навчальних закладах мають забезпечуватися на принципах взаємної поваги та справедливості. Діти – це майбутнє

України! І в якому стані знаходиться їх захист сьогодні, залежить, в якому стані буде наше суспільство завтра. Тому питання охорони суспільних відносин, що забезпечують захист і охорону дитинства, прав і свобод неповнолітніх, зокрема кримінально-правовими засобами, має превалююче значення для українського законодавця та в загальному для держави, яка розуміє та визнає високе значення для дитини її гармонічний та психофізичний розвиток.

Але попри те, що вітчизняні криміналісти постійно працюють над удосконаленням законодавчого захисту дітей, розробляють та впроваджують державні програми з протидії кримінальних правопорушень проти неповнолітніх, створюють мережі державних органів і громадських організацій для забезпечення виховання підростаючого покоління, рівень злочинності, що вчиняється проти неповнолітніх або за їх участю, залишається високим. Однією з причин цього є той факт, що діти мають найменші можливості для захисту своїх прав та інтересів порівняно з іншими жертвами кримінальних злочинів [1].

Одним із напрямків зусиль держави щодо захисту неповнолітніх від кримінальних посягань є адаптація українського кримінального законодавства до вимог Конвенції ООН і стратегії Підсумкового документа Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей» [2], а також прийняття та практична реалізація Законів України «Про охорону дитинства» [3] та «Про попередження насильства в сім'ї» [4].

Проте таких дій з боку держави, на наш погляд, недостатньо. Насамперед, як показує аналіз, держава ще не до кінця зрозуміла всю важливість системної кримінально-правової охорони неповнолітніх. Зокрема на це вказує той факт, що не зважаючи на серйозні зауваження авторитетних правників (О. І. Белова, Л. В. Дорош, С. М. Морозюк, В. О. Навроцький, Н. С. Юзікова та ін.) щодо нагальної необхідності виділити в окремий розділ Кримінального кодексу України (далі – КК України) кримінальні правопорушення проти неповнолітніх з окремим самостійним родовим об’єктом, як це передбачено в кодексах деяких пострадянських країн і країн східної Європи (Болгарія), український законодавець категорично не вбачає такої необхідності. При цьому слід зазначити, що такі його дії кореспондуються з позицією й окремих науковців (П. П. Андрушко, І. О. Зінченко та ін.), які розглядають кримінально-правові норми цієї категорії, зокрема передбачені статтями 164–169 КК України, як видовий об’єкт у межах родового об’єкта п’ятого розділу Особливої частини Кримінального кодексу України. І це при тому, що чинна редакція КК закріплює 53 склади кримінальних правопорушень проти прав і законних інтересів неповнолітніх [1].

Однак, незважаючи на те, що кримінальні правопорушення щодо неповнолітніх розміщені в різних розділах Особливої частини КК, законодавець досить скрупульозно відноситься до охорони інтересів неповнолітніх, їх фізичного і психічного розвитку, шляхом посилення кримінальної відповідальності за злочини, діяння яких несуть в собі підвищену суспільну небезпеку. До таких діянь відносяться: умисне вбивство матір’ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК); зараження неповнолітнього вірусом імунодефіциту (ч. 3 ст. 130 КК); зараження неповнолітнього венеричною хворобою (ч. 2 ст. 133 КК); залишення матір’ю в небезпеці новонародженої дитини (ч.2 ст.135 КК); неналежне виконання обов’язків щодо охорони життя та здоров’я дітей (ст. 137 КК); незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 КК), невиконання або неналежне виконання професійних обов’язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого (ч. 2 ст. 140 КК); незаконне проведення дослідів над людиною (ч. 2. ст.142 КК); незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ч. 2 ст.146 КК); захоплення заручників (ч. 2.ст.147 КК); торгівля людьми (ч. 2 ст. 149 КК); експлуатація дітей (ст. 150 КК); використання малолітньої

дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК); зґвалтування (ч.ч. 3, 4 ст. 152 КК); сексуальне насильство (ч.ч. 3, 4 ст. 153 КК); вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК); розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК), ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ч. 2 ст. 301 КК); примушування малолітньої та неповнолітньої особи до участі у створенні дитячої порнографії (ч.ч. 3, 4 ст. 301-1 КК); одержання доступу створення або утримання міст розпусти і звідництва (ч. 3 ст. 302 КК); сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ч.ч. 3, 4 ст. 303 КК); втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність (ст. 304 КК); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч.ч. 2, 3 ст. 307 КК); незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч.3 ст.314 КК); схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч.2 ст. 315 КК); організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 2 ст. 317 КК) та ін.

Водночас, незважаючи на сувору кримінальну відповідальність за окремі злочини, В. Крецул слушно зауважив, що: «На сьогодні право на життя і здоров'я дитини забезпечується кримінальним законодавством на загальних підставах з дорослими. Кримінальний закон практично не містить норм, які спеціально регламентують відповідальність за посягання на життя і здоров'я підлітків. Їх вік враховується лише як обтяжуюча вину обставина при визначенні винному покарання» [5].

Є певна проблематика також і при кваліфікації кримінальних правопорушень цієї категорії.

Так, з моменту вступу в силу КК України 2001 року найбільші ускладнення при кваліфікації виникли при застосуванні кримінально-правової норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за ст. 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» КК України.

Для прикладу О. В. Зайцев і В. Р. Філіпенко у статті «Невиконання батьками обов'язку утримання неповнолітніх дітей: дискусійні аспекти кримінально-правової кваліфікації» зазначили: «Спектр обов'язків батьків по догляду за дитиною значно ширший, аніж утримання дитини. Догляд – це комплексне поняття, яке охоплює різні його прояви, у тому числі утримання, які у цілому забезпечують нормальне існування, зростання, розвиток дитини. Не дивно, що деякі науковці вказують на невиконання обов'язку по утриманню дитини при характеристиці діяння у складі злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Викладене дозволяє стверджувати, що ст.ст. 164 і 166 КК співвідносяться між собою як загальна і спеціальна норми. Водночас, правозастосувач іноді демонструє інший підхід у розумінні цих злочинів. Вивчення судової практики застосування ст. 166 КК України за 2010–2023 рр. (688 вироків) дозволило виявити 19 обвинувальних вироків із кваліфікацією вчиненого за ідеальною сукупністю ч. 1 ст. 164, ст. 166 КК України. Йдеться про випадки, коли особи не займались вихованням дітей, не забезпечили дітям безпечних умов проживання і навчання, що призвело до тяжких наслідків. Також, вони, маючи джерела доходів не забезпечували дітей харчуванням, речами першої необхідності, шкільним приладдям, натомість використовували наявні кошти на задоволення особистих потреб, переважно на придбання алкогольних напоїв. Убачається, що наведений підхід є помилковим. Як обґрунтовано зазначає Д. П. Євтєєва, якщо невиконання обов'язків по

догляду за дитиною, виражене у злісному ухиленні від утримання дитини, не спричинило тяжкі наслідки, дії винного слід кваліфікувати за ст. 164 КК, а якщо спричинило – лише за ст. 166 КК України» [6].

Крім того, під час кваліфікації дій за статтею 164 КК України виникають труднощі при доведенні ознаки «злісність». Як зазначає А. С. Оксаніченко в своїй статті «Питання кваліфікації злочинів, ознакою складів яких є злісність»: «Загалом, з вивчених нами 200 обвинувальних вироків суду за ст. 164 КК України, не виявлено жодного, де б особу було засуджено за злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні. Такий стан речей, на нашу думку, можна пояснити, зокрема, складністю доведення ознаки «злісності» у цьому діянні» [7].

Є також певні проблеми кваліфікації при відмежовуванні складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» і складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК України «Використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом». Тут відмінності між указаними складами кримінальних правопорушень полягають передусім у потерпілому. Оскільки за ст. 150-1 КК України потерпілим є малолітня особа віком до 14-ти років, а за ч. 1 ст. 304 КК України – неповнолітній, у тому числі в малолітня дитина (ч. 2 ст. 304 КК). «Тобто ця відмінність, - як зазначає О. П. Горпинюк в своїй статті «Актуальні проблеми кваліфікації складів злочинів проти моральності», - має досить умовний характер. Крім того, основною відмінністю є те, що за ст. 150-1 КК України потерпілий, унаслідок свого віку, не усвідомлює факту використання його як фактичного «знаряддя» для жебракування, а за ст. 304 КК України – усвідомлює. Під час відмежування ознак суб'єктивної сторони ст. 150-1 КК України і ст. 304 КК України варто вказати на обов'язкову мету використання дитини для заняття жебрацтвом – для отримання прибутку, яка не характерна для втягнення неповнолітнього в жебрацтво.

Крім того, не можна кваліфікувати як утягнення в зайняття жебрацтвом дитину-немовля або іншу дитину, яка не усвідомлює факту втягнення, а також випадки залучення малолітнього до жебрацтва шляхом обману» [8].

Також є певні складнощі при кваліфікації діянь у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітньої особи. Так, Статтею 155 КК України передбачено злочин, що виражається в статевих зносинах з особою, яка не досягла статевої зрілості, тобто 16 років. Потерпілим від цього злочину може бути особа як жіночої, так і чоловічої статі, яка не досягла статевої зрілості. Статеве дозрівання у чоловіка настає тоді, коли він може здійснювати фізіологічні статеві зносини та запліднювати жінку, а статева зрілість жінки - визначається повним розвитком її тіла для виконання функцій матері. При цьому слід зазначити, що статева зрілість є виключно біологічним поняттям, яке не стосується будь-яких соціальних факторів. Особливістю цього злочину є добровільність вступу жертви в статеві зносини з винним. Тобто злочинець не використовував до потерпілої фізичне насильство чи загрози та не використовував, а також безпорадний стан. Тут проблемою кваліфікації є вік потерпілої. Оскільки зовнішність жертви не завжди вказує на її реальний вік та може ввести в сумлінну оману партнера, з якою вона вступила в статеві зносини - партнер може бути необізнаний про реальний вік потерпілої.

Як зазначив Л. Лазебний у статті «Сумлінна помилка щодо досягнення 16-річного віку особою, з якою вчинялися дії сексуального характеру, виключає відповідальність за ст. 155 КК»: «Верховний Суд нагадав, що вчинення дій сексуального характеру, зокрема

добровільні статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 155 КК України, у разі, якщо винна особа усвідомлювала (достовірно знала або припускала), що потерпіла особа не досягла шістнадцятирічного віку, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. Це питання вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням обізнаності винного про вік потерпілої особи, її зовнішнього вигляду і поведінки, інших факторів. Сумлінна помилка щодо досягнення шістнадцятирічного віку особою, з якою вчинялися дії сексуального характеру, відповідальність за ст. 155 КК України виключає.

Отже, за висновком Верховного Суду, з огляду на неспростовані стороною обвинувачення показання фігуранта про те, що він не усвідомлював і не міг усвідомлювати те, що потерпіла не досягла шістнадцятирічного віку, місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку, що прокурором не доведено поза розумним сумнівом наявність у діях обвинуваченого обов'язкового елементу – суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 155 КПК України» [9].

І такі труднощі в кваліфікації кримінальних правопорушень стосовно неповнолітніх хоча й не часто, але час-від-часу зустрічаються в слідчій та судовій практиці.

А отже, питання кваліфікації кримінальних правопорушень, учинених стосовно неповнолітніх, потребують подальшого глибокого вивчення. Тому що: «Правильна кваліфікація, – як відзначав академік В. Я. Тацій є необхідною умовою забезпечення законності у боротьбі зі злочинністю». А правильна кваліфікаціє має багатопланове кримінально-правове значення. Вона забезпечує реалізацію загально правових фундаментальних та відправних для кримінального права принципів: справедливості, гуманізму, демократизму, рівності всіх громадян перед законом, верховенство права та законності [10, с. 6, 7].

Список використаних джерел:

1. Костенко Я. В. Злочини проти дитини: зміст та кваліфікація. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ceb8f945-30a7-4d19-a6f2-ea78b594cefe/content
2. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: Закон України від 5 березня 2009 р. № 1065 / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1065-17.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III (у редакції від 21 лютого 2016 р.) / Верховна Рада Укра- їни. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page.
4. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14.
5. Крецул Віктор.Правовий статус неповнолітніх та деякі особливості їх кримінальної відповідальності URL: http: //dspace.onua.edu.ua/bitstream /handle/11300/6653/Krezul%20Pravoviy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Зайцев О. В. і Філіпенко В. Р. Невиконання батьками обов'язку утримання неповнолітніх дітей: дискусійні аспекти кримінально-правової кваліфікації»: URL: https: //dspace.uzhnu.edu.ua/ jspui/bitstream/ lib/ 55153/1/28413296-655188-1-10-20230707.pdf

7. Оксаніченко А. С. Питання кваліфікації злочинів, ознакою складів яких є злісність: URL: http://pjv.nuoua.od.ua/v2-3_2018/54.pdf
8. Горпинюк О. П. Актуальні проблеми кваліфікації складів злочинів проти моральності: URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2017.pdf#page=184
9. Лазебний Л. Сумлінна помилка щодо досягнення 16-річного віку особою, з якою вчинялися дії сексуального характеру, виключає відповідальність за ст. 155 КК: URL: https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/sumlinna-pomylka-shhodo-dosyagnennya-16-richnogo-viku-osoboyu-z-yakoyu-vchynyalysya-diyi-seksualnogo-harakteru-vyklyuchaye-vidpovidalnist-za-st-155-kk/.
10. Основи кваліфікації злочинів : навч. Посіб. / [М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін.] ; за заг. ред. М. І. Панова. – Харків : Право, 2019. 378 с.

УДК 347.63

Максіменцева Н.О.
доктор юридичних наук,
професор кафедри парламентаризму
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ БАТЬКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ПІДСТАВА ЗНЕЦІНЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

Страшенна війна триває вже майже 2 роки і несе з собою біду для всіх. У першу чергу страждають діти, які стають заручниками ситуації, в яку потрапили батьки. Родини розпадаються, зв’язок втрачається або стає надто слабим, що б давати дітям тепло та любов. А деякі ідуть навіть далі, не цураючись нічим, використовують дітей як спосіб виїхати за кордон позбавивши дитину права спілкуватись із матір’ю, розірвавши її життя на шматки заради досягнення своєї цілі. Вгамовуючи свій страх та реалізуючи особисті амбіції.

Відповідно до ст. 5 Сімейного кодексу України від 10.01.2001 № 2947-III [1] держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III [2] визначає, що забезпечення найкращих інтересів дитини є дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров’я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Отже держава має забезпечувати умови найкращих інтересів дитини та зміцнення сім’ї.

Що ж сталось у державі з початком воєнної агресії? Чи все можна виправдати умовами війни і не лишається жодного обов’язку держави, жодної умови поводитись з дітьми як люди, як батьки, як найбільша і найвелечезніша планета в житті дитини, яка розпадається, а інтереси дитини торгуються і стають предметом вимог, ультиматумів один до одного та, навіть, не цураються викрадень, за ради досягнення особистих інтересів.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII визначено умови відстрочки від призову на військову службу та умови, у тому числі, щодо жінок та чоловіків, які самостійно виховують дитину віком до 18 років [3].

Отже така норма штовхає батьків йти на все заради уникнення мобілізації, знецінюючи права своїх дітей та знищуючи все навколо себе.

Таким чином підстав, які можуть призвести до знецінення батьком (батьками) прав дитини в родини можна виділити декілька: а) умови мобілізації - найнебезпечніша і пов'язана зі страхом батька потрапити під мобілізацію на фронт; б) можливість виїхати за кордон -так само може похідною або пов'язаною з попередньою; в) помста матері, яка більше не є підпорядкована йому і не виконує його бажань та забаганок в усіх сенсах слова (матері, які виїхали з дітьми і мусили шукати захисту в інших державах почали усвідомлювати свою значимість, вартість та особисті можливості) та інші. Такі обставини можуть існувати у симбіозі або окремо, але ідея їх реалізації і шлях один.

Статистика говорить про підвищення кількості дитячих самогубств через обставини, які складаються в родинах. Діти відчувають себе не потрібними, нікчемними і перебувають у стані агресії або навпаки депресивному неконтрольованому стані. Дітей відбирають у матерів, створюють умови, неможливі для спілкування, позбавляють дитину можливості говорити, бачити матір і, найголовніше, панування ідеї, що мати погана, вона хоче зробити біду батьку і діти йдуть на все, що б в їх маленькій голові рятувати батька від армії.

Яким чином держава захищає дітей, захищає матір, захищає сім'ю? Арсенал засобів насправді невеликий і можливостей у органів дійсно в державі достатньо не передбачено. Отже захист родини у такому випадку є виключним правом самих батьків.

А далі постає ще одна проблема, коли батьку вдалось забрати дитину і вивезти її за кордон. А що далі? Хто контролює чи навчається дитини, чи отримує вона достатній рівень послуг, харчування. Чи потрібно у такому випадку інформувати органи у справах дітей щодо інформації про маленьких громадян України і їх долю. Логічно думати, що такі обов'язки покладені виключно на батьків. Але чи це правильно? Бо вони є майбутнє України і найбільша цінність держави. Чому держава не цікавиться, не вживає заходів до забезпечення своїх громадян належним рівнем освіти?

За даними ООН майже 5 млн українських дітей не отримують освіту через війну. За даними ЮНІСЕФ майже 2/3 українських дітей-біженців не числяться у навчальних закладах держав, де вони перебувають [4].

Чи має держава контролювати стан дотримання прав дітей в інших країна бо хоча б намагатись підтримувати зв'язок із батьками та дітьми через заклади освіти, що б дитина відчувала себе частиною українського простору і суспільства і знала, що на неї чекають друзі і держава зацікавлена і стимулює родину повертатись додому.

Отже на сьогодні у цій сфері постають одні питання і, нажаль, майже немає відповідей, які б долали страшенні виклики. Так, їх сьогодні і без дітей чимало. Але в кінцевому випадку, саме діти – це і є наше теперішнє і наше майбутнє як держави, як нації, як найсильніших у світі українців.

Список використаних джерел:

1. Сімейного кодексу України від 10.01.2001 № 2947-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

3. Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12?find=1&text

4. ЮНІСЕФ. Інформація щодо стану освіти українських дітей URL: https://news.un.org/ru/story/2023/01/1436907

УДК 373.5.018.43:004.77](06)

Мироненко В. В.
к. н. соц. ком.
зав. кафедри реклами та зв'язків з громадськістю
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ДО ПИТАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДИТИНИ

Сучасні діти зростають у світі, який знаходиться під сильним впливом технологій та Інтернету. Попри численні переваги та можливості сучасних досягнень людства, користування ними може загрожувати безпеці дітей. Захист дітей від загроз має першочергове значення для забезпечення їх благополуччя, надання можливості зростати та розвиватися, використовуючи безпечне цифрове середовище. Батькам, педагогам і суспільству в цілому важливо визначити пріоритети та звернути увагу на важливість безпеки дітей у цифрову епоху та забезпечення їхнього благополуччя в цифровій сфері. І якщо батьки (або особи, які їх заміняють) відповідають за те, що відбувається в житті дитини вдома, зокрема в її онлайн-житті, то відповідальність за організацію освітнього процесу лежить на закладах освіти. Створення та організація безпечного освітнього середовища має бути пріоритетом закладів освіти.

Цифрові технології стають все більш поширеними у житті дітей. Інтернет пропонує безліч можливостей для навчання, творчості та соціалізації, є джерелом позитивного досвіду для дітей. Від початку пандемії 2020 р. та до сьогодні, діти більше ніж будь-коли спілкуються в цифровому середовищі. Вони щодня використовують смартфони, планшети та комп'ютери для доступу до інформації, спілкування з іншими та освітнього процесу. Переважна більшість освітніх закладів країни від початку повномасштабної війни працюють в дистанційному або змішаному форматі.

Дослідження, проведене наприкінці 2020 р. МБО «Служба безпеки дітей» за підтримки Офісу Президента, встановило, що 95% опитаних школярів (6-17 років) мають вдома доступ до Інтернету, 33% користуються інтернетом від 3 до 5 годин щодня, причому 65% школярів витрачає на навчання до 2 годин. В дослідженні підкреслюється тенденція до «омолодження» початку користування Інтернетом, реєстрації у соцмережах і, відповідно, знайомство із сексуальними матеріалами [1]. Зрозуміло, що в сьогоднішніх умовах час, проведений в Мережі, може значно збільшуватись. Однак розширені можливості спілкування та комунікування онлайн можуть становити загрозу безпеці дітей.

Цифровий ландшафт створює сприятливий ґрунт для потенційної шкоди, як-от кібербулінг, онлайн-злочини, неприйнятний вміст, крадіжка особистих даних. Саме платформи соціальних медіа, ігрові онлайн-спільноти та чати можуть наражати дітей на онлайн-злочини, кіберзалякування та відвертий контент. Наприклад, масовим явищем наразі є залучення дітей до протиправних дій: у повідомленні СБУ йшлося, що через соцмережі або ігрові інтернет-платформи вербують неповнолітніх для розсилки фейкових повідомлень про мінування [2]. Також відомі випадки залякування та цькування з-поміж однолітків у соціальних мережах/месенджерах, що призводить до бійок та негативних наслідків для ментального та фізичного здоров'я дітей. Негативні наслідки можуть варіюватися від стресу

до крайніх випадків сиїцидальної поведінки. Кібербулінг – це агресивна поведінка, здійснювана у віртуальному світі, з метою нашкодити, принизити жертву агресії. Із розвитком технологій така поведінка може набувати різних форм і рівнів інтенсивності. Булінг, на думку Л. Найдьонової, є спільною хворобою колективу, а не тільки діями булера проти жертви. Сутність булінгу – у викривленні соціально-психологічних стосунків [3].

Британська некомерційна організація Internet Watch Foundation у 2022 р. виявила збільшення матеріалів про сексуальне насильство над дітьми категорії А (найжорстокіші види сексуального насильства). В опублікованому звіті [4] зафіксовано, що з 2020 по 2022 р. кількість такого контенту в інтернеті зросла більше ніж удвічі, причому жертвами цих злочинів стали як новонароджені та немовлята, так і підлітки. Такі злочини не є новими, але новим є доступність для дітей, яку технології забезпечують і полегшують обмін зображеннями. У 2022 р. більша половина матеріалів, підтверджених IWF як матеріали про сексуальне насильство над дітьми, містили зображення та відео, створені та/або передані через пристрій із камерою, підключений до Інтернету, а не фізичну присутність кривдника в кімнаті з дитиною. Часто дитину примушує та заохочує той, з ким вона спілкується в інтернеті. Кількість такого матеріалу, порівняно з 2021 р., збільшилась на 9%.

Водночас IWF стурбована дійсною загрозою використання злочинцями штучного інтелекту для створення нових зображень реальних жертв сексуального насильства. Це реальні діти, які з'являються на підтверджених, як шкідливі, зображеннях, їх обличчя та тіла, вбудовані в модель штучного інтелекту (ШІ), призначені для відтворення нових зображень цих дітей з метою комерціалізації матеріалу. Діти, які вже піддались насильству, знову включаються до нових сценаріїв, а складність та реалізм зображень досягає нових рівнів. У зв'язку з цим організація побоюється, що потік реалістичних матеріалів ШІ може відволікати ресурси від виявлення та усунення реального насильства і заполонити інтернет такими зображеннями [5].

Місією IWF є «створення» Інтернету як безпечного місця для дітей. Для цього організація знаходить передові інструменти, покликані полегшити виявлення та видалення в інтернеті зображень та відео, що демонструють сексуальне насильство на дітьми. В організації працює команда професіоналів, досвіду та знанням яких довіряють компанії-партнери та правоохоронні органи. Відбувається кооперація зусиль та обмін інформацією з міжнародними партнерами, правоохоронними органами, благодійними організаціями та технологічними компаніями. Гаряча лінія IWF є безпечним та анонімним каналом для тих, хто хоче повідомити про вчинення сексуального насильства над дітьми. У 1996 р. 18% онлайн-зображень шкідливого контенту розміщувалось у Великобританії, насьогодні – це менше 1%.

Наразі організація проводить кампанію за припинення використання фрази «дитяча порнографія», наголошуючи, що вона не демонструє серйозність цього злочину. На їх думку, це не є прийнятним визначенням, оскільки містить погодження дитини на насильство над собою. Використання неточних та недоречних формулювань послаблює вплив цих жахливих злочинів та зводить до мінімуму відповідальність винних. IWF закликає усіх використовувати термінологію «зображення/відео сексуального насильства над дітьми» у власних повідомленнях, а надто ЗМІ, коли висвітлюються новини про розслідування та винесені вироки. Тому пропонується оновити посібник щодо стилю для ЗМІ з метою підтримки найвищих стандартів професійної журналістики та захисту прав жертв злочину

сексуального насильства над дітьми, а також правку до Кодексу редактора задля використання редакторами ЗМІ відповідного тону та мови.

В нашій країні є громадські організації, державні установи та інституції, які працюють у напрямку створення безпечного цифрового середовища. МОН України наголошує на спільній відповідальності батьків, педагогічних працівників і суспільства загалом щодо надання підтримки дітям у набутті знань та оволодінні навичками безпечної поведінки в цифровому просторі. Зазначається, що залучення батьків до освітнього процесу, налагодження ефективних партнерських відносин сприятиме не лише ефективному досягненню результатів навчання, а й формуванню безпечного освітнього та родинного середовища для дитини [6]. В цьому аспекті Громадська організація «Стоп секстинг» пропонує комплекс «трьох елементів» – педагоги, батьки та діти – задля впровадження цілісної політики щодо формування безпечного освітнього онлайн-середовища у школах.

ГО «Стоп секстинг» у 2018 р. запустила інформаційно-освітню кампанію #stop_sextинг з метою захисту дітей від сексуального насильства в інтернеті: секстингу, кібергрумінгу та сексторшену. Відтоді організацією виконана велика робота: створена консультаційна лінія щодо безпеки дітей в інтернеті; розроблено безліч методичних матеріалів (буклети, посібники, порадники), уроків для дітей та освітні продукти для батьків і педагогів; видані дві книги; створено мультфільм, віртуальну реальність, подкаст; проведено безліч навчань не тільки для освітян і батьків, а й соціальних працівників та працівників поліції тощо [7].

На нашу думку, важливо розвивати культуру відкритого спілкування в дитячому колективі, розвивати згуртованість, піднімати рівень взаємної довіри, симпатії. В такому разі розвиток класу як групи відбудеться швидше, з формуванням цілей та цінностей. Довіра породжує відкритість, група стає відкритою для виявлення і розв'язання внутрішньогрупових конфліктів, вирівнюється освітня та емоційна активність, рівень згуртованості групи високий.

Список використаних джерел:

1. Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні : Аналітичний звіт по результатам кількісного дослідження. Proinsight Lab. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasylstvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-vUkrayini.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

2. Юлія Крутякова. У СБУ фіксують випадки вербування росіянами дітей. UNN. 13.10.2023. URL: https://www.unn.com.ua/uk/news/2050697-u-sbu-fiksuyut-vipadki-verbuvannya-rosiyanami-ditey (дата звернення: 14.11.2023).

3. Найдьонова Л.А. Діагностика булінгу і кібербулінгу: методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Вид. 2-ге, доп. 2020. 105 с. URL: https://ispp.org.ua/2021/02/26/najdonova-l-a-metodichni-rekomendaci%D1%97-diagnostika-bulingu-i-kiberbulingu/ (дата звернення: 14.11.2023).

4. Annual Report 2022. IWF. URL: https://annualreport2022.iwf.org.uk/ (дата звернення: 15.11.2023).

5. «Worst nightmares» come true as predators are able to make thousands of new AI images of real child victims. IWF. 25.10.2023. URL: https://www.iwf.org.uk/news-media/news/worst-nightmares-come-true-as-predators-are-able-to-make-thousands-of-new-ai-images-of-real-child-victims/ (дата звернення: 15.11.2023).

6. Безпека дітей у цифровому просторі – МОН надає рекомендації для педагогічних працівників та батьків. Міністерство освіти і науки України. 11.03.2021. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-ditej-u-cifrovomu-prostori-mon-nadaye-rekomendaciyi-dlya-pedagogichnih-pracivnikiv-ta-batkiv (дата звернення: 15.11.2023).

7. STOP_SEXTИНГ. Вебсайт. URL: https://stop-sexting.in.ua/adult/pidsumky-roku/ (дата звернення: 15.11.2023).

УДК 343.1

Миронова В. В.
адвокат,
аспірантка 4 року навчання юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Однією з умов майбутньої євроінтеграції України є адаптація вітчизняного законодавства до вимог ЄС, де застосування будь-якого заходу забезпечення кримінального провадження є виключним, але водночас максимально ефективним і чітко регламентованим. Тому правове регулювання застосування запобіжних заходів є тим важливим елементом відповідності практично всього законодавства вимогам ЄС та його цінностям у правовому значенні.

У кримінальному судочинстві дотримання прав і свобод особи має специфічний характер, оскільки закон дозволяє застосування заходів обмеження цих прав і свобод у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом порядку – у тому числі через застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Примус визначають як процес обмеження індивідуальної волі шляхом зовнішнього впливу, спрямованого на те, щоб примусити індивіда зробити щось або утриматися від яких-небудь дій.

Заходи процесуального примусу (забезпечення кримінального провадження) відрізняються від інших заходів державного примусу тим, що вони «застосовуються компетентними органами і в межах своїх повноважень відносно осіб, які беруть участь у справі, та неналежна поведінка яких може створити перешкоду для успішного ходу кримінального судочинства та застосовуються при наявності передбачених законом підстав, умов і порядку, що гарантує їх законність та обґрунтованість».

Запобіжні заходи в кримінальному провадженні є одним із важливих елементів забезпечення кримінальної процесуальної діяльності. Вони спрямовані на запобігання ризикам, які можуть виникнути під час досудового розслідування або судового розгляду кримінального провадження. До неповнолітніх у кримінальному провадженні також застосовуються запобіжні заходи, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України). Окрім того, згідно Кримінального кодексу (КК) та КПК до них застосовуються такі ж запобіжні заходи, як і до повнолітніх, а також деякі додаткові, такі як:

- Передача під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників . Цей запобіжний захід також до неповнолітнього, який досягає 16-річного віку. Він передбачає, що неповнолітній проживає у своїй сім'ї, але під наглядом батьків, опікунів чи піклувальників.

- Передача під нагляд адміністрації дитячої установи . Цей запобіжний захід також до неповнолітнього, який не досяг 16-річного віку або який виховується в дитячому закладі. Він передбачає, що неповнолітня проживає в дитячій установі, але під наглядом її адміністрації.

Проте, наведені вище, застосовуються лише як захід впливу, що витікає з процесуальної природи таких заходів.

Так, запобіжним заходам притаманні власні специфічні ознаки, наприклад:

– вони мають особистий характер, оскільки обмежують особисті права суб'єктів кримінального процесу;

– можуть бути застосовані лише до певних суб'єктів кримінального процесу, підозрюваного та обвинуваченого;

– характеризуються специфічними підставами й метою застосування;

– мають більший, у порівнянні з іншими заходами ступінь примусу – обмеження прав.

Запобіжні заходи є найбільш суворим видом кримінально-процесуального примусу і застосовуються для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень.

Запобіжні заходи вважаються різновидом превентивних заходів кримінально-процесуального примусу, що полягають у позбавленні волі або обмеженні свободи підозрюваного, обвинуваченого на певний період часу.

Отже, за своєю правовою природою запобіжні заходи є примусовими засобами, що застосовуються до особи, коли вона ще не визнана винною у вчиненні злочину, адже відповідно до КПК на території України діє презумпція невинуватості, проте, це необхідно задля забезпечення належного здійснення досудового розслідування та судового розгляду. Тому ця особливість правової природи запобіжних заходів покладає на органи досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю і суди надзвичайну відповідальність за правильне розуміння мети та підстав застосування запобіжного заходу у кожній конкретній ситуації та потребують зваженості при прийнятті рішення з цього питання Застосування попереднього ув'язнення до неповнолітніх є вкрай рідкісною ситуацією та підлягає особливим обмеженням і вимогам. Відповідно до міжнародних стандартів прав людини та внутрішнього законодавства країн, попереднє ув'язнення повинно використовуватись тільки у винятково важких випадках, коли неможливо забезпечити достатню охорону суспільства та безпеку неповнолітніх інших процесуальних мір примусу.

Відповідно до чинного КПК України (ч.1 ст.177) мета застосування запобіжного заходу полягає у:

1) забезпеченні виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків;

2) запобіганні спробам:

– переховуватися від органів досудового розслідування або суду;

– знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

– незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

– перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;

– вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Виключною метою застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків.

Під процесуальними обов'язками розуміють встановлену процесуальним законом міру належної поведінки суб'єктів процесуальних відносин, що забезпечена можливістю застосування заходів процесуального примусу Згідно з багатьма документами, наприклад, Конвенцією ООН про права дитини та Європейськими стандартами прав людини, що стосуються дітей, передбачається, що попереднє ув'язнення має бути останньою можливістю і використовується тільки у надзвичайних випадках, коли суд вважає, що інші альтернативи не є достатньо ефективними. Неповнолітнім, які знаходяться в попередньому ув'язненні, має бути забезпечено відповідні умови та додержання їхніх прав.

Коли попереднє ув'язнення застосовується до неповнолітніх, розглядаються різні фактори, такі як вік, характер злочину, ступінь небезпеки, яку вони можуть становити для суспільства, наявність існуючих альтернативних заходів тощо. Зазвичай неповнолітніх, замість попереднього ув'язнення, можуть помістити під домашній арешт, накласти обмеження на рух або використовувати інші альтернативи, щоб забезпечити їхнє безпечне утримання і забезпечити повну реабілітацію та ресоціалізацію.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. Юстініан, 2012. 401 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. У 2 т. Т.1 /ред. В.Я. Тацій, В.П. Пшонка, А.В. Портнов. – Х.: Право, 2012. 768 с.
4. Кримінально-процесуальне право України: підруч. / за заг. ред. Ю.П. Аленіна. Х. ТОВ «Одіссей», 2019. 816 с.
5. Макаренко проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 30.01.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c45
6. (дата звернення 06.12.2019).
7. Мироненко О.В. Мета та підстави застосування запобіжних заходів за Новим КПК України. *Академія адвокатури України.* 2014. №1. С. 70-76.
8. Мироненко О. В. Система і кваліфікація запобіжних заходів за новим КПК України. *Митна справа,* 2103. №88. С. 354-360.

УДК: 343.98

Митрофанов І. І.
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ КРИМІНАЛІСТИКИ ПІД УПЛИВОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВА ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Зародившись та перебуваючи на етапі становлення в межах кримінального процесу, криміналістика (як юридична наука, галузь знань, навчальна дисципліна), перебуває з ним у тісному зв'язку та виконує щодо нього службову роль (забезпечення розслідування кримінальних правопорушень та розгляду кримінальних проваджень в суді, сприяння, насамкінець, протидії злочинності). Із указаних фундаментальних причин криміналістика природно реагує (змінюється, трансформується) на вдосконалення процесуального кримінального законодавства та реформи в судовій системі України. Чим сильніше трансформуються традиційні, основоположні інститути процесуального кримінального права (насичення процедури перевірення повідомлень про кримінальні правопорушення додатковими слідчими (розшуковими) та процесуальними діями; уведення спрощеного порядку розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про кримінальні проступки зі збереженням змагальності щодо інших проваджень; повноцінна та спрощена апеляція; заміна прокурорського нагляду процесуальним контролем тощо), тим відчутніше це впливає на предмет криміналістики. Повноцінні групи криміналістичних рекомендацій в таких умовах втрачають актуальність або припускають їхній перегляд.

У свою чергу вплив криміналістики на кримінальне судочинство з очевидністю виявилося в таких основних напрямах: 1) в розробленні на ґрунті вивчення слідчої та судової практики нових слідчих (розшукових) дій як гласних, так і негласних (статті 228, 232, 240, 268, 274, 355 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України); 2) в розширенні в КПК меж і умов використання науково-технічних засобів і спеціальних пізнань для мети формування доказів у кримінальному провадженні (наприклад, включення в КПК України положення про призначення та проведення комплексних експертиз (стаття 71 КПК України); 3) в адаптації інформаційного підходу (криміналістичної інформатики) до формування доказів (включення в поняття «доказ» формулювання «інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані)» – пункт 1 ч. 2 ст. 99 КПК України).

Перед криміналістикою виникли з прийняттям у 2012 року принципово нового КПК України та ще неминуче виникнуть нові завдання в умовах, коли відбувається постійне вдосконалення процесуального кримінального законодавства (сьогодні, наприклад, потребують негайного вирішення завдання криміналістичного забезпечення перевірення повідомлень про кримінальні проступки, участі в ньому осіб зі спеціальними знаннями, використання під час отримання доказів експертних висновків і науково-технічних засобів).

У зв'язку зі змінами, що вносяться до КПК України, якими зачіпаються положення щодо провадження гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, від фахівців, що займаються проблемами криміналістичної тактики, слід очікувати розроблення відповідних

рекомендацій, які б супроводжували застосування процесуальних новел. Потрібні продовження та переорієнтація криміналістичних досліджень, що стосуються як судового розгляду проваджень, так і їх досудового розслідування, в умовах розширення змагальних засад кримінального процесу, права на захист взагалі та захист права дитини у цифровому середовищі зокрема, формулювання Конституційним Судом України та Верховним Судом нових правових позицій (наприклад, прийнята 30 червня 2015 р. Пленумом Верховного Суду України постанова № 8 «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» має серйозне значення й у криміналістичному аспекті зокрема в зв'язку зі спробою дати судам рекомендації з реагування на несумлінне зловживання повноваженнями стороною захисту).

За межами кримінального процесу життєздатність криміналістики, що сприймається в чітких її традиційних кордонах як самостійна правова наука, символічна, у цих випадках прихильники протилежного універсального підходу (криміналістика покликана та здатна розробляти спеціальні методи та засоби для їхнього використання у вирішенні будь-яких правових спорів, конфліктів, а не тільки кримінальних правопорушень) фактично заявляють про «неокриміналістику», а за фактом – про «квазікриміналістику».

Аналіз окремих розроблених криміналістичних рекомендацій, що складають зміст криміналістичної тактики та відображають центральну її частину – тактику гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, показує, що вони не «уписуються» ні в чинне нормативне регулювання (наприклад: Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28 липня 2022 року № 2472-IX, до КПК України були внесені суттєві зміни, згідно з якими статтю 225 КПК повністю змінено і з'явилася нова слідча дія – допит під час досудового розслідування в судовому засіданні), ні в кримінально-процесуальну доктрину. Сучасні підручники з криміналістики традиційно розглядають тактику огляду, обшуку, допиту, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту [1; 2], а в окремих випадках розглядаються питання тактики використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, призначення та проведення судових експертиз [3]. А решта слідчих дій перебуває за межами криміналістичної тактики. Це частково пояснюється стійкою тенденцією до скорочення навчальних курсів і аудиторних занять з навчальних дисциплін, тому тактика окремих слідчих дій досліджується в межах дисертаційних робіт [4; 5], монографій [6], навчально-методичних посібників [7], наукових статей [8] чи окремих методичних рекомендацій [9].

Очікують відповідного криміналістичного забезпечення норми КПК України, що змінили в останні роки процедуру провадження найпоширеніших на практиці слідчих (розшукових) дій (зміна процедури допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні). Крім того, криміналістика має швидко реагувати появу нових слідчих (розшукових) дій (наприклад: Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15 березня 2022 року № 2137-IX до КПК України внесена стаття 245^1, якою регламентується зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису).

Криміналістика в сучасному варіанті охоплює і судові стадії, судовий розгляд, однак присутність тут криміналістики порівняно з досудовим кримінальним провадженням менш відчутна. Це почасти може бути пояснене тим, що довгі роки група авторитетних криміналістів дотримувалася точки зору, згідно з якою криміналістична тактика розглядалася ними винятково в рамках розслідування кримінальних правопорушень, їй надавався пошуковий, оперативний характер, у зв'язку із чим вона не призначена для судового розгляду кримінального провадження, в тому розгляду справ, в яких слід захищати права дитини у цифровому середовищі.

В умовах дії КПК України, що є продуктом проведеної в Україні судової реформи, підходи до розуміння тактики судового розгляду змінилися з урахуванням закріпленого в ст. 22 КПК України принципу змагальності сторін. Зокрема, акцентується увага на тому, що поняття «тактика судового слідства», «тактика судового розгляду» як складові елементи криміналістичної тактики вже не відображають процесуальних реалій. Більш точним може слугувати термін «судова тактика», що охоплює рекомендації державному обвинувачеві, захисникові, суду стосовно до всіх стадій кримінального процесу.

Таким чином, перед криміналістикою виникли завдання, обумовлені серйозним удосконаленням в останні роки вітчизняного кримінального процесу, серед яких пріоритет мають криміналістичне забезпечення перевірення повідомлень про кримінальні правопорушення, участь в ньому спеціалістів, рекомендації з використання при формуванні доказів спеціальних пізнань і науково-технічних засобів. Актуальною є наукова кооперація криміналістів і процесуалістів у розробленні відповідних криміналістичних рекомендацій з тактики провадження слідчих (розшукових) дій, мета якої – максимально легалізувати такі рекомендації. Термін «судова тактика», що охоплює рекомендації державному обвинувачеві, захисникові, суддям стосовно до всіх стадій кримінального процесу, перестає бути суто криміналістичним. Тактика поведінки сторони захисту ніколи не входила в предмет криміналістики незважаючи на те, що реально існує: сторона захисту збирає та представляє докази, займається адвокатським розслідуванням. Вона входить до предмета інших наук, зокрема кримінального процесу й адвокатури та адвокатської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навчальний посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
2. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навчально-методичний посібник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.
3. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алєксєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
4. Андрейко Ю. О. Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 283 с.
5. Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. … д-ра філос. (081 – Право). Львів, 2022. 230 с.
6. Коваль А. А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 264 с.

7. Колесник В. А. Негласні слідчі (розшукові) дії : кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення : науково-практичний посібник. Київ : Прецедент, 2014. 135 с.

8. Щербаковський М. Г., Коршенко В. А. Тактичні та організаційні особливості зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб.* 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 154–162.

9. Використання інформації, що знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій у кримінальному провадженні : методичні рекомендації / О. В. Таран, О. М. Брисковська, О. С. Тарасенко, А. А. Вознюк та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 50 с.

УДК 343.98

Негребецький В. В.,
к.ю.н., доцент
науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України,
м. Харків, Україна

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ БОРОТЬБИ З ФЕЙКАМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Війна проти України виявила критичну вразливість суспільства до силової «гібридної» політики країни-агресора. Західний світ поки що не сформував адекватних і ефективних засобів, механізмів і політик протистояння гібридній експансії. В рамках гібридної агресії ворог використовує розвідувально-шпигунську діяльність, технології дискредитації державних структур країн, здійснюється підтримка праворадикальних, націоналістичних, популістських рухів, які продукують у суспільствах країн ЄС антинатовські настрої, триває адресна робота у середовищі «співвітчизників» тощо [1]. В країнах Європи формуються мережі лояльних до країни-агресора політичних, громадських організацій, ЗМІ тощо. Водночас, використовується і «силова складова» гібридного впливу – за останні роки почастішали випадки «воєнного тестування» системи оборони НАТО – створення провокацій у повітряному і морському просторі Європи з боку збройних сил країни-агресора.

Це сталося можливим завдяки активному використанню інформаційних технологій, та впливу інноваційних інструментів обміну та передачі інформації в різноманітних інформаційних ресурсах. Але нажаль не всі технології інформаційного пошуку однаково рівноцінні і безпечні. В 2023 році компанія Google впровадила технологію Search Generative Experience (SGE) [2]. Цей пошуковий сервіс ретельно розроблений та навчений виявляти й представляти користувачеві високоякісні результати, які відповідають інформації у видачі та підтримують її. Об’єднавши найсучасніші поєднання мовних моделей і цілеспрямовані методики навчання, компанія Google створила пошукову систему, яка надає надійну і підтверджену інформацію. Google прагне запобігати демонстрації шкідливого, образливого або відвертого контенту у своїх системах ранжування. Технологія Search Generative

Experience (SGE), на які ґрунтуються пошук, створена саме для цього. Основна увага приділяється створенню інформативних відповідей, підтверджених надійними джерелами, щоб користувачі отримували правдиву і перевірену інформацію. У випадках, коли системи Google мають меншу довіру до джерела або стикаються з інформаційними прогалинами, мета полягає в тому, щоб уникнути надання знімків, згенерованих штучним інтелектом. Крім того, відверті або небезпечні теми навмисно уникаються, щоб підтримувати відповідальне та безпечне середовище пошуку.

Безсумнівно, технології персоніфікованого підбору відомостей мають грандіозне майбутнє, існує реальна необхідність їх використання в криміналістиці, судовій експертизі, і взагалі, в правоохоронній діяльності. Але нажаль будь-який інструмент в руках правопорушника може перетворитись на зло. І якщо йдеться про інформаційні технології, то сила цього лиха збільшується у видимо-невидимо разів. Так, месенжери, а також соціальні мережі, доступ до яких має майже кожний, надають найбільше можливостей для поширення практично будь-якої інформації. Є можливість не просто одноразово поширити новину, а запустити «ланцюжкову реакцію», коли новина багаторазово пересилається користувачами соц. мережі від однієї особи до цілою групи осіб, або навіть до інших соц. мереж.

Нажаль не всі пошукові сервіси та інформаційні ресурси здатні виявляти ненадійні джерела інформації. Новини та повідомлення можуть не відповідати дійсності [3]. Фейк у перекладі з англійської «fake» означає − «фальшивка», «підробка», «обман». Таким чином, фейк − це завідомо неправдива інформація. Дезінформація – відомості, що розраховані на введення особи в оману [4, с.158].

Особливого значення набуває питання про відповідальність за поширення інформації, яка загрожує Національній безпеці України, а саме спрямованої на заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці держави. Таким чином, ворог намагається методично і послідовно підірвати авторитет держави і органів влади, і послабити обороноздатність країни. Спецслужбами країни-агресора нарощуються зусилля із використання такого інструменту інформаційної війни як створення на платформах соціальних мереж Facebook, Instagram і Twitter мереж облікових записів (акаунтів) (так званих бот-мереж), які містять недостовірні дані щодо користувачів, діяльність яких є координованою ззовні та об'єднана єдиною метою, зокрема такою як проведення акцій інформаційного впливу проти державних інтересів України. Так, Службою безпеки України виявлено та припинено функціонування за 2022 рік - 45 ботоферм, загальною потужністю понад 4 млн. ботів, діяльність яких поширювалась на багатомільйонні аудиторії користувачів соціальних мереж у різних регіонах України (і не лише). Разом з тим, вжитими заходами було викрито та заблоковано близько 11 тис. облікових записів, що використовувались на користь окупантів. Непоодинокими стали і випадки, коли користувачі облікових записів (акаунтів) видають себе за інших осіб, зокрема за представників влади, інших публічних осіб, до яких прикута особлива увага, і від імені цих осіб розміщують і поширюють в соцмережах та на інших інтернет-платформах різну неправдиву, маніпулятивну інформацію. [5]. Тому існує необхідність підвищити контроль з боку правоохоронців. Якщо інформація розміщена у вільному доступі, є можливість використовувати методику збирання й аналізу інформації з відкритих джерел (*Open source intelligence, OSINT*).

Центр протидії дезінформації є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України, утвореним відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від

11 березня 2021 року “Про створення Центру протидії дезінформації”, уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 року № 106 [6]. Центр підпорядкований Раді національної безпеки і оборони України [7]. Центр забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Зокрема, до завдань Центру належать : виявлення та протидія дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою; проведення аналізу та моніторингу подій і явищ в інформаційному просторі України, стану інформаційної безпеки та присутності України у світовому інформаційному просторі.

Інформаційний імунітет − це здатність ідентифікувати маніпуляцію, фейк, оцінити рівень їх небезпеки і як їм можна запобігти. Для протидії дезінформації необхідно виробити у суспільства інформаційний імунітет.

Висновок: для ефективної боротьби з поширенням дезінформації, що загрожує національній безпеці країни необхідно користуватися досвідом провідних європейських країн, підвищити роль цифрових інструментів виявлення і протидії дезінформації, в тому числі в роботі правоохоронних органів, із залученням профільних науково-дослідних установ та провідних фахівців в галузі криміналістики, кримінального процесу і кримінального права адаптувати чинне законодавство до існуючих умов інформаційної війни проти України.

Список використаних джерел:

1. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. / Укр. центр екон. і політ. дослідж. ім. Олександра Разумкова. – Київ, 2016. – 91 с. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.
2. Новий алгоритм пошуку Google на основі AI: чого очікувати. (29.10.2023) URL: https://livepage.ua/blog/the-new-ai-powered-google-search-what-to-expect.html
3. Дайджест мови ненависті російських пропагандистів (18.08.2023 – 28.09.2023). URL: https://cpd.gov.ua/reports/dajdzhest-movy-nenavysti-rosijskyh-propagandystiv-18-08-2023-28-09-2023/
4. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 т. Т.20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2018. 952 с.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України: Законопроект України від 19.04.2023 № 9223 / База даних «Законодавство України/ВР України. URL: itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788?fbclid= IwAR0RW kqeb5Qfe6H4TPyk_RIKKEZHmqd699_G6ZH0h9ZmxhEwLZ_ZpXM61T0
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації»: Указ Президента України від 19.03.2021 р. № 106/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421
7. Центр протидії дезінформації. URL: https://cpd.gov.ua/

УДК 343.9

Петер Г.Г.
проректор з правових питань та розвитку
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
заслужений юрист, д.ю.н., професор
завідуюча кафедри адмінітративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

КРИМІНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ КОСМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАСИ

Статут ООН передбачає, що дана організація була створена, перш за все, для того, щоб «позбавити прийдешні покоління від лиха війни» і тим самим запобігти повторенню жахів світових воєн.

Проте, найсерйозніші загрози безпеки, з якими світ стикається сьогодні і буде стикатися в майбутні десятиліття, зводяться не тільки до агресивних воєн між державами.

В умовах військової агресії росії в Україні у квітні-травні 2022р., іноземні ЗМІ розтиражували новину про те, що росія намагається впливати на роботу іноземних супутників, що знаходяться на навколоземній орбіті. Йшлося про угруповання, які відповідають за передавання GPS-сигналів, що вловлюються різними пристроями — від смартфонів до навігаторів військової техніки. Видання The Times повідомило, посилаючись на розвіддані США, що російські військові досить успішно глушили GPS-сигнали, коли знаходилися під Черніговом. Начальник космічного командування Збройних сил США генерал Джеймі Дікінсон заявив, що ворог не припиняє спроб глушіння супутникових сигналів, що передаються на GPS-пристрої цивільної та військової техніки — літаків, БПЛА, авто тощо. Дікінсон зазначив, що в рф "запускають на навколоземну орбіту супутники подвійного призначення для потреб як цивільної так і військової інфраструктури"[1]

Сьогодні державна розвідка з космосу не суперечить законодавству, точніше відсутня заборона, подібна діяльність у повітряному просторі будь-якої країни є серйозним порушенням її суверенітету, проте, на жаль, відсутні норми, що визначають параметри межі між повітряним простором країни та космосом. Як і раніше, сьогодні питання про межі повітряно-космічного простору залишається не вирішеним і є дуже нагальним, оскільки його не вирішення є детонатором міждержавних конфліктних ситуацій. Сьогодні кримінологічна космічна безпека тримається на сформованому ще у 1979 р. міжнародному звичаї, який стверджує, що нижня межа космічного простору починається на висоті 110 км. над рівнем океану, поблизу мінімальної орбіти супутників Землі. Ігнорування цієї проблеми світовою спільнотою та міжнародними організаціями, зокрема ООН, є неприйнятним в епоху технологічного розвитку космічної індустрії і має бути негайно вирішена – шляхом створення міжнародно-правового акту, який би чітко і повністю усунув існуючи прогалини, не допускаючи жодної можливості довільного тлумачення його положень, що стало б передумовою забезпечення ефективної кримінологічної космічної безпеки.

Агресивна поведінка росії свідчить про ігнорування нею принципів поведінки в космічній діяльності, задекларованих в договорах ООН та резолюціях, а саме, в останній Резолюції 76/76 від 9 грудня 2021 р. ГА ООН «Міжнародне співробітництво у мирному

використанні відкритого космосу». Цей документ підкреслює значення космічної науки для супутникового зв'язку, систем спостереження Землі й технологій супутникової навігації, зокрема, використання космічної науки для телемедицини, дистанційного навчання, подолання лих, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і моніторингу Світового океану та клімату.[2]

«Проблему ефективності міжнародного права насамперед утворює ситуація, коли злочинні наслідки, що мають місце у міжнародному суспільстві, які є співставними з руйнівним потенціалом світових війн, у сучасних умовах глобальної капіталізації світу на деконструктивному фундаменті фінансової цивілізації, настають в результаті в основному легітимних, правомірних дій провідних держав світу та правлячих еліт» – констатує професор Антипенко В.Ф.[3 с.58]

У юридичній спільноті сталою є думка, що протиправній поведінці окремих космічних держав сприяє той факт, що доктрина дотримується загально правового поділу протиправних діянь на злочини й делікти, проте для діянь держави термін «злочин» – у тому розумінні, що всякий злочин тягне кримінальну відповідальність – виявляється некоректним, а тому в міжнародно-правових актах віддається перевага терміну «протиправні діяння держав» із визначенням різних ступенів тяжкості цих діянь.

При цьому, Римський статут міжнародного кримінального суду 1998р., у якому систематизовано й кодифіковано всі міжнародні злочини, не застосовує поняття «злочини проти людства». У Статуті за діяння, які кваліфіковані як міжнародні злочини, несе відповідальність як держава, так і її агенти, але при цьому фізичні особи – виконавці політики держави – несуть кримінальну відповідальність, а держава – міжнародну, тобто морально-політичну й матеріальну.

З цього приводу заслуговує на увагу думка професора Антипенко В.Ф., який констатує : «У міжнародному житті на відміну від внутрішньодержавних суспільних процесів часто іншим буває і процес трансформації злочинів у злочинність, набуття нею відмінних від злочинів у їхній сумі якостей. Адже злочинна сутність будь-якого діяння і явища у цілому в системі міжнародного права визначається кінець кінцем волею держави як основного суб'єкта міжнародного права. Держава за своєю міжнародно-правовою сутністю «на свій погляд» може в одних випадках визначати кримінальність діянь, залишаючи некриміналізованою певну злочинність, у других, навпаки, визначати кримінальність явища, не визнаючи такими діяння, що утворюють таку кримінальність. І нарешті, у третіх випадках для визначення явища злочинним кримінальність конкретних злочинів може підбиратись таким чином, що «отримана» в результаті злочинність набирає змісту, вигідного для одних держав і невигідного для інших.

Така специфіка для її пізнання потребує особливого (міжнародного) комплексу наукового інструментарію з тим, щоб з'ясувати криміногенність, яка виникає у вирі сучасного мегасоціуму». [3 с.59]

Отже, наростаюче неконтрольоване свавілля в космічній діяльності загрожує людству і перешкоджає співробітництву, а тому необхідний надійний міжнародний правопорядок. Право на безпеку (безпечне життя) – це фундаментальне природне право кожної людини, і жодна сфера життєдіяльності суспільства, у томі числі і космічна діяльність, не може функціонувати нормально тоді, коли не забезпечується кримінологічна безпека. Так, саме кримінологічна космічна безпека, в загальному сприйнятті, це стан захищеності життєво важливих інтересів як кожної людини, так і усього людства від

внутрішніх і зовнішніх загроз космічної діяльності. А тому зміст кримінологічної космічної безпеки, як системи, має передбачати: по-перше, здатність попереджувати шкоду життєво важливим устоям як окремої особи, так і спільноті людей; по-друге, стан їх захищеності; і, по-третє, властивість і здатність держави (співдружності держав) до здійснення необхідних заходів.

Список використаних джерел:

1. Війна в космосі: рф глушить передачу GPS-сигналів і атакує супутники на орбіті. *Фокус*: веб-сайт. URL :https://focus.ua/uk/digital/515293-voyna-v-kosmose-rf-glushit-peredachu-gps-signalov-i-atakuet-sputniki-na-orbite.
(дата звернення: 31.10.2023).
2. International cooperation in the peaceful uses of outer space. Resolution 76/76 adopted by the General Assembly on 9 December 2021 *[on the report of the Special Political and Decolonization Committee (Fourth Committee) (A/76/415, para. 9)]*. URL:https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/resolutions/2021/general_assembly_76th_session/ares7676_html/ARES_76_076E.pdf (дата звернення: 17.10.2023).
3. Антипенко В.Ф. Щодо проблем ефективності міжнародного права. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* 2013. Вип. 1042 С.58-60.

УДК 343. 9 (043.2)

Петренко Т.В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
ORCID iD http://orcid.org/0000-0003-2296-3919
Безкоровайна О.Л.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
ORCID iD https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0001-6050-758
м. Харків, Україна

ПРИНЦИПИ СПІВПРАЦІ ПСИХОЛОГІВ І ОСВІТЯН ЩОДО ПІДТРИМКИ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ ПІД ЧАС КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Реалії сьогодення, в яких здійснюється освітній процес в Україні, потребує пильної уваги учених і практиків до проблем психологічної підтримки щодо збереження психічного здоров'я дитини. Особливо значущою така підтримка, на наш погляд, має відбуватися для дітей, які перебувають в активній фазі крос-культурних комунікацій. Це діти з родин вимушених переселенців, внутрішньо-переміщені особи, закордонні українці. Крос-культурна комунікація, яка супроводжує дитину в освітньому процесі, посилює дестабілізуючі чинники, що впливають на самоідентифікацію і розвиток емпатії.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» підвищення кваліфікації педагогічних працівників за статтею 51 названого Закону України «не менше 10% від загальної кількості академічних годин, передбачених законодавством для

підвищення кваліфікації педагогічних працівників, мають бути спрямовані на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок у питанні надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу» [3].

У стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди багато уваги приділено підготовці майбутніх педагогів до психологічної підтримки учасників освітнього процесу [1]. У цьому ключі вартим уваги є просвітницька робота, організаційно-методичний і психолого-педагогічний супровід учасників освітнього процесу у Сковорода-хабі, де фахівці університету «проводять методичні й просвітницькі семінари, практикуми, лекції й тренінги на різноманітні актуальні теми з методики навчання окремих предметів, інклюзивної освіти, управління й менеджменту, організації безпечного освітнього середовища, педагогіки партнерства, підготовки до складання НМТ, ЄВІ [4].

Крос-культурна комунікація учасників освітнього процесу в умовах провадженого воєнного стану почасти відбувається і у мережевому просторі. Питання психологічного та емоційного комфорту тісно пов'язане з безпекою в онлайн едукаціях. Про це йде мова в солідному виданні – навчальному посібнику з онлайн-безпеки учасників освітнього процесу авторства фахівців Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди [2]. У цьому виданні практико-зорієнтовано представлено такі актуальні питання у контексті заявленої у цій публікації теми: комунікативна активність як базис психологічного здоров'я; формування у підлітків безпечної поведінки в інтернет-мережі; мережевий етикет учасників форумів та чатів; безпека користування електронною поштою; етика електронного спілкування; корисні поради щодо використання соціальних мереж і інтернет-маркетингу; рекомендації для учасників освітнього процесу щодо організації роботи за комп'ютером без шкоди для здоров'я [2].

На підставі опрацювання матеріалів інформаційно-дорадчого, методичного характеру можна виокремити принципи співпраці психологів і освітян щодо підтримки, збереження психічного здоров'я дитини під час крос-культурної комунікації. Перелічимо їх:

- ✓ розвивальний (зміна мотивації до персонально і соціально значимої безпечної діяльності);
- ✓ інтеграційний (взаємодія всіх соціальних інституцій , залучених до крос-культурної комунікації),
- ✓ управлінський (оптимізація умов комунікування дітей в онлайн форматі навчального процесу, в асинхронних навчальних взаємодіях, під час організації освітнього процесу наживо);
- ✓ захисний (створення ситуацій співчуття, співпереживання, взаєморозуміння під час крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу);
- ✓ компенсувальний (безпечне творче самовираження і самореалізація потенцій кожної дитини за безумовного прийняття її педагогом, вихователем, батьками, іншими учасниками крос-культурної навчальної комунікації);
- ✓ комунікативний (позитивний емоційний фон усіх контактів і взаємодій у системах взаємодій «дитини – дитина», «дитина – дорослий», «дитина – діти – дорослі»);
- ✓ корекційний (корегувальні прийоми конструктивних взаємодій дітей з ризиковою поведінкою, у ситуаціях диверсифікаційного психо-емоційного контакту).

Крос-культурна комунікативна активність і відповідний психологічний супровід дитини в цих процесах, на наш погляд, має спиратися на традиції в найближчому оточенні; корисні практики підтримки дитини через долучення її в розвивальні чи навчальні курси;

підтримка жінки-матері, літніх людей, дитини, яка перебуває у вразливій чи контраверсійній крос-культурній ситуації; допомога дитині в опануванні простими практиками психологічного розвантаження і емоційної стабілізації, профілактики стресу; розроблення спільно з батьками і педагогами стратегій поліпшення умов дозвілля і комунікації дітей, залучення їх до продуктивної діяльності, соціально вартісного волонтерства, екологічних акцій тощо.

Список використаних джерел:

1. Ворожбіт-Горбатюк В.В. Забезпечення якості освіти: досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. *Педагогіка XXI століття: сучасний стан та тенденції розвитку.* Колективна монографія : у 2 ч. Ч. 1. Львів-Торунь, Ліга-Прес, 2021. С. 1-27. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-241-1-1
2. Доценко С., Ворожбіт-Горбатюк В., СобченкоТ. Онлайн-безпека учасників освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання : *навч.-метод. посіб.* Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 198 с. URL : https://lib.imzo.gov.ua
3. Закон України *Про повну загальну середню освіту. Відомості Верховної Ради*, 2020, № 31, ст.226. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
4. Сковорода-хаб. 2023. URL : https://sites.google.com/hnpu.edu.ua/khnpu-eduhub

УДК 327:341

Петров П.Г.
канд. політ. наук, доц.
доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРОСТОРУ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Міжнародна система сучасності знаходиться під фундаментальним впливом процесів глобалізації, що здійснюють вплив на усі сукупні її елементи таким чином, змішуючи до модернізаційних трансформації відповідно також і у правовому секторі. Однією з основних є глибоке проникнення цифрових технологій (зокрема інтернет) у процес реалізації здійснення внутрішньої, зовнішньої комунікації та отримання інформації.

Інтернет стає синонімом соціалізації індивіда у будь-якому віці, щорічно збільшуючи кількість суб'єктів у інтернет просторі, що налічує на сьогодні більше 3,7 мільярдів користувачів, кожна тертя з них дитина [3]. Ураховуючи ризик, що несе користування інтернетом, а саме інтернет шахрайство, інтернет цькування, простий доступ до не якісної інформація тощо, взаємодія дитини та інтернету потребує якісної системи правового регулювання.

Основа регулювання прав дитини в інтернет просторі, у рамках міжнародного права, базується на Конвенції ООН про права дитини (UNCRC), вона трактує політичні, економічні, громадянські, культурні, соціальні, економічні права на котрі мають права діти у всьому міжнародному просторі [4]. Конвенція складається з 54 статей, серед котрих можливо

виділити чотири загальних принципи: Стаття 2 – відсутність дискримінації: права дитини поширюються на кожну дитину однаково, незалежно від раси, статі, інвалідності тощо; Стаття 3 – найкращі інтереси дитини: найкращі інтереси дитини завжди мають ставитися на перше місце в будь-яких рішеннях, які їх стосуються; Статті 6 –право на життя, виживання та розвиток: усі діти мають право рости та жити найкращим чином. Кожен, хто бере участь у догляді за дітьми (включаючи вчителів), повинен забезпечити безпечне середовище; Стаття 12 – право бути почутими: діти мають право брати активну участь у прийнятті рішень, які їх стосуються, висловлювати свої думки та враховувати їх [4; 1]

Хоча Конвенція прийнята у 1989 р. вона піддавалась модернізаційними змінам, зокрема у контексті розвитку інтернет простору та інтеграції у нього дітей. Регулювання прав дитини у інтернет просторі зазначені у: Стаття 6 – право рости здоровим; Стаття 12 – право дитини на право голосу при прийнятті рішень, які її стосуються; Статті 13 – право на інформацію, яка є чесною та зрозумілою; Стаття 15 – право зустрічатися з друзями та приєднуватися до груп; Стаття 16 – право на приватне життя; Стаття 19 – право на безпеку; Стаття 28 – право на навчання та відвідування освіти; Стаття 31 – право на відпочинок і гру; Стаття 34 – право на захист від сексуального насильства; Стаття 36 – право на захист від шкідливої поведінки; Стаття 39 – право на допомогу та підтримку у разі жорстокого поводження; додаткові протоколи щодо експлуатації дітей і вмісту сексуального насильства над дітьми [1; 4].

У рамках міжнародної нормативної практики широка увага приділяється захисту дитини від зловживання чи шкоди, зокрема Закон про цифрові послуги (DSA) чи Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Конвенція фіксує положення, що передбачають кримінальну відповідальність за використання цифрових технологій для учинення насильства над дітьми [2].

Практика регулювання прав дитини в цифровому просторі є актуальною для багатьох країн світу і супроводжується відповідною модернізацію внутрішнього законодавства. Така практика притаманна і для України, зокрема, у зазначеному контексті правова система у рамках захисту прав дитини модернізувалась та, узагальнено, складається з нормативних положень передбачених у: Конституція України; Конвенція про кіберзлочинність; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам; Закон України «Про захист персональних даних»; Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про захист прав споживачів».

Цифровізація міжнародного простору складне та динамічне явище сучасності, що є невід’ємним від процесу глобалізації та зачіпає сферу прав дитини. Відповідно створено широку систему норм міжнародного права, які регламентують демократизацію та захист сфери залучення та використання дітьми цифрового простору. Відповідно до зазначеної специфіки актуальним виступає ґрунтовне дослідження окремих положень міжнародного права у сфері захисту дитини у цифровому просторі і їх реалізація. А також нормативне правове забезпечення правд дитини у цифровому просторі і його реалізація в Україні.

Список використаних джерел:

1. Better Internet for Kids. Children’s rights in a digital world. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.betterinternetforkids.eu/teacher-corner/learning-modules/child-rights.

2. Council of Europe. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No. 201). Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=201.

3. Marr B. How Much Data Do We Create Every Day? The Mind-Blowing Stats Everyone Should Read. Forbes. 2017. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=4a149d4a60ba.

4. United National. Convention on the Rights of the Child. General Assembly resolution 44/25. 20 November 1989. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child.

УДК 343. 9 (043.2)

Попова Н. В.
соціолог, ГО «Імпульсар»
м. Дніпро, Україна

«КАЗКОТЕРАПІЯ» - ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ, У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З давніх часів, казка сприймається, як вид народного фольклору для маленьких дітей, але кожна казка несе в собі повчальний висновок. Таким чином, передається мудрість від старшого покоління до молодшого. Якщо розібрати народні казки на складові, то можна визначити проблему, на яку вона була складена, стимулювання до її вирішення, та соціально-значущий висновок, завдяки якому казка передається через покоління.

Народні казки направлені на формування загальнолюдських життєвих цінностей таких, як: любов, дружба, взаємоповага, здоров’я та інші [1]. З появою цифрового середовища, та його впливу на формування особистості пріоритет на передачу інформації (мудрості) змістився від вертикального, від старшого покоління до молодшого, в бік горизонтальної форми, між однолітками.

Підлітковий вік- це складний та непередбачуваний період, коли діти намагаються знайти себе. Саме тому на цей вік направлені зусилля маніпуляторів, які приводять до девіантної поведінки, суїцидів, анорексії, заборонених речовин та неформальних угрупувань. Велику роль в цьому грає саме контент цифрового середовища.

Як казка може протидіяти формуванню девіантної поведінки?

Так, як і сто років тому, через читання, слухання казок, які направлені на протидію існуючим проблемам. Наприклад: «Фламінго, або Скеля Бажань» (подолання невпевненості), «Повість про справжній колір» (позбавлення суїцидальних думок), «Щічка» (боротьба з низькою самооцінкою) [2].

Але і ці, сучасні казки, не у всіх випадках мають терапевтичний ефект, бо життя сучасного українського підлітка, наповнене безліччю проблем, які створила війна. Зло розповсюджується всюди з великою швидкістю, і нестійкій дитячій психіці важко цьому протистояти. Добро, яке неодмінно повинно перемогти, не поширюється так, як зло. Саме тому виникає необхідність створювати добро.

Майстер-класи по складанню казок в групі дітей – це формування позитивного настрою в напрямку вирішення проблеми, яка є найбільш актуальною для цієї групи.

Майстер-клас проходе за планом: знайомство, розбір двох народних казок за складовими (головні герої, проблема головних героїв, як вони планують вирішити ці проблеми, негативні сили, які заважають цьому, позитивні, чарівні сили, за допомогою яких проблема вирішується та соціально-значущий висновок). Потім, методом соціологічного дослідження, визначається три найважливіших життєвих цінностей для даної групи, саме вони стануть основою для нової казки. Щоб визначитися з проблемою для казки проводиться міні-тренінг по інформаційній безпеці в соціальних мережах, після чого група визначається з проблемою, яка буде розглядатися в казці. Відносно проблеми вибираються герої та місце дії, потім обговорюються варіанти, як герої можуть вирішити проблему та негативні сили, які цьому заважають. Самий головний момент майстер-класу - це коли група шукає чарівні сили, інструменти для вирішення проблеми. Які б варіанти не вигадувалися, завжди будуть присутні любов, дружба, взаємоповага, згуртованість - бо це риси етнічно притаманні нашій нації. Навіть якщо збереться група з психічно-травмованими дітьми, модератор виведе її саме на ці цінності і група визначить соціально-значущий висновок до казки. Учасники отримають не тільки арт-терапевтичний вплив, та погляд на позитивне майбутнє, а і побачать коло себе людей, які живуть сьогоднішніми проблемами, але створюють щасливий контент для оточуючих, і самі стануть творцями такого контенту.

Таким чином в невимушеній, позитивній атмосфері створюється літературний твір, який спонукає до командної роботи з пошуку варіантів вирішення проблем та формує позитивний погляд на майбутнє, створений літературний твір має соціально-значущий висновок. В рамках проекту: «Казки до чаю». Застосування арт-терапевтичних практик для подолання психологічної травми дітей з числа представників ВПО, та включення їх до процесу інтегрування ВПО в приймаючу громаду» планується провести майстер-класи по складанню казок серед дитячих груп, в склад яких входять люди із статусом ВПО, які наразі проживають в місті Дніпро, та Дніпропетровській області. Складаючи казку, діти вчаться працювати в команді над вирішенням, якоїсь проблеми. Планується для розгляду запропонувати проблеми, пов'язані з медійною грамотністю в соціальних мережах, та протидії різним формам маніпулювання людьми, наприклад, такими як: кібербулінг (форма віртуального «терору»), тролінг (розміщення провокаційних повідомлень), кібергрумінг - сексуальне домагання неповнолітніх через Інтернет контент, секстинг - пересилання особистих фотографій, повідомлень інтимного характеру та інші форми маніпулювання поведінкою людей. Це проблеми про які не прийнято говорити, і які, завдяки соціальним мережам, можуть торкнутися кожного, тож вони є актуальними, особливо для людей, які виїхали зі своїх домівок, і соціальні мережі - це можливо єдине, що пов'язує їх з минулим життям і те, що складає основу сьогоднішнього життя.

Вибравши одну з цих проблем, як проблему для казкових героїв, опираючись на три, самих важливих життєвих цінностей, саме для цієї групи, діти будуть шукати способи її подолання, навіть нереалістичні, чарівні способи будуть спонукати до вирішення проблеми, якщо вона торкнеться в реальному житті.

Складені казки, планується додавати до збірки казок «Казки до чаю». Це збірка невеликих літературних творів, які написав український підліток Михайло Попов, про дружбу, любов, взаємоповагу [3]. Він запропонував розміщувати в ньому інші казки, які створюються групою людей на майстер-класах по створенню казок.

Також планується створити сайт «Платформа МРІЙ», на якому розміщувати ці казки, та розповсюджувати методику проведення майстер-класу по складанню казок. Ця ідея була розміщена на платформі «FUNdraiser», створеній ГО «Міжнародна агенція змін» у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру, та отримала грант від ПРООН. Тож, сподіваємося, що заряд позитиву отримають і ті, хто ці казки будуть читати.

Авторами цієї ідеї були підлітки, учні 9 класу Дніпровських ліцеїв Вороновська Мирослава та Попов Михайло, які достойно її представили в вересні цього року в Києві перед представниками міжнародних організацій-донорів, а реалізовувати її буде ГО «Імпульсар». Мирослава та Михайло поступили до Дніпропетровського відділення Малої Академії наук, де представлять свої роботи науковій спільноті.

В рамках цих робіт проводиться опитування підлітків по пріоритету життєвих цінностей. Наразі уже опитано сто дітей, віком від 11 до 15 років. Вже зараз можна відмітити, що пріоритет діти віддають таким життєвим цінностям, як: здоров'я, сім'я, дружба, саморозвиток та освіта. На останньому місті відмічають рекреативні життєві цінності, такі, як подорожі, розваги, враження. Серед матеріальних життєвих цінностей кар'єру та професіоналізм, частіше відмічають, ніж просто «гроші».

В анкеті є відкриті запитання з проханням продовжити речення. Тож з відповідей видно, що доброзичлива інформація в інтернеті – це інформація про: сім'ю, здоров'я, навчання, друзів, успіх, тварин, фільми та ігри. Недоброзичлива інформація в інтернеті, це інформація про: війну, алкоголь, сигарети, наркотики, негатив в соцмережах, булінг, шахрайство, брехню.

Руйнівна інформація в інтернеті, це інформація про: війну, смерть, ненависть, реклама забороненого, запрос про особисті дані.

Аналіз даного дослідження буде представлено на розгляд наукової спільноти в лютому 2024 році. Наразі, можна сказати, що наші діти, в умовах війни, зберегли орієнтацію на ті життєві цінності, які притаманні українцям завжди, та передаються через покоління. Звісно, війна внесла в життя нестабільність, тож відсоток дітей, орієнтованих на освіту, успіх невеликий, а тих, хто орієнтований на матеріальне благополуччя та якісний відпочинок, ще менший. Діти розуміють, що спілкування в соціальних мережах може бути недоброзичливим, а іноді навіть руйнівним.

Наша держава турбується про те, щоб діти мали право на особисте життя та захист від посягань на нього, право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, право на відпочинок і дозвілля, та інше. Нам дорослим, слід піклуватися про охорону прав дитини також в цифровому середовищі, небезпеку від якого відчувають вже навіть діти.

Майстер-класи по складанню казок мають терапевтичний ефект, бо діти не тільки обговорюють проблеми, але і отримують позитивний поштовх на їх вирішення. Читаючи, складені дітьми казки, розумієш, що відсоток добра, яке може перемогти зло – має збільшитись. Також має зрости готовність протистояти порушенню прав дитини в цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Мушкетник Л. Персонажі української народної казки: монографія. К.: «Український письменник». 2014. URL:https://www.etnolog. org.ua/ pdf/ stories/monografiji/ 2014/mushketyk.pdf

2. Казкотерапія для дітей та дорослих: практичне застосування у психології та педагогіці. https://freestyle.in.ua/kazkoterapiya-dlya-ditej-ta-doroslix-praktichne-zastosuvannya-u-psixologiї-ta-pedagogici/ ?gclid= CjwKCAjw 15eq BhBZEiwAbDomEq5uDJurP0ZPybcNFVwb-ERLExXP9LQTrz_ LDEdur Eke8a8 nbxHjdRoCUhgQAvD_BwE
3. Попов М. Казки до чаю. Книга-гра. Іноваційна методика читання у парі. Дніпро. 2023.40с.

УДК 304

Приходько О. М.
кандидат наук з державного управління, доцент,
кафедри соціології, соціальної роботи, управління та
адміністрування, НМЦ ПДО ПК ДП ,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ДІТЕЙ ТА ЇЇ КРИТЕРІ

Н. Фетіскін виділив основні функції залежної поведінки:

1. Швидке досягнення ейфорійного стану після входження в адиктивне середовище.

2. Тимчасове занурення в ілюзорний світ, вільний від життєвих обов'язків, труднощів, невдач.

3. Формування дефектної адаптації, що виражається в стійкості до адиктивних звичок і способу життя.

4. Підтримка постійної патогенної діяльності, що закріплюється у формі адиктивних стереотипів та стилів поведінки.

5. Компенсація рольової неспроможності – втеча від реальності у адиктів поєднується з рольовою самореалізацією. Вихід із ролі всемогутньої людини віртуального світу в буденний світ з його проблемами підсилює прояв дезадаптації, тривожності і депресії.

В цілому можна вважати, що об’єднуючою функцією такої форми поведінки є компенсаторна втеча від існуючої реальності за рахунок створення ідеальної ілюзорної нової реальності з наступним зануренням у неї з метою досягнення максимального ейфорійного стану.

Х. Шаффер в своїй роботі підкреслює, що нові технології і мережа Інтернет є надійними та сильними сучасними засобами, які змінюють емоційний стан людини і дають можливість реалізувати різні форми адиктивної поведінки [75, с. 162-168].

Отже, у XXI ст. поряд з такими поширеними залежностями як наркоманія, алкоголізм, пристрасть до азартних ігор, з’явилася якісно форма адикції – залежність від Інтернету або Інтернет-адикція як результат взаємодії розвитку інформаційних технологій і освоєння цих технологій звичайними користувачами комп’ютерів. У найбільш широкому розумінні до проявів інтернет-залежності відносяться: залежність від соціальних застосувань Мережі, прихильність до електронних придбань, азартних ігор в Інтернеті і аукціонів, пристрасть до навігації по WWW.

Інтернет-мережа для сучасного підлітка - це не тільки і не стільки спосіб отримання і передачі інформації, спосіб спілкування, а можливість розповісти про себе всьому світу, заявити про себе. В першу чергу, це пов'язано з віковими особливостями даного періоду.

Підлітковий вік - період кризи. Одна з особливостей даного періоду - бурхливий фізичний і статевий розвиток, яке усвідомлюється і переживається підлітками по-різному, що багато в чому визначається тим, як дорослі враховують вплив цих змін на його психіку і поведінку. Головні новоутворення цього віку, по Е. Шпрангеру, - відкриття «Я», виникнення рефлексії, усвідомлення своєї індивідуальності. Це вік мрій, неясних прагнень, незадоволеності, песимістичних настроїв; вік підвищеної нервозності і максимуму самогубств.

Інтернет-простір дає можливість підлітку реалізувати більшу частину своїх потреб і в першу чергу, пов'язаних із самореалізацією, з можливістю заявити про себе на весь світ. І який спосіб для цього вибрати, він вирішує сам. Насторожує вчених, батьків, педагогів той факт, що все частіше в зведеннях новин і телевізійних програмах миготять жахливі кадри відеозйомки, головними героями якої стають підлітки з яскраво вираженою девіантною поведінкою. Ці відеокадри повні сцен насильства, психологічного тиску, фізичної розправи з ровесниками, а також і з літніми людьми. З кожним роком зростає число жорстоких злочинів, скоєних дітьми, що страждають кібер-залежністю і не контролюючими свої дії.

В даний час вивчення феномена Інтернет-залежності відбувається за двома напрямками: розгляд Інтернет-залежності в структурі залежної поведінки та визначення специфічних особливостей Інтернет-залежності.

Існує класифікація факторів ризику формування інтернет-залежності саме у дітей шкільного віку. До них відносяться:

1. Соціальні фактори: вплив сім'ї; залученість оточуючих дитину однолітків і дорослих в комп'ютерні ігри; відсутність альтернативного дозвілля; недостатній контроль дорослих над використанням комп'ютера в дозвіллі дитини.

2. Спадково-біологічні чинники (спадково обумовлена схильність до розвитку певного типу вищої нервової діяльності. Перенесені пре–, пери– і постнатальні хвороби, нейроінфекції, черепно-мозкові травми, інтоксикації, важкі захворювання сприяють розвитку органічної неповноцінності головного мозку і формують певні характерологічні властивості особистості.

3. Психо–характерологічні особливості: тривожність, конформізм, постійне відчуття невпевненості в собі, відмова від діяльності, підтримка самооцінки на високому рівні за рахунок пониження оцінки інших, нав'язливі домагання на визнання, бажання заслужити симпатію іншої людини незалежно від свого ставлення до неї, досягнення результату будь-якою ціною, заздрість до успіхів інших людей.

К. Янг в своєму дослідженні виділяє такі види інтернет-залежності:

1) Комп'ютерна залежність – постійне бажання здійснення будь-якого виду діяльності за комп'ютером.

2) Потреба в навігації в Мережі – безперервний пошук інформації у віддалених базах даних.

3) Перевантаженість інформацією – патологічна прихильність до опосередкованих Інтернет on-line аукціонів, азартних ігор або електронних придбань.

4) Кіберкомунікативна залежність – залежність від спілкування в телеконференціях, чатах і групових іграх, що призводить до заміщення реальних відносин віртуальними.

5) Кіберсексуальна залежність, яка реалізується шляхом відвідування в Інтернет певних сайтів або обговорення тем сексуального характеру в закритих групах або чатах.

Вченою також було виявлено перші ознаки інтернет-залежності: нав'язливе прагнення постійної перевірки електронної пошти, очікування наступного сеансу виходу в мережу Інтернет, збільшення часу, проведеного в Інтернет, скарги оточуючих на проведення

людиною занадто великої кількості часу в Інтернет, збільшення кількості грошей, які витрачаються на Інтернет, скарги оточуючих на занадто великі витрати на Інтернет.

Крім того, було встановлено, що виникнення залежності від Інтернет не підпорядковується закономірностям формування інших залежностей. Якщо для розвитку традиційних форм залежної поведінки необхідно кілька років, то у 25 % Інтернет-адиктів формування залежності від Інтернет, за даними К. Янг, відбувається через 6 місяців після початку його використання, у 58 % – протягом наступних 6 місяців, а у 17 % – через рік.

У сучасній літературі відсутні єдині критерії, що визначають розвиток інтернет-залежності. Проведений аналіз дозволив виділити основні критерії інтернет-залежності: проблеми контролю часу, проведеного в Інтернет; лабільність настрою при використанні Інтернет; наявність негативних симптомів за умов припинення його використання; включення в різні види діяльності в Мережі та зневага діяльністю поза нею; психофізіологічні симптоми.

Цікавою вважаємо думку К. Янг про те, що залежність від Інтернет – багатоаспектне явище, що включає кілька компонентів:

1. Втеча до віртуальної реальності тривожних та схильних до депресій осіб, що відчувають власну незахищеність, мають низьку самооцінку, самотні.
2. Пошук новизни.
3. Прагнення до постійного стимулювання почуттів.
4. Емоційна прихильність – можливість звільнитися від переживання неприємностей у реальному житті, висловитися, бути емпатійно зрозумілою та прийнятою людиною і отримати підтримку та схвалення.
5. Можливість відчути себе «віртуозом» в застосуванні комп'ютерних технологій та спеціалізованих комунікативних або пошукових програм внаслідок подолання комп'ютерофобії.

Таким чином, аналіз наукових джерел дозволив нам визначити інтернет-залежність як різновид технологічної залежності, який формується на базі різних форм використання Інтернет відповідно до динаміки, властивої адиктивному процесу, за рахунок зміщення цілей адиктивно-схильної особистості до віртуальної реальності з метою заповнення відсутніх сфер життя шляхом конструювання в ній нової особистості і заміщення реальної життєдіяльності віртуальною. Залежність від Інтернет виражається у вигляді постійного бажання увійти в Інтернет, перебуваючи off-line та неможливості вийти з нього, перебуваючи on-line.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. *Наказ МОН №№ 509 від 22.05.2018 р.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18
2. Пшенічнікова А.Ю., Глазунов С.В. Особливості профілактичної роботи з подолання інтернет-залежної поведінки дітей шкільного віку. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: мат. III Всеукр.наук.конф., 25-26 трав. 2018 р., м.Дніпро. Наук. ред. О.Ю.Висоцький.* – Дніпро:СПД «Охотнік», 2018. – С. 231 – 233.
3. Турецька, Х. І. Інтернет–залежність як предмет психологічного дослідження. *Вісник Львівського університету.* – Львів, 2007. – Вип. 10. – С. 365–375.

4. Церковний А. Аспекти формування Інтернет-залежності. *Соціальна психологія.* – 2004. – № 5(7). – С.149-154
5. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость. *Мир Интернет*. – 2000. – № 2. – С. 24-29.

УДК 343.14+343.135

Рогатинська Н. З.
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Будь-який пересічний громадянин, зокрема діти знають, що Основним законом нашої держави є Конституція України. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Згідно з Конвенцією про права дитини дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Варто зазначити, що порядок слів у даних тезах є невипадковим, адже пріорітет держави - це благополуччя дітей, гарантоване право кожного на щасливе, безпечне дитинство та майбутнє. Більше того, така реалізація повинна забезпечуватись належним рівнем відповідальності, що закріплено у вищезгаданій ст. 3 Конституції України у вигляді положення наступного змісту: «Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Згідно ст. 3 Закону України «Про охорону дитинства» всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги[2].

Дитина, яка вчинила кримінальне правопорушення, потерпіла від кримінального правопорушення, свідок може бути будь-якого віку. Обмеження щодо віку настає тоді, коли йдеться мова про відповідальність за вчинене. Першою і найважливішою особливістю, про яку слід згадати в контексті даного питання є те, що поняття процесуального механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи та неповнолітніх у кримінальному провадженні є невід'ємною складовою кримінального провадження. З огляду на це, сьогодні про процесуальний механізм забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи та неповнолітніх можна говорити лише як про теоретичну категорію стосовно змістового наповнення якої вчені і досі сперечаються. Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) завданнями кримінального

провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [3]. З метою досягнення даних завдань, законодавець передбачив у КПК України ряд процесуальних інструментів, які відіграють пріоритетну роль у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів особи та неповнолітніх у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Відповідно до абз. II і III п. «b» ч. 2 ст. 40 Конвенції про права дитини Держави-учасниці, зокрема, забезпечують, щоб кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії: негайне і безпосереднє інформування її про звинувачення проти неї, а у випадку необхідності, через її батьків чи законних опікунів, та одержання правової й іншої необхідної допомоги при підготовці та здійсненні свого захисту; невідкладне прийняття рішення з розглядуваного питання компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом у ході справедливого слухання згідно із законом у присутності адвоката чи іншої відповідної особи і, якщо це не вважається таким, що суперечить найкращим інтересам дитини, зокрема, з урахуванням її віку чи становища її батьків або законних опікунів. Згідно з Конвенцією про права дитини дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [4].

Відповідно до ч.2 ст. 484 КПК України кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, дізнавачем, які спеціально уповноважені керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього [3].

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники неповнолітнього (ст. 488 КПК України). Окрім того, при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря. (ст. 227 КПК України).

Згідно з п.п. 1, 2 ч.1 ст. 52 КПК України обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні: щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою.

З 24 лютого 2022 року, відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в Україні введено **режим воєнного стану**!

У зв’язку з цим кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюються з урахуванням особливостей, встановлених ч. 13 ст. 615 КПК України.

Так, дія положень частини другої статті 484 та частини чотирнадцятої статті 31 цього Кодексу може не застосовуватися в умовах воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливлюють участь дізнавача, слідчого, судді, спеціально уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Строк досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану продовжується керівником органу прокуратури, визначеним пунктом 9 частини першої статті 3 цього Кодексу, за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або прокурора.

Отже, право на захист є одним з фундаментальних прав дитини сучасної української держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
2. Закон України «Про охорону дитинства» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року №4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.
4. Конвенція про права дитини https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

УДК 343.62-053.2:355.01(470:477) (043)

Сіньова Л.М.
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
провідний юрист Центру соціального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м.Київ, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

В умовах повномаштабної війни в Україні виникло питання щодо соціального захисту дітей, які постраждали від активних бойових дій та тимчасової окупації.

У зв’язку із збройною агресією російської федерації, що призвела до тимчасової окупації частини території України, а також до того, що гинуть, отримують поранення та зазнають різних видів насильства діти на всій території України, та відповідно до частини шостої статті 30^{-1} Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III зазначений статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, надається органом опіки та піклування за місцем реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, визначається Кабінетом Міністрів України.

Зазначеним Законом визначено охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної

безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

Варто наголосити, що у Постанові КМ України № 547 від 1 червня 2023 р. «Про внесення змін до Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» були внесені зміни щодо надання статусу дітям, які постраждали з початку повномасштабного вторгнення, до 3 червня 2023 року перелік постраждалих дітей був обмежений Донецькою та Луганською областями. Отже, на отримання відповідного статусу може претендувати дитина, яка на час воєнних дій, збройних конфліктів, збройної агресії російської федерації не досягла повноліття.

Станом на 7 вересня 2023 року за даними державного порталу розшуку дітей загинуло понад 500 дітей, ще 1 120 отримали поранення, а понад 19 тисяч дітей вважаються депортованими. Точні цифри встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію [1].

Відповідно до Закону України «Про соціальний захист дітей війни» від 18 листопада 2004 року № 2195-IV встановлений правовий статус дітей війни, який визначає основи їх соціального захисту та гарантує їх соціальну захищеність шляхом надання пільг і державної соціальної підтримки. Термін дитина війни - особа, яка є громадянином України та якій на час закінчення (2 вересня 1945 року) Другої світової війни було менше 18 років. Як бачимо, даний термін асоціювався саме з людьми похилого віку.

Постановою КМ України № 268 від 5 квітня 2017 р. «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», визначено механізм надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: 1) фізичне насильство, якого зазнала дитина внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (далі - фізичне насильство), - отримання дитиною у період її перебування в зоні воєнних дій та збройних конфліктів тілесних ушкоджень різного ступеня, які завдали їй фізичного болю, спричинили розлад її здоров'я; 2) сексуальне насильство, якого зазнала дитина внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (далі - сексуальне насильство), - перенесені дитиною дії сексуального характеру у період її перебування в зоні воєнних дій та збройних конфліктів, зокрема: демонстрування статевих органів; статевий акт у присутності дитини; статеві зносини чи розпусні дії з дитиною, задоволення статевої пристрасті з дитиною; втягнення дитини в зайняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією; примушування до участі у виготовленні зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру, а також інші правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності дитини; 3) психологічне насильство, якого зазнала дитина внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (далі - психологічне насильство), - моральні та психологічні страждання (травми) дитини, що не потребують доведення, і які вона перенесла внаслідок її проживання/перебування в умовах воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, її внутрішнього переміщення або переміщення за кордон, як наслідок залишення свого місця проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, а також загибелі (зникнення безвісти), потрапляння у полон, смерті внаслідок отриманих у результаті збройного конфлікту поранення, контузії або каліцтва на території України чи за кордоном її батьків або одного з них - із числа цивільних осіб, а

також її батьків або одного з них - з числа осіб, визначених п.2 Порядку надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 740 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 78, ст. 2605; 2022 р., № 57, ст. 3390).

Варто зазначити, що право на отримання статусу має дитина, а також особа, яка на час воєнних дій, збройних конфліктів, збройної агресії російської федерації не досягла 18 років (повноліття), і в результаті: 1) отримали поранення, контузію, каліцтво; 2) зазнали фізичного, сексуального насильства; 3) були викрадені або незаконно вивезені за межі України; 4) залучалися до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань; 5) незаконно утримувалися, у тому числі в полоні; 6) зазнали психологічного насильства. Отже, наслідками воєнних дій і збройних конфліктів для дитини можуть бути одна, кілька або всі обставини, зазначені в п. 3 даного Порядку. Тому під час надання дитині статусу заявником визначається обставина, яка мала найбільший негативний вплив на стан здоров'я та розвиток дитини.

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо надання статусу дитина війни та пільг дітям, які проживали в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації або на лінії розмежування був знятий з розгляду. Законопроектом передбачалось встановити нові пільги для дітей війни, а саме: 1) щорічну грошову допомогу на оздоровлення дитини війни дошкільного і шкільного віку; 2) компенсацію витрат, пов'язаних із отриманням психологічної допомоги для дитини війни, дошкільного і шкільного віку; 3) державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійнотехнічної), фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти.

У пояснювальній записці МОЗ України до законопроекту наголошено, що суспільні відносини, пов'язані із соціальним захистом і підтримкою різних категорій дітей, вже регулюються низкою законодавчих актів. Законом України «Про охорону дитинства» встановлено основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини. Також, не вбачається доцільним наділяти запропоновану категорію дітей додатковим статусом «діти війни», що дозволить уникнути подвійного і суперечливого регулювання. Програмою медичних гарантій на 2023 рік передбачено надання послуг населенню з охорони психічного здоров'я за 3 пакетами: «Супровід і лікування дорослих і дітей з психічними розладами на первинному рівні медичної допомоги», «Стаціонарна психіатрична допомого дорослим і дітям», «Психіатрична допомога, яка надається мобільними мультидисциплінарними командами». Враховуючи зазначене, державою за рахунок коштів програми медичних гарантій вже забезпечено рівний доступ усіх категорій громадян до якісної та доступної психіатричної та психологічної допомоги [2].

Дитина, яка проживала в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації або на лінії розмежування, але виїхала з зазначених районів може бути зареєстрована як внутрішньо переміщена особа, на яку поширюватимуться чинні норми законодавства України про таких осіб. У цьому зв'язку доцільно відмітити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про оздоровлення і відпочинок дітей» діти, зареєстровані як внутрішньо переміщені особи; діти, які проживають у населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення, відносяться до дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки. А згідно із ст. 24 цього Закону оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливих умов для оздоровлення, та дітей, які потребують

особливої соціальної уваги та підтримки, здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, професійних спілок і фондів, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством. Варто також врахувати, що для осіб (в тому числі дітей), які зазнали фізичних і психологічних травм, фінансових втрат або законні права та інтереси яких були порушені використанням та (або) наявністю вибухонебезпечних предметів або діями чи бездіяльністю відповідальних осіб, або членів сімей осіб, загиблих від вибухонебезпечних предметів, Законом України «Про протимінну діяльність» (ст. 10) передбачено виплату щорічної допомоги на оздоровлення у сумі, порядок призначення і виплати якої встановлюється Кабінетом Міністрів України [2].

У пояснювальній записці МОН України до законопроєкту зазначено, що реалізація законопроєкту на момент внесення не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України. Проте реалізація законопроєкту в частині надання державної цільової підтримки для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти потребуватиме суттєвого збільшення видатків з Державного бюджету України на виплату соціальних стипендій визначеній категорії – діти війни [3].

Пенсійний фонд України щодо вищезазначеного проєкту наголосив, що реалізація норм законопроєкту потребуватиме додаткових асигнувань з Державного бюджету України та впливатиме на видаткову частину бюджету Пенсійного фонду України, що потребує узгодження з Міністерством фінансів України. Разом з тим законопроєкт містить ризики щодо неоднозначного трактування його норм, які потребують уточнення, зокрема, в частині кола осіб, на яких вони поширюються, та встановлення факту віднесення їх до дітей війни за ознаками, наведеними у законопроєкті (наприклад, дітей, які після їх народження проживали на інших територіях України або виїхали за кордон, в тому числі з огляду на те, що за умовами законопроєкту тривалість періоду проживання для реалізації пропонованих прав не встановлена). Конституційний Суд України неодноразово, зокрема, у рішеннях від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року №17-рп/2010, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 звертав увагу на те, що основним елементом принципу верховенства права, передбаченого статтею 8 Конституції України, є принцип правової визначеності, відповідно до якого юридичні норми мають бути чіткими, ясними і недвозначними, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування та не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці [4]. Даний законопроект не був підтриманий Міністерством соціальної політики України, Міністерством фінансів України та Міністерством у справах ветеранів України. Отже, законопроект був заслуханий та знятий з розгляду, саме за додаткові витрати Державного бюджету України, які в більшості дублюються низкою законодавчих актів.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», Закону України «Про охорону дитинства», Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов’язаної із захистом прав дитини, затвердженого Постановою КМ України № 866 від 24 вересня 2008 року, порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затвердженого Постановою КМ України № 268 від 05 квітня 2017 року, розглянувши заяви громадян та поданих до них документів, враховуючи рішення комісії з питань захисту прав дитини надається статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Добромильська С. Як оформити статус «дитина війни» і що він дає у 2023 році - пояснюють юристи (В. Гуренко, Р. Соботник) URL: https://life. pravda. com. ua/ projects/zapitay-jittya/2023/09/16/256551/
2. Пропозиції МОЗ України до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання статусу дитина війни та пільг дітям, які проживали в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації або на лінії розмежування» URL: https://www.kmu. gov.ua/storage/ app/bills_documents/document-3352807.pdf
3. Пропозиції Міністерства освіти і науки України до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання статусу дитина війни та пільг дітям, які проживали в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації або на лінії розмежування» (реєстр. № 9042 від 21.02.2023, н. д. Мороз В., Яковенко Є. та інші) (перше читання) URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/document-3229942.pdf
4. Пропозиції Пенсійного фонду України до проєкту Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо надання статусу дитина війни та пільг дітям, які проживали в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації або на лінії розмежування", внесеного народними депутатами України Морозом В. В. та іншими реєстраційний номер 9042 від 21 лютого 2023 року URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA% D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/document-3249930.pdf

УДК 342.6

Сіренко С.В.
старший державний виконавець відділу
примусового виконання рішень
Департаменту державної виконавчої служби
Міністерства юстиції України,
м. Київ, Україна

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА КОРИСТЬ ДИТИНИ

Обов'язок зі сплати аліментів не полишає батьків і у воєнний час. Проте на період дії на території України воєнного стану з'явилися певні зміни у стягненні аліментів. Як зазначалось вище, державним виконавцям вже відновлено доступ до АСВП, таким чином вони можуть безперешкодно здійснювати перерахування коштів стягувачам, що надійшли на рахунки органів державної виконавчої служби.

З початком дії в Україні воєнного стану робота автоматизованої системи виконавчого провадження (далі - «АСВП») була зупинена. Державне підприємство «Національні інформаційні системи» тимчасово заблокувало доступ до АСВП та Єдиного реєстру боржників для недопущення будь-яких несанкціонованих дій з інформацією, що міститься в

зазначених реєстрах. Зупинення роботи реєстрів, в свою чергу, зупинило здійснення державними та приватними виконавцями виконавчих дій.

Починаючи з 11 квітня 2022 року Державне підприємство «Національні інформаційні системи» частково почало відновлювати доступ виконавців до АСВП.

Так, Наказом Міністерство юстиції України від 04.04.2022 № 1310/5 «Деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану» врегульовано питання підключення виконавців до АСВП в умовах воєнного стану.

Пунктом другим вказаного Наказу визначено, що працівникам органів державної виконавчої служби доступ до АСВП припиняється та відновлюється адміністратором автоматизованої системи виконавчого провадження на підставі письмового повідомлення Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Письмове повідомлення готується на підставі пропозицій начальників управлінь забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України.

Таким чином, державні виконавці, які розташовані на територіях підконтрольних Україні та де не проводяться бойові дії, працюють майже в звичайному режимі, але з обмеженнями про які трохи пізніше.

Що стосується роботи приватних виконавців, то слід зазначити що, зазначений Наказ також врегульовує питання доступу до АСВП і приватних виконавців.

Так, абзац другий пункту другого передбачає, що приватним виконавцям та помічникам приватних виконавців доступ до АСВП припиняється та відновлюється адміністратором автоматизованої системи виконавчого провадження на підставі письмового повідомлення Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Повідомлення готується на підставі письмового звернення приватного виконавця.

Тож як бачимо з Наказу, приватним виконавцям достатньо звернутись до Департаменту державної виконавчої служби з письмовим зверненням, які в свою чергу звертаються до Державного підприємства «Національні інформаційні системи», яке і має відновити доступ виконавцю до АСВП.

Здавалося б, нічого складного. Проте на практиці ми маємо те, що жодний приватний виконавець так і не був підключений до АСВП. Оскільки доступ приватним виконавцям надано так і не було, 21 квітня 2022 року Рада приватних виконавців України ухвалила Резолюцію у зв'язку з блокуванням Міністерством юстиції України можливості роботи приватних виконавців. Як вбачається з тексту Резолюції, Рада приватних виконавців України вирішила визнати поточну політику Міністерства юстиції України щодо блокування роботи приватних виконавців та не відновлення їм доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) деструктивною і такою, що порушує законодавство, суперечить задекларованим цілям уряду, шкодить європейській інтеграції країни.

Що стосується доступу сторін до матеріалів виконавчого провадження, то наразі сторони, як і раніше, можуть за допомогою номеру виконавчого провадження та ідентифікатору доступу увійти до АСВП. Таким чином, сторони виконавчого провадження не позбавлені можливості отримати інформацію та копії документів по виконавчому провадженню за яким, вони є стороною.

Повертаючись до питання виконавчих дій щодо дітей, то Закон України «Про виконавче провадження» з останніми змінами врегульовує, що у випадку виконання рішень про стягнення аліментів, підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи -

підприємці, які здійснюють відрахування з заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника, перераховують стягнуті кошти на визначений у заяві або зверненні стягувача рахунок, а у разі відсутності реквізитів рахунка стягувача - на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, приватного виконавця. Нагадаємо, до внесення вищевказаних змін, відрахування сплачувались на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця.

Слід мати на увазі, новий Закон забороняє відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць, які тимчасово окуповані внаслідок військової агресії Російської Федерації, у період такої окупації.

Таким чином, враховуючи відсутність на непідконтрольній території у державних виконавців доступу до АСВП та дію нового Закону, відкрити виконавче провадження (навіть якщо це стягнення аліментів) на окупованій території наразі неможливо. І, хоча в рамках виконавчого провадження виконавці не здійснюють нарахування пені, натомість стягувач має право звернутися до суду із заявою про її стягнення. Після ухвалення судом рішення та видачі виконавчого документа, виконавцем буде здійснено його примусове виконання у встановленому Законом України «Про виконавче провадження» порядку.

Статтею 196 Сімейного кодексу України унормовано, що у разі виникнення заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду або за домовленістю між батьками, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені.

Звернемо увагу, що прийняті вищевказаним Законом зміни не забороняють нараховувати та стягувати неустойку за прострочення сплати аліментів. Тож стягувач матиме цілком законне право звернутися в майбутньому до суду та отримати судове рішення про стягнення пені.

Таким чином, враховуючи, що аліменти на утримання дитини є гарантією виконання кожним з батьків свого обов'язку забезпечувати дитину, раджу батькам сумлінно їх сплачувати. Для уникнення непорозуміння та попередження подальшого стягнення пені за несвоєчасну сплату аліментів, раджу боржникам після закінчення воєнного стану подати копії квитанцій про сплату до відповідних органів державної виконавчої служби.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства юстиції України від 04.04.2022 № 1310/5 «Деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану» URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re37717?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03
2. Про банки та банківську діяльність: Закон України : № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text
3. Про виконавче провадження : Закон України : від 21.04.1999 р., № 606-XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав

людини: Закон України : від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text

5. Резолюцію у зв'язку з блокуванням Міністерством юстиції України можливості роботи приватних виконавців URL: https://www.apvu.com.ua/tpost/9pg4u24i81-rezolyutsya-radi-privatnih-vikonavtsv-uk

6. Сімейний кодекс України URL: https://ips.ligazakon.net/ document/view/ T022947? utm_ source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03

УДК 373.3/5

Соколенко О.Л.
докторка юридичних наук, професорка,
деканеса юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
м.Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМА КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ

Діти, які страждають СДУГ, як ніякі інші вимагають з боку дорослих терпіння і участі. Робота з ними повинна бути кропіткою і комплексною, так як тільки вироблення єдиної системи вимог в навчальному закладі і сім'ї може допомогти адаптуватися таким дітям і бути успішними.

Корекційні зусилля щодо уваги таких дітей спрямовуються не лише на роботу з цим психічним процесом, а й на усунення недоліків і розвиток пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, фізичних, моторно-рухових якостей, мовлення, міжособистісних стосунків в цілому.

Л. Прокопів вказує, що у країнах Європейського Союзу загальновизнаним стандартом лікування дітей з гіперактивністю є поєднання методів когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), тренінгів батьківської компетентності (ТБК), педагогічної корекції, когнітивно-поведінкових тренінгів самоконтролю та соціальних навичок, а також призначення психостимуляторів (найчастіше метилфенідату). [1, с.377.]Деякі науковці рекомендують біхевіоральну терапію як найбільш адекватний і ефективний напрямок психокорекційного впливу при дитячій гіперактивності. Окремим різновидом біхевіоральної терпії є тренування виконавчих функцій. Увагу, пам'ять і здатність контролювати рухи можна тренувати за допомогою спеціальних ігор, настільних або рухливих, таких, що обов’язково розвивають якусь одну функцію. Такі вправи мають бути систематичними і з наростаючою складністю. Слід враховувати фізіологічні і психологічні особливості дитини. Також серед дієвих методів психотерапії для гіперактивних дітей відзначають метод візуалізації, метод медитації та аутогенне тренування. Візуалізація створює умови для відновлення розумової і фізичної рівноваги. Медитація знижує активність симпатичної системи, сприяє зменшенню тривожності і розслабленню. Аутогенне тренування сприяє зниженню рухового дисбалансу, емоційної збудливості, поліпшує координацію в просторі, руховий контроль, підвищує концентрацію уваги.

Деякі дослідники вказують, що при правильно поставленому діагнозі як один із видів корекції призначається медикаментозне лікування, яке пригнічує симптоми гіперактивності та порушення уваги, що полегшує інтелектуальний і соціальний розвиток дитини. Ефективна тільки багаторічна терапія, яка закінчується в підлітковому віці. Медикаментозне лікування має поширюватися не тільки на основні симптоми СДУГ, а й на соціально-психологічний бік життя дитини. Поряд з медикаментозною терапією потрібно проводити психотерапію, психологічну та педагогічну корекцію. Інші ж дослідники категорично проти медикаментозних корекційних впливів на поведінку дитину і вважають, що дорослі мають враховувати особливості розвитку дитини і підлаштовувати свою діяльність під неї [2, с.14]

В. Гаменко та Т. Саєнко виділяють наступні напрямки психолого-педагогічного корекційно-розвиткового впливу при СДУГ, які значно покращують якість життя дитини даної нозологічної групи та її родини: *поведінковий напрямок*- заснований на засадах поведінкової терапії та сприяє формуванню соціальноприйнятої поведінки у дітей дошкільного віку з СДУГ. Функціональний аналіз допомагає визначити фактори (те, що передує виникненню певної поведінки) та наслідки певної поведінки з метою її модифікації; *нейропсихологічний напрямок* - реалізується через комплексне нейропсихологічне вивчення даної категорії дітей, засноване на вченні О. Лурії про функціональні блоки головного мозку. В свою чергу, нейропсихологічна корекція базується на методі заміщуючого онтогенезу; *психологічний напрямок* - охоплює групу методів психологічного впливу (психогімнастика, арт-терапевтичні технології, казкотерапія, ігрова терапія, піскова терапія), спрямованих на: корекцію емоційно-вольової та поведінкової сфер; розвиток соціально-комунікативних навичок та вищих психічних функцій; *педагогічний напрямок* - передбачає організацію класичної моделі корекційно-розвиткового супроводу, спрямованого на розвиток вищих психічних функцій, формування загальнопедагогічних знань. [3, с. 5 – 6.]

Як вид арт-терапії Л.Лебєдєва пропонує образотворчу терапію для розвитку тонкої моторики рук і зорово-рухової координації дітей дошкільного віку з СДУГ. Цей вид терапії створює сприятливі умови для розвитку довільності і здатності до саморегуляції, підвищує впевненість у собі, розвиває моторику, полегшує процес комунікації дитини з СДУГ з однолітками, педагогом, іншими дорослими. Спільна участь у художній діяльності сприяє створенню відносин взаємного прийняття, емпатії [4 с. 24].

Щодо корекції порушень поведінки у дітей дошкільного віку з синдромом дефіциту уваги І. Сухіна робить найбільший акцент на роботу із сім'єю дитини, де зауважує, що родина – найперше психотерапевтичне середовище, яке також може мати позитивний корекційний вплив для дитини. Виділимо основні рекомендації, які дослідниця дають батькам в якості психологічної просвіти щодо побудови стосунків з дитиною та облаштування її побуту: беззаперечне прийняття дитини та особливостей її розвитку як таких, до яких необхідно прилаштуватися і прийняти як «норму» для них (просто любити дитину такою, як вона є); будувати стосунки з дитиною на фундаменті злагоди та взаєморозуміння; навчити дитину керувати собою (своєю поведінкою), дотримуватися встановленого графіку, режиму (всією родиною); оберігати від перевтоми; спонукати дитину за успіхів та хвалити за них; уникати крайнощів у вихованні; надати перевагу в раціоні дитини здоровому правильному харчуванню; створити для дитини умови для її активності, але і поряд з цим привчати до спокійних ігор; навчити дитину розслаблятися; самим батькам працювати над собою у сфері свого емоційного стану, дисципліни, пунктуальності, підтримувати позитивний мікроклімат у родині тощо (часто СДУ виступає як реакція на

стрес, який створюють батьки своєю поведінкою); підтримувати позитивний фізичний контакт[5 с. 30-32].

Робота з батьками щодо корекції СДУГ їх дитини займає особливе місце. Така робота має бути комплексна та включає педагогічну допомогу, психотерапевтичну роботу з сім'єю, навчання батьків принципам та навичкам виховання дитини із СДУГ. Іноді батьки через власну неосвіченість та некомпетентність не хочуть визнавати, що їх дитина має певні особливості розвитку і потребує додаткової корекційної роботи. Часто такі батьки звинувачують вихователя (педагога, психолога) у тому, що це не дитина особлива, а педагог не може дати їй раду, тобто некомпетентний саме він. В даному випадку дуже важлива психологічна просвіта і розуміння батьками, що СДУГ – це особливість розвитку дитини, яку потрібно прийняти і працювати з нею, а не впадати у відчай. І тут на допомогу може прийти компетентний психолог чи вихователь, який зможе правильно донести до батьків необхідність комплексної корекційної роботи не лише з дитиною, а й з родиною.

Що стосується суто педагогічного аспекту корекції поведінки дошкільників, що мають СДУГ, то перше, на що потрібно звертати увагу – тривалість заняття. Гіперактивна дитина може підтримувати працездатність не більше 10-15 хвилин. Це пояснюється тим, що розумова діяльність таких дітей характеризується «циклічністю». Час, протягом якого вони можуть продуктивно працювати, не перевищує 5-15 хвилин, після закінчення якого вони втрачають контроль над розумовою активністю. Протягом 3-7 хвилин мозок «відпочиває», накопичуючи енергію і сили для наступного робочого циклу. В моменти «відключення» дитина займається сторонніми справами, на слова дорослого не реагує. Так з'являються прогалини в знаннях. Потім розумова активність відновлюється, і дитина знову може продуктивно працювати якийсь час, після чого мозок знову «відключається» і довільне керування інтелектуальною діяльністю виявляється неможливим. З огляду на цю особливість педагог має будувати свою навчальну діяльність так, щоб гіперактивна дитина була зайнята циклічно на короткі період часу.

Друге, що важливо для дитини – це підвищене відволікання. Групова робота для гіперактивної дитини супроводжується значними труднощами. Всі самостійні роботи їй треба виконувати наодинці з педагогом. Якщо дорослий визначатиме напрямки діяльності такої дитини, вона прекрасно впорається із завданням.

Третя проблема, що постає перед дітьми – невміння будувати відносини з однолітками. Успішність пізнавальної діяльності дитини залежить від здатності будувати безконфліктні відносини з однолітками, контролювати свою поведінку. Тому педагог має залучати дитину до позитивного спілкування з однолітками, сприяти розвитку у дитини навичок соціальної взаємодії, а також допомогти досягти визнання оточуючими та сприяти підвищенню рівня задоволеності своїм життям (останнє реалізується шляхом комплексної роботи з батьками) .

Гіперактивних дітей необхідно привчати до режиму, до чіткого розпорядку дня. Небажано змінювати його навіть у виняткових ситуаціях. При організації предметно-просторового середовища центру перебування дитини необхідно пам'ятати про те, що гіперактивні діти внаслідок рухової расторможеності і відсутності довільної уваги характеризуються підвищеним травматизмом. Тому бажано наявність м'яких модулів, сухих басейнів і т.д. У груповій кімнаті має бути простір для активного відпочинку дітей.

Таким чином, до головних встановлених факторів ризику СДУГ дослідники відносять різні фактори: мінливість генів; передчасні пологи; вплив нікотину на дитину під

час перебування в животику мами; низька вага при народженні; низька маса тіла новонародженої дитини (менше ніж 1,5кг), травма голови, дефіцит заліза в організмі, а також пренатальний вплив алкоголю, тютюну, кокаїну. Менше 5% дітей із СДУГ мають ознаки неврологічних ушкоджень. СДУГ спостерігається у 6-19% дітей, найчастіше у хлопчиків.

Що стосується корекційної роботи з дітьми дошкільного віку, що мають СДУГ, то корекційні зусилля спрямовуються не лише на роботу з цим психічним процесом, а й на усунення недоліків і розвиток пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, фізичних, моторно-рухових якостей, мовлення, міжособистісних стосунків в цілому.

Дефіцит уваги, гіперактивність негативно позначаються на дитячо-батьківських взаєминах, навчальній діяльності, поведінковій сфері, а також на взаєминах із дорослими людьми й однолітками. Виявляється шкільна дезадаптація. Є певні труднощі у проведенні діагностики та побудові системи корекційно-розвиваючого навчання й виховання дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю, спричинені відсутністю єдиних поглядів на природу і прояви синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю серед фахівців різного профілю. Це призводить до суперечливих прогнозів розвитку, неоднозначних підходів щодо корекції та організації навчання дітей із СДУГ. Дослідження СДУГ у дітей має міждисциплінарний характер.

Список використаних джерел:

1. Л. Я. Прокопів. Методичні особливості психологічної допомоги гіперактивним дітям. // Наукові часописи УДУ ім. М.Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 36 (60). 2012. С. 375 – 379.
2. Т.Скрипник**.** Інклюзивна освіта дітей з розладом із дефіцитом уваги та гіперактивністю. //НЕЙРОNEWS. Психоневрологія та нейропсихіатрія. № 8 (119). 2020. С. 11 – 15.
3. Гаменко В. Е., Саєнко Т. А. Теоретичний аналіз проблематики організації корекційнорозвиткового супроводу дітей дошкільного віку з СДУГ.//Матеріали конференції: I Всеукраїнська науково-практична конференція «Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття», 25 листопада 2021 р., м. Запоріжжя, Запорізький національний університет. 139с., С. 5 – 6.
4. Лебєдєва Л. Корекція гіперактивності: поради арт-терапевта. // Психолог. 2005. №6. (лютий) С. 23–25.
5. Сухіна І. В. Гіперактивна дитина / І. В. Сухіна. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.

УДК 342.9:316.614

Стоматов Е.Г.
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ДИТИНИ

Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод людини передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції (ст.8). Органи ж державної влади не можуть втручатись у здійснення цього

права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1]. Це положення стосується і дітей. Так, в статті 16 Конвенції про права дитини передбачено, по-перше, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність, по-друге, дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання [2].

В Конституції України також передбачено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32).

Відповідно до ч.7 ст.7 Сімейного кодексу дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України.

Сторони Європейської конвенції з прав людини зобов'язані забезпечувати певні права особам, що перебувають під їх юрисдикцією. Водночас держави-члени наділені межами розсуду, тобто мають певний ступінь дискреції у визначенні заходів, що вони їх вживають на забезпечення визначених Конвенцією прав. Цими межами розсуду вони наділені щодо законів, які приймаються на забезпечення гарантованих Конвенцією прав, щодо тлумачення або застосування зазначених у Конвенції концепцій та термінів (зокрема такого як «необхідний у демократичному суспільстві»), а також щодо встановлення правильного балансу у тих справах, де виникає колізія прав [3, с. 10]. Визначаючи обсяг можливості розсуду, котрий надається державам при ухваленні рішень за будь-якою справою стосовно статті 8, слід брати до уваги низку чинників. Суд визнає, що державні органи мають широку можливість розсуду, зокрема, оцінюючи необхідність взяття дитини під опіку у надзвичайному порядку або формуючи й імплементуючи у конкретних випадках законодавство щодо розлучення або визначаючи правовий статус дитини.

Можливість розсуду є вужчою у питаннях стосовно прав на спілкування і інформацію. І ще вужчою вона є тоді, коли йдеться про тривале відокремлення дитини і батька. У таких випадках держави несуть зобов'язання вжити заходів для возз'єднання батьків і дітей [4, с.49].

Відповідно до практики ЕСПЛ гарантії статті 8 Конвенції стосовно «сімейного життя» поширюються серед іншого і на: право спілкування з родичами та близькими, зокрема: стосунки між батьком і дитиною, яка після розлучення проживає з матір'ю; стосунки між біологічними батьками та дітьми, які перебувають під опікою; відносини з дідом та бабою; відносини усиновлених дітей з усиновлювачами та з рідними батьками; стосунки між подружжям, між батьками і дітьми, що мають різне громадянство; встановлення батьківства; позбавлення батьківських прав; відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав; опіку і піклування; інші «сімейні зв'язки», які існують де-факто і характеризуються достатньою сталістю; рівність між дітьми; статус позашлюбних дітей [3, с. 65].

В Конвенції про права дитини 1989 року держави-учасниці поважають відповідальність, права і обов'язки батьків і у відповідних випадках членів розширеної сім'ї чи общини, як це передбачено місцевим звичаєм, опікунів чи інших осіб, що за законом відповідають за дитину, належним чином управляти і керувати дитиною щодо здійснення визнаних цією Конвенцією прав і робити це згідно зі здібностями дитини, що розвиваються (ст. 5).

Стаття 9 Конвенції регламентує ряд важливих аспектів, спрямованих на належну реалізацію дітьми права на приватне та сімейне життя та дотримання цього права з боку інших суб'єктів. Так, визнано, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини.

Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою. Держави-учасниці відповідно до своїх національних законів забезпечують зміну догляду за дитиною. 3. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, «кафала» за ісламським правом, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми. Під час розгляду варіантів зміни необхідно належним чином враховувати бажаність наступництва виховання дитини, її етнічне походження, релігійну і культурну належність і рідну мову (ст. 20 Конвенції).

Право на підтримання зв'язку із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин, має і позбавлена волі дитина (ст.37 Конвенції).

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/paran33#n33
3. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя / Автори: Н. Ахтирська, В. Філатов, Т. Фулей, Х. Хембах. К.: Істина, 2011. 200 с.
4. Довідник із застосування статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції. Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2018 рік. 118 с.

УДК 343.21

Стрельцов Є.Л.
доктор юридичних наук, доктор теології, професор,
чл.-кор. Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач лабораторії «Інновації у сфері кримінальної
юстиції Національного університету «ОЮА»

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІЮ (ФУНКЦІЇ) КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Соціальне призначення права полягає, за думкою академіка В.Я. Тація, в упорядкуванні, унормуванні всіх сфер суспільного життя, у створенні таких умов, відповідно до яких усе суспільство і кожний його член могли б нормально існувати й розвиватися [1, с. 4]. Все це характерно і для кримінального права[2], з врахуванням його особливостей, які в цілому мають апробований характер. Але, в зв'язку з тим, що сучасний розвиток суспільних відносин має навіть не стільки зрозумілу «швидкість», скільки «гіпердинаміку», причому, за значущістю і за швидкістю таких процесів традиційні положення кримінального права періодично піддаються певним «ревізіям». Не аналізуючи детально різноманіття наукових думок з цього приводу (це предмет не однієї спеціальної публікації), в той же час потрібно відмітити, що при цьому достатньо часто кримінальному праву надаються «надможливості», ставляться «надзавдання», не враховуючи реальні, достатньо «могутні», але не «всепереможні» можливості цієї галузі права [2]. Такі ж «ідеалізовані» можливості надаються і кримінальному законодавству [3]. Аби раціональніше проаналізувати можливості кримінального права, звернемо основну увагу у цій публікації на його функцію (функції). Саме через функцію (функції) можливо визначити, яку роль право відіграє в суспільстві; як держава використовує законодавство, що є в його «інструментарії»; з якою метою і для чого це робиться тощо. Адже пізнання права в загальному або галузевому розумінні повинно протікати з урахуванням соціально-правової дійсності, тобто правові приписи повинні (бажано) співмірно відображати стан саме сучасних суспільних відносин, які потребують свого унормування. Багато в чому, це, підкреслю, можливо зробити, аналізуючи функції права [4].

Кримінальне право України має своїм завданням, як це офіційно визначено, правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням (ч.1 ст.1 КК). Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (ч.2 ст.1 КК). Отже, кримінальне право унормовує та регламентує суспільні відносини між державою та особою шляхом заборони вчинення конкретного діяння (групи діянь) під страхом покарання у разі порушення особою встановленої заборони. Таке унормування надає учасникам відповідних правовідносин відповідні права та обов'язки. Для держави це: право застосовувати, у разі вчинення особою забороненого діяння, відповідні примусові заходи,

[2] У цій публікації, якщо це не буде спеціально обумовлено, поняття «кримінального права» та «законодавство про кримінальну відповідальність» у виразі «кримінальне законодавство», будуть розглядатися як синоніми.

при наявності необхідної легітимності такому застосуванню. З іншого боку, кримінально-правові приписи встановлюють і певну «межу» застосування таких заходів, тобто їх можливо застосовувати тільки за те, що чітко заборонено кримінальним правом до вчинення відповідних діянь; при їх застосуванні повинно бути максимально точно встановлено співвідношення між характеристиками діяння та ознаками кримінально-правової норми; кримінально-правові заходи, в першу чергу, покарання, не повинні завдавати фізичних страждань або принижувати людську гідність тощо.

Для особи обов'язок нести відповідальність починається тільки тоді, коли вона вчиняє заборонені діяння. Водночас, її неможливо притягнути до відповідальності за діяння, які не були визнані кримінальним правопорушенням під час їх вчинення. Її не можна двічі (і більше) притягнути до відповідальності за одне й те саме діяння. Особа має право на: точну правову оцінку (кваліфікацію) її діянь; призначення адекватного покарання (співмірного з діянням); розглядання будь якого сумніву на її користь тощо. Є й інші такі положення, які усім добре відомі, і тому не буду їх перелічувати. Але основне питання, яке при цьому виникає, пов'язано, якщо максимально спростити його редакцію: навіщо, для чого це робиться; яку ціль переслідує при цьому держава, застосовуючи можливості кримінального права відносно особи, яка своїми діяннями порушила встановлену заборону? Тобто ми по суті намагаємось точніше виявити функцію (функції) кримінального права.

Традиційно виділяють охоронну, регулятивну та профілактичну функції кримінального права [5, с. 8-9]. Достатньо часто до вказаних додають або виділяють з вказаних: заохочувальну, виховну, відновлювальну та інші функції [6]. Але, по-перше, умовно кажучи, в таких випадках функцій, з моєї точки зору, так би мовити, забагато, що приводе до того, що вони мають певне «розпорошення» і не дозволяють виділити основну (основні) функцію, що може бути у разі їх більш стислої кількості, і, по-друге, функції, від самого початку, не можуть бути так би мовити «рівноцінними» у виконанні тих завдань, які надаються функції (функціям). Тобто, на первісному етапі аналізу можна (потрібно) провести необхідну диференціацію серед них та визнати основну (основні) та неосновні, або вторинні, або додаткові.

Що повинно знаходитись в основі такої диференціації? В першу чергу, на мою думку, це «прагматичне» встановлення того основного, головного завдання, яке стоїть перед кримінальним правом, тобто виявлення основної цілі, з якою держава застосовує кримінальне право; чого, так би мовити, вона хоче добитися з використанням цього, самого жорсткого виду правової відповідальності? Безумовно, це дуже складне питання, бо воно не існує само по собі. Тут є коло взаємопов'язаних проблем, причому кримінальне право посідає у цьому «переліку» зовсім не «перше місце». Починається все це з головного питання: чому взагалі вчиняються кримінально протиправні посягання, і яких детермінант при цьому «більше»: «особистих», які пов'язані з характеристикою особи, чи тут домінують загально-соціальні причини, які «підштовхують» особу на вчинення таких діянь? Яку роль у вчиненні таких діянь відіграють загально-особисті характеристики осіб, які вчиняють такі діяння? Що, з урахуванням цього, «вибирає» держава для свого реагування на такі події: соціально-економічні та інші заходи та засоби, які спрямовані на усунення (зменшення) детермінант таких діянь, чи «просто» встановлює заборону за їх вчинення з загрозою застосування покарання у разі порушення таких заборон, тобто «перекладаючи» основну відповідальність на особу? На якому рівні, в якому напрямку, з врахуванням чого держава «вибирає» певне поєднання попереджального та карального впливу? Тобто це принципове

питання: визнати, що такі події в основному викликані тими обставинами, які «належать» безпосередньо державі, і вона повинна їх вирішувати «самостійно», чи «простіше», у всякому разі «зовнішньо», перекласти це на громадян, проголошуючи каральні засоби за вчинення відповідних діянь. Як відомо, у світовій практиці існує багато різних варіантів вирішення цієї проблеми. Але це не тільки доктринальна проблема, вона має (може мати) і безпосередній вплив на зміст законодавства. Таким чином, тільки після проходження такого «попереднього» етапу можна ставити предметні питання до кримінального права.

Причому, такі питання мають і загальний, і видовий характер, бо, наприклад, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я, проти статевої свободи, проти власності, проти екології, корупційні прояви та ін. мають як загальну ознаку, в першу чергу, враховуючи їх значну суспільну небезпеку, так і за багатьма ознаками суттєві відмінності, які характеризують «своєрідність» діянь та особу, яка їх вчиняє. Саме з врахування цього можливо хоча б приблизно спробувати встановити, чого держава чекає від кримінального права на загальному та видовому рівнях, яку ціль вона переслідує, яке завдання вона повинна вирішити за його «допомогою», або в чому ж все ж полягає основна функція кримінального права. В зв'язку з цим академік М.І. Бажанов вважав, що, по-перше, встановлення цього, це по суті визначення основних функцій, які виконує кримінальне право. Виходячи з цього, по-друге, вважав він, основною функцією кримінально права виступає охоронна функція, «оскільки ця галузь права охороняє властивими їй методами ті суспільні відносини, які регулюються іншими галузями права (наприклад, цивільне право регулює відносини власності, а кримінальне – охороняє ці суспільні відносини від злочинних посягань на них» [7, с. 6]. Академік В.В. Сташис вважав з цього приводу, що покарання, як один з основних засобів реалізації охоронної функції кримінального права, реалізується у двох напрямках. По-перше: закріплення покарання у санкції кримінально-правової норми представляє собою «загрозу» його застосування, тобто має попереджальний вигляд. А по-друге, шляхом безпосереднього застосування, тобто за рахунок примусового впливу на осіб, які вчинили кримінально-протиправне посягання [8, с. 40-44]. Є й більш компромісні позиції у встановленні функції (функцій) кримінального права, згідно з якою «охоронна функція кримінального права здійснюється через регулювання кримінально-правових відносин і за допомогою загальної та спеціальної превенції (попередження кримінально-протиправних посягань)» [9]. Тобто тут і регулятивні і попереджальні можливості кримінального права виступають «тільки» необхідними складовими реалізації саме його охоронної функції.

На мою думку, такий підхід повинен існувати стосовно кожної галузі права, тобто кожна галузь права має (у всякому разі повинно мати) по суті «свою», «особисту» основну функцію, яка принципо визнається (має бути визнаною) її предметом та тим головним завданням, яку за її допомогою держава повинна (планує) виконати. Але, тут є певні складнощі. Наприклад, для цивільного права, яке можна образно визнати «протилежним» кримінальному праві, функціями визначають «головні напрями його впливу на цивільні відносини з метою впорядкування останніх». При цьому, до основних функцій цивільного права цивілісти «традиційно відносять регулятивну, охоронну. Іноді цей перелік виглядає дещо більш широко, але у тому же напрямку: схожості з кримінальним правом, в зв'язку з цим виділяють *регулятивну, охоронну та превентивну функції* (виділено мною - Є.С.) [10]. Така позиція є достатньо традиційною у цивільному праві [11]. Є і не зовсім традиційні підходи до визначення функцій у цивільному права, коли, наприклад, «першою» визнається інформаційно-орієнтаційна функція, потім - виховна (запобіжно-виховна, превентивна)

функція, а вже потім - регулятивна функція, а останньою визначається захисна (не охоронна) функція [12].

Звернення і до більш «близької» до кримінального права галузі права – адміністративного права – показує, що найбільш розповсюдженою є думка, згідно з якою адміністративне право та адміністративне законодавство виконують дві основні функції: регулятивну та охорону [13]. Таким чином, і тут виникає питання: так що ж є функціями адміністративного права? Чи є головною для цього права регулююча функція, тому що вона йде на першому місці у переліку функцій цієї галузі права? Таким чином, аналізуючи проблеми функцій права, бачимо, що певні проблеми з визначенням цілей, засобів і результату як зрозумілих категорій галузевого права, існують і на галузевому, і на більш загальному рівні, коли «схожі» та «несхожі» галузі права наділяються по суті єдиними функціями, причому і в змістовному сенсі, і в ієрархічному визначенні.

Повернення до визначення функції (функцій) кримінального права потребує, в першу чергу, проведення необхідної «часово-змістовної» диференціації, яка існує у кримінальному праві. Так, реагуючи на відповідне кримінально-протиправне посягання, кримінальне право, так би мовити, звертається «в минуле». Але таке звернення у кримінальному праві робиться «для майбутнього», тобто для досягнення того результату, який потрібен в державі, в плануванні її впливу на такі діяння. Але і тут є свої загальні питання. Так, якщо ми спробуємо «розібрати» охоронну функцію кримінального права, вважаючи її основною, то за рахунок «якого» кримінального права планується це зробити, що повинно так би мовити домінувати: права людини та/або авторитет закону?!

Головне, на мою думку, повинно починатися з тих загальних положень, які є в українському праворозумінні стосовно того, яка теорія визначення права, що має своє «відображення» і в кримінально-правових положеннях, домінує: теорія природного права, позитивна теорія права, історична школа права, психологічна теорія права, соціологічна теорія права або ін. Багато в чому, у зв'язку з цим повинно (буде) впливати на те двоєдине завдання («минуле» і «майбутнє»), яке повинне ставитися перед кримінальним правом: відплата, відновлення порушених прав, виправлення засудженого, його ресоціалізація, спеціальна превенція, загальна превенція тощо. Далі, за рахунок яких видів покарань, з урахуванням видових характеристик кримінально-протиправних посягань це потрібно (можливо) зробити: штраф, поразка у правах, примусова праця, позбавлення волі, тілесні покарання (існує в деяких країнах), примусове переміщення, смертна кара (існує в деяких країнах). До цього потрібно додати, що останнім часом у нас все активніше обговорюються альтернативні види впливу на таку особу, вже є і законодавчі рішення з цього приводу.

До цього потрібно додати, що реалізація навіть самих якісних положень кримінального права безпосередньо здійснюється через систему кримінального правосуддя. А що є більш характерним для цієї системи: каральний чи відновлювальний напрямок, чи вони поєднуються? Для яких категорій судових справ та/або осіб більш характерна відповідна система? У будь якому разі питань багато… При цьому потрібно розуміти, що кримінальне право, кримінальний процес, взагалі кримінальна юстиція посідають важливе місце у відновленні України, що науковцям потрібно постійно враховувати.

Список використаних джерел:

1.Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12 – 13 жовт. 2016 р. / редкл.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2016. 564 с.

2. Стрельцов Є.Л. Кримінальне право – це лише «охоронець» і ніяк не «рятівник», або Знову про вияв та вплив цього права. *ЮВУ*, № 34-36, 1-18 вересня 2023 р., с. 30-34; № 37-38, 19-30 вересня 2023 р., с. 30-34.
3. Стрельцов Є.Л. Що проголошують кримінальні кодекси: свої цілі, свої завдання або взагалі «нічого»? (Деякі авторські висновки). *ЮВУ,* № 4, 22 січня – 4 лютого 2021, с. 10-14.
4. Сутність, права, функції, принципи та значення права https://osvita.ua/vnz/reports/law/9583/.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [А.А. Васильєв, Є.О. Гладкова, О.О. Житний та ін.]; за заг. ред. проф. О.М. Литвинова; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
6. Завдання та функції кримінального права. https://studfile.net/preview/1862584/page:2/
7. Бажанов М. І. Кримінально право України. Загальна частина. Навчальний посібник. Дніпропетровськ, 1992. 168 с.
8. Сташис В.В. Роль і значення покарання в системі запобігання злочинності. *10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн*: матеріали міжнар. наук.-практ. Конф., 13 – 14 жовт. 2011 р, / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2011. 456 с.
9. Функції кримінального права як галузі права https://studies.in.ua/krimnalne-pravo-zagalna-chastina/4548-funkcyi-krimnalnogo-prava-yak-galuz-prava.html).
10. Засади, функції та структура цивільного законодавства. https:// osvita. ua/vnz/reports/law/9485/#:~:text=Функції%20цивільного%20права%20-9620це%20головні. https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content
11. Див., наприклад, Цивільне право: функції та принципи (https:// osvita. ua/vnz/ reports/law/9919/.
12. Функції цивільного права. https://pidru4niki.com/ 1957041146129/ pravo/f unktsiyi_ tsivilnogo_prava
13. Миколенко О.І. Функції адміністративного права. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 38-42.

УДК 343. 9 (043.2)

Топчій В.В.
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
https://orcid.org/0000-0002-1726-9028
м. Ірпінь
Топчій О.В.
доктор юридичних наук, доцент, заслужений діяч науки і техніки України
доцент, професор кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м.Харків, Україна

ПРО ДЕЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПОВЯЗАНИХ ІЗ ЗАХИСТОМ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З метою визначення прикладних проблем з означеної тематики у 2023 році науково-педагогічними працівниками навчально-наукового інституту права Державного податкового університету на території України було організовано проведення анонімного опитування учнів

9-11 класів загальноосвітніх шкіл та студентів 1-х курсів вищих навчальних закладів (ВНЗ), з використанням при цьому як основ методології наукових досліджень, так і базових засад системного аналізу злочинності [1].

До проведення даного опитування на добровільних засадах було залучено 1 тис. 827 зазначених вище категорій респондентів (тих, хто дав відповіді на питання), а саме: а) 913 учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл (50% від загальної кількості респондентів); б) 914 студентів ВНЗ (50%).

Такий вибір об'єктів анонімного опитування був зумовлений тим, що у першої категорії респондентів у ході навчання завершувався освітній процес та відбувається у такому віці (15-17 років) формування особистісної життєвої позиції та критеріїв пізнання об'єктивної дійсності в умовах існуючих глобальних ризиків, включаючи інформацію, яка оприлюднюється на TV та Інтернеті [2].

Натомість особливістю ІІ категорії опитаних осіб (17-18 років) було те, що ці респонденти мали на час дослідження початкові знання щодо сутності, призначення, мети і завдань будь-якого наукового пошуку, зокрема й того, що стосується змісту їх потреб та існуючих у зв'язку з цим проблем у ході їх задоволення, враховуючи соціально-правову природу і навчальний процес ВНЗ, а також заходи безпеки, що стосуються телебачення (TV) та Інтернету [3].

Опитування респондентів здійснено у 12-ти регіонах України, у яких не велись активні воєнні дії України з росією, а також була можливість проведення занять безпосередньо у навчальних аудиторіях загальноосвітніх шкіл та ВНЗ, а саме – у містах: Київ, Вінниця, Дніпро, Запоріжжя, Кропивницький, Львів, Луцьк, Одеса, Рівне, Харків, Хмельницький, Черкаси.

Вибір зазначених об'єктів дослідження був обумовлений ще й тим, що вказані міста за своїм адміністративно-територіальним статусом відносились до обласних центрів, у яких зосереджена найбільш розвинута мережа загальноосвітніх шкіл і ВНЗ, що важливо також і з огляду методології проведення розробок. При цьому, як видається, з точки зору технології наукових розробок важливим при здійсненні вказаного анонімного опитування моментом став той факт, що у кожному населеному пункті була вказана однакова кількість респондентів – 152 особи (за винятком, м. Києва – 155 осіб) (8,3% у структурі всіх залучених до дослідження респондентів), що забезпечило таким чином об'єктивність та репрезентативність (здатність за принциповими параметрами відтворювати об'єкт дослідження) отриманих результатів даного виду наукового пошуку.

Анонімне опитування зазначених вище респондентів було проведено за розробленою авторами даного дослідження анкетою з урахуванням визначених у попередніх працях проблем [4] та за погодженням з керівництвом загальноосвітніх шкіл і ВНЗ роздано відповідним категоріям учнів і студентів.

За своєю структурою анкета складалась з 24 питань, що безпосередньо стосувались проблем забезпечення кібербезпеки дітей, які не досягли 12-річного віку. При цьому на кожне із них було запропоновано три варіанти відповідей («так», «частково», «ні»), один з яких і мав бути використаний особою, яка приймала участь в опитуванні, при визначені своєї позиції щодо сформульованого питання, що було роз'яснено всім респондентам при проведенні даного анкетування.

Із 2 тис. розроблених та спрямованих у загальноосвітні школи та ВНЗ анкет на реєстраційну адресу прибуло 1827, на підставі яких й були сформульовані вихідні засади даного дослідження (кількість респондентів, їх типологія, вид регіону тощо).

У ході вивчення окремо взятих анкет та узагальнення всього їх масиву отримано наступні результати, які мають як теоретичне, так і практичне значення для подальших наукових пошуків з означеного предмета дослідження, а саме:

1. Більшість опитаних респондентів («так» повідомили 709 з 1827 осіб, які приймали участь в анкетуванні (39% у структурі всіх респондентів), а ще 609 осіб (33%)) вважають, що TV та Інтернет негативно впливають на формування протиправної (девіантної) поведінки дітей, які не досягли 8-12 річного віку. При цьому звертає на себе увагу й той факт, що 28% (509 респондентів) осіб вважають, що такої проблеми на практиці не існує, тобто варто констатувати про складність, неоднозначність та, одночасно, актуальність у сьогоденні тих питань, які пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки та прав дітей на отримання відомостей з системи TV та Інтернету, які закріплені у Конвенції ООН про права дитини.

2. Більшість респондентів переконані, що на сьогодні недостатньо наукової інформації з приводу негативного впливу TV та Інтернету на розвиток дитини (936 із 1827 опитаних осіб або 51% у структурі всіх респондентів); а ще (655 осіб) 36% вважають, що така інформація є «частковою». Вказане виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових пошуків з означеної тематики дослідження, а також актуалізує її теоретичну та практичну необхідність у сьогоденні.

3. Майже половина опитаних осіб (899 із 1827 респондентів або 49% у їх загальній структурі) вірять, що до вирішення досліджуваної проблематики слід більш активно залучати можливості наукових установ (навчальних закладів), а ще 35% – переконані, що варто це здійснювати частково. Зазначений результат опитування у певній мірі доводить необхідність постановки на доктринальному рівні питання щодо розгляду його в якості окремого предмета дисертаційного дослідження та співпадає з результатами спеціальних наукових розробок [5].

4. Тільки 11% (203 із 1827 опитаних осіб) респондентів думають, що при удосконаленні національного законодавства слід використовувати позитивний зарубіжний досвід, що стосується запобіжної діяльності щодо негативного впливу TV та Інтернету на свідомість дітей. Цей факт, з одного боку, свідчить про складність поглядів дітей на шляхи вирішення означеної проблематики, а з іншого боку, доводить необхідність активізації діяльності, спрямованої на зменшення вказаної категорії респондентів шляхом підвищення ефективності індивідуально-профілактичної роботи у даному напрямі.

5. Тривожним та, одночасно, практично значущим є і той факт, що лише 4% (98 із 1827 осіб) респондентів, які брали участь в анонімному опитуванні, задоволені вітчизняною практикою запобігання негативному впливу TV та Інтернету на дітей, а ще 26% – з цього приводу повідомили, що така практика є «частковою». З огляду на це, варто констатувати, що у наявності досить актуальна та практично значуща проблематика, яка має стати у сьогоденні окремим предметом наукових розробок, особливо у контексті теперішньої соціально-правової та кримінологічної характеристики злочинності серед дітей.

6. Менше 50% респондентів (відповіли «так» – 18% (332 з 1827 опитаних осіб) та «частково» – 27% (496 осіб)) позитивно оцінили діяльність Комітету з питань радіо і телебачення України у контексті здійснення ним державного контролю за теле- і Інтернет продукцією, що стосується її впливу на свідомість дітей. Натомість 70% (1225 опитаних осіб) з них переконані, що зазначений Комітет з цього питання працює незадовільно, що можна визначити як один із напрямів удосконалення запобіжної діяльності з означеної тематики дослідження, враховуючи, зокрема, сучасні тенденції розвитку злочинності дітей в Україні.

7. Тільки 25% опитаних осіб (537 із 1827 респондентів) заперечують здійснення контролю держави за діяльністю власників TV та Інтернету з питань запобігання їх негативного впливу на свідомість дітей.

Таким чином, узагальнені результати проведеного наукового анонімного опитування відповідних респондентів дозволяють стверджувати, що на сьогодні в Україні існує складна та комплексна теоретико-прикладна проблема, що стосується запобігання негативному впливу TV та Інтернету на свідомість дітей віком 8-12 років та формування у них у зв'язку з цим протиправної (девіантної) поведінки, яка актуалізує та, одночасно, обумовлює необхідність активації наукових досліджень у даному напрямі з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та відповідних норм Конвенції ООН з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні : монографія. Харків : Юрайт, 2016. 116 с.
2. Діти та ризики в Інтернеті : глобальна статистика. URL:https://surfshark.com./researeh/cyber-sucurity-for-kids/statistscs.
3. Про безпеку в Інтернеті. URL:https://www.gov.uk./guidance/a-guide-to-the -online-safeti-bill.
4. Топчій О. В. Види інформаційної безпеки неповнолітніх : новий погляд на усталені підходи. URL:https://www.jurnalul-jurdic.in.ua.
5. Ofcom (2022). Діти та батьки : звіт про використання та ставлення до ЗМІ за 2022 рік. URL:https://www.ofcom.org.uk.

УДК 343.9

Топчій В.В.
д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України
професор кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Аналізуючи події, які відбуваються у нашому суспільстві, акцентується увага на стрімкому розвитоку цифровізації. Саме цифровізація стає джерелом не лише нових можливостей, але й серйозних загроз і проблем для всіх верств населення, особливо для підростаючого покоління. Так, у доповіді, наданій ОЕСР для головування Німеччини в «Групі двадцяти», наголошується: «... цифрові технології можуть мати деструктивний характер, що в майбутньому негативно позначиться на продуктивності, зайнятості, добробуті і стабільності» [1].

Це лише одне із багатьох застережень висловлених на міжнародному рівні, що цифровізоване суспільство вже породжує певні ризики та соціальні детермінанти праці і посилює диспропорції в рівні їх доступності та використання, що призводить до формування

нового цифрового розриву і зростання і без того високого рівня злочинності. Проте в умовах, коли половина світового багатства зосереджена в руках 1% населення [2], нерівність досягла величезних значень. Вона сприяє посиленню популістських і антиглобалістських настроїв у багатьох країнах. «Можна навіть поставити питання, чи виправдані пафосні промови бізнесу з приводу цифровізації» [3]. ООН також визнає цифровізацію як одну з чотирьох головних небезпек, що загрожують людству. Незважаючи на величезні переваги, нові технології використовуються для вчинення злочинів, розпалювання ненависті, фальсифікації інформації, утисків і експлуатації людей і втручання у приватне життя [4].

То, що ж таке цифровізація? Цифровізація (з англ. digitalization) – це «впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (он-лайн). До цифрових технологій відносять: Інтернет речей, роботизацію та кіберсистемиштучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн» тощо [5].

Варто відмітити, що однією з причин збільшення коефіцієнту злочинності серед неповнолітніх можна виокремити стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, який одночасно формує цифровізацію суспільства, для якого притаманні нові можливості: «віртуальність» – як те, що відбувається поза реальним світом; «глобальність» – як існування єдиних, універсальних для всієї системи суспільних відносин, у різних сферах взаємодії; «фрагментарність» – певна властивість, що характеризується лише частковим сприйняттям події окремого спрямування.

Тож, можна погодитись з думкою, що злочинність у цифровому середовищі буде і надалі мати зростання. Це зумовлюється постійним стрімким розвитком цифровізації як джерела не лише нових можливостей, але й серйозних загроз та небезпек, у тому числі для неповнолітніх. До того ж, з розвитком та еволюцією цифровізації, на нашу думку, буде видозмінюватися, набувати нових якостей і злочинність. Це у свою чергу вже на сьогодні потребує розробки та впровадження сучасних заходів запобігання злочинності у цифровому суспільстві, що у свою чергу вимагає формування сучасного високоефективного кадрового потенціалу.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо що цифровізація та цифрове суспільство в цілому можна віднести до сучасних детермінант злочинності у тому числі і злочинності неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Key Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared for a Joint G20 German Presidency. – OECD, 12 January 2017, https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf.

2. Global wealth report 2019. Credit Suisse, https://worldwealthreport. com/ resources/ world-wealth-report-2019.

3. Пикетти Т. Капитал в XX веке. Marginem Press, 2015.

4. Forum Digital: бизнес в Украине готов к цифровому прорыву. – Delo.ua, 7 февраля 2019г., https://delo.ua/ business/forum-digital-biznes-v-ukraine-gotov-k-cifrovom-349977.

5. Україна 2030 Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html# :~:text=E

УДК 343.9

Хом'яченко С. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ СІМ'Ї У ЗАПОБІГАННІ КІБЕРГРУМІНГУ

Цифрове середовище надає дітям безліч можливостей для навчання, розвитку, спілкування та вираження себе. Однак, водночас із перевагами, інтернет-простір несе й ризики для прав дитини, такі як порушення конфіденційності, цифрове насильство, зловживання даними та інформаційна маніпуляція. Тому необхідно створити умови для ефективного регулювання прав дитини у цифровому середовищі, які б враховували специфіку її статусу та потреби.

Інтернет-середовище активізує питання конфіденційності, захисту персональних даних та інші ризики, у яких дитина може бути як споживач або учасник поширення будь-якої доступної інформації, так й ініціатор порушень прав інших осіб шляхом поширення цифрового контенту [1, С.91]

Законодавче регулювання прав дитини у цифровому середовищі має ґрунтуватися на загальних принципах Конвенції ООН про права дитини, таких як недискримінація, захист інтересів дитини, повага до її поглядів та участь у прийнятті рішень. Крім того, потрібно враховувати спеціальні стандарти та рекомендації, розроблені міжнародними органами та організаціями з питань прав дитини у цифровому просторі. Так, Закон України «Про охорону дитинства» є основним джерелом інформаційних прав дитини в українському правовому полі. Він встановлює основні принципи та гарантує доступ дитини до інформації, що сприяє її розвитку, захисту, освіті та здоров'ю. Закон також регулює обмеження та заборони на поширення інформації, що може завдати шкоди дитині або порушити її права та інтереси.

З ініціативи ООН у 2003 році у Швейцарії відбувся Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства, який був підтверджений на наступному засіданні у Тунісі у 2005 році. На цьому Саміті країни-учасниці взяли на себе зобов'язання гарантувати дотримання прав дітей, а також їх захист та благополуччя під час розробки і застосування інформаційних та комунікаційних технологій, надання пов'язаних із ними послуг. (п. 11 Женевської декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті») [2].

Враховуючи швидкі зміни в галузі інформаційно-комунікаційних технологій (надалі – ІКТ) та необхідність захисту дитини від негативних наслідків таких змін, Міжнародний союз електрозв'язку у листопаді 2008 року ініціював масштабний міжнародний проєкт «Захист дитини в цифровому середовищі». Подана ініціатива має на меті залучення партнерів з усіх секторів світової спільноти до загальної роботи над гарантуванням безпеки та створенням умов, за яких діти цілого світу зможуть послуговуватися перевагами технологій, уникаючи небезпек та загроз. За умов швидкого прогресу технологічних інновацій та поширення можливостей доступу до мережі «Інтернет» та цифрових комунікаційних платформ, які ми спостерігаємо останнім часом, зростає ймовірність вчинення в інтернеті протиправних дій, які мають на меті завдати шкоди дитячому благополуччю.

Задля виконання зобов'язань, передбачених Ланцаротською Конвенцією про захист дітей від сексуального насильства, яку наша держава ратифікувала у 2012 році, до Кримінального кодексу України було включено статтю 156-1 «Домагання дитини для сексуальних цілей». Згідно із цією статтею, особа, яка вчиняє домагання до дитини з метою залучення її до сексуальних відносин або інших сексуальних дій («грумінг»), або якщо йдеться про спілкування в інтернет-просторі – «кібергрумінг», несе кримінальну відповідальність. Ця норма набрала чинності 17 березня 2021 року і поширюється на всі випадки домагань до дитини, незалежно від того, чи були вони здійснені особисто, у мережі «Інтернет» або за допомогою інших засобів комунікації.

Кібергрумінг (*онлайн-грумінг)* – це злочин, що полягає у встановленні особистих близьких стосунків з потенційними жертвами, як правило, підлітками, з метою сексуальної експлуатації або насильства на онлайн-платформах соціальних мереж. За даними Інтерполу, онлайн середовище є особливо придатним місцем для кібергрумерів. Останні, задля того, щоб полювати на неповнолітніх в інтернет-просторі, легко отримують доступ до інформації, яку вони можуть використовувати для маніпулювання та встановлення контакту зі своїми жертвами, зберігаючи при цьому відносну анонімність.

Грумери, щоб приховати свої девіантні наміри та уникнути викриття, вдаються до вправних махінацій щодо жертв грумінгу, їх сімей та кола спілкування. Здебільшого грумери дотримуються певних стратегій, таких як вибір вразливої жертви, отримання доступу до неї, розвиток довірчих відносин і зниження чутливості жертви до сексуального підтексту [3]. Зазвичай завоювання довіри підлітків в обмін на позитивну увагу, фальшиву дружбу або вдаване співчуття під час обговорення проблем може бути більш доречною стратегією, коли йдеться про цей соціально-психологічно вразливий тип жертв.

Варте уваги й те, що під час спілкування та взаємодії у цифровому середовищі підлітки відрізняються за ступенем готовності ділитися приватною інформацією (наприклад, використовувати справжнє ім'я, публікувати інтимні фото), що називається розкриттям приватної інформації в мережі «Інтернет». Підлітки, які схильні ділитися особистою інформацією, можуть більше піддаватися ризику ставати жертвами кібергрумінгу, ніж ті, хто має деякі застереження щодо надання приватної інформації, позаяк така інформація ймовірно допомагає грумерові у встановленні контакту та маніпулюванні жертвою.

Водночас можна припустити, що не всі жертви кібергрумінгу є соціально та психологічно вразливими. Окрім соціально-психологічно вразливого типу жертв, можуть існувати й інші типи, які добре інтегровані серед однолітків і впевнені в собі, але шукають сенсацій в інтернеті, а тому й контактують із кібергрумером.

Важливе місце у захисті дітей від негативного впливу інтернет-середовища посідає сім'я. Батьки мають бути уважними до того, як їхні нащадки послуговуються мережею, з ким вони взаємодіють, які сайти відвідують, як часто перебувають у цифровому середовищі. Батьки також мають навчати своїх дітей критично ставитися до повідомлень, отриманих з інформаційного простору, від незнайомих осіб, не розголошувати особисті дані, не завантажувати підозрілі файли та не переглядати шкідливий контент. Старші члени родини також мають створювати безпечне і позитивне інтернет-середовище для своїх дітей, встановлюючи паролі, фільтри, обмеження та правила користування мережею. Водночас дії батьків можуть слугувати фактором ризику для їхніх неповнолітніх дітей щодо кібергрумінгу. Негативні стратегії сімейного виховання, які тяжіють до авторитарності, ворожості, рясніють неадекватним виховним впливом, позначаються на розвитку віктимної

особистості неповнолітніх. Обмежувальне посередництво батьків під час використання їхніми дітьми мережі «Інтернет» заохочує неповнолітніх до поширення інформації про себе у цифровому середовищі і, як наслідок, підвищує ймовірність їх залучення до процесу кібергрумінгу.

Ще одним фактором ризику є шерентінг – активний опис батьками життя своїх дітей та розміщення їхніх фотографій і відеозаписів, що надає кібергрумерам інформацію про потенційних жертв і полегшує доступ до них.

Боротьба з експлуатацією дітей в інтернеті, безумовно, є багатовимірним викликом, який потребує ефективної координації та співпраці широкого кола державних та громадських організацій. З одного боку, необхідно захистити дитину від шкідливого впливу інформаційного простору, гарантуючи її право на приватність, захист особистих даних, свободу висловлювання тощо. З іншого – сприяти позитивному використанню цифрового середовища дитиною, надавши їй право на доступ до освіти, культури, мистецтва та розваг. Також потрібно пам'ятати про право дитини на участь у формуванні інтернет-простору та його контенту.

Безперечно, інформаційно-комунікаційні технології за останні два десятиліття стрімко змінили спосіб взаємодії та спілкування людей одне з одним. Для підлітків використання соціальних мереж, месенджерів та мобільних інтернет-пристроїв є невіддільним компонентом повсякдення. Водночас батьки мають обговорити з підлітками потенційний ризик кібергрумінгу. Крім того, старші члени родини мають усвідомлювати, що контакти підлітків в інтернеті здебільшого орієнтовані на дружбу і відбуваються між особами майже одного віку. До того ж, онлайн-контакти можуть виконувати компенсаторну функцію для дітей, що почуваються самотніми, а завдяки позитивному зворотному зв'язку через ІКТ їхня самооцінка зростає. Ці ефективні аспекти використання ІКТ варто враховувати у спілкуванні з підлітками про кіберпростір. Врешті-решт, батьки також мають заохочувати своїх дітей до обговорення тем, які змушують останніх відчувати дискомфорт як онлайн, так і офлайн. Законодавче регулювання прав дитини у цифровому середовищі є актуальним та важливим завданням для сучасного суспільства. Для його ефективності потрібна співпраця між державними органами, громадськими організаціями, бізнесом та медіа. Також вкрай необхідно залучати дитину до процесу регулювання, враховуючи її думку та інтереси.

Список використаних джерел:

1. Дзяхар Г. І. Окремі питання законодавства у сфері адміністративно-правового забезпечення інформаційних прав дітей в інтернет-просторі. Правове регулювання економіки. 2019. № 18.С.85-93.
2.Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E.12 December 2003. URL: https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html.
3. Сенько В.В. Актуальні питання кібергрумінгу в Україні. Електронне наукове видання „Аналітично-порівняльне правознавство". URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/50.pdf.

УДК 343. (477)

Чмух Ю. В.
адвокат,
м. Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДІТЕЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Право на захист персональних даних та недоторканність приватного життя є одним із основних прав людини. Зі швидким розвитком цифрових технологій та Інтернету це право було серйозно підірвано. Час, коли ми живемо, так звана «ера великих даних», характеризується обробкою величезної кількості різноманітних даних. Наша особиста інформація розглядається як «нова нафта». Компанії фактично стягують плату з клієнтів за свої «безкоштовні» послуги, просячи їх залишати все більше особистих даних. Ну, всі ми знаємо стару приказку: «Безкоштовних обідів не буває». Інформація про користувачів, їхню діяльність та поведінку в мережі Інтернет використовується для: аналізу та створення особистих соціально-психологічних профілів; цільове розміщення комерційних продуктів з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб користувачів (так званий one-to-one marketing) тощо. Діти, будучи наймолодшими користувачами Інтернету, опинилися в центрі ринку персональних даних, що постійно зростає. Особи, які не досягли 18 років (діти) відповідно до чинного законодавства також належать до суб’єктів відносин, пов'язаних із персональними даними.

Персональні - це будь-яка інформація, яка може бути використана для ідентифікації конкретної особи. До персональних даних належать, наприклад, ім'я, дані про народження, адреса, номер телефону, електронна адреса, фотографія, відео, а також інформація про вашу діяльність в Інтернеті.

Персональні дані є цінним ресурсом, який може бути використаний для різних цілей, наприклад, для маркетингу, реклами, кредитування, надання послуг та управління. Тому важливо захистити свої персональні дані від несанкціонованого доступу, використання чи розголошення.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про захист персональних даних» суб'єктами відносин, пов'язаних із персональними даними, є суб'єкт персональних даних; володілець персональних даних; розпорядник персональних даних; третя особа; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Персональними даними є всі дані, що стосуються особи, на підставі яких ця особа може бути ідентифікована (прямо чи опосередковано) і, таким чином, її конфіденційність може бути поставлена під загрозу.

До персональних даних належать: Ім'я та прізвище. Адреса проживання. Адреса електронної пошти. Світлина. IP – адреса. Місцезнаходження людини. Інформація, що використовується для аналізу та створення профілів користувачів (робочі здібності, економічний статус, особисті інтереси, поведінка, споживчі звички, мобільність тощо). Онлайн-поведінка людини (дані збираються за допомогою файлів cookie).

Європейський загальний регламент захисту даних (GDPR), який набув чинності з 25 травня 2018 року в країнах Європейського Союзу, стосується особистої інформації та є новим стандартом захисту особистих даних та конфіденційності громадян. У цьому Регламенті велика увага приділяється захисту конкретних категорій особистої інформації: Расова або етнічна приналежність. Релігійна приналежність. Членство у профспілках.

Сексуальна орієнтація. Інформація про здоров'я (персональні дані щодо фізичного та психічного здоров'я людини, включаючи надання медичних послуг). Біометричні дані. Генетичні дані (персональні дані, що стосуються успадкованих або набутих генетичних характеристик людини, що надають унікальну інформацію про фізіологію або здоров'я людини та отримані шляхом аналізу біологічного зразка людини).

Таким чином, **Загальний регламент про захист даних** (англ. *General Data Protection Regulation, GDPR*; Regulation (EU) 2016/679) — регламент в межах законодавства Європейського Союзу щодо захисту персональних даних усіх осіб у межах Європейського Союзу та Європейської економічної зони. Він також стосується експорту персональних даних за межі ЄС і ЄЕЗ. GDPR покликаний насамперед надати громадянам та резидентам ЄС контроль за їхніми персональними даними та спростити регуляторне середовище для міжнародного бізнесу шляхом уніфікації регулювання в межах ЄС.

Регламент замінює Директиву про захист даних і містить положення і вимоги щодо опрацювання особової інформації суб'єктів даних всередині Європейського Союзу. Бізнес-процеси, які опрацьовують персональні дані, повинні бути одразу побудовані за принципом «приватність за призначенням і за замовчуванням», що означає, що персональні дані необхідно зберігати з використанням псевдонімів чи повної анонімізації та використовувати налаштування найвищого рівня приватності за замовчуванням, так щоб дані не були доступні публічно без очевидної згоди та не могли бути використані для ідентифікації суб'єкта без додаткової інформації, що зберігається окремо. Ніякі особисті дані не можуть бути оброблені, якщо це не має під собою законних підстав, визначених регламентом, або якщо контролер чи оператор даних не отримав явної, очевидної згоди від власника даних. Підприємство повинне давати змогу відкликати такий дозвіл у будь-який час.

Контролер персональних даних має чітко заявити, які дані збирає і як, чому їх опрацьовує, як довго зберігає і чи ділиться ними з будь-якими третіми сторонами[3]. Користувачі мають право запросити мобільну копію даних, зібраних оператором, у загальноприйнятому форматі, і право на вилучення їхніх даних за певних обставин. Державні органи, а також підприємства, чия основна діяльність стосується регулярного чи систематичного опрацювання персональних даних, зобов'язані мати посаду *співробітника з питань захисту даних* (англ. *data protection officer, DPO*), який стежить за дотриманням GDPR. Підприємства повинні повідомляти про будь-яке порушення захисту даних, яке має негативний вплив на конфіденційність користувачів, упродовж 72 годин.

Отже, захист персональних даних дітей в мережі Інтернет є дуже важливою темою. Ось кілька кроків, які можна внести для захисту персональних даних дітей в Інтернеті:

1. **Освіта та усвідомленість** : Навчіть дітей правильному користуванню Інтернетом, небезпеці та входам безпеки в мережу. Діти повинні розуміти, що їх дійсно потрібно бути обережними з власними особистими даними.
2. **Встановлення обмежень на пристроях** : Встановіть контроль за доступом до веб-сайтів і додатків, щоб обмежити можливість небезпечних веб-сайтів та додатків, які можуть збирати персональні дані.
3. **Використання надійних джерел інформації** : Підтримуйте дітей, використовуйте тільки надійні джерела для обміну своїми персональними даними, такими як інформація від довірених дорослих або закритих, безпечних мереж.

4. **Використання безпечних паролів** : Навчіть дітей використовувати сильні паролі для своїх облікових записів, щоб запобігти несанкціонованому доступу до їх персональних даних.

5. **Використання захисного програмного забезпечення** : Встановіть програмне забезпечення, яке може захистити пристрої від шкідливих програм та захистити персональні дані в мережі.

УДК 343. 975

Юзіков Г.С.
доктор філософії у галузі права,
провідний спеціаліст з юридичної роботи УПП
м. Київ

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ БЕЗ КОРДОНІВ У ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Потужний потенціал для можливої оптимізації кримінальної політики держави у сфері протидії злочинності, що детермінується сучасними процесами глобалізації, міститься у позитивному досвіді, накопиченому іншими країнами та партнерській взаємодії правоохоронних органів.

Зарубіжні країни у своєму арсеналі мають потужний досвід у протидії сучасним загрозам, викликаним процесами глобалізації. Особливості системи запобігання злочинності пов'язані з тим, що вона охоплює не тільки визначення феномена сучасних загроз, пов’язаних із тероризмом, організованою злочинністю, їх формами, інтеграцію міжнародної і національної систем, спеціально зорієнтованих на комплексну протидію сучасним проявам злочинності, а й формування стратегії і тактики діяльності правоохоронних органів.

Корисним для України є превентивний досвід Нідерландів та Данії у ефективній протидії терористичним загрозам.

Урядом Нідерландів було сформовано фундамент для боротьби проти тероризму у вигляді Антитерористичних стратегій розрахованих на п’ять років У яких було визначено наступні завдання: знищення підтримки терористичних організацій; погіршення умов для розвитку та поширення терористичних організацій; протидія процесам радикалізації; протидія пропаганді терористичних угрупувань [1].

В уряді Данії розроблялись та запроваджувались аналогічні п’ятирічні Антитерористичній стратегії, в яких було зроблено акцент на: розробці спеціальних систем нагляду та превенції; покращенню нагляду за кордоном, за для контролю небезпеки з зовні; застосуванні новітніх технологій для боротьби з загрозами нового та сучасного типу [2].

У межах відповідних антитерористичних стратегій було прийнято рішення про підключення до обміну інформації груп, що знаходиться поза сектором безпеки. Відтепер інформація від місцевих закладів освіти, психічного здоров’я, соціальних служб, а також сектору охорони здоров’я, служб з питань імміграції, інформація від служб підтримки Нідерландів закордоном: кооперація з розвитку, мережа іноземних завдань, розгорнення військових операцій та «Фронтекс», інформація щодо соціальних настроїв, які можуть

призвести до серйозної напруги та навіть заворушень, разом з аналізом наукових та журналістських тенденцій, феноменологічних логічних вчень в глобальних геополітичних процесах об'єднуються в одну базу даних. Завдяки такому масштабному об'єднанню підвищується ефективність роботи органів, які відповідають за боротьбу з тероризмом [3].

Стратегічне запобігання терористичним загрозам можна розділити на три ланки.

Перша включає в себе запобігання страху серед населення. *Друга* базується на збільшенні нагляду за вразливими групами населення та спільнотами, в яких вони проживають, втручання у радикалізаційні процеси на ранніх стадіях, а також протидія терористичній та екстемістській пропаганді. *Третьою* ланкою є знешкодження загрози шляхом протидія засобам та фінансовому забезпеченню терористичних атак, перешкода потенційним терористам та екстремістам у вільному пересуванню країною. Крім того, здійснювалась: протидія поширенню терористичних та екстремістських настроїв у мережі Інтернет; знешкодження загрози, що передбачають окремі екстремісти; боротьба із загрозою, що передбачають особи, схильні до насилля. Однак одних запобіжних систем недостатньо. На жаль 100% ефективності від запобігання очікувати не слід. Через це, окрім превентивних мір, необхідно розробляти активний та пасивний захист від терористичних загроз.

Уряд Нідерландів розділив захист знову ж таки на три напрямки:

- Фізичний захист, який базується на покращенні національної та міжнародної співпраці, а також використанні новітніх технологій;
- Захист цивільної авіації, включає в себе програми захисту, які базуються на ступені ризику, приділяється особлива уваги автоматизованим системам безпеки в аеропортах разом з ввічливим відношенням до пасажирів під час перевірок, а також створювати «культуру безпеки» за межами Європи;
- Третім напрямком є, Кібербезпека.

З метою швидкого та оперативного реагування на загрози проводиться постійний моніторинг впливу терористичної та екстремістської загрози на соціум. Використовуються спеціальні “кризисні” сценарії, а також готуються заздалегідь до прийняття ключових рішень в тій чи іншій кризовій ситуації. Сценарії створюються на оцінках спеціального Органу з оцінки терористичної загрози Нідерландів, які проводять дослідження на базі інформації від служб безпеки, поліції, громадян, іноземних партнерів та звітів від посольства. Завдяки цьому формуються заходи безпеки, які відрізняються оперативністю та гнучкістю, їх дії направлені проти терористичної загрози. Тимчасові заходи та плани захисту з чітко регламентованим часом на виконання окремих завдань формуються у міжвідомчій програмі. За умови, що засоби протидії достатньо ефективні аби протидіяти різним видам загроз, тимчасові заходи можуть стати постійними. Завдяки цьому підвищується рівень захисту оскільки усі види запобігання комбінуються та приводять до ефективних результатів, що в свою чергу гарантує найвищий рівень обороноздатності.

Однією з умов оперативного реагування є посилення мережі партнерів, які беруть участь у подоланні загроз. Проводяться тренування, з завданнями різної складності, за участю місцевих, національних та міжнародних учасників програми. Кожен з них має свої функції під час вирішення поставлених завдань [4]. В момент, а також одразу після терористичної атаки в першу чергу надається невідкладна допомога потерпілим,

наступним кроком є превенція будь яких майбутніх атак і на останок проводиться рятування життів та використання планів дій, що були розроблені під час тренувань.

Окрім програм та тренувань, стратегіями передбачено створення спеціальних органів швидкого та оперативного реагування та посилення позицій локальних організацій аби залучити їх до ефективної співпраці. Також не можливо не звернути увагу на зміну владної структури підпорядкування, з вертикальної на горизонтальну, це надало змогу місцевій владі проявляти ініціативу, вирішувати питання оперативно та самостійно. Набуло певного заохочення поширення досвіду, між муніципалітетами, відтепер обмін знаннями та досвідом між більш досвідченими та менш досвідченими є набагато простішим. Оскільки майже усі органи є учасниками антитерористичної політики наприклад такі як: Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики та праці, Міністерство освіти, культури та науки, добробуту та спорту (на національному рівні) та турботи про молодь та соціальних послуг (на регіональному рівні), усі ці органи приймають участь у антитерористичній стратегії, в тій чи іншій мірі.

Організована злочинність поряд з терористичними загрозами виступає явищем, яке відіграє все більш деструктивну роль в житті суспільства. Як було відзначено, наприклад, на 12-му Конгресі ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (2010 р), організована злочинність перетворилася на вид діяльності, макроекономічні аспекти якої можна порівняти з національним доходом багатьох країн і товарообігом найбільших корпорацій світу. Звідси виникає необхідність адекватної протидії цій загрозі з боку держави [5].

Боротьба з організованою злочинністю у США розглядається як один зі стратегічних напрямів діяльності правоохоронних органів, який ґрунтується на розробці і реалізації системи спеціальних організаційних, попереджувальних і правоохоронних заходів контролю над злочинністю.

В цьому контексті представляє інтерес «Стратегія боротьби правоохоронних органів з міжнародною організованою злочинністю» (Law Enforcement Strategy to Combat International Organized Crime) (Далі - Стратегія) [6]. Цей документ підготовлений Радою з боротьби з організованою злочинністю, та представниками відповідних міністерств і відомств і затверджений міністром юстиції США в квітні 2008 р.

«Стратегія» охоплює чотири вектори дій правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю: 1) збір, аналіз і своєчасне поширення інформації про загрози, що виходять від транснаціональної організованої злочинності; 2) визначення на основі наявної інформації найбільш небезпечних для США в даний момент об'єктів в середовищі транснаціональної організованої злочинності; 3) проведення активних наступальних операцій проти намічених об'єктів з використанням усіх наявних сил і засобів з метою припинення їх злочинних дій і ліквідації самих злочинних угруповань; 4) розробку і впровадження в практику стратегічних програм і найбільш ефективних прийомів і методів боротьби з транснаціональною організованою злочинністю [6]. Реалізацією на практиці положень «Стратегії» займаються в межах своєї компетенції всі правоохоронні органи та інші державні установи США, в тому числі і спеціальні служби національної розвідки.

«Стратегія» передбачає взаємодію американських правоохоронних органів з міжнародними організаціями та зарубіжними партнерами. США активно взаємодіє,

зокрема, з Управлінням ООН з наркотиків та злочинності, Інтерполом і Європолом. У структурі Міністерства юстиції США функціонує Національне бюро Інтерполу.

Показано лише деякі напрями й форми запобіжної діяльності окремих зарубіжних країн, які далеко не вичерпують усю багатогранну роботу по запобіганню злочинності.

Оцінюючи цю діяльність, треба підкреслити, що протидія злочинності у країнах Європейського Союзу і США здійснюється на основі науково обґрунтованих комплексних ресурсно забезпечених програм, які розробляються фахівцями для різних адміністративно-територіальних рівнів. Запобіжна діяльність стала невід'ємною частиною цілеспрямованої роботи по науковому управлінню соціальними процесами. Проте ця робота ніколи не була легкою й не давала швидких результатів, адже злочинність – складне соціальне явище і для його подолання потрібні час і великі зусилля держави і суспільства.

Список використаних джерел:

1. National Counterterrorism Strategy has been presented for 2011-2015. URL: https://www.government.nl/latest/news/2011/04/20/national-2011-2015-counterterrorism-strategy-has-been-presented.
2. The Danish approach to countering and preventing extremism and radicalisation. An Introduction. URL: https://www.ft.dk/samling /20151/ almdel/ reu/bilag/248/1617692.pdf
3. Contribution by the Kingdom of the Netherlands Call for submissions: The Interface between International Human Rights and International Humanitarian Law in Counter-Terrorism Regulation: Assessing legal and institutional dimensions. URL: https://www.ohchr.org/Documents/ Issues/Terrorism/SR/GA 75/Netherlands-GA75 CT.pdf.
4. Country Reports on Terrorism 2019: The Netherlands. URL: https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/Netherlands
5. Двенадцатый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и уголовному правосудию. Салвадор, Бразилия 12-19 апреля 2010 года. URL: https://www.unodc. org/ documents/crime-congress/12th-Crime-Congress/ Documents / A_CONF.213_ 18/V1053830r.pdf
6. Strategy to combat transnational organized crime. Addressing Converging Threats to National Security. URL: https://obamawhitehouse.archives..pdf

УДК 343. 9 (477)

Юзікова Н.С.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-КОНТЕНТУ НА МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ У ЮВЕНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Неповнолітні це активна група населення, яка швидко сприймає суспільні зміни, сучасні рухи, деструктивні процеси, поведінку інших осіб, що трансформує у своїй свідомості, поглядах, культурі, засвоюючи як позитивні, так і негативні їх зразки.

Механізми інформаційного впливу на індивіда, особливо підлітка, за допомогою інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет широко використовуються з метою нагнітання міжнаціональної і соціальної напруженості, розпалювання етнічної і релігійної ненависті або ворожнечі, пропаганди екстремістської ідеології, а також залучення до терористичної діяльності та військових конфліктів.

Інформація, впливає на пізнавальну, мотиваційну і емоційну сферу особистості, її самосвідомість, сприяє формуванню як позитивних, так і негативних особистісних рис, що відтворюються у ювенальному середовищі. Позитивна складова інформаційного простору полягає у розширенні освітнього та культурного простору, спілкування, отримання допомоги та ін. В той же час, за допомогою контенту (кіно-, фото-, відео-, друкованих матеріалів, ігор, ілюстрацій) у мережі Інтернет відбувається популяризація і адаптація кримінальних норм і цінностей, маргінального середовища; здійснюється прихована, а часом і явна пропаганда споживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних і нових потенційно небезпечних психоактивних речовин, статевої розбещеності, крайніх, патологічних проявів сексуальної орієнтації людини, виправдання і відверте заохочення широкого вживання ненормативної лексики та інших форм ненормативної поведінки, популяризація способів підготовки, вчинення і приховування правопорушень, пропаганда культу насильства і жорстокості, самогубства та інших видів деструктивної поведінки. При цьому, незадовільний стан інформаційної безпеки неповнолітніх в мережі Інтернет тягне за собою негативні наслідки для морально-психологічного клімату у ювенальному середовищі та суспільстві в цілому, що пов'язано з масовим характером такого впливу на свідомість. Таким чином, на фоні неконтрольованого і цілеспрямованого впливу за допомогою розміщення провокаційної або забороненої інформації в мережі Інтернет, відбуваються деструктивні зміни властивостей і якостей особистості. Когнітивні (формують переконання, бажання, наміри) і комунікативні (демонструють протиправне і антигромадську поведінку) фактори, сприяють формуванню перекручених моральних установок, девіантної поведінки та асоціального способу життя.

Виходячи з масштабності, вільного та спрощеного доступу до більшості інформативних та комунікативних ресурсів, зникає межа між дитячим та дорослим світом. Можливість отримати доступ до певного інформативного джерела у минулому столітті визначалась інститутом сім’ї та контролювалась батьками. Сьогодні, коли авторитет цього інституту послаблений, а механізм контролю не ефективний, діти мають доступ до так званої «дорослої інформації», що негативно позначається на їх розвитку, деформуючи уявлення про соціальні цінності, норми, стандарти поведінки, потреби, інтереси тощо.

Вплив мережі Інтернет на розвиток особистості дитини та формування мотивації до позитивної поведінки неоднозначний. З одного боку, інформування підліткової аудиторії щодо досягнень людства, технічних новинок, творів мистецтва сприяє культурно-виховному, ідеологічному, особистісному розвитку дитини; з іншого – низький культурно-художній рівень розважальних програм, примітивних освітніх програм, поширеність інформації насильницького і сексуального характеру, що принижує честь і гідність особи, необмежена можливість їх тиражування породжує формування примітивних цінностей, закріплення асоціальних норм та прагнення до суспільно небезпечної поведінки. Комунікативна функція мережі Інтернет дозволяє підліткам поєднувати можливість отримання інформації на новинних стрічках, пересилання тексту (графіки, звуку, відео) в формі електронної пошти. Крім отримання і обміну інформацією інтернет дає можливість спілкування в онлайн-режимі в мережах Instagramm, Twitter, Facebook, через Messenger, Skype, Viber, Jabber, WhatsApp,

Telegram тощо. Спілкування в мережі допомагає підліткам нейтралізувати ті перешкоди, які нерідко роблять хворобливими безпосередні контакти: дійсні або уявні недоліки власної зовнішності, дефекти мови (наприклад, заїкання), деякі властивості характеру (боязкість, сором'язливість тощо) [1].

Криміногенний вплив інформаційного простору мережі Інтернет обумовлено наступними властивостями і обставинами.

Перше - безмежні можливості інформаційного простору мережі Інтернет призводять до формування у неповнолітніх почуття безкарності, вседозволеності, що детермінує правопорушення. За результатами авторського дослідження [2, с. 274-276], сьогодні в мережі Інтернет, особливо в соціальних мережах, набули широкого розповсюдження такі способи впливу, що породжує деструктивне міжособистісне спілкування: кібербулінг - форма віртуального «терору», переважно у ювенальному середовищі, який полягає в агресивному нападі, провокуванні, тероризуванні та знущанні; тролінг - розміщення в Інтернеті (на форумах, в дискусійних групах, блогах, чатах) провокаційних повідомлень з метою викликати флейм (суперечка заради суперечки), конфлікти між учасниками, взаємні образи тощо; кібергрумінг - налагодження сексуальних контактів або сексуальне домагання неповнолітніх через Інтернет контент; секстинг - пересилання особистих фотографій, повідомлень інтимного характеру через телефон, електронну пошту, соціальні мережі.

Поява таких форм впливу, що породжує деструктивне міжособистісне спілкування потребує відповідної реакції законодавця (криміналізації). При цьому, в КК України закріплено кримінальну відповідальність за: Пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася (ст. 156^{-1} КК Домагання дитини для сексуальних цілей); Умисне одержання доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій або умисне її придбання, або умисне зберігання, ввезення в Україну, перевезення чи інше переміщення дитячої порнографії без мети збуту чи розповсюдження» (ст. 301^{-1} КК Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження) [3].

У КК Хорватії передбачено заборону на доступ до Інтернет (ст. 75). Суд застосовує запобіжний захід у вигляді заборони на доступ до мережі Інтернет на строк від шести місяців до двох років. Рішення суду підлягає примусовому виконанню стосовно особи, яка вчинила кримінальний злочин через Інтернет, за наявності ризику того, що, зловживаючи Інтернетом, така особа повторно вчинить кримінальний злочин [4].

Друге, використання психологічних прийомів в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет», що формує схвальне ставлення до самогубства. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) щорічно понад 800 тис. чоловік кінчають життя самогубством, а значно більше число людей роблять спроби самогубства. Як фіксує ВООЗ, суїцид є другою провідною причиною смерті серед молодих людей у віці 15-29 років в глобальних масштабах.

Ігри зі смертю завжди були цікавими для підлітків. Ще до появи інтернету існували ігри-випробування: постояти на рейках перед поїздом і зіскочити в останній момент, стрибнути з моста у воду, зачепитися за тролейбус і проїхати до наступної зупинки. Ці, так

звані, перевірки на хоробрість, дозволяли сміливцям отримати заряд адреналіну та підвищити свій авторитет серед підлітків.

Сьогодні у соцмережах можна знайти значну кількість груп смерті: «Кити пливуть угору», «Розбуди мене о 4:20», «f57», «f58», «Тихий дім», «Рина», «Море китів», «50 днів до мого ...», поширеною серед підлітків була небезпечна віртуальнп гра «Синій кит». Розповсюджена екстремальна гра «зникнення на 24 години» або «24 години челендж».

На зміну забороненій грі «Синій кит» прийшла інтерактивна гра «Momo», яка поширюється через мобільні додатки. Анонімний номер надсилає запрошення до спілкування. На аватарці Momo стоїть моторошна жіноча фігура, створена японським ляльковим майстром Мідорі Хаяши. Після цього учаснику гри починають надходити моторошні фотографії, найчастіше зі сценами насильства. Потім пропонується виконувати різні завдання. Якщо людина відмовляється, їй починають надсилати погрози.

Куратори нових груп за допомогою ілюстрацій в жанрі аніме (японська анімація) нав’язують дітям думки про самогубство. Як відомо, багато підлітків захоплюються японськими мультиками. Тому не так важко з’ясувати, які з героїв аніме більше подобаються дитині. Потім куратори вигадують різні ситуації, в які може потрапити герой, і просять дитину це намалювати. Поступово завдання наповнюють мотивами смерті, чим нав’язують підлітку думку про суїцид .

Трете. У процесі соціалізації дитини відбувається послаблення впливу інститутів сім'ї, освіти, натомість, посилюється вплив з боку неформальних груп. Це пов'язано з виконанням однолітками в старшому підлітковому віці надзвичайно важливої функції - забезпечення емоційного комфорту, що є основою міжособистісних відносин і своєрідним інформаційним каналом. Визнання та ідентифікація особистості дитини у ювенальному середовищі особливо важливо в цьому віці. Таке самоствердження, прагнення до наслідування поведінки інших осіб відбувається через різноманітні форми, у тому числі небезпечні, екстремальні, якими заповнені соціальні мережі. Втягнення дітей у «трейнсерфінг», руфрайдінг (проїзд на даху поїзда) або «зацепинг», «руфінг» (незаконне проникнення на дах висотних будівель), екстрим фото або інші ігри на кшталт «Біжи або помри», коли дитині пропонується перебігти дорогу перед рухомим транспортом.

У країнах, де «зачепінг» прижився, законом передбачена відповідальність. В Україні за таке правопорушення передбачено штраф у розмірі від 119 до 255 гривень, у Великобританії – від 50 до 1000 фунтів стерлінгів, у Німеччині – до 50 тисяч євро. У США відповідальність встановлюється місцевим законодавством штатів: штраф від 50 до 100 доларів або арешт на строк від 10 до 30 діб. Найсуворіше покарання за зачепінг передбачено в Канаді: штраф від 130 до 10 тисяч доларів США або рік тюремного ув’язнення (проїзд на вантажних поїздах). З законом проїзд на вантажних поїздах розцінюється як кримінальне проникнення на власність залізниці. Дитиною керує бажання отримати адреналін, або прагнення самоствердитися, або цікавість, або все у сукупності.

Четверте. Пошукові можливості мережі Інтернет дозволяють неповнолітнім користувачам не тільки розширювати кругозір, але й отримувати інформацію про дії кримінальної спрямованості (про виготовлення, збут наркотиків, вибухових пристроїв, способи самогубства, екстремістської діяльності, способи крадіжок, шахрайства тощо).

П’яте. Формування у неповнолітніх залежності від комп'ютерних ігор з елементами агресії та насильства, що призводять до духовної і моральної спустошеності. У таких зовні реалістичних світах нерідко порушуються норми моралі: стимулюються жорстокість,

підступність, обман, зрада, зневага до слабкого, які заохочуються нарахуванням різних бонусів. Занурення в комп'ютерну гру, безпосереднє управління конкретним персонажем, яка вчиняє насильницькі і агресивні дії, призводить до того, що неповнолітній, ототожнюючи себе з ним, не може об'єктивно і правильно з точки зору моралі і моральності оцінити те, що відбувається. В результаті вже в реальній дійсності відомі факти вчинення злочинів у віртуальному світі, мотивованих нервовими і психічними розладами через сварки. Слушно зазначає канадський соціолог Малкольм Гладуелл, що людина порушує закон не тільки через погану спадковість або неправильне виховання. Величезне значення і вплив на поведінку має і те, що він бачить навколо [5].

Про деформації у поведінці, яка зумовлена побаченим навколо себе, свідчить сформульована Джеймсом Вілсоном і Джорджем Келлінгом у 1982 році теорія «розбитих вікон» [6]. Відповідно до цієї теорії, якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного цілого вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство. Ознаки безладу і недотримання людьми прийнятих норм поведінки провокують спільноту забути про норми і заборони, що діють у суспільстві.

Дослідники відзначають, що основними причинами, що формують інтернет-залежність, є доступність, анонімність переданої інформації, пошук нових відчуттів, зняття емоційної напруги, бажання піти від проблем, пошук друзів, спілкування [7-10].

Інтернет-залежність негативно впливає на навчальну діяльність школярів. Така дитина будує негативну стратегію поведінки у соціумі, не завжди адекватно сприймає та розуміє отриману за допомогою гаджетів інформацію, що підтверджує необхідність профілактики такого виду залежної поведінки. Тому система профілактики інтернет-залежності повинна бути стійким елементом виховної системи, що реалізується у навчальному закладі.

Таким чином, інформаційний вплив контенту мережі Інтернет може призвести до формування асоціальних установок, корисливою або насильницької орієнтації з цілим набором негативних стереотипів і моделей поведінки. Ця проблема потребує підвищеної уваги з боку всіх інститутів суспільства.

Тому, одним з актуальних напрямків забезпечення безпеки неповнолітніх в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет є - захист від інформації і дій, що спонукають до небезпечної для життя дитини поведінки, суїциду, протиправної активності. Це має відноситися до ключових завдань національної безпеки і майбутнього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія : Матеріали обласної науково-методичної Інтернет-конференції (м. Кіровоград, 11 лютого 2014 р.) / Укладачі М. С. Чала, А. В. Частаков, О. В. Литвиненко. – Кіровоград, 2014. – 184 с. – URL: http://konf.koippo. kr.ua/blogs/ index.php/blog2/
2. Юзікова Н. С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй : моногр. / Н. С. Юзікова. – Дніпро : Біла К. О., 2016. – 510 с.
3. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/ 2341-14#Text
4. Criminal Code of the Republic of Croatia. No. 71-05-03/1-11-2. January 2013. 133 p. PDF.

5. Гладуелл М. Переломний момент. URL: http://biznes–knigi.com/avtor–malkolm–gladuell/2282–perelomnyy–moment–kak–neznachitelnye–izmeneniya–privodyat–k–globalnym–peremenam–malkolm–gladuell.html.
6. The police and neighborhood safety Broken windows by James Q. Wilson and George L. Kelling. URL: http://atlantic_monthly–broken_windows.pdf
7. Андрієнко А. О. Інтернет-залежність як форма залежної поведінки / А.О.Андрієнко : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. Н.І.Кривоконь, Т. І. Сили. – Чернігів: ЧДІПСТП, 2008. С. 288–292.
8. Сергєєва Н.В. Соціально-педагогічні умови профілактики комп'ютерної адикції підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Н. В. Сергєєва. Київ, 2010. 19 с.
9. Турецька, Х. І. Інтернет–залежність як предмет психологічного дослідження / Х. І. Турецька // Вісник Львівського університету. – Львів, 2007.– Вип. 10. С. 365–375.
10. Shaffer H. Computer addiction : A Critical Consideration / H. Shaffer, M. Hall, J. Bilt // Amer. J. Orthopsychiatry. – 2000. – Vol. 70, № 2. – P. 162-168.

УДК 37.016.3:004.738.5

Балакша О.А.
аспірантка 3 року навчання юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В ОСВІТНЬМУ ПРОЦЕСІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасний час мультимедійні технології впроваджено майже у кожну сферу діяльності людини. Однією з форм впровадження та освоєння навчального матеріалу є мультимедійні слайдові презентації. Саме цей вид мультимедійної технології широко використовується під час проведення лекційних та семінарських занять зі здобувачами вищої освіти. Поняття «мультимедіа» має одразу декілька різних тлумачень: мультимедіа як технологія, що описує порядок розробки, функціонування та застосування засобів обробки інформації різних типів; мультимедіа як інформаційний ресурс, створений на основі технологій обробки і представлення інформації різного типу; мультимедіа як комп'ютерне програмне забезпечення, функціонування якого пов'язане з обробкою і представленням інформації різного типу; мультимедіа як комп'ютерне апаратне забезпечення, за допомогою якого стає можливою робота з інформацією різного типу [5, 78]. Презентація як мультимедійний засіб навчання, на відміну від вербальних методів викладу навчального матеріалу, дає можливість одночасно активувати декілька органів людини для сприйняття інформації. Передача інформації через різні органи сприйняття позитивно впливає на довготривалу пам'ять, наслідком чого є міцне засвоєння нових знань. [3]

Мультимедійні навчальні презентації використовуються як викладачами, так і студентами, адже різні форми аудиторної та позааудиторної роботи із використанням презентацій покращують мотивацію навчального процесу, підвищують ефективність та швидкість сприйняття матеріалу студентом, позитивно впливають на вміння самостійно здобувати, переробляти та використовувати інформацію, таким чином впливаючи на розвиток навичок самоосвіти та формування самоосвітньої компетентності студентів. [1, 9]

Презентація дає можливість викладачу виявити творчість, індивідуальність, уникнути формального підходу до проведення занять. Вона забезпечує викладачу можливість для: інформаційної підтримки; ілюстрування; використання різноманітних вправ; економії часу й матеріальних засобів; розширення освітнього простору уроку. [3]

Для створення мультимедійних презентацій існує багато програм, але найбільш доступним та через це популярним засобом розробки цього мультимедійного продукту є програма PowerPoint, яка входить до складу пакета програм MicrosoftOffice. [1, с. 8]. Програма PowerPoint, дозволяє створювати презентації з ефектами анімації окремих об'єктів (тексту, фото, малюнків), зі звуковим супроводом,демонстрацією відеофрагментів та використанням гіперпосилань для зміни послідовності демонстрації слайдів. [4, 15].Завдяки

використанню презентацій у студентів спостерігається: концентрація уваги; включення всіх видів пам'яті: зорової, слухової, моторної, асоціативної; більше швидке й глибоке сприйняття матеріалу; підвищення інтересу до вивчення предмета; мотивація до навчання. [2, с.151]

Мультимедійні презентації не зможуть повністю замінити роботу з текстами. Мультимедійна презентація це частина заняття, яка поєднується з іншими видами роботи.

Використання навчальних мультимедійних презентацій в процесі професійної освіти підвищує активність, самостійність студентів у навчанні, формує здатність систематизувати та аналізувати придбані знання, уміння та навички, що дозволяє реалізовувати процес формування самоосвітньої компетентності під час їх використання. [1, с. 11]

Використання мультимедійних презентацій не тільки дозволяє зробити навчальний процес більш ефективним завдяки доступності інформації, більшої наочності навчання, психологічного комфорту і, як наслідок, підвищенню мотивації до навчання; але і допомагає організувати навчально-пізнавальну діяльність студентів на якісно новому рівні, максимально наблизивши їх навчальну діяльність до реальних професійних умов [3]

Використання мультимедійних презентацій під час проведення лекційних та семінарських занять, сприяє самостійній роботі студентів, дає можливість викладачу проводити заняття на високому інформаційно-технічному рівні.

Список використаних джерел:

1. Адарюкова Л.Б. Роль презентації мультимедіа у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки // Духовність особистості: методологія, теорія та практика. – 2018. – 1(82). – С. 6-15
2. Батуніна В.П. Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання // Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки. – 2010. - №1. – С. 150-152
3. Волкова О.А. Мультимедійні презентації в навчальному процесі // http://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/volkova_multymediini%20prezentatsii.pdf)
4. Ількова В.В. Рекомендації щодо створення мультимедійних презентацій // Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту. – 2018. - №29. – С.14-19
5. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник/ ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. / За редакцією: Жука Ю. О. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 112 с.

УДК 342

Беспаленков Р.О.

аспірант 3 року навчання юридичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

м.Дніпро, Україна

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З 2015 року основними підрозділами, які забезпечують організацію встановленого порядку реагування, на центральному рівні (у складі апарату Національної поліції України) є Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі –

ДОАЗОР) та Департамент превентивної діяльності (далі – ДПД). На регіональному рівні (у складі головних управлінь Національної поліції України, у Автономної Республіки Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві) є управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі – УОАЗОР) та управління превентивно діяльності (далі – УПД).

Слід зазначити, що зазначені підрозділи поліції існують відносно недавно, з'явившись, відповідно, на місці старих штабних підрозділів та управлінь громадської безпеки. Одними із основних завдань, які покладено на УОАЗОР та УПД ГУНП, є забезпечення встановленого порядку оперативного реагування на правопорушення та події, а також охорона публічного порядку та безпеки, прав і свобод громадян. Діяльність УОАЗОР та УПД ГУНП ґрунтується на принципах законності, поваги до особи, довіри, гуманізму, дотримання прав і свобод громадян, відкритості та взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськості.

Функції адміністративно-правочинної діяльності підрозділів УОАЗОР та УПД ГУНП реалізуються за допомогою відповідних методів. «Метод» (від грец. – шлях до чого-небудь, простежування, дослідження) – «свідомі систематичні й послідовні дії, що ведуть до досягнення якої-небудь мети», «шлях, спосіб, прийом ... практичного здійснення чого-небудь», «спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином» [1]. Універсальними методами будь-якої діяльності із загальнотеоретичних позицій є переконання та примус. Переконання - система різних заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами. Метод переконання проявляється у здійсненні роз'яснювальних, виховних і заохочувальних заходів з метою формування у громадян думки про необхідність та чіткість виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів. До форм реалізації методу переконання при здійсненні адміністративно-правничої діяльності підрозділів (чергові частини) УОАЗОР та УПД є індивідуальні або колективні бесіди, обговорення поведінки особи, встановлення над нею індивідуального чи колективного шефства, а також стимулювання участі в суспільно корисній діяльності. Такий метод повинен бути основним в забезпеченні правопорядку у правовій демократичній державі.

До адміністративного примусу необхідно віднести систему окремих засобів фізичного та/або психологічного впливу на свідомість і поведінку людей з ціллю досягнення чіткого виконання встановлених зобов'язань, забезпечення правопорядку і законності, а також розвитку суспільних відносин у рамках закону. В правовій науці склалася така класифікація заходів адміністративного примусу, як адміністративно-запобіжні, припинення правопорушень, а також накладення стягнень.

До адміністративно-запобіжних заходів доцільно віднести здійснення підрозділами превентивної діяльності профілактичних заходів. У підрозділів УПД ГУНП досить велика компетенція щодо використання адміністративно-запобіжних заходів (вимога припинення окремих дій; перевірка документів; облік та офіційне застереження осіб; огляд речей та особистий огляд; право входити на територію до приміщень підприємств, установ і організацій, житлових та інших приміщень громадян; внесення подання про усунення причин правопорушень; тимчасове обмеження або заборона доступу громадян до окремих ділянок місцевості чи об'єктів з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони здоров'я людей; обмеження або заборони руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних шляхів при виникненні загрози громадській

безпеці; здійснення адміністративного нагляду за особами, щодо яких він встановлений, а також контролю за засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; примусовий привід для медичного обстеження; право анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї та боєприпасів громадянами, підприємствами, установами й організаціями тощо).

До заходів припинення правопорушень віднесемо – примусове зупинення протиправних діянь, що мають ознаки адміністративного проступку (в окремих випадках – кримінальний характер), що спрямоване на недопущення шкідливих наслідків та застосування до винної особи адміністративного стягнення (у окремих випадках – кримінального покарання). Необхідно звернути увагу, що у чинному законодавстві та спеціальній літературі немає вичерпного переліку і чіткої класифікації таких заходів, як і єдиного міркування щодо того, які саме заходи необхідного віднести до заходів адміністративного припинення. Заходи припинення символічно можна поділити на групи загального та спеціального призначення. Проведеним аналізом чинного законодавства встановлено, що до заходів припинення правопорушень загального призначення, які застосовуються в адміністративно-правочинній діяльності підрозділів УПД ГУНП відносяться: вимога до громадян та службових осіб припинити дії, що порушують громадський порядок; привід і офіційне застереження; адміністративне затримання; особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і документів тощо [2, с. 214]. Крім цього, працівники підрозділів УПД ГУНП під час виконання службових обов’язків мають право вживати заходи припинення спеціального призначення (застосування фізичної сили; застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї). Слід звернути увагу, на те, що заходи припинення тісно пов'язані як із заходами запобігання, оскільки останні часто їм передують, так і з адміністративними стягненнями, для яких самі є попередніми, оскільки вони забезпечують умови для їх виконання.

Виходячи із назви – Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування – основні завдання підрозділу – аналітична діяльність та оперативне реагування. Слід зазначити, що саме аналітична діяльність в правоохоронних органах реалізує управлінську функцію, є складовою частиною ефективного процесу управління.

Значення інформаційно-аналітичної роботи в управлінській діяльності ОВС усіх рівнів обумовлюється тим, – зазначає І.В. Ковтун, – що її результатом повинно бути визначення не тільки основних недоліків, а й конкретних шляхів їх усунення [3, с. 73-74]. Саме розробка та запровадження проактивної моделі протидії злочинності у руслі нового Кримінального процесуального кодексу України, продовжує наукову думку І.В. Ковтун, в основу якої закладається послідовний, комплексний превентивний вплив на базові елементи злочинності, у тому числі й ті, що мають високий ступінь латентності, виявлення осіб, які готують та вчиняють злочини сьогодні значною мірою залежать від ґрунтовності аналізу ситуації, його якості та дозволяє розглядати інформаційно-аналітичне забезпечення процесу запобігання та розслідування правопорушень в якості фактору , що визначає ефективність діяльності органів внутрішніх справ [4].

Роль ДОАЗОР та УОАЗОР багато в чому відповідає штабним підрозділам, які були однією з основних ланок у системі управління та органом міжгалузевого управління, завжди перебували у центрі організаційної діяльності як такої, оскільки саме на них були покладені збір, систематизація і комплексний аналіз інформації, необхідної для прийняття начальником

управлінських рішення, забезпечення безперервного контролю за оперативною обстановкою і розробкою невідкладних заходів реагування щодо її покращення [5, с. 522].

На ДОАЗОР покладаються такі функції: здійснення збору, оцінка та аналіз інформації про криміногенну ситуацію в Україні, резонансні кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування на них; вивчення та аналіз причин й умов, які негативно впливають на ефективність організації реагування на правопорушення та події, розробка заходів щодо вдосконалення даного напряму діяльності; підготовка оперативних зведень та інформаційних документів про кримінальні правопорушення, події та в установленому порядку здійснює обмін такою інформацією з іншими правоохоронними органами; узагальнення практики участі працівників поліції у виявленні та розкритті кримінальних правопорушень, ефективності роботи з підтримання публічної безпеки і порядку; організація роботи чергових частин органів і підрозділів, апарату Національної поліції України, організаційне та методичне забезпечення їх діяльності; організація забезпечення встановленого порядку реагування на заяви і повідомлення вчинені кримінальні, адміністративні правопорушення або події; здійснення перевірки і контролю за дотриманням установленого порядку ведення єдиного обліку в поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події; підготовка разом зі структурними підрозділами апарату Національної поліції України проєктів законодавчих і нормативно-правових актів із питань правоохоронної діяльності, участь в опрацюванні проєктів законодавчих та нормативно-правових актів, які надходять до Національної поліції України на погодження від органів влади [6].

Використання можливостей Ситуаційних центрів на центральному та територіальному рівні дозволяє ефективніше відстежувати криміногенну ситуацію в районі, оперативніше направляти наряди поліції на місця вчинення правопорушень. Практично всі Ситуаційні центри мають можливість використовувати потужності інформаційно-аналітичного комплексу «Безпечне місто», який складається з безлічі систем, що працюють в автоматизованому режимі та забезпечують контроль, профілактику та координацію великої кількості процесів, пов’язаних з безпекою та життєдіяльністю людини в міському середовищі. Головним його органом є правильна система міського відеоспостереження, що являє собою комплекс заходів, спрямованих на оснащення системами відеофіксації вулиць, будівель, споруд, прибудинкових територій, підприємств, транспортних вузлів та місць масового скупчення людей для запобігання та мінімізації виникнення всіляких злочинів [7]. Дана система не тільки забезпечує відеофіксацію та реєстрацію подій, вона має вбудований інтелект для реагування на численні ситуації, які щомиті відбуваються навколо. Наприклад, через систему зворотного зв’язку відбувається взаємодія з патрульною службою, при необхідності відбувається виведення на планшетний комп’ютер оперативної інформації для швидкого реагування [8]. Отже, Ситуаційні центри Національної поліції України мають широкі можливості щодо виявлення та розкриття злочинів.

Як бачимо, за останні 6 років відбулися суттєві позитивні зміни як у структурі, так і функціях Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування.

Крім того, із запровадженням в Україні дізнання як форми досудового розслідування передбачено, що повноваження з його проведення покладаються на дільничних офіцерів поліції, а тому виникає питання, чи здійснюватимуть його поліцейські офіцери громади, які є так званими «мультифункціональними поліцейськими» в об’єднаних територіальних

громадах. Вважаємо, що зазначені суб'єкти також можуть бути вповноважені на розслідування дрібних кримінальних проступків [9].

Серед основних функцій УОАЗОР та УПД ГУНП щодо забезпечення встановленого порядку оперативного реагування на правопорушення та події варто виокремити: організація забезпечення встановленого порядку реагування на заяви і повідомлення про вчинені кримінальні, адміністративні правопорушення або події; організація забезпечення публічної безпеки і порядку; збір, оцінка та аналіз інформації про криміногенну ситуацію, резонансні кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування на них; вивчення та аналіз причин й умов, які негативно впливають на ефективність організації реагування на правопорушення та події, розробка заходів щодо вдосконалення даного напряму діяльності; підготовка оперативних зведень та інформаційних документів про кримінальні правопорушення, події; узагальнення практики участі працівників поліції у виявленні та розкритті кримінальних правопорушень, ефективності роботи з підтриманні публічної безпеки і порядку; організація роботи чергових частин органів і підрозділів; запобігання та припинення домашнього насильства; організація індивідуальної превентивної роботи з неповнолітніми, які у конфлікті із законом.

Порядок оперативного реагування на правопорушення та події у підрозділах УОАЗОР та УПД ГУНП забезпечують: відділ служби «102»; диспетчерська служба (відділ з управління нарядами поліції); чергова частина; ситуаційний відділ; патрульна поліція; дільничні офіцери поліції; поліцейські офіцери громад. Координація забезпечення дотримання встановленого порядку оперативного реагування на правопорушення та події належить до компетенції диспетчерської служби. Використання можливостей Ситуаційних центрів на центральному та територіальному рівні дозволяє ефективніше відстежувати криміногенну ситуацію в районі, оперативніше направляти наряди поліції на місця вчинення правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. /Ю. С. Шемшученко та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 4. 2002. 720 с.
2. Волокітенко І.О. Питання взаємодії між працівниками превентивної діяльності та підрозділами Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. № 43. Т. 4. С. 211–215.
3. Ковтун І.В. Організаційно-аналітичне забезпечення діяльності кримінальної міліції: проблемні аспекти. *Вісник Академії управління МВС України*. 2009. № 3. С. 71-80.
4. Ковтун І.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення штабами органів внутрішніх справ запобігання та розслідування кримінальних правопорушень: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2012. 303 с. С. 7.
5. Ковтун І.В. Інформаційно-аналітична діяльність штабів органів внутрішніх справ у сферірозслідуваннякримінальних правопорушень. *Науковий вісник ДДУВ*С. 2012. № 3 (76). С. 520-528.
6. Про затвердження Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпеченнятаоперативногореагуванняНаціональноїполіціїУкраїни:наказНаціональнополіції України від 27.11.2015р.№ 126.
7. Безпечне місто. URL: https://leater.com/ua/services/bezpechne-m-sto.html.
8. «Безпечне місто»: в Києві запрацював новий аналітичний модуль розпізнавання облич – КМДА. URL: https://www.5.ua/kyiv/bezpechne-misto-v-kyievizapratsiuvav-novyi-analitychnyi -modul-rozpiznavannia-oblychkmda-186722.html.
9. Мердова О.М., Головков О.М. Адміністративно-правовий статус дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади. *Правовий часопис Донбасу* № 3 (72) 2020. С. 135-144.

УДК 343.98

Большакова Д.О.
аспірантка Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна
Павлов В.Г.
к.ю.н., суддя Новозаводського районного суду
м. Чернігів, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ УКЛАДЕННЯ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ З ПОТЕРПІЛОЮ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

На сьогодні в Україні укладення угод про визнання вини стає все більш поширеним явищем, про що свідчать статистичні дані. По окремим категоріям кримінальних проваджень близько половини вироків[3] постановляються саме на підставі такої угоди. Судова практика виходить з того, що домовленості сторін угод при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних та спеціальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність (п. 12 постанови Пленуму) [1].

Угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди неповнол ітнім, його законним представником у наведених вище випадках обов'язково має бути зазначено в угоді про примирення. Такий підхід слід використовувати, коли укладається угода про визнання винуватості з неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим [2]. Подібний підхід базується на розумінні кримінально-процесуального статусу неповнолітнього потерпілого, як особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, яка на момент вчинення правопорушення не досягла 18-річного віку і участь її у кримінальних процесуальних відносинах визначається достатнім рівнем психічного та фізичного розвитку і здійснюється за допомогою залучення до кримінального провадження представників, законних представників, педагога, психолога або лікаря [3, с.111].

Статистичні дані за 2022 рік свідчать, що неповнолітні особи частіше є потерпілими від кримінальних правопорушень, аніж особами, що вчиняють кримінальні правопорушення. Так, найбільше неповнолітніх потерпілих зафіксовано від кримінальних правопорушень проти життя та здоров’я особи – 464 особи, від кримінальних правопорушень проти власності – 398 осіб та від порушень правил безпеки руху та експлуатації транспорту 241 особа. Отже науковий інтерес становить з’ясування тенденцій укладення угод про примирення в цих категоріях кримінальних проваджень.

[3]Так, в кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності у 2014 таких вироків був 36,1%, у 2015 – 32,1%,), з 2016 року кількість таких угод невпинно зростає , досягнувши у 2019 році показників у 51%, а у 2020 – 55%, в 2022 – 58 %. За окремі злочини (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) цей показник становить 68% (2022 р.).

Відповідно до частини першої ст. 469 КПК України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника [4]. Відповідно до ч.2 ст. 44 КПК «як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності - опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний» [4].

У разі, коли потерпілим визнано неповнолітню або недієздатну особу, суд повинен забезпечити участь у справі законного представника цієї особи, а за відсутності у неповнолітнього батьків або інших законних представників - представника із числа осіб, зазначених у ст. 52 КПК [5](п. 8 постанови Пленуму від 2 липня 2004 р. № 13).

На думку І.В. Басистої, неправильна конструкція та формулювання частини першої ст. 469 КПК України створює неабиякі проблеми у практичній діяльності слідчих підрозділів, особливо в частині не унормованого поняття процесуального статусу особи, за участю якої відбувається укладення угоди про примирення та порядку її залучення до кримінального провадження [6, с. 299].

В проаналізованих нами випадках укладення угод про примирення, де потерпілим була неповнолітня особа, суди в основному дотримувалися вимог ст. 469 КПК. Водночас в вироках, де суд затверджував угоду про примирення з неповнолітньою потерпілою особою, не вказувалося на особливості укладення такої угоди залежно від віку потерпілого. Переважно суди зазначали у вироках, що неповнолітня потерпіла особа та її законний представник надали згоду на укладення угоди, у зв'язку складно визначити чи укладав угоду неповнолітній, який досяг самостійно за згоди його законного представника чи така угоду була укладена за згодою неповнолітньої особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, її законним представником.

Встановлено, що у випадку вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 286 КК, особа переважно звільняється від кримінальної відповідальності згідно з ст. 46 КК України у зв'язку з примиренням з неповнолітньою потерпілою особою, відшкодувавши завдані нею збитки або усунувши заподіяну шкоду. При цьому в судовому рішенні чітко вказується, що «у судовому засіданні неповнолітня потерпіла та її законний представник підтвердили факт примирення (прощення) з підозрюваним та факт повного відшкодування заподіяної шкоди» [7].

Звертає увагу той факт, що здебільшого у випадках вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст. 286 КК, потерпілими від яких були неповнолітні, укладаються угоди про визнання винуватості. Видається це пов'язане з неодноразово висловлюваним в кримінально-правовій науці підходом, що, в так званих двооб'єктних кримінальних правопорушеннях, коли шкода завдана двом об'єктам (безпеці експлуатації транспортних засобів (публічний інтерес) та здоров'ю чи життю особи (приватний інтерес)), угоди про примирення не можуть мати місця. «Адже тільки щодо діянь, які посягають на приватні інтереси, які не зачіпають більшою мірою публічні інтереси, можуть укладатися

угоди. Бо розпоряджатися (а будь-яка угода і є розпорядженням правами) можна лише тим, що належить тільки тобі, а не іншому» [8, с.3; 9, с.227].

Важливим аспектом належної реалізації прав потерпілих від кримінального правопорушення в цілому, та неповнолітніх потерпілих зокрема, є своєчасне визначення їх процесуального статусу. Під час судового розгляду кримінального провадження судді не завжди перевіряють, чи визнали органи досудового слідства потерпілими осіб, яким заподіяно шкоду злочином, і самі іноді своєчасно цього не роблять [5].

У п. 4 постанови Пленуму від 2 липня 2004 р. № 13 зазначено, що при попередньому розгляді справи суддя повинен з'ясувати, чи всі особи, яким злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, визнані потерпілими. Якщо хтось із них не визнаний потерпілим на стадії дізнання і досудового слідства, за наявності відповідного клопотання суддя своєю постановою має визнати таку особу потерпілим, повідомити її про це та надати можливість ознайомитися з матеріалами справи.

Список використаних джерел:

1. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/v0013740-15#Text.
2. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 URL: https://zakononline. com.ua/documents/ show/3 36839___336904
3. Кочура О. О. Неповнолітній потерпілий як учасник кримінального провадження : монографія / О. О. Кочура : за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків : НікаНова, 2015. 249 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. в редакції Закону України № 1355-VIII від 12 трав. 2016 р. URL: http:// zakon4. rada.gov.ua/laws/show/ 4651–17/ed20160512
5. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 02.07.2004 № 13. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-04#Text
6. Басиста І.В. Прогалини чинного КПК щодо унормування кримінальних проваджень на підставі угод. Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. 2013. № 4. С. 297–309.
7. Ухвала Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 12.07.2023 у справі № 383/274/23 (№ в ЄДРСР 112135022). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: https://precedent.ua/112135022
8. Навроцька В.В. Недоліки правового регулювання угод про примирення за КПК 2012 р. та практики застосування цього інституту. URL:http://law-dep.pu.if. ua/conference2014/articles/navrotska.pdf;.
9. Навроцька В.В. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR): матеріали Шостого львівського міжнародного форуму (Львів, 30-31 травня 2013 року) / відп. за вип. І.І. Дудка. Львів: Вид-во Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 2013. С.227.

УДК 343.3/.7

Гладченко Д.М.
аспірант 3 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н.С.,**
д.ю.н., професор
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ, ВИЗНАЧЕНИХ СТ. 435-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЯК ОСОБЛИВИЙ ЗАХІД ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД, ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ДІТЕЙ ТА ІНШИХ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ І ЧЛЕНІВ СІМЕЙ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Збройна агресія російської федерації проти України зумовила привернення всебічної уваги до забезпечення сталого розвитку і ефективної діяльності Збройних Сил України та інших національних військових формувань. Запорукою успішності такого доленосного процесу є не тільки задоволення матеріально-технічних потреб Сил оборони України в озброєнні та військовій техніці, а й належний соціальний захист українських військовослужбовців, підтримання соціально-політичної стабільності у середовищі захисників України. З-поміж іншого, надважливим є надання українським оборонцям впевненості у беззаперечному та ефективному захисті державою прав і свобод, честі і гідності військовослужбовців та їх близьких, а особливо – дітей, від суспільно небезпечних посягань, тим паче в умовах такого прояву російської агресії як потужна пропаганда, спрямована на дискредитацію України та її боротьби за власні незалежність, суверенітет і територіальну цілісність.

Серед заходів, спрямованих на забезпечення додаткового кримінально-правового захисту осіб, що проходять військову службу, їх дітей та інших членів сім'ї, особливу увагу заслуговує саме доповнення розділу XIX Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), що регламентує кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) [1], новою ст. 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю», здійснене прийняттям Закону України від 03.03.2022 № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» [2] (далі – Закон № 2110-IX).

Так, диспозиція ч. 1 ст. 435-1 КК України криміналізує такі діяння як образа честі і гідності, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї. Водночас ч. 2 ст. 435-1 КК України визначає кримінально протиправними виготовлення та поширення матеріалів, які містять діяння, окреслені в ч. 1 цієї статті [1].

При цьому законодавство про кримінальну відповідальність не тлумачить поняття «близькі родичі чи члени сім'ї», використане в контексті цих положень. Але його роз'яснення надають норми інших нормативно-правових актів, наприклад, п. 1 ч. 1 ст. 3

Кримінального процесуального кодексу України. Так, відповідно до процесуального закону, близькими родича чи членами сім'ї є широке коло осіб, зокрема син, дочка, пасинок, падчерка, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлений та особа, яка перебуває під опікою або піклуванням [3]. Отже, можна стверджувати, що дітей з сімей українських захисників віднесено до кола осіб, яким гарантовано додатковий кримінально-правовий захист від окремих проявів суспільно небезпечних посягань, підґрунтям для яких може стати негативне ставлення до проходження військової служби батьками, усиновлювачами, опікунами та іншими близькими родичами, протидія їх професійній діяльності.

За правовою природою об'єктивної частини нетяжкі злочини, передбачені ст. 435-1 КК України, дуже споріднені із положеннями ч. 1 ст. 345, ч. 1 ст. 345-1, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 350, що також встановлюють кримінальну відповідальність за погрозу вчинення насильницьких дій проти життя, здоров'я або майна осіб, які проходять публічну службу певного характеру та / або займаються певною діяльністю, а також їх близьких родичів чи членів сім'ї (близьких) [1].

Водночас унікальною особливістю саме норм ст. 435-1 КК України є криміналізація такого діяння як образа честі і гідності окресленого кола осіб [1]. Звертаючись до змісту диспозиції ст. 126 Кримінального кодексу України 1960 р. (який хоча і втратив чинність у 2001 р., але все ж залишається релевантним предметом наукових досліджень), образу можна охарактеризувати як умисне приниження честі і гідності особи, виражене в непристойній формі [4].

Варто звернути увагу, що на момент доповнення КК України новою ст. 435-1 образа як кримінально каране діяння було передбачено тільки ст. 161 [1]. А про непритаманність криміналізації такого прояву суспільно небезпечної поведінки діючому законодавству та потенційну недосконаліть змісту ст. 435-1 КК України в цій частині зауважували як спеціалісти Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на етапі розгляду майбутнього Закону № 2110-IX [5], так і продовжують зазначати представники наукової спільноти, наприклад В. Ємельяненко і К. Оробець [6]. Але, навіть попри викладене, визнання кримінально протиправною образи честі і гідності військовослужбовця, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьких родичів чи членів сім'ї підкреслює особливу увагу держави до кримінально-правового захисту цих осіб.

Однак основними проблемними аспектами правозастосування норм ст. 435-1 КК України, обговорення яких неодноразово отримувало відображення у наукових роботах вчених-правників, все ж залишаються питання об'єкта та суб'єкта, що передбачені складом цього військового кримінального правопорушення.

Так, на думку В. Ємельяненка і К. Оробця, визначені у ст. 435-1 КК України діяння посягають саме на відносини, що забезпечують авторитет військової служби або навіть основи національної безпеки держави [6]. Подібної точки зору дотримуються і багато інших науковців. Водночас нормотворець фактично визначив родовим об'єктом цього військового кримінального правопорушення встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби та доповнив новою статтею саме відповідний розділ XIX Особливої частини КК України.

Проте положеннями ст. 401 КК України до кола суб'єктів військових кримінальних правопорушень, визначених цим розділом, віднесено військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також, за певних умов -

поліцейських поліції особливого призначення Національної поліції України. Інші ж особи, не зазначені у ст. 401 КК України, підлягають відповідальності тільки за співучасть у військових кримінальних правопорушеннях, що випливає зі змісту ч. 3 цієї статті. Водночас ані самі положення ст. 435-1 КК України, ані інші норми законодавства про кримінальну відповідальність не надають додаткових роз'яснень щодо суб'єктів такого військового кримінального правопорушення.

Втім в українській науковій спільноті склалася стала думка, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435-1 КК України, має бути саме загальним, а не спеціальний. Це, зокрема, підтверджується реаліями застосування цієї норми в судах першої інстанції, коли суб'єктами, які вчиняють образу військовослужбовців, на практиці визнаються будь-які особи, які мають загальні ознаки, визначені ч. 1 ст. 18 КК України, що суперечить ст. 401 КК України [6].

Отже, в умовах збройної агресії росії проти України нормотворець вдався до криміналізації суспільно небезпечних діянь, визначених ст. 435-1 КК України, впровадження якої можна охарактеризувати як особливий кримінально-правовий захід додаткового захисту прав і свобод, честі і гідності військовослужбовців і їх дітей та інших близьких родичів і членів сім'ї від суспільно небезпечних посягань. Це підкреслює особливу увагу держави до проблем і потреб наших захисників, комплексний підхід до прямого та опосередкованого правового забезпечення сталої та ефективної діяльності Сил оборони України. Водночас можна чітко констатувати наявність недоліків положень ст. 435-1 КК України, які потребують їх якнайшвидшого законодавчого усунення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (в останній редакції ЗУ від 06.09.2023 № 3380-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n14
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (в останній редакції ЗУ від 23.08.2023 № 3341-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960 (в останній редакції ЗУ від 17.05.2001 № 2419-III). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text
5. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції)» : експертиза ГНЕУ ВРУ. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243501
6. Ємельяненко В.В., Оробець К.М. Образа честі і гідності військовослужбовця як форма об'єктивної сторони кримінального правопорушення за ст. 435-1 КК України : наукова стаття : Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. Том 2. № 75. 2023. С. 93-99. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52680/1/276145-1%96-636336-1-10-20230325.pdf

УДК 347.77

Горячов І.Д.
аспірант 2 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник : **Кобрусєва Є.А.,**
д.ю.н. доцент
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

За останній час правова система України щодо інтелектуальної власності була створена та регулярно переглядалася, утворюючи фундаментальну правову основу для регулювання питань, пов'язаних із захистом та дотриманням прав інтелектуальної власності. Сьогодні, перед обличчям вимог дедалі інтенсивнішого, екстенсивного та всеосяжного процесу міжнародної інтеграції, він потребує подальших удосконалень для забезпечення ефективного виконання міжнародних зобов'язань і сприяння застосуванню результатів наукових і технологічних досліджень у виробництві та бізнесі, сприяючи національним соціально-економічний розвиток.

Для вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності нами були запропоновані наступні заходи.

1. Підвищити силу покарань за порушення та підробку.

Дослідити необхідність і доцільність розробки базових законів про права інтелектуальної власності, прискорення перегляду та вдосконалення Закону про патенти, Закону про товарні знаки та Закону про авторське право. Удосконалити законодавство щодо охорони географічних зазначень. Прискорити запровадження системи штрафних відшкодувань у сферах патентів і авторських прав. Суттєво збільшити верхню межу відшкодування за порушення, підвищивши силу відшкодування збитків [1, с. 17].

Посилити цивільний судовий захист та ефективно запровадити систему штрафних відшкодувань. Дослідження застосування заходів, таких як конфіскація незаконно одержаних доходів та знищення контрафактних товарів, посилення адміністративних покарань та проведення спеціальних адміністративних правоохоронних заходів у ключових сферах, на ключових етапах та щодо ключових груп.

Регулювати такі дії, як зловмисна реєстрація торгових марок, неналежні патентні заявки та зловмисні судові процеси. Вивчити посилення ефективного захисту, наприклад комерційної таємниці, конфіденційної ділової інформації та вихідних кодів. Посилити кримінально-судовий захист, сприяючи перегляду та вдосконаленню Кримінального закону та судових тлумачень. Збільшити силу зусиль для боротьби зі злочинами, пов'язаними з правами інтелектуальної власності, розглянути можливість зниження стандартів для порушень, які розглядаються як злочини, посилити силу вироків і покарань, переглянути описи злочинів і сприяти вирішенню таких проблем, як розпорядження товарами фігурантів справ про порушення. Посилити створення систем для боротьби зі злочинами, пов'язаними з

порушенням авторських прав і підробкою, досліджуючи та вдосконалюючи засновані на даних і інформаційно керовані механізми роботи для боротьби з підробками [2, с. 3].

2. Суворо регулювати стандарти доказів. Ретельно просувати реформу судових механізмів «3 в 1» для цивільних, кримінальних та адміністративних справ щодо прав інтелектуальної власності; вдосконалити механізми оскарження справ щодо прав інтелектуальної власності та уніфікувати стандарти судових рішень першої інстанції. Розробити вдосконалені стандарти судових рішень щодо порушень торговельних марок і патентів у сфері адміністративного правозастосування.

Регулювати стандарти доказів для різних судових, адміністративних правоохоронних органів, арбітражу та посередництва. Попередня координація та зв'язки між стандартами адміністративного правоохоронного та кримінального правосуддя для відкриття справ, покращення вимог до передачі справ і стандартів доказів, а також розробка інструкцій щодо доказів для плавного переходу від адміністративного правозастосування до кримінального правосуддя [3, с. 8].

Проект судових роз'яснень щодо правил доказування в цивільному судочинстві щодо прав інтелектуальної власності, спрямованих на вирішення проблеми труднощів правовласника в наданні доказів.

3. Посилити заходи забезпечення виконання справ. Створити та завершити механізми судового підтвердження мирової угоди у спорах щодо прав інтелектуальної власності. Створити та удосконалити системи «чорних списків» для архівів кредитоспроможності суб'єктів ринку, запровадивши категоричне регулювання кредитування суб'єктів ринку, запровадивши системи публікації довідників підприємств з повторними або навмисними порушеннями, а також створити механізми спільних дисциплінарних дій щодо неблагонадійних.

Поступово створювати механізми керівництва справами та механізми публічного розгляду основних справ у всій сфері захисту прав інтелектуальної власності. Посилити нагляд та перевірки судово-виконавчого процесу в інших сферах, сприяючи формуванню єдиного та справедливого правового середовища.

4. Удосконалити системи захисту нових типів бізнесу та нових сфер. Орієнтація на нові ситуації, що виникають у зв'язку з новими типами бізнесу та новими галузями, дослідження, посилення захисту патентів, торгових марок, авторських прав, нових сортів рослин, дизайну компонування схем тощо. Вивчіть створення системи фармацевтичних патентних зв'язків і систему компенсації за період дії фармацевтичного патенту.

Дослідження посилення захисту прав інтелектуальної власності в трансляції спортивних змагань. Посилити широке використання нотаріального сховища електронних свідоцтв. Дослідження встановлення правил захисту прав інтелектуальної власності в транскордонній електронній комерції, розробка стандартів управління захистом для платформ електронної комерції [4, с. 123].

Скласти та опублікувати довідники для захисту прав інтелектуальної власності підприємства, проекти типових договорів та оперативних посібників, наприклад, щодо процесів захисту прав, заохочувати підприємства до більшого впровадження механізмів захисту від ризиків та продовжувати оптимізувати захисне середовище для державного підприємництва та інновацій. Дослідження, розробка заходів щодо захисту в таких сферах, як традиційна культура та традиційні знання, посилення захисту прав інтелектуальної власності для традиційної медицини.

Таким чином, для вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності нами були запропоновані наступні заходи: підвищити силу покарань за порушення та підробку, суворо регулювати стандарти доказів, удосконалити системи захисту нових типів бізнесу та нових сфер.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо запобігання паразитичному маркетингу : посібник. ДП ІВ – Укрпатент, 2009. 56 с.

2. Петренко І. Особливості реєстрації авторського права в Україні та інших країнах світу. *Теорія і практика інтелект. власності*. 2019. № 1. С. 25–32.

3. Кедя Ю. Особливості використання та законодавчого регулювання «продакт плейсмент» в аудіовізуальних творах в Україні: порівняльний аналіз за законодавством України та Франції. *Теорія і практика інтелект. власності*. 2019. № 6 (110). С. 5–14.

4. Лонг Доріс. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. К.: «К.І.С.». 2007. 448 с.

УДК 342.4

Воробйов В.Д.
аспірант 2 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Організація діяльності органів державної влади, як на місцевому рівні, так і на державному є важливим елементом реалізації державної політики. Узгодженість дій, чітка структурованість та підпорядкованість органів державної влади між собою створюють передумови успішної реалізації та виконання законів України, що є передумовою забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Події 24 лютого 2022 року внесли свої корективи не лише в життя пересічних громадян, а й організацію роботи та діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Виникла гостра необхідність реагування на повномасштабне вторгнення росії, що викликало зміни в організації роботи органів державної влади України.

Головною особливістю організації публічного управління в умовах воєнного стану є створення тимчасових державних органів – військових адміністрацій, що безпосередньо передбачено Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Так, згідно ч. 1 ст. 4 даного Закону на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування. [1].

Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3, с. 47].

Згідно Указу Президента України від 24.02.2022 № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» утворено 24 обласні військові адміністрації, Київську міську військову адміністрацію та районні військові адміністрації. Також даним Указом передбачається утворення районних військових адміністрацій [2].

Під час дії воєнного стану на території держави чи в окремих її місцевостях важливим є забезпечення взаємозв'язку, взаємодії, комунікації та співпраці між центральними органами державної влади, регіональними органами виконавчої влади на місцях, а також органами місцевого самоврядування.

Сучасні виклики продемонстрували важливість такої співпраці. Зокрема, органами державної влади на місцях та органи місцевого самоврядування стикнулися з таким переліком проблем з початку повномасштабного вторгнення: забезпечення населення продовольчими товарами, реєстрація внутрішньо переміщених осіб, забезпечення належних та безпечних умов праці на робочих місцях, організація освітнього процесу, відбудова територій.

Так, одним із найважливіших проблем, які потребують швидкої реакції та вирішення є продовольчі. Для уникнення гуманітарної кризи Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову №328 від 20.03.2022 р. щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. Відповідно до неї порядок безоплатної видачі продовольчих товарів населенню та забезпечення їх видачі покладається на обласні військові адміністрації (далі – ОВА). В свою чергу ОВА організували поширення гуманітарних вантажів серед громад областей, а ОМС отримавши пакунки, займалися їх видачею жителям міст, сіл та селищ [4, с. 116].

Військові адміністрації виконують повноваження місцевих органів державної влади, а також повноваження у сфері забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану, у сфері оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури. Крім того, саме на військові адміністрації покладено право тимчасово обмежувати конституційні права і свободи людини і громадянина. Наприклад, під час воєнного стану передбачена заборона або обмеження місця перебування чи місця проживання осіб; діяльності окремих політичних партій та громадських об'єднань; проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів. Коло прав та свобод людини, які можуть бути обмеженими під час дії воєнного стану передбачені Конституцією України, а також конкретизуються Указом Президента України.

Особливістю організації діяльності місцевих органів державної виконавчої влади під час воєнного стану є те, що такі військової адміністрації, які створені на території України виконують повноваження, які спрямовує, координує і контролює Кабінет Міністрів України, а також здійснюють повноваження з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, що спрямовуються, координуються і контролюються Генеральним штабом Збройних сил України [3, с. 48].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що діяльність органів державної влади з початку повномасштабного вторгнення зазнала змін. Зокрема, центральні органи виконавчої влади забезпечують прийняття важливих актів, які регулюють діяльність державних органів під час воєнного стану. Також було утворено тимчасові органи – військові обласні адміністрації та відповідно військові районні адміністрації на місцях, для реалізації положень Конституції України та законів. Крім того, до повноважень військових адміністрацій ввійшли дії, що стосуються забезпечення функціонування державного апарату під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: за станом на 19.10.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення – 16.11.2023 р.).
2. Про утворення військових адміністрацій : Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text (дата звернення: 16.11.2022).
3. Дуліба Є. Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства. 2022. 4 (32). С. 46-55.
4. Коверя Р.М. Діяльність органів місцевого самоврядування під час дії воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 11. С. 115-118.

УДК 343. 9 (477)

Гетьман Є.С.
аспірант 1 року навчання юридичного факультету
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н.С.**
д.ю.н., професор
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Охорона дитинства є однією зі складових забезпечення національної безпеки України, а гуманістична спрямованість Основного Закону України підносить захист прав та інтересів дитини до найпріоритетніших загальнонаціональних завдань держави.

До компонентів безпечного середовища дитини, що є основою прийнятного, непатологічного розвитку дитини належить безпечне для її життя і здоров'я довкілля.

Досліджуючи вплив негативних факторів зовнішнього середовища на здоров'я дитини, вчені дійшли висновків, що у зонах екологічних негараздів підвищена частота алергічних захворювань, відхилень у нервово-психічному та фізичному розвитку, повторюються спалахи респіраторних захворювань, спостерігаються висока частота ендокринних захворювань, помітний вторинний імунодефіцит, частота хронічних патологій органів травлення і нирок [1, с. 72].

Також ними відмічається, що великий ланцюг антропогенних впливів на здоров'я дитини є прямою загрозою її репродуктивній функції, спричиняє зниження інтелектуальної активності, пригнічення імунобіологічної біоактивності, появу алергічних захворювань і ймовірність розвитку злоякісних утворень, а також нових захворювань, пов'язаних із невідомими генними мутаціями мікробів, вірусів тощо [1, с. 73].

За даними брифу «Потенційний вплив кліматичних умов та довкілля на дітей в Україні», підготовленого на основі досліджень 2020-2021 років, в деяких областях України відзначають незадовільні показники здоров'я, з яких складається екологічний тягар захворювань дітей віком до п'яти років [2, с. 12].

Забруднення повітря пов'язують із підвищеним ризиком коефіцієнтом дитячої смертності, передчасними пологами/перинатальними захворюваннями, низькою вагою при народженні та респіраторними інфекціями у дітей. Згідно з даними ВООЗ, смертність, пов'язана із забрудненням атмосферного повітря, серед дітей віком до п'яти років у 2016 році становила 58 осіб (Ч27, Ж31), а пов'язані DALY (роки життя з поправкою на інвалідність) оцінюють у 5379 (Ч2515, Ж5379). З побутовим забрудненням повітря пов'язують 15 смертей (Ч7, Ж8), що спричинені інфекціями нижніх дихальних шляхів (ІНДШ) у дітей до п'яти років, а також 1408 DALY (Ч658, Ж750), що також спричинені ІНДШ [2, с. 12].

Також, у брифі наголошується на відсутності в Україні досліджень, які б спеціально вивчали вплив зміни клімату на стан психічного здоров'я дітей [2, с. 12].

Законодавство України пов'язує запобігання небезпеки для здоров'я людей від стану навколишнього природного середовища із терміном «екологічна безпека» [3].

Згідно нормативного визначення терміну, екологічною безпекою вважається такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [3].

У свою чергу, Закон України «Про національну безпеку України», окреслюючи принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони, зазначає, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення, у тому числі, й екологічної безпеки [4].

Вказаний нормативно-правовий акт наводить визначення терміну «національна безпека України», під яким розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4].

Розглядаючи основні підходи до розуміння поняття «національна безпека», Б. Б. Мельниченко та Н. Т. Фігель доходять до висновку, що національна безпека є багаторівневим й багатокомпонентним явищем, що відображає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних та потенційних загроз, тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства і держави та є складовою їх існування і розвитку [5, с. 71].

Аналізуючи сутність екологічної безпеки, А.В. Грубінко та А.М. Кучер наводять наступні суттєві правові ознаки екологічної безпеки:

– екологічна безпека є об'єктом екологічного права, складовою частиною національної та транснаціональної безпеки [6, с. 12];

– наявність системи державно-правових та інших соціальних засобів запобігання виникненню загроз шляхом регулювання екологічно небезпечної діяльності [6, с. 12];

– спрямованість системи екологічної безпеки на сферу екологічно ризикованих видів діяльності чи природних стихійних явищ, що можуть призвести стан довкілля до рівня, небезпечного для життя і здоров'я людей, суспільства і держави [6, с. 12];

– запобігання екологічно ризикованим діям, станам і процесам [6, с. 12].

Аналізуючи поняття екологічної безпеки з точки зору антропоцентричного, ресурсно-антропоцентричного і антропо-біоцентричного підходів А.Е. Омаров, пропонує визначення терміну «екологічна безпека» як здатність управлінської системи зберігати рівновагу і збалансованість взаємовідносин по лінії «довкілля – соціум – економіка – управління», вміння протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам і викликам та забезпечувати прийнятні рівні ризику життєдіяльності населення і стійкості соціально-економічного розвитку, а також відтворення природного і соціально-економічного потенціалу.

Allenby B.R. визначає екологічну безпеку як перетин факторів екологічної та національної безпеки на рівні національної політики [7, с. 5].

Belluck D.A. та інші автори під екологічною безпекою розуміють захист від погіршення стану навколишнього природного середовища з метою збереження чи захисту людських, матеріальних та природних ресурсів в локальному і глобальному масштабах [8, с. 1352].

Таким чином, визнаючи взаємозв'язок прийнятності розвитку дитини і стану довкілля, вважаємо, що питання впливу стану екології на основні напрями розвитку дітей потребує проведення подальших ґрунтовних досліджень.

Також, враховуючи окреслені суттєві ознаки екологічної безпеки, вважаємо за необхідне запропонувати наступне визначення цього терміну як стану захищеності людини, живої і неживої природи та національних інтересів держави від реальних і потенційних загроз негативного впливу екологічно небезпечної діяльності та природних стихійних явищ.

Список використаних джерел:

1. Підлужна, С. А., Корчан Н. О., Шапаренко І. Є., Плєшанова А. А. Вплив негативних факторів зовнішнього середовища на здоров'я дитини. *Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 11–12 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. С. 71–73. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/19240.

2. Бриф «Потенційний вплив кліматичних умов та довкілля на дітей в Україні». УНІСЕФ Україна. 2021. С. 1-20. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/climate-landscape-analysis-children-clac-ukraine.

3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Законодавство України : офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text.

4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Законодавство України : офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

5. Мельниченко Б. Б., Фігель Н. Т. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. – № 2 (30). С. 68-72. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/aug/24795/11.pdf

6. Грубінко А. В., Кучер А. М. Правове забезпечення екологічної безпеки в умовах військового конфлікту: міжнародний досвід і вітчизняні реалії. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. С. 52. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37698

7. Allenby, B. R. Environmental security: Concept and implementation. *International Political Science Review*. 2000. 21 (1). P. 5-21. URL: https://doi.org/10.1177/0192512100211001

8. Zurlini G., Muller F. Environmental Security. Sven Erik Jørgensen and Brian D. Fath (Editor-in-Chief), Systems Ecology. 2008. Vol. [2] of Encyclopedia of Ecology, 5 vols. Oxford: Else. P. 1350–1356. URL: https://www.researchgate. net/publication/235698902_ Environmental_ Security.

УДК 347.965.43

Демченко С.В.
аспірант 4 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
кандидат юридичних наук
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ В ЄДИНІЙ СУДОВІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ

Вступ. Усьому світу відомий вислів прем'єр-міністра Великобританії Уїнстона Черчілля: «Хто володіє інформацією — володіє світом».

Сьогодні суспільство розвиватися в інформаційному просторі, що сприяє кожній особі реалізувати та відстоювати свої права та інтереси у зручний для неї спосіб. Наявність електронного судочинства сприяє модернізації судової системи та забезпечує прозоріть діяльності суду шляхом спрощення доступу осіб (учасників процесу) до суду.

У роботі розглядаються положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» № 3200-IX від 29 червня 2023 року та інше законодавство України у сфері електронного судочинства.

Мета роботи. Дослідження впровадження інформаційних технологій, виокремлення елементів інформаційного забезпечення роботи електронного судочинства.

Матеріали та методи Під час підготовки роботи використано формально-правовий метод як один з основних спеціальних методів дослідження, за допомогою якого проаналізовано чинне законодавство, вивчено питання застосування норм на практиці, при цьому виявлено прогалини та суперечності і встановлено необхідні заходи для покращення функціонування електронного судочинства.

Результати і обговорення. З розвитком цифрової технології ми навіть не відчуваємо переваги, а саме як спростилося наше життя. Наразі не виходячи із дому, за допомогою тих чи інших гаджетів можливо вирішити багато питань: отримати довідку в податковій службі, органах МВС, записатись на прийом до лікаря, купити квитки та багато іншого.

Від розвитку технологій не відстає і система правосуддя. Так, у 26 травні 2021 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». Цей документ передбачає створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) [1].

11 червня 2021 року указом Президента України № 231/2021 затверджено «Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки». Дана стратегія розроблена на основі кращих міжнародних стандартів та практик і містить основні засади, напрями функціонування та розвитку системи правосуддя, а також пріоритети удосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також впровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів.

Підпунктом 4.1.4 пункту 4 Розділу 4 «Напрями та заходи» зазначеної Стратегії передбачено, що з метою покращення доступу до правосуддя необхідно забезпечити розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у галузі інформаційних технологій, його інтегрування в національну інфраструктуру електронного врядування через, зокрема, впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу [2].

17 серпня 2021 року Вища рада правосуддя рішенням № 1845/0/15-21 затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. ЄСІТС є основою для функціонування електронного судочинства.

05 жовтня 2021 року було офіційно оголошено про запуск перших трьох підсистем (модулів) ЄСІТС: 1) «Електронний кабінет»; 2) «Електронний суд»; 3) підсистема відеоконференцзв'язку.

Хоч система і запрацювала, проте не так ефективно, як очікувалось.

Чинним процесуальним законодавством України (ч. 6 ст. 18 КАС України) встановлено перелік суб'єктів, для яких встановлено обов'язок зареєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІТС [3]. Проте, реєстрування офіційні електронні адреси зі сторони суб’єктів не відбулося «масштабно». Тому законотворцями вирішено розпочати впровадження ширшого та імперативного використання електронного документообігу в судах, прийнявши Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов’язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» № 3200-IX від 29 червня 2023 року. Він вводиться в дію через 90 днів з дня опублікування.

Цим законом внесено зміни до положень Господарського процесуального, Цивільного процесуального кодексів, а також Кодексу адміністративного судочинства, відповідно термін «офіційна електронна адреса в ЄСІТС» замінюється на «електронний кабінет в ЄСІТС». Також зазначений закон зобов’язав зареєструвати свої електронні кабінети в ЄСІТС або її

окремій підсистемі (модулі) всіх адвокатів, нотаріусів, приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інших юридичних осіб. Обов'язковою стане і реєстрація такого кабінету в ЄСІТС для всіх юридичних осіб — через 7 місяців з дня опублікування цього закону, тобто з 20 лютого 2024 року [4].

Правові наслідки, тобто «санкцій» за невиконання цієї вимоги є фактично позбавлення права на доступ до суду: тобто від особи (учасника процесу) не приймуть ні позов, ні відзив, ні апеляцію з касацією, ні інші процесуальні документи. При чому зазначені процесуальні наслідки, будуть застосовані й до особи, яка звернеться до суду з документом, не зареєструвавши себе в електронному кабінеті, хоча її інтереси в цій справі представляє адвокат. Однак, хоч існування ЄСІТС серед іншого передбачає документообіг, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, однак законодавством передбачено випадки, де інформація не обробляється в ЄСІТС, оскільки має обмежений доступ.

Так, наприклад, у Постанові Верховного Суду (справа № 520/986/22) у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16 червня 2023 року зазначається, що судове рішення, що ухвалюється у закритому судовому засіданні та містить інформацію з обмеженим доступом, зокрема банківську таємницю, відповідно до пункту 124 Перехідних положень Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15/21, не підлягає обробці в ЄСІТС та не доставляється через неї в «Електронний кабінет» сторони справи у формі, яка б за змістом відповідала оригіналу судового рішення, що міститься у матеріалах справи. У такому випадку належним способом вручення учасникам справи копії судового рішення є надсилання такого рішення в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення [5].

Висновки. Сьогодні в Україні наявні технологічні можливості для впровадження в систему правосуддя нові інформаційні технології. Судова система модернізована на просторах інтернету беззаперечно знижує витрати суду, підвищує ефективність захисту прав фізичних та юридичних осіб, органів державної влади, сприяє побудові прозорості в судовій системі, що в свою чергу збільшує рівень соціальної довіри до суду.

Втім, крім переваг, цифровізація правосуддя має і свої недоліки. Наприклад, нове законодавство надає можливість доступ до правосуддя лише за наявності електронного кабінету в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. В свою чергу, це може викликати труднощі у доступі до правосуддя, наприклад, для людей похилого віку, осіб які не користуються комп'ютерами або будь-якими гаджетами. Також вбачається, що до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи не вноситься інформація, що має обмежений доступ.

Втім, українська держава взяла на себе амбітну ціль – забезпечення безперешкодного доступу до правосуддя для осіб (учасників процесу) шляхом запровадження електронного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон

України від 26 травня 2021 р. № 1416-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 27. Ст. 232;

2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text (дата звернення: 07.11.2023)

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року: № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 07.11.2023);

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 р. № 3200-IX. Урядовий кур'єр. 2023. № 161;

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2023 року (справа № 520/986/22). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111663065 (дата звернення: 07.11.2023).

УДК 342.47

Красножон О. М.
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня освіти
ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: **Стефанчук М. М.**
д.ю.н., професор
м. Київ, Україна

ПРЕДСТАВНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРАТУРИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах збройної агресії рф проти України кожна українська дитина перебуває у кризових і надзвичайних ситуаціях, унаслідок чого порушуються її основоположні права. Конституцією України [1] на прокуратуру покладено функцію представництва в суді інтересів держави, а Законом України «Про прокуратуру» [2] передбачено, що прокуратура здійснює функцію представництва в суді інтересів громадянина у випадках, якщо така особа неспроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, зокрема через недосягнення повноліття.

У науковій юридичній літературі стверджується, що «…чинна законодавча регламентація представницької функції прокуратури в Україні містить низку дефектів, що призводить до зниження ефективності правозастосовної діяльності та рівня захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників правовідносин, а отже соціальної значимості діяльності прокуратури поза межами сфери кримінальної юстиції в Україні»[3, с.172]. Серед таких дефектів, серед інших, виокремлюють «…*наявність колізій у нормативному регулюванні* представницької функції прокуратури, що створює правову невизначеність щодо обсягу повноважень прокурора при її здійсненні, а також сумнівність однозначного вирішення цієї колізії застосуванням пріоритету норм Основного Закону за відсутності єдності щодо розуміння змісту та обсягу інтересів держави, які повинен захищати прокурор,

реалізуючи представницьку функцію» [3, с.173], що, за відсутності єдності щодо розуміння змісту та обсягу інтересів держави, які повинен захищати прокурор, реалізуючи представницьку функцію, дає підстави стверджувати, що наділення прокурора повноваженнями з представництва інтересів осіб, які не досягли повноліття, обумовлено потребою захисту інтересів держави у сфері охорони дитинства.

Наказом Генерального прокурора «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» від 04.11.2020 № 509 забезпечення гарантованих прав дітей, у тому числі на освіту, визначено одним з основних напрямів представницької діяльності прокуратури [4].

Водночас право на освіту віднесено Комітетом міністрів Ради Європи до основних прав і принципів дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі [5].

Аналізуючи права дітей у цифровому середовищі в аспекті забезпечення їх права на освіту, слід зазначити таке. Конвенція ООН про права дитини (статті 23, 28) закріплює право дитини на освіту [6]. Для здійснення цього права держава має сприяти розвитку освіти, забезпечувати її доступність для всіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами, забезпечувати доступність інформації і матеріалів у галузі освіти, а також вживати заходів для сприяння регулярному відвіданню шкіл.

Від самого початку повномасштабного вторгнення рф в Україну Верховною Радою України було доповнено Закон України «Про освіту» [7] статтею 57-1 «Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану», якою здобувачам освіти гарантовані організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників, а також створення безпечного освітнього середовища. До прикладу, минулий навчальний рік переважно здійснювався онлайн (із застосуванням ІТ-технологій і дистанційного доступу) та у змішаному режимі. Крім того, 1 січня 2024 року наберуть чинності зміни до Закону України «Про освіту», якими вперше складовою підручника визначено його інтерактивний електронний додаток. Отже, цифровий простір дедалі більше перетворюється з виключно розважального на освітньо-виховний. Таке середовище використовується як для дозвілля, так і для соціалізації та навчання дітей.

У зв’язку зі збройною агресією рф цифрові технології також широко використовують учні та студенти, які були змушені виїхати за кордон, а також діти, що на цей час залишаються на непідконтрольній Україні території. Тому забезпеченню доступу до освіти, реінтеграції дітей з тимчасово окупованої території, створенню умов для безпечного освітнього, у тому числі, цифрового середовища, має приділятися додаткова особлива увага.

Проте, незважаючи на активні заходи, що вживаються державними інституціями у цій сфері, порушення прав дітей на освіту мають місце. Тому на виконання позитивних зобов’язань держави для забезпечення можливості реалізації дітьми цього права, органи прокуратури реагують на виявлені факти порушень:

-зокрема, наявні факти прийняття незаконних рішень про ліквідацію навчальних закладів, що очевидно порушує право на доступність освіти, зокрема і дітей з особливими освітніми потребами. Рішення про ліквідацію навчальних закладів їх засновниками подекуди приймаються без дотримання принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, без з’ясування індивідуальних потреб дитини та можливості загальноосвітніх навчальних закладів їх забезпечити, зокрема за відсутності необхідної матеріально-технічної бази, відповідних фахівців (реабілітологів, дефектологів, які навчають жестовій мові, шрифту

Брайля тощо). Реагуючи на факти скорочення мережі дитячих закладів, у тому числі, інституційного догляду для дітей з особливими освітніми потребами, прокурори пред'являють позови про визнання незаконними рішень органів місцевого самоврядування про припинення (ліквідацію) закладів освіти. Наразі задоволено 6 таких позовів, внаслідок чого захищено право не однієї сотні дітей на доступ до освіти;

- мають місце незаконне використання та розпорядження органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування майном, землями навчальних закладів. На цей час за втручання прокурорів повернуто понад 5 тис га земель освітнього призначення;

- прокурорами вжито низку заходів представницького характеру в інтересах освітніх закладів шляхом визнання у судовому порядку недійсними, розірвання незаконних договорів оренди їх приміщень, унаслідок чого майно повернуто законним власникам та користувачам;

- сфера публічних закупівель також нерозривно пов'язана із функціонуванням освітнього процесу, оскільки товари, роботи або послуги, які закуповуються для навчальних закладів, забезпечують їх належне функціонування та надання якісних і безпечних послуг дітям. До прикладу, задоволено 132 позови прокурорів про визнання недійсними додаткових угод про підвищення ціни на постачання газу та електроенергії для навчальних закладів та повернення безпідставно сплачених коштів на загальну суму понад 34 млн гривень;

- прокурори реагують на факти незаконної сплати з бюджету коштів за послуги, які фактично закладами освіти не надавались через відсутність навчального процесу у зв'язку зі збройною агресією рф проти України;

-початок широкомасштабного вторгнення виявив вкрай незадовільний стан захисних споруд цивільного населення, що стало підставою для звернення прокурорів до суду з позовами про визнання незаконною бездіяльності суб'єктів владних повноважень та зобов'язання привести в належний технічний стан та готовність укриттів навчальних закладів;

- зрештою, за наслідками вивчення даних Інформаційно-аналітичної системи «Облік та статистика органів прокуратури» з'ясовано, що позови прокурорів, спрямовані на захист прав дітей на освіту, на цей час становлять понад 35% відсотків від загальної кількості позовів у сфері охорони дитинства, що свідчить про розповсюдженість таких порушень і активне та ефективне реагування на них органами прокуратури шляхом вжиття заходів представницького характеру [8].

Також слід звернути увагу на те, що станом на 8 листопада 2023 року, за даними Міністерства освіти і науки України, в Україні внаслідок російських бомбардувань та обстрілів пошкоджено 4163 заклади освіти, 365 з них зруйновано повністю [9]. Очевидно, що розвиток ІТ-технологій та широке використання цифрового простору в освітньому процесі, використання онлайн форми навчання, не є факторами, що дозволяють скорочувати мережу освітніх закладів. Ба більше, за наявної збройної агресії рф, що руйнує, у тому числі, й навчальні заклади, потреба у їх збереженні та належному функціонуванні є вкрай гострою та беззаперечною.

З урахуванням викладеного вище у органів прокуратури питання забезпечення права дітей на освіту є одним із пріоритетних, а з початком повномасштабного вторгнення рф з'явилася потреба у додатковому захисті дітей, які опинилися у зв'язку з цим у кризових і надзвичайних ситуаціях, зокрема шляхом ініціювання позовів про зобов'язання облаштувати захисні укриття, а також вивчення питання законності витрачання коштів, виділених на придбання шкільних автобусів; комп'ютерного та мультимедійного обладнання (яке було

знищено, пошкоджено або викрадено) для закладів освіти, які постраждали внаслідок збройної агресії рф, а також на облаштування у них безпечних умов. За таких умов, потребують додаткового дослідження повноваження прокурора з реалізації представницької функції прокуратури з метою усунення наявних дефектів задля підвищення ефективності реалізації цієї функції в умовах її суспільної затребуваності, що і повинно визначати пріоритети подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № **254к/96-ВР**. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № **1697-VII:** URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.
3. Стефанчук М.М. Представницька функція прокуратури: дефекти законодавства. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 3. С.164-175.
4. Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству: наказ Генерального прокурора від 04.11.2020 № 509. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/nakazi-generalnogo-prokurora-z-osnovnih-napryamiv-prokurorskoyi-diyalnosti.
5. Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.URL: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016808b79f7.
6. Про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989: URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
8. Дані Інформаційно-аналітичної системи «Облік та статистика органів прокуратури» та звіти про роботу органів прокуратури. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2
9. Освіта під загрозою. URL: https://saveschools.in.ua/.

УДК 343.1

Лахов А. С.
аспірант 1 року навчання юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У судових процесах, що стосуються неповнолітніх осіб, захист їх прав та інтересів є важливою складовою. Історично роль захисту неповнолітніх у судових процесах змінювалася залежно від культурних, соціальних і правових уявлень.

Для розуміння історичного аспекту захисту неповнолітніх у судових процесах слід відзначити розвиток уявлень про права дитини в різні епохи. Наприклад, до XVIII століття

діти часто розглядалися як майнові об'єкти своїх батьків і не мали статусу прав суб'єктів. Внаслідок цього захист їх прав у судових процесах зараз був незадовільним.

Протест із часом із зростанням уваги до прав людини взагалі, в тому числі й прав дітей, в історичному контексті виникали нові підходи до захисту прав неповнолітніх у судових процесах. Наприклад, створення організацій, спрямованих на захист прав дітей, а також прийняття міжнародних документів, таких як Конвенція про права дитини, сприяли посиленню захисту прав неповнолітніх у судових процесах.

Отже, історичний аспект захисту неповнолітніх у судових процесах працює про поступове вдосконалення виявлення про їх права та зміну підходів до захисту цих прав.

Історично захист неповнолітніх осіб у судовому процесі розвивався в напрямку посилення їхніх прав та гарантій. Це було пов’язано з усвідомленням того, що діти є особливо вразливою категорією цього населення, яка потребує особливого захисту.

У Стародавній Греції та Римі неповнолітні особи не мали права брати участь у судовому процесі як свідки або виклики. Вони могли бути лише відповідачами у судових справах, але лише за участю своїх батьків або опікунів.

У Середньовіччі становище неповнолітніх осіб у судовому процесі дещо покращилося. Вони отримали право брати участь у судовому процесі як свідки, але їхні свідчення були менш достовірними, ніж свідчення повнолітніх осіб.

У Новий час відбулося подальше посилення захисту неповнолітніх осіб у судовому процесі. У багатьох країнах було прийнято законодавство, яке гарантувало неповнолітнім особам право на участь у судовому порядку з повнолітніми.

У XX столітті захист неповнолітніх осіб у судовому процесі одним із пріоритетних напрямків діяльності міжнародних організацій. У 1989 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини, яка містить положення про захист неповнолітніх осіб у судовому процесі.

Захист неповнолітніх осіб у судових процесах утверджувався і розвивався протягом багатьох століть. Відрізняючись в різних культурах і періодах часу, цей захист відображав спільну прагнення до захисту дітей від надмірної влади та неправедного обходу. У середньовічній Європі існувала практика розгляду справ неповнолітніх перед "королівським судом старшинства" або спеціальною судовою установою, яка розглядала справи молодіжних правопорушників. Проте, ця практика не завжди гарантувала справедливість і захист прав неповнолітніх осіб. У 19-20 століттях були спроби формалізувати захист неповнолітніх осіб у судових процесах шляхом створення спеціальних судових систем для дітей та підлітків, які вважалися більш адаптованими до їхніх потреб та розвитку. Такі системи були запроваджені в різних країнах, зокрема у Великій Британії, Франції та США. У другій половині 20 століття була прийнята Декларація прав дитини ООН, яка закріпила право кожної дитини на найвищий ступінь захисту в судових процесах. Багато країн також ратифікували Конвенцію про права дитини, що встановлює минулі ангажементи забезпечити адекватний захист прав неповнолітніх у судових процесах.

За минуле століття законодавство щодо захисту неповнолітніх значно розширилося. З'явилися міжнародні договори, такі як Конвенція ООН про права дитини, яка передбачає захист інтересів дітей в усіх аспектах їхнього життя, включаючи включаючи процесуальні права у судових процедурах. Багато країн також прийняли закони та положення, що регулюють захист неповнолітніх у судових процесах. Сучасні системи правосуддя зазвичай передбачають спеціальні процедури та заходи, які забезпечують захист інтересів

неповнолітніх у судових процесах. Це може включати призначення адвоката або представника, який допомагатиме дитині або молодій особі під час процесу, а також забезпечення конфіденційності та захисту від примусу або тортур. Звернувшись до судових рішень, пов'язаних з неповнолітніми особами, слід зазначити, що принципи захисту залежать від контексту та культурного середовища. Різні країни мають свої підходи до захисту неповнолітніх, але загальна тенденція полягає в тому, щоб забезпечити справедливість та безпеку дітей у судових процесах.

В Україні захист неповнолітніх осіб у судовому процесі регулюється Конституцією України, Цивільним процесуальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Конституція України гарантує неповнолітнім особам право на справедливий суд та право на захист прав і свобод. Цивільний процесуальний кодекс України передбачає, що неповнолітні особи мають право брати участь у судовому процесі нарівні з повнолітніми. Кримінально-процесуальний кодекс України встановлює, що неповнолітні особи, які є підозрюваними, обвинуваченими у кримінальному провадженні, мають право на захист своїх прав та інтересів.

У судовому процесі неповнолітню особу представляє її законний представник, а у випадку його край - захисник. Законний представник неповнолітньої особи має право брати участь у всіх процесуальних діях, які стосуються прав та інтересів неповнолітньої особи. Захисник неповнолітньої особи має право представляти свої інтереси у всіх процесуальних діях, у тому числі участь у судовому розгляді справи.

Захист неповнолітньої особи в судовому процесі має такі особливості:

- Забезпечення права неповнолітньої особи на участь у судовому процесі нарівні з повнолітніми . Це означає, що неповнолітня особа має право на доступ до правосуддя, на участь у всіх процесуальних діях, на отримання інформації про своє право на захист та на захист своїх прав та інтересів.
- Забезпечення захисту прав та інтересів неповнолітньої особи . Це означає, що суд повинен отримати вік, психічний і фізичний стан неповнолітньої особи, а також інші характеристики, які можуть вплинути на її права та інтереси.
- Забезпечення прав та інтересів законного представника неповнолітньої особи . Законний представник неповнолітньої особи має право на захист прав та інтересів неповнолітньої особи в судовому процесі.

Захист неповнолітніх осіб у судовому процесі є елементом забезпечення прав дітей. Він спрямований на захист прав та інтересів неповнолітніх осіб, які є особливо вразливою категорією населення.

Список використаних джерел:

4. Гуз. А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: Навчальний посібник / Упорядкування і наукові коментарі - А.М.Гуз. - К.: КНТ, 2007. - 72 с.
5. Декрет "О суде" N 2 от 15 февраля 1918 г. Україна URL: http://www.hist. msu/ ER/ Etext/DEKRET/o_sude2.htm
6. Пихно Д. Исторический очерк мер гражданских взысканий по русскому праву. - К.: Киевские Университетские Известия",1874. - 153 с. URL:http://bazazakonov_ istoriya/ doc/ ?ID=2394618
7. Стеценко Н.С. Практична діяльність судових приставів за судовими статутами 1864 URL: http://www.nbuv.gov.ua/ portal/soc_ gum/Pz/ 2010_106/106_22.pdf

УДК 343.24

Лисенко Н.А.
аспірантка 1 року навчання юридичного факультету
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н., професор
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРАВОВА ПРИРОДА КОРУМПОВАНОСТІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У ДЕРЖАВНІ АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ

З початку необхідно визначити, що таке суспільні відносини. Суспільні відносини – це обов'язкова ознака об'єкта злочину, яка виділяється поряд з факультативними ознаками, що являє собою певне коло відносин, які знаходяться під охороною конкретної кримінально-правової норми. Предметом суспільних відносин є те, з приводу чого існують відносини між суб'єктами суспільних відносин.

Правова природа корупції в суспільних відносинах у державній антикорупційній політиці заснована на порушенні законів і норм, які регулюють діяльність державних службовців і обмін владою, ресурсами та послугами в обмін на неправомірну вигоду.

Корупція має правову природу, оскільки вона є порушенням закону і норм громадського моралі, а також призводить до порушення прав і свобод громадян, веде до спотворення економічних та політичних процесів, підриває довіру до держави та її інституцій.

Правова природа корумпованості суспільних відносин у державній антикорупційній політиці може бути розглянута з кількох аспектів.

Корумпованість суспільних відносин є протиправним явищем, і тому боротьба з нею має правовий характер. У багатьох країнах існують спеціальні антикорупційні закони, які передбачають кримінальну відповідальність за корупційні діяння, а також механізми для їх розслідування і покарання. Такі закони створюють правовий фундамент для боротьби з корупцією.

Корумпованість суспільних відносин порушує права і інтереси суспільства. Вона впливає на розподіл ресурсів, знижує ефективність державних програм і послуг, спричиняє нерівність і викривлення ринкової конкуренції. Тому боротьба з корупцією має захищати права громадян і забезпечувати справедливий розподіл ресурсів.

Державна антикорупційна політика базується на правових нормах, які передбачають запобігання корупції, виявлення її фактів і їх належне розглядання. Це включає в себе створення спеціальних органів і механізмів для забезпечення прозорості і відкритості у державному управлінні, регулювання конфлікту інтересів, запобігання корупційним ризикам і інші заходи.

Корумпованість суспільних відносин у державній антикорупційній політиці полягає в тому, що корупція є порушенням законів та правових норм, які регулюють діяльність державних органів, посадових осіб та громадян. Корупційні дії включають незаконні вимоги,

отримання хабарів, зловживання владою, використання державних ресурсів для особистої користі та інше.

Державна антикорупційна політика має на меті запобігання, виявлення та припинення корупційних діянь. Вона ґрунтується на законодавстві, яке регулює відносини у суспільстві, а також на міжнародних нормах та конвенціях. Такі законодавчі акти можуть включати правила про ведення декларацій доходів та майна, про боротьбу з конфліктом інтересів, про заборону хабарництва та інші регулюючі норми, спрямовані на протидію корупції.

У державі існують закони та нормативні акти, які регулюють діяльність органів влади, посадових осіб та громадян. Ці закони встановлюють відповідальність за корупцію.

Державна антикорупційна політика передбачає створення спеціальних органів, які відповідають за проведення розслідувань та прийняття заходів проти корупції. Ці органи включають прокуратуру, суди, антикорупційні агенції та інші.

Державна антикорупційна політика включає співпрацю з міжнародними організаціями та країнами для обміну досвідом та координації заходів проти корупції. Створення міжнародних конвенцій та угод сприяє зміцненню правової бази у боротьбі з корупцією.

Основним принципом державної антикорупційної політики є забезпечення правової держави, дотримання законів та нормам суспільства. Запровадження та зміцнення правової природи корумпованості у державній антикорупційній політиці сприяє покаранню корупційних дій, відновленню довіри до владних структур та забезпеченню прозорих та справедливих відносин у суспільстві.

Таким чином, правова природа корупції у державній антикорупційній політиці полягає в організації правових норм, заходів та механізмів для запобігання і припинення корупційних проявів, відповідно до принципів правової держави та забезпечення прав та свобод громадян.

УДК 342.24: 342.5

Масалітін В.В.
аспірант кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права
Класичного приватного університету
Запоріжжя, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Права дітей в Україні дещо обмежені українською владою в умовах воєнного стану. Це пов'язано з тим, що з 24 лютого 2022 року, коли розпочалась повномасштабна війна з Росією, в Україні було запроваджено воєнний стан. Відповідно до цього, деякі права і свободи громадян були тимчасово обмежені, в тому числі й права дітей. Адже в умовах війни пріоритетом є забезпечення безпеки населення, обороноздатності держави. Тому держава вживає низку надзвичайних заходів, які впливають і на правовий статус дітей. Наприклад, тимчасово обмежується свобода пересування, вводиться комендантська година, посилюється контроль за ЗМІ, обмежується доступ до освіти тощо. Але в цілому українська влада намагається максимально зберегти і захистити права дітей в умовах війни.

Російська Федерація систематично та грубо порушує права дітей в Україні, закріплені Конвенцією ООН „Про права дитини". Зокрема, російські війська постійно застосовують заборонені види зброї, які завдають шкоди дітям, такі як касетні боєприпаси, фосфорні бомби тощо. Також Росія створює гуманітарну кризу на окупованих територіях,

позбавляючи дітей їжі, медикаментів, предметів першої необхідності.

Крім того, російські військові вбивають та калічать українських дітей, вдаються до зґвалтувань та інших форм сексуального насильства. Вони також атакують школи, лікарні та інші об'єкти, де перебувають діти. Росіяни незаконно вивозять українських дітей на свою територію та перешкоджають їх евакуації [2].

Однією з найбільш важливих міжнародних конвенцій, яка встановлює та захищає права дитини, є Конвенція ООН „Про права дитини". Україна приєдналася до цієї Конвенції і визнала її обов'язковою для виконання на своїй території. Ця Конвенція установлює низку важливих принципів та норм, які повинні бути дотримані в усіх сферах життя дитини. Вона визначає право на життя, право на ім'я та громадянство, право на захист від насильства, право на освіту, право на вільне вираження думки, право на гідне ставлення, право на виховання в сім'ї або аналогічному оточенні тощо. Важливим документом в українському законодавстві є Конституція України, яка закріплює принципи захисту прав та інтересів дитини. Сімейний кодекс України встановлює норми, які регулюють відносини в сім'ї, включаючи права та обов'язки батьків стосовно дітей, а також порядок прийняття та усиновлення дітей. Закон України „Про охорону дитинства" містить положення про захист прав дитини та механізми їх забезпечення. Цей закон також визначає права та обов'язки батьків та органів опіки і піклування стосовно дітей. Цивільний кодекс України також має важливе значення, оскільки в ньому врегульовані питання щодо майнових та цивільних прав дітей, включаючи спадкування та власність. Загальний контекст цих правових актів створює систему захисту та підтримки прав дитини в Україні, сприяючи їхньому гармонійному розвитку та благополуччю[5, с.91-96].

Згідно з Законом України „Про охорону дитинства", дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, надається визначений статус, це стосується дітей, які отримали поранення, контузії, каліцтва або постраждали від фізичного, сексуального або психологічного насильства. Це також охоплює дітей, які були викрадені або незаконно вивезені за межі України, або тих, хто був залучений до участі у військових формуваннях або незаконно утримувався, включаючи в полоні. Держава має обов'язок забезпечити захист та догляд за цими дітьми, а також докладати всі можливі зусилля для їхнього зновуєднання з членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону та повернення дітей, незаконно вивезених за кордон [3].

У 2019 році Україна також приєдналася до Декларації „Про безпеку шкіл" (Safe Schools Declaration), яка підкреслює важливість безпеки дітей та молоді в освітніх закладах під час конфліктів. Хоча положення цієї Декларації ще не були впроваджені в українське законодавство, Кабінет Міністрів затвердив план дій щодо її реалізації у серпні 2021 року. Серед цих заходів передбачено забезпечення безперервності освіти, моніторинг нападів на освітні заклади, їх захист під час нападів та відновлення в разі пошкоджень.

Проте, на жаль, ситуація для дітей, які зростають в умовах війни, залишається недостатньо забезпеченою, крім безоплатного гарячого харчування в державних та комунальних освітніх закладах. Тим, хто пережив Другу світову війну і на момент її завершення був дітьми (до 18 років), надаються деякі соціальні гарантії, забезпечені Законом України „Про соціальний захист дітей війни". Однак потребується більше заходів для ефективного захисту дітей, які стикаються із наслідками війни та збройних конфліктів.

Російські військові вчиняють численні порушення прав дітей під час війни в Україні, включаючи такі важливі аспекти, як:

– атакують мирне населення, зокрема й дітей, що становить порушення ст. 38 Конвенції ООН про права дитини. Діти перебувають в небезпеці через обстріли та повітряні тривоги;

–порушують право дітей на життя та охорону здоров'я, що гарантується ст. 6 Конвенції ООН про права дитини. Це включає знищення і пошкодження інфраструктури, яка необхідна для медичної допомоги та життєво важливих послуг;

– вчиняють насильство проти дітей, включаючи фізичне та психологічне насильство. Це порушує право дітей на захист від будь-якого насильства, як визначено в ст. 19 Конвенції ООН про права дитини;

– використовують українських дітей для воєнних цілей, включаючи поширення пропагандистських матеріалів та військової інформації. Це порушує право дітей на захист від вербування та участі у війні, як визначено в ст. 38 Конвенції ООН про права дитини;

– знищують інфраструктуру для навчання дітей, включаючи школи та дитячі садки, що порушує право дітей на освіту, як визначено в ст. 28 Конвенції ООН про права дитини. Умови війни ускладнюють навчання та можливість доступу до освіти;

– заважають евакуації дітей та обстрілюють евакуаційний транспорт, порушуючи ст. 17 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. Це ставить під загрозу життя та безпеку дітей;

– блокують доступ до інфраструктури для позашкільного розвитку дітей, такої як культурні та спортивні заклади, порушуючи право дітей на дозвілля та культурний розвиток (ст. 31 Конвенції ООН про права дитини) [4].

Всі ці дії є серйозними порушеннями прав дітей під час воєнних дій і потребують уваги та захисту спільноти міжнародного співтовариства.

На основі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Діти визнаються такими до досягнення віку 18 років (або іншого віку повноліття за законом), і вони мають особливі права, які забезпечують їхнє благополуччя та розвиток. Однак Російська Федерація постійно порушує права дітей в Україні, вчиняючи численні злочини, включаючи використання заборонених методів ведення війни, обмеження доступу до гуманітарної допомоги, викрадення та незаконне вивезення дітей, вербування та використання дітей у війні, а також фізичне та сексуальне насильство над ними [1]. Ці злочини вважаються міжнародними злочинами проти дітей і не підлягають обмеженню строків давності. Національне та міжнародне законодавство передбачають механізми захисту прав дітей під час війни. Однак, коли одна зі сторін конфлікту не виконує свої зобов'язання, це може бути складним. Українська влада та народ України, спільнота міжнародних партнерів і санкції, застосовані до Російської Федерації, сприяють відновленню та захисту прав дітей. Українські громадяни мають доступ до програм допомоги та можливостей для роботи та проживання за кордоном. Громадяни знають про можливості отримання медичної допомоги та освітніх послуг за кордоном. Уряди інших країн надають тимчасові притулки та організовують програми для дітей. Здійснюються заходи з фіксації порушень прав людини, зокрема дітей, і розповсюджується інформація про права та можливості у разі повітряних тривог. В Україні активно розробляються заходи щодо евакуації та гуманітарної допомоги. Ведеться облік внутрішньо переміщених осіб та осіб, які отримали тимчасовий захист і статус біженців. Здійснюється підготовка до можливих екстрених ситуацій та заходи цивільного захисту.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН про права дитини: ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 No 789-XII. Київ : Столиця, 1997. 31 с.
2. Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо у разі передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях : Декларація ООН від 03.12.1986. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_131#Text
3. Про охорону дитинства. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (
4. Війна. Злочини Росії проти українських дітей URL: https://ukrainer.net/biznes-adaptuietsia/. 2
5. Шевченко-Бітенська О. В. Правові механізми Ради Європи у сфері захисту дітей віднасильства: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». Одеса, 2015.210 с.
6. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 91-96.

УДК 343. 7

Масенко А.О.
аспірант 4 року навчання юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н. С.,**
д. ю. н., професор
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЯК САМОСТІЙНОГО ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Сьогодні, спеціальна конфіскація постає одним з дієвих заходів попередження злочинів – зокрема, вона сприяє вилученню речей чи предметів, грошей, цінностей або іншого майна, яке набуте незаконним шляхом. Тому Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) визнав, що спеціальна конфіскація виступає стримуючими фактором у боротьбі з організованою злочинністю [1, с. 29; 2, § 52; 3, §§ 81-106]. Будь-яка конфіскація майна повинна бути передбачена законом і переслідувати мету, що відповідає суспільним інтересам. Боротьба зі злочинністю і тероризмом переслідує таку мету. Суд підкреслив, що конфіскація активів у кримінальних справах стала поширена не тільки у правових системах Європейських країн, а на світовому рівні, що підтверджується словами: «… більше використовується не тільки як доказ, але і як окреме покарання за правопорушення і більше вона використовується не як доказ, а як та покарання за правопорушення» [4, §27; 3, §82-83].

Судова практика ЄСПЛ щодо правозастосування спеціальної конфіскації має не тільки наукове, доктринальне, а і практичне значення. Спеціальна конфіскація є самостійним заходом кримінально-правового характеру, мета якого відрізняється від мети покарання.

По-перш, спеціальна конфіскація спрямована на блокування «руху» фінансових ресурсів, які здобуті незаконним шляхом, чи здобуті законним шляхом але такими , що сприяють кримінальній активності окремих груп чи угруповувань.

По-друге, вилучення грошових коштів спрямоване на запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень. Таким чином, спеціальна конфіскація виступає запобіжним заходом у протидії будь-яким проявам злочинності. Особливості правозастосування спеціальної конфіскації буде проаналізовано у контексті рішень Європейського суду з прав людини.

ЄСПЛ визначив, що конфіскація може застосовуватися як стримуючий фактор у боротьбі з організованою злочинністю, проте він також наголошує, що при цьому має встановлюватися рівновага між загальними потребами суспільства та захистом фундаментальних прав людини (в цьому питанні Договірні Держави володіють широким колом можливостей).

Найважливішою у цьому випадку постає презумпція, яку ЄСПЛ висловив у справі Aboufadda vs France – так, зацікавлені особи, які мають регулярні контакти з правопорушником, який вчинив злочин або правопорушення (що карається як мінімум 5 роками ув’язнення), і які не можуть надати підтвердження законному володінню майном (підтвердження має відповідати їхньому способу життя або майну, яким вони вже володіють), вважаються такими, які свідомо користуючись активами, що мають шахрайське походження. Тому все або частина майна за походження якого така особа не в змозі поручитися, може бути конфісковано як додаткове стягнення [1, с. 29].

Для систематизації кримінологічного аналізу судових рішень ЄСПЛ можна узагальнити основні положення в наступним чином. 1) При конфіскації земельної ділянки, де незаконно зводилася будівля, остання підлягає знесенню для відновлення законного стану власності, навіть якщо особу не засуджено – це вважається мірою покарання [5, §101]. 2) Спеціальна конфіскація розглядається як засіб контролю за використанням власності, особливо в контексті позбавлення власності третіх осіб, що вимагає більшої уваги [6]. 3) Випадки спеціальної конфіскації майна третіх осіб включають конфіскацію транспортних засобів, використовуваних для контрабанди, або майна компанії, використовуваного для незаконного перевезення наркотиків. Так, наприклад конфіскація автомобіля, який використовувався третьою особою для контрабандного перевезення мігрантів [7, § 36]; другий приклад, конфіскація вантажівки компанії, яка використовувалася третьою особою для перевезення наркотиків [8, § 48]. 4) Постанова про конфіскацію майна, навіть без обвинувального вироку, не обов'язково порушує право на презумпцію невинуватості та принцип закріплення правопорушень у законі. 5) ЄСПЛ зауважив, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини застосовується протягом усього процесу, включаючи судове вирішення конфіскації, яке повинно враховувати право на справедливий суд (включаючи процес винесення вироку (наприклад, процедура конфіскації, яка дозволяє національним судам визначити суму, яка має бути конфіскована судовим рішенням) [2,§ 39]. 6) Майно осіб, підозрюваних у злочині, вважається доходами від незаконних актів, але якщо супутні доходи можуть бути відновлені законним власником, це не суперечить принципам Конвенції [9]. 7) Довге неповернення доказів у справі його законному володільцю порушує принцип справедливості. Наприклад, у справі Пендов проти Болгарії влада не повертала 7,5 місяців комп’ютер, який використовувався як доказ проти діянь третіх осіб, і був потрібен володільцю у зв’язку з його

професійною діяльністю – національна влада могла давно скопіювати всі необхідні дані і повернути пристрій [10].

Отже, аналіз рішень ЄСПЛ надає важливі висновки для правового розуміння та застосування спеціальної конфіскації. Рішення про конфіскацію має ґрунтуватися на балансі суспільних інтересів і інтересів індивідуальних

Суд визначив деякі основні засади при призначенні спеціальної конфіскації особам, які вчиняють кримінальтні правопорушення:

1. Конфіскація може застосовуватися без попереднього вироку суду, коли вона застосовується до доходів, пов'язаних із серйозними кримінальними правопорушеннями (корупція, відмивання грошей, наркозлочини),

2. Тягар доведення законного походження майна, яке вважається незаконно придбаним, може бути перекладене на респондентів у такому некримінальному провадженні з метою конфіскації, включаючи речовий цивільний процесс.

3. Заходи щодо конфіскації можуть застосовуватися не лише до прямих доходів від злочину, а також до власності, включаючи будь-які доходи та інші непрямі вигоди, отримані шляхом перетворення або перетворення прямих доходів від злочину або змішування їх із іншими, навіть законними активами.

4. Заходи щодо конфіскації можуть застосовуватися не лише до осіб безпосередньо підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, а також до третіх осіб, що приховують свою протиправну роль у накопиченні багатства.

Список використаних джерел:

1. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights: Terorism(31/12/2020). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Terrorism_ENG.pdf
2. Phillips v. the United Kingdom. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
3. Grifhorst v. France. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
4. Aboufadda v. France. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
5. Батлер проти Сполученого Королівства від 27 червня 2002 року. Режим доступу: https://hudoc.echr.coe.int/eng
6. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights: Protection of property URL: https://www.echr.coe.int/ Documents/ Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf
7. Andonoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
8. B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
9. Arcuri та інші проти Італії. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng
10. Пендов проти Болгарії https://hudoc.echr.coe.int/eng

УДК 343.3:343.52(438+477)

Нековаль Є.
аспірант кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м.Одеса, Україна

ПІДКУП У ВИБОРЧИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ЗА НІМЕЦЬКИМ ТА УКРАЇНСЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯННЯ

Нормативно-правові приписи національної системи законодавства мають відповідати сучасним викликам динаміки суспільних відносин, враховувати зміни та правові стандарти міжнародної спільноти. Кримінальне право як самий суворий інструмент в арсеналі державного примусу має відтворювати найбільш ефективні, дієві та обґрунтовані заходи реагування, чому ефективно сприяють порівняльно-правові дослідження правових явищ та категорій. Це стосується і питань кримінально-правової охорони виборчих прав громадян.

Поширеною практикою є підкуп суб'єктів виборчих процесів. Дане явище є одним із найпоширеніших проявів кримінально-караних посягань у сфері виборчих відносин, що вимагає відповідного дослідження та пошуку шляхів вдосконалення нині чинних заборон з метою підвищення їх ефективності. З цією метою пропонується звернутися до практики Німеччини. Так, кримінальним законодавством Німеччини передбачена кримінальна відповідальність за підкуп виборців – § 108b вказує, що «той, хто пропонує, обіцяє або надає іншій особі подарунки або інші вигоди у винагороду за нездійснення або здійснення певним чином свого виборчого права, – карається позбавленням волі на строк до п'яти років або грошовим штрафом». Окрім того, пунктом два § 108b встановлена відповідальність також такої особи, яка «вимагає, отримує відповідну обіцянку або приймає подарунки або інші вигоди за нездійснення або здійснення певним чином свого виборчого».

Окремо передбачається притягнення о кримінальної відповідальності за підкуп суб'єкта депутатських повноважень (Bestechlichkeit und Bestechung von Mandatsträgern). Визначено, що «хто є членом народного представництва Федерації або Земель вимагає отримання неправомірної вигоди для себе або третього особи, яка отримує відповідну обіцянку або приймає цю вигоду як зустрічне зобов'язання за те, що він при виконанні своїх депутатських повноважень здійснить або не здійснить певну дію відповідно до даного йому доручення або вказівки – карається позбавленням волі на строк до п'яти років або грошовим штрафом». Згідно даної норми кримінальній відповідальності також підлягає та особа, яка «пропонує, обіцяє або надає члену народного представництва Федерації або Земель неправомірну вигоду для нього самої чи третьої особи як зустрічного зобов'язання за те, що той при виконанні своїх депутатських повноважень вчинить або не вчинить певну дію відповідно до даного йому доручення або вказівки» (§ 108e) [1].

Суб'єктом повноважень в контексті змісту § 108e кримінального закону Німеччини може бути член народного представництва державного територіального освіти, обраного шляхом прямих та загальних виборів органу адміністративно-територіальної одиниці, сформованої на певному ділянці Федеральної Землі або муніципального територіального освіти, член Федеральних Зборів, член Європейського парламенту, член парламентських зборів міжнародної організації та законодавчого органу іноземної держави.

Примітно, що дана норма викликала дискусію з приводу трактування вказаної норми в контексті корупційних деліктів. З приводу чого, було визначено, що суб'єкт депутатських повноважень не є посадовою особою в контексті КУ ФРН з тим наслідком, що стосовно депутата застосування посадових корупційних деліктів за §§ 331 КУ ФРН виключено [2], а також з метою приведення антикорупційного кримінального законодавства щодо подолання корупції у сфері народного представництва у відповідність до вимог міжнародних угод.

Натомість, українським законодавством передбачено кримінально-правову заборону підкупу виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму (ст. 160 КК України), де відповідно значиться декілька складів діянь з різними видами тяжкості. Об'єктивна сторона діяння полягає у «прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні виборцем, учасником референдуму, членом виборчої комісії або комісії з референдуму, офіційним спостерігачем для себе чи третьої особи неправомірної вигоди за вчинення або невчинення будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним своїх виборчих прав, прав на участь у референдумі» [3].

У порівнянні, як бачимо, вітчизняний законодавець не диференціює окремо відповідальність за підкуп виборця, окремо – інших учасників виборчого процесу, на відміну від німецького підходу. Поряд з цим, КК України визначає зовсім інший перелік можливих суб'єктів вказаного кримінального правопорушення, і ці суб'єкти є не лише носіями (кандидатами) в носії певних владних повноважень, а й виконують процедурну функцію, забезпечують проведення виборчого процесу, реалізують організаційні аспекти реалізації виборів на конкретному їх етапі.

Таким чином, видається, що захищеним правовим благом у § 108e кримінального закону ФРН є публічна зацікавленість у бездоганному функціонуванні парламентських процесів та незалежності володарів депутатських повноважень, а також об'єктивності та легітимності прийнятих парламентом рішень, тоді як кримінальна заборона підкупу у виборчому процесі згідно законодавства України, в першу чергу, направлена на охорону суспільних відносин у сфері реалізації громадянами України права голосу, а також порядок ведення агітації до дня проведення виборів або референдуму. Також варто констатувати, що на відміну від німецького законодавця, український обирає спосіб диференціації кримінальної відповідальності за підкуп у виборчій сфері в залежності від ступеню тяжкості вчиненого діяння.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс ФРН. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__108e.html
2. Внесення змін до кримінального законодавства. Рішення BGHSt. 51, 44, 45ff.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20231005#top

УДК 159.9.072

Рудковська О.В.
здобувач вищої освіти третього (аспірант) рівня
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник**: Диса О.В.**
к.п.н., доцент
м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

Трансформація соціального, економічного, культурного простору в умовах військових дій сприяють підвищенню уваги наукової спільноти до створення умов, які допоможуть адаптуватися молоді до кризових ситуацій. Кожен новий виклик (короновірус, війна) дає можливість дослідження розвитку Я-концепції індивіда в умовах сьогодення. Тож виховання позитивного ставлення до життя, створення умов для розвитку і становлення молоді – всі ці аспекти збереження ментального здоров'я кожної особистості і нації в цілому.

У психологічній науці різні аспекти ментального здоров'я вивчали О. С. Васильєва, Ф. Р. Філатов, Г. С. Нікіфоров, Н. М. Шустров, І. Н. Гурвіч. Такі дослідники як, Дорфман, О. В. Корнієнко, Є. Р. Калітеєвська, Д. О. Леонт'єв, Ю. М. Орлов, В. П. Петренко й ін.)доводять, що значимість духовних, моральних та ціннісно-смислових детермінант психічного здоров'я особистості є необхідною умовою для комплексного підходу досліджень становлення Я-образу.

В Указі Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» зазначається, що документ прийнято з метою «створення додаткових можливостей для становлення, розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності молоді, реалізації її конституційних прав і свобод, утвердження у молодіжному середовищі здорового способу життя, сприяння ініціативі та активності молодих громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства й держави» [1,с.1.].

Мета статті – визначити вплив реалізації творчих потреб для збереження ментального здоров'я особистості.

Ментальне здоров'я визначають як психічне здоров'я. Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, це стан благополуччя, при якому людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також вносити вклад в життя своєї спільноти.

Визначають ознаки психічного (ментального) здоров'я, а саме:

1. Здатність любити. Здатність залучатися до відносини, відкриватися іншій людині.

2. Здатність працювати. Це стосується не тільки професії. Це в першу чергу про здатність створювати і творити.

3. Здатність грати. Йдеться як про дитячі ігри у прямому сенсі, так і про здатність дорослих людей «грати» словами, символами. Це можливість використовувати метафори, гумор, символізувати свій досвід і отримувати від цього задоволення.

4. Безпечні відносини. На жаль, почасти люди перебувають в насильницьких, загрозливих, залежних – нездорових відносинах.

5. Автономія. Люди часто роблять не те, чого насправді хочуть. Вони навіть не встигають «вибрати» (прислухатися до себе), чого ж їм хотіти.

6. Сталість себе і об’єкта або концепція інтегрованості. Це здатність залишатися в контакті з усіма сторонами власного Я: як хорошими, так і поганими, як приємними, так і з тими, що не викликають бурхливої радості.

Психологічно здорова людина – це перш за все людина спонтанна і творча, життєрадісна і весела, відкрита і така, що пізнає себе і навколишній отрсвіт не лише розумом, але і відчуттями, інтуїцією. Вона повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність людей, що оточують її.[5].

Проаналізувавши наукову літературу ми визначили 5 основних постулатів для підтримки гарного ментального здоров’я, як стану благополуччя, при якому індивідуум реалізує свої здібності, може долати стреси повсякденному житті, може продуктивно працювати і здатний зробити внесок в розвиток свого суспільства. Це набагато більше, ніж відсутність емоційних порушень: здорове харчування, заняття спортом, здоровий сон, керування стресом, хобі або волонтерство, перспективи подальшого розвитку. Ментальне здоров’я сьогодні прирівнюється до фізичного здоров’я особистості. Розвиток інформаційного суспільства, зростання інформації та необхідність навантажувати свій мозок, психіку та фізичний стан з кожним роком все більше – вимагає від сучасності детального дослідження ментального здоров’я для його цілісного збереження та розвитку.[2,с.38]

Серед основних пріоритетів у роботі з молоддю, визначена «спроможність – залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у студентської молоді громадянських компетентностей; інтегрованість – підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу». [1,с.4]

Тож можна впевнено говорити про те, що зайняття творчістю набувають великого значення для ментального здоров'я. Дослідження доводять, що вираження емоцій - важливий аспект, а творчість - це ефективний спосіб вивільнення своїх емоцій та почуттів, позбутися негативу, подолати стрес, тривогу, сумні думки. Будь яка форма творчості дозволяє висловити свої переживання і знайти позитивний спосіб їх перетворення. «Будь-яка творчість не терпить шаблону» - на думку Василя Сухомлинського. [6,с.15]

Людина, коли занурюється у творчій процес, зосереджується, може медитувати, забуваючи про негаразди і проблеми. Тим самим самостверджується у творчому процесі, висловлює свої думки, розкриває свої таланти, розвиває власну ідентичність та знаходить задоволення в процесі створення. Зокрема, О. С. Шило визначає впевненість, як позитивне сприйняття себе, віру у власні сили. Вона підкреслювала, що необхідно створити позитивні умови, підвищувати самооцінку і розвивати впевненість у власних силах, що сприятиме прояву як інтелектуальних, так і творчих здібностей. [7,с.853]

Регулярне заняття творчістю може покращити когнітивні функції: розвиток пам’яті, уяви, моторики. Це сприяє розвитку креативності особистості.

Творчість викликає почуття задоволення, радості, покращення настрою. Цей процес пробуджує інтерес до життя, набуття сенсу, покращує стан самопочуття. В цілому, зайняття творчістю сприяє підтримці ментального здоров'я, забезпечує психологічний відпочинок, самовираження та розвиток. Воно може бути додатковим засобом в підтримці збалансованого життя [3].

Досвід роботи Палацу студентів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, який було отримано протягом військового часу 2022-2023 років, дозволяє стверджувати про позитивний вплив творчих заходів на ментальне здоров’я здобувачів

освіти. Для розкриття талановитої молоді було проведено низку заходів. Фестиваль української творчості «Єдина», де була можливість продемонструвати співучій, музичний, танцювальний, читацький таланти здобувачам освіти ДНУ. Процес репетицій і виступу сприяв спілкуванню, вдосконаленню своїх навичок і отримання результату у вигляді визнання глядачів, журі і своїх сокурсників.

12 факультетів взяли участь в турнірі «Ерудит», де команди змагалися в інтелектуальному поєдинку, потім найсильніші пройшли до півфіналу і у фіналі здобула перемогу найерудованіша команда. Згуртованість, азарт і бажання виграти дозволили гравцям відчути емоції, яких вони були позбавлені протягом останніх років. Уміння спілкуватися, комунікативні навички, які стали в пригоді в процесі гри, надали можливість відчути емоційний підйом, який позитивно вплинув на самопочуття кожного. Навіть ті команди, які не пройшли далі, відчули енергію боротьби і бажання продовжити спілкування за межами ігрового майданчика.

Екскурсії для першокурсників познайомили відвідувачів з представниками своїх груп на факультетах. Це сприяло соціалізації кожного учасника освітнього процесу, бо це була можливість поспілкуватися, познайомитися і відчути свою причетність до певного колективу. Шаховий турнір « Позиція» познайомив учасників з різних факультетів з представниками шахової університетської спільноти, яка оцінювала командну та індивідуальну гру. Участь ректора надала особливого статусу і підвищила інтерес і цікавість кожного учасника.

За спостереженнями в процесі бесіди після заходів у відвідувачів всіх факультетів з'являлося бажання створити ще якісь активності, продовжити заняття у творчих об'єднаннях, створити заходи, де були б задіяні студенти і викладачі. Це сприяло створенню позитивного настрою, здорової атмосфери і задовільненню комунікативної потреби.

Саме в умовах постійних тривог і невизначеності, комунікативного вакууму, тривалої дистанційної роботи було запропоновано заходи, які направлені на розвиток творчих здібностей різних напрямів інтелектуальної, театральної, музичної творчості. В процесі підготовки та проведення заходів було проведено спостереження за поведінкою в процесі заходів та бесідами з учасниками після закінчення проєктів. Можна впевнено стверджувати: учасники відчували піднесений настрій; розкривали свої таланти; відчували підтримку один одного; мали можливість самовираження, самовизначенності; підвищували свою самооцінку; відчували себе в безпеці поруч з однодумцями; отримували задоволення від спілкування.
Всі ці фактори позитивно впливають на поліпшення ментального здоров'я особистості.

Творчість - один з найдієвіших способів покращення ментального здоров'я особистості. Творчі проєкти сприяють розумінню своїх емоційних станів і допомагають керувати ними. Проєкти творчого характеру допомагають будувати стосунки з іншими, відкривають шляхи до навчання та розвитку. Особистість в рамках створення та участі в проєкті позитивно ставиться до себе, вчиться приймати незалежні рішення та пристосовуватись до нових умов життя, може активно долати поточні виклики. Як слідство отримує задоволення від життя.

Список використаних джерел:

1. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text

2. Костєва Т.Б. Вплив ментального здоров'я на життєдіяльність особистості https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewbyfileid/680436.pdf
3. Ментальне здоров'я. URL: https://kalushcity.gov.ua/news/mentalne-zdorov-ya.
4. Ментальне здоров'я. URL: https://mriytadiy.com/tvorchist-ta-mentalne-zdorovia/
5. Психічне здоров'я людини.URL: https://chernigiv-crl.com/2021/11/10/
6. Василь Сухомлинський. Афоризми / Педагогічний музей України; [укладач О. П. Міхно; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. Київ : ПМУ, 2018. 104 с. (Сер. «Педагогічні републікації»;вип.5.
7. Шило О. С. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка / За редакцією С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. 2010. №37. С. 853–861.

УДК 343. 9

Савченко О.М.
аспірант 1 року начання юридичного факультету
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
заслужений юрист, д.ю.н., професор
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся гончара
м. Дніпро, Україна

ПОВНОВАЖЕНІ СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ

Суб'єкти надання публічних послуг - це організації, установи або особи, які здійснюють певні дії або надають певні послуги у сфері громадського сектора з метою задоволення потреб населення. Такі суб'єкти надання публічних послуг можуть бути як державними, так і приватними.

Основна мета суб'єктів надання публічних послуг - забезпечення доступу до якісних та ефективних послуг для всіх громадян та суб'єктів, зокрема тих, які можуть бути вразливими або потребують додаткової підтримки.

Серед основних суб'єктів надання публічних послуг можна виділити:

1. Державні органи: це урядові органи, міністерства, департаменти, комітети та інші державні установи, які здійснюють виконавчу, законодавчу або контрольну функції в сфері надання публічних послуг.

2. Комунальні служби: це організації, створені місцевими органами влади для надання комунальних послуг, таких як водопостачання, каналізація, збирання сміття, благоустрій та інші комунальні послуги.

3. Державні підприємства: це підприємства, які знаходяться у державній власності і надають певні публічні послуги, наприклад, поштові послуги, транспортні послуги, енергетичні послуги та інші.

4. Неприбуткові організації: це громадські організації, благодійні фонди, релігійні організації та інші організації, які надають певні публічні послуги з метою задоволення соціальних або громадських потреб.

5. Приватні підприємства: це комерційні підприємства, які надають певні публічні послуги на основі укладених угод з державними органами або місцевими органами влади, такі як медичні послуги, освітні послуги, транспортні послуги та інші.

Ці суб’єкти надають різноманітні публічні послуги, такі як медичні послуги, освіта, культурні заходи, соціальна підтримка, транспортні та комунікаційні послуги, фінансові послуги та багато іншого. Вони грають важливу роль у задоволенні потреб та покращанні якості життя населення. Також вони можуть діяти окремо або спільно, утворюючи партнерства або консорціуми для надання публічних послуг населенню.

Суб'єкти надання публічних послуг зазвичай регулюються відповідними правовими актами та контролюються компетентними органами з метою забезпечення належного якості та доступності цих послуг для громадян.

Щодо суб’єктів які надають публічні послуги саме по відношенню до прав дітей, то одним з основних суб'єктів додержання прав дітей є держава. Держава має зобов'язання створювати закони та політику, які сприяють захисту прав дітей і забезпечують їхній належний розвиток.

Іншими суб'єктами додержання прав дітей є:

1. Батьки та опікунські особи: Вони мають зобов'язання забезпечити належний догляд, захист і розвиток дитини. Вони повинні діяти в інтересах дитини і забезпечувати їй безпеку, освіту, медичний догляд та інші потреби.

2. Органи місцевого самоврядування: Місцева влада відповідає за реалізацію політики держави щодо захисту прав дітей на місцевому рівні. Вони можуть забезпечувати доступ до освіти, медичного обслуговування, дозвілля та інших необхідних послуг для дітей.

3. Неправлінські організації та громадські об'єднання: НГО та громадські організації мають велику роль у захисті прав дітей. Вони можуть надавати підтримку, консультації та створювати програми для покращення життя дітей.

Загальна відповідальність з додержання прав дітей лежить на усій суспільності, і кожен індивід повинен сприяти створенню середовища, що сприяє безпеці, захищеності та розвитку дітей.

А що стосується до додержання прав дітей які передбачені Конвенцією «Про права дітей», то вони містить ряд важливих прав та принципів, які повинні бути забезпечені для захисту прав дітей. Основні складові конвенції включають:

1. Право на життя, виживання та розвиток: Діти мають право на належну медичну допомогу, безпечні умови проживання та можливості для розвитку.

2. Право на захист від насильства: Діти повинні бути захищені від будь-якого виду фізичного, психологічного або сексуального насильства.

3. Право на навчання та освіту: Діти мають право на доступ до якісної освіти без дискримінації.

4. Право на участь та висловлювання своїх думок: Діти мають право брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх життя, та вільно висловлювати свої думки.

5. Право на захист від експлуатації: Дітям гарантується захист від будь-якої форми експлуатації, включаючи дитячу працю та торгівлю людьми.

6. Право на здоров'я: Діти повинні мати доступ до належної медичної допомоги та державних програм з охорони здоров'я.

7. Право на доступ до інформації: Діти повинні мати можливість отримувати інформацію, яка є корисною для їх розвитку, а також захист від шкідливої інформації.

Ці принципи та права, закріплені в Конвенції "Про права дітей", служать основою для забезпечення добробуту, захисту та розвитку дітей.

Залежно від країни і регіону, суб'єкти надання публічних послуг можуть мати різні форми організації і управління. Наприклад, в деяких країнах це можуть бути міністерства або державні установи, у інших - недержавні організації або підприємства з комерційною формою власності.

УДК 342.951

Селіванова К.В.
аспірантка 4 року навчанн, юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Кобрусєва Є.А.**
д.ю.н., доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ ЮСТИЦІЇ

Захист прав дитини є одним із найважливіших пріоритетів функціонування державних інституцій, адже саме рівень безпеки та захищеності дитини у державі є одним із показників правової держави. У нашому сьогоденні дитина є повноцінним членом суспільства, маючи свої права та певні особливості їх реалізації, що зумовлено потребою у спеціальній охороні і піклуванні, включаючи належний правовий захист дитинства.

Питання правового регулювання посвідчення правочинів щодо нерухомого майна за участю малолітніх та неповнолітніх осіб займає досить актуальне місце серед проблематики дотримання прав дитини.

В цій частині функціонування саме інституту нотаріату та загалом правовий статус нотаріуса як суб`єкта, що забезпечує захист прав та законних інтересів, зокрема та не виключно, малолітніх та неповнолітніх осіб, потребує особливої уваги, оскільки щодня до нотаріуса звертаються з різноманітними питаннями, що потребують правової допомоги. Так, під час посвідчення правочинів визначається обсяг цивільної дієздатності фізичних осіб, які беруть у них участь.

Відповідно до положень ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» держава охороняє і захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна, об’єкта незавершеного будівництва, майбутнього об’єкта нерухомості.

Зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо житлових приміщень не допускається.

Для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке належить дитині, а у випадках, визначених законом, - також щодо нерухомого майна, право користування яким належить дитині, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону [3].

Відтак батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, наданого відповідно до Закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

Згідно з вимогами ст. 177 Сімейного кодексу України, батьки малолітньої дитини не мають права без дозволу органу опіки та піклування вчиняти такі правочини щодо її майнових прав:

- укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири;
- видавати письмові зобов'язання від імені дитини;
- відмовлятися від майнових прав дитини [4].

Посвідчення правочинів за участю дітей, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування, є особливим видом нотаріальних дій, яким надається окрема увага.

У разі укладення правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) права, за якими підлягають державній реєстрації, у тому числі договорів щодо поділу, обміну житлового будинку, квартири за участю малолітніх осіб, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування, нотаріус перевіряє наявність дозволу органу опіки та піклування на укладення таких правочинів [1].

Нотаріус не приймає для посвідчення правочин, що укладається від імені малолітньої дитини представником батьків (усиновлювачів) або одного з них.

Справжність підпису(ів) батьків (усиновлювачів) або піклувальників на заяві про їх згоду на посвідчення правочинів від імені неповнолітніх, а також від імені осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, повинна бути засвідчена нотаріально [1].

Надвагомою в умовах війни є також проблематика незаконного переміщення дітей, зокрема, під час російського вторгнення в Україну. Так, за даними Організації Об'єднаних Націй, станом на 11 квітня 2022 року дві третини з 7,5 мільйонів дітей в Україні визначено переміщеними. Після 24 лютого 2022 року вивезення з подальшим швидким «усиновленням» або переданням під опіку набрало обертів. Лише офіційно незаконно депортували понад 16 тис. дітей, що становить лише верифіковані випадки [6]. Міністерство юстиції України та його органи беруть участь у підготовці позовів до ЄСПЛ щодо захисту прав таких дітей.

Напрочуд актуальною, на жаль, є також загроза протиправного усиновлення українських дітей без дотримання всіх необхідних процедур, визначених законодавством України. В рамках вищезазначеного важливо підкреслити, що делегування невід'ємних від особи особистих немайнових прав довірителя, як матері (батька) дитини, забороняється.

На жаль, відповідні випадки можуть мати місце у довіреностях поза законодавчо регламентованою процедурою усиновлення. Зауважимо, що наведені правочини досить часто містять саме іноземні елементи, так як учасники правовідносин (повірені) є громадянами інших держав, що свідчить про можливість проведення такої процедури через програми сурогантного материнства, яке заборонене в багатьох країнах ЄС.

Важливо підкреслити, що повноваження, визначені у довіреностях, повинні узгоджуватись з вимогами чинного законодавства, а саме зі:

- ст. 14 СК України, відповідно до яких сімейні права є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі; якщо дитина або особа, дієздатність якої обмежена, не може самостійно здійснювати свої права, ці права здійснюють батьки, опікун або самі ці особи за допомогою батьків чи піклувальника[ст. 14, 4].;

- ч.2 ст. 238 ЦК України, відповідно до якої представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє [ст. 238, 5];

- ч.1 ст. 203 ЦК України, у відповідності до яких зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам [ст. 203, 5].

Таким чином, інших суб'єктів, які би могли бути уповноважені надавати згоду на усиновлення (зокрема, представники за довіреністю), ані Європейська Конвенція про усиновлення, ані Сімейний кодекс України не визначають.

Усиновлення іноземцем в Україні дитини, яка є громадянином України, здійснюється на загальних підставах, встановлених главою 18 Сімейного кодексу України. На усиновлення дитини іноземцем потрібна згода центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей (ч. 1, 4 ст. 283 Сімейного кодексу України) [4].

Додатково зауважимо, що процедура усиновлення дітей - громадян України, зокрема та не виключно, іноземними громадянами регламентована Порядком провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905, норми якого не передбачають делегування представникові повноважень в частині надання згоди на усиновлення [2].

Тож, з огляду на нерозривність батьківських прав та обов'язків з особою, посвідчення довіреності від імені матері в частині надання права третім особам надавати згоду на усиновлення її біологічної дитини не узгоджується з положеннями Сімейного кодексу України та Порядку № 905, які, серед іншого, передбачають спеціальну процедуру усиновлення дітей – громадян України іноземцями [2].

При цьому, Міністерство юстиції України та його міжрегіональні управління не наділені повноваженнями надавати оцінку вчиненим нотаріальним діям або відмові в їхньому вчиненні на предмет законності, адже останнє є виключною компетенцією суду.

Отже, реалізація сучасної політики і стратегії держави повинна бути спрямована на подальшу розбудову національних механізмів захисту прав дитини, їх адаптацію до міжнародних вимог і стандартів. Не дивлячись на те, що досить поширеним видом захисту залишається саме судовий захист, сутнісний вимір якісної нотаріальної практики, яка полягає у диспозитивному аспекті впорядкування відносин з участю малолітніх та неповнолітніх дітей, в умовах сьогодення є дуже важливим та потребує уваги та уніфікації нотаріальної практики.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Мін-ва юстиції України від 22 лют. 2012 р. № 296/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0282-12 (дата звернення: 17.11.2023).

2. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : постанова Кабінету Міністрів України від 08 жовт. 2008 р. № 905. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/905-2008/

3. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02 черв. 2005 р. № 2623-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2623-15 (дата звернення: 17.11.2023).

4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14 (дата звернення: 17.11.2023).

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15 (дата звернення: 17.11.2023).

6. Falk, Pamela (11 квітня 2022). Almost two-thirds of Ukraine's 7.5 million children have been displaced in six weeks of war, U.N. says [Майже дві третини з 7,5 мільйонів дітей в Україні були переміщені за шість тижнів війни, кажуть в ООН] (англ.). CBS News. URL: https://www.cbsnews.com/news/ukraine-refugees-millions-of-children-displaced-un-says/

УДК: 343.211.4

Сорока М. В.
аспірант 4 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н.С**.
д.ю.н., професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРИРОДА ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ДОКАЗУВАННІ ВИНУВАТОСТІ

У процесі доказування винуватості у кримінальному провадженні протягом останніх років набувають все більшого застосування цифрові докази. Докази – це одержані у встановленому законом порядку відповідними органами фактичні дані, що містять інформацію, необхідну для правильного вирішення кримінальних, цивільних та інших судових справ[1].

Одним із різновидів доказів є цифровий доказ. Цифровий доказ – це представлені у цифровій (дискретній) формі та зафіксовані на будь – якому типі носія дані, що стають доступними для сприйняття людиною після обробки ЕОМ та на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [2].

Правова природа цифрових доказів ґрунтується на тому, що відомості, які містяться в електронних документах, являють собою людську думку (поняття, судження, умовиводи і так далі) щодо існуючої дійсності [3].

У фаховій літературі з кримінально – процесуального права сформувалося декілька доктринальних підходів до розуміння цифрових доказів як джерела фактичних даних.

Прихильники першого підходу - не протиставляють цифрові докази та речові докази. Так, А. С. Білоусов пропонує розглядати комп’ютерні об’єкти як один із різновидів речових

доказів. При цьому таку специфіку він пояснює особливою сферою використання, зокрема з метою створення, обробки, накопичення чи передачі інформації в її електронному вигляді [4]. Представники другого вважають, що цифрові за своєю природою більше тяжіють до документів. Так, С.В. Васильєв та Л.М. Ніколенко, розглядаючи відео -, аудіозаписи та кіноматнріали), які на нашу думку, можливо розглядати як цифрові (електронні) докази, вказують на те, що не існує жодної необхідності виділяти їх як самостійне процесуальне джерело доказів[5]. Представники третього підходу вважають за доцільне виокремлення цифрових доказів як самостійного процесуального джерела доказів. Д.М. Цехан говорить, що цифрова інформація та її носії з урахуванням унікальних характеристик (передусім нематеріального характеру) не можуть бути віднесені до жодної класифікаційної групи [2].

Для того, щоб цифрові докази можливо було використати в кримінальному провадженні, зокрема щодо неповнолітніх, вони повинні відповідати таким принципам: допустимість цифрових доказів; справжність цифрових доказів; повнота отриманих цифрових доказів; надійність отриманих цифрових доказів; зрозумілість та правдоподібність [6]. При цьому, висуваються такі вимоги до їх змісту та форми – це відносність і допустимість[2]; належності, допустимості, достовірності та достатності [7].

Ознаками цифрових доказів є: вони існують у нематеріальному вигляді; можуть бути створені людиною або бути результатом діяльності інформаційної системи; не можуть існувати поза межами технічного носія або каналу зв'язку; немає нерозривного зв'язку з предметним носієм; вільно переміщуються в електронній мережі; сприймати та досліджувати їх можна тільки за допомогою технічних і програмного забезпечення; потребують спеціального порядку збирання, перевірки, оцінки; можуть бути переміщені на інший носій без втрати своїх характеристик; можливість дистанційного внесення змін до них та їх видалення [8]. Найбільш поширеними способами отримання цифрових доказів під час кримінального провадження є: роздруківка веб-сторінки через браузер; роздруківка та подання рапорту працівником поліції; огляд web - сайту слідчим у присутності понятих; аналогічний огляд разом із спеціалістом; відповідь провайдера на запит щодо змісту сайту[2]; електронна переписка[3]; скріншот[9].

Сьогодні для використання цифрових доказів у кримінальному процесі мають бути врегульовані такі питання: забезпечення права на захист таємниці особистого життя [10]; встановлена і закріплена процедура вилучення цифрових носіїв інформації під час обшуку і огляду[6]; необхідно виділити в окремі слідчі дії «цифровий (електронний) огляд інформаційного середовища і «цифрове копіювання з опрацюванням і визначенням єдиної спеціальної процедури [6]; необхідно виробити єдиний правильний порядок отримання інформації з мережі інтернет у кримінальному провадженні, що сприятиме відповідності законодавства всім вимогам, що впроваджує сучасне інформаційне суспільство[11].

Отже, використання у кримінальному процесі при доказуванні винуватості цифрових доказів має свої наслідки, викликає суперечності і нові питання, деякі з яких можливо сформулювати одразу, а інші можна виявити тільки в ході правозастосовної практики. А тому, на даний час залишається відкритим питання дослідження й оцінки цифрових доказів.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та інш. Т.2. Київ: Укр. енциклоп., 1998. 736с.

2. Цехан Д.М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Юриспруденція. 2013. №5. С. 256 – 260.
3. Найченко, А. М., Куртакова, Г. О. Електронні докази: реалії сьогодення. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2018. № 1. С. 72-85. URL:https://doi.org/10.32689/2617-9660-2018-1-1-72-85
4. Білоусов А.С. Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 Київ. 2008.18с.
5. Васильєв С.В. Доказування та докази у господарському процесі України: моногр. / С.В. Васильєв, Л.М. Ніколенко. Харьків: Еспада.2014.192с.
6. Метелев О. П. Проблеми визначення допустимості і належності цифрових (електронних) доказів у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства.* 2019. №3. С.224 – 238.
7. Про електронні документи та документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/851-15#Text
8. Алєксєєва - Працюк Д.О., Брисковська О.М. Електронні докази в кримі-нальному судочинстві: поняття, ознаки та проблемні аспекти застосування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 2. С. 247 – 253.
9. Герасимів О.І., Марко С.І., Ряшко С.І. Цифрові докази: деякі проблемні питання щодо їх поняття та використання у кримінальному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2023. Серія Право. Випуск75: частина2. С.158 – 162.
10. Перцова - Тодорова Л. «Електронний доказ» під час обшуку. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 243–247.
11. Школьніков В.І. Правова основа отримання інформації з мережі інтернет у кримінальному провадженні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2018. № 4. С. 172–176.

УДК 342.24: 342.5

Соха С. С.
аспірант кафедри цивільного, адміністративного та
фінансового права
Класичного приватного університету

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРАВАМИ ДИТИНИ

Громадський контроль є однією з найважливіших форм безпосередньої участі громадян в управлінні державними справами, реалізації принципів демократії та верховенства права. Він дає змогу громадськості здійснювати моніторинг діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, перевіряти дотримання ними Конституції і законів України, виявляти факти зловживань чи недбалого ставлення посадовців до виконання своїх обов'язків. Громадський контроль забезпечує прозорість роботи державного апарату, сприяє запобіганню корупції, слугує стримуючим фактором для чиновників, які схильні порушувати права і свободи громадян. Він також дозволяє враховувати думку населення під час формування та реалізації державної політики у різних сферах суспільного життя. Адже саме громадськість найбільше зацікавлена в ефективному функціонуванні державних інституцій та вирішенні нагальних суспільних проблем. Вона ж безпосередньо стикається з наслідками неефективних рішень чи бездіяльності посадових осіб. Тому надання можливості громадянам та їх об'єднанням здійснювати громадський контроль є запорукою налагодження конструктивної взаємодії між державою і суспільством,

підвищення якості надання послуг населенню, вирішення найбільш гострих проблем. Громадський контроль відіграє надзвичайно важливу роль у функціонуванні демократичної політичної системи, дає можливість кожному громадянину відчути свою причетність до управління державними справами та впливати на владу. Тому його розвиток та утвердження має стати одним із пріоритетів державної політики Громадський контроль за дотриманням прав дитини набуває особливого значення в умовах реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні. Адже саме ця категорія є однією з найбільш вразливих верств населення, яка потребує підвищеної уваги з боку держави та суспільства. На жаль, тривалий час в Україні склалася неефективна та застаріла система опіки над дітьми-сиротами та позбавленими батьківського піклування, яка базувалася на утриманні дітей в інтернатних закладах. Це призводило до порушення прав дитини, неможливості задовольнити її індивідуальні потреби та забезпечити гармонійний розвиток[3].

Саме тому розпочата урядом реформа деінституалізації, спрямована на поступову ліквідацію інтернатних закладів і створення сімейних форм виховання, є надзвичайно важливою, але вона може бути успішною лише за умови громадського контролю та участі, адже громадськість краще за владу обізнана про реальні проблеми та потреби дітей. Громадські організації можуть здійснювати моніторинг умов утримання дітей в інтернатах, стежити за дотриманням їхніх прав, надавати необхідну допомогу. Вони також здатні виявляти факти формалізму чи зловживань з боку чиновників під час реалізації реформи. Отже, громадський контроль у цій сфері має стати запорукою того, що процес деінституалізації відбуватиметься в інтересах дитини, а права найменших громадян будуть захищені [2].

Існує потреба посилити громадський контроль за реформою системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні, аби запобігти формальному підходу з боку органів влади під час її здійснення. Адже попередні спроби реформ у цій сфері засвідчили, що чиновники часто обмежуються деклараціями та звітами про начебто проведену роботу. Водночас реальних змін для поліпшення добробуту дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування не відбувається. Саме тому громадськість має посилити контроль, аби стежити за практичними кроками влади і вимагати реальних результатів реформи. Одним з найважливіших напрямків громадського контролю у сфері захисту прав дитини є моніторинг дотримання прав дітей в закладах інституційного догляду та виховання, що здійснюється громадськими організаціями. Такий моніторинг передбачає систематичне спостереження представників громадськості за умовами утримання, харчування, медичного обслуговування дітей в інтернатних закладах. Він дозволяє оцінити, наскільки дотримуються права дітей на освіту, відпочинок, розвиток, захист від насильства тощо. Для ефективного моніторингу громадські організації розробляють спеціальні методики та інструменти оцінювання, проводять анкетування вихованців і персоналу закладів, здійснюють відвідування інтернатів з метою безпосереднього спостереження. За результатами моніторингу складаються звіти, які містять інформацію про виявлені порушення прав дітей чи умов їх перебування в інтернатних закладах. Ці звіти надаються до органів державної влади та місцевого самоврядування, які зобов’язані розглянути викладені факти і вжити необхідних заходів – притягти винних до відповідальності, усунути недоліки в роботі закладів тощо. Таким чином, завдяки постійному громадському моніторингу вдається запобігти багатьом порушенням прав дітей інтернатах або оперативно на них реагувати. Громадськість стає своєрідним вартовим, який не дозволяє представникам інтернатних закладів чи органам опіки зневажати інтереси дитини. Тому розширення такого моніторингу має стати

пріоритетом у справі захисту найуразливіших верств населення [4, с.24].

Забезпечення прозорості та контроль за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у цій сфері – передбачає надання громадськості повної та об'єктивної інформації про перебіг реформи, плани діяльності, витрачання бюджетних коштів, результати роботи. Громадськість має аналізувати та оцінювати цю інформацію, готувати альтернативні звіти. Сприяння взаємодії органів влади з громадськими об'єднаннями та інституціями громадянського суспільства – передбачає налагодження конструктивного діалогу, створення спільних консультативно-дорадчих органів, обговорення проблем та шляхів їх розв'язання, підготовку спільних програм і проектів.

Сприяння врахуванню органами влади громадської думки під час реформування – можливе завдяки проведенню громадських слухань, експертних опитувань, залученню представників громадськості до робочих груп з підготовки рішень, обов'язковому оприлюдненню проектів нормативних актів для внесення пропозицій [1].

Завдяки цим механізмам громадськість зможе значно посилити свій вплив на процес реформування системи опіки над дітьми-сиротами та позбавленими батьківського піклування. Контроль з боку небайдужих громадян сприятиме дотриманню прав та інтересів дітей, запобіганню зловживань, підвищенню ефективності та результативності реформи деінституалізації.

Список використаних джерел:

1. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 27 лип. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text
2. Про затвердження Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року : Постанова Каб. Міністрів України від 30.05.2018 р. № 453. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-п#Text .
3. Альтернативний звіт про дотримання Україною положень Конвенції ООН про права дитини за період з 2011 по 2018 роки. URL: http://childrights. org.ua/upload/ 5c9b8d2a462f6.pdf
4. Кравчук В. Система громадського як складова народовладдя. Публічне право. No 2 (34). 2019. С. 24-30.

УДК 342. 7

Філатова Є.В.
аспірантка 4 року навчання юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Юзікова Н.С**.
д.ю.н., професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОГЛЯД МОЖЛИВОСТЕЙ СПІВПРАЦІ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Співпраця з міжнародними організаціями для покращення правового регулювання трансплантації в Україні, має різноаспектний характер, мета співпраці може бути спрямована

на встановлення і розвиток міжнародних зв'язків і міжнародного співробітництва в науково-практичній, освітянській та інших галузях шляхом здійснення організаційних заходів щодо формування кола закордонних партнерів, створення умов для співробітництва з іноземними громадянами, закладами охорони здоров'я, науковими установами та навчальними закладами, міжнародними організаціями, фондами.

Міністерство охорони здоров'я активно розвиває формати співпраці з міжнародними партнерами, аби досягти великого рівня надання медичної допомоги[1]. Приміром, 25.03.2020 була прийнята Кабінетом Міністрів України Постанова «Про затвердження Порядку отримання та надання гемопоетичних стовбурових клітин та обміну інформацією щодо наявних анатомічних матеріалів людини, призначених для трансплантації». Це рішення Уряду дало можливість шукати донора кісткового мозку серед 37 млн донорів світового реєстру. За допомогою використання Державної інформаційної системи трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин, реєстрів потенційних донорів гемопоетичних стовбурових клітин проводиться пошук серед донорів - громадян України (далі - національні донори) та донорських зразків, що перебувають на території України, у випадку, якщо національний донор або донорський зразок, що перебувають на території України, не був знайдений, пошук проводиться з використанням іноземних або міжнародних інформаційних систем, реєстрів, які є членами Світової асоціації донорів кісткового мозку[2].

Так, наприклад, в серпні 2023 року для українського реципієнта шукали родинного донора, але в сім'ї ніхто не підходив. В Українському реєстрі донорів кісткового мозку, наразі знаходиться понад 10 тисяч потенційних донорів, але й серед них генетично сумісного донора не знайшлося. Тоді Український реєстр почав шукати у Світовому реєстрі донорів, до якого він долучений і серед такої кількості людей по всьому світу для реципієнта за ДНК підійшов єдиний донор і ним виявився 26-річний чоловік з США. Погодившись допомогти українському реципієнту, контейнер з клітинами доставили до України через 2 доби. З цього можна зробити висновок, що міжнародна співпраця є важливим аспектом для кожної сфери, яка має ціль у розвитку своєї праці [3].

18.09.2020 Міністерством охорони здоров'я було домовлено про початок співпраці з Іспанією, щодо можливості стажування українських хірургів у провідних трансплантологічних центрах Іспанії [4].

15.07.2022 Комісія ЄС та український уряд підписали угоду про приєднання України до програми EU4Health, програма діє до 2027 року. Метою європейської програми «EU4Health» є: покращення та зміцнення здоров'я населення європейських країн; сприяння здоровому способу життя та запобігання поширенню захворювань; захист людей від серйозних транскордонних загроз; сприяння розширенню асортименту та збільшенню кількості лікарських засобів і медичних виробів, а також їх доступності, у тому числі й цінової; зміцнення систем охорони здоров'я шляхом покращення їхньої відновлюваності та ефективності використання ресурсів[5]. Участь України у програмі дозволить краще підготувати систему охорони здоров'я України до європейських стандартів та полегшить секторальну інтеграцію України з Європейським Союзом. Окрім прямих грантів та грантів спільної дії, програма EU4Health має грантові пропозиції для наукових та навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, лікарень, приватних закладів і організацій, громадських та пацієнтських організацій тощо.

У 2022 році Український центр трансплант-координації підписав з ESOT (Європейське товариство трансплантації органів) меморандум про співпрацю. В рамках таких

домовленостей вже 5 українських лікарів пройшли стажування у кращих клініках Італії, Іспанії та Німеччини[6].

20.10.2023 для обміну науковим і практичним досвідом ухвалено рішення про започаткування Програми стажування українських медиків у центрах трансплантації Республіки Польща[7].

Отже, міжнародне співробітництво в медицині забезпечує модернізацію системи охорони здоров'я та ефективність надання медичних послуг громадянам. Новітнє устаткування, високий професіоналізм лікарів, світовий досвід, а також відданість лікувальній справі допомагають Україні осягнути нові горизонти в медицині та вийти на міжнародний рівень забезпечення охорони здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Уже цього року Україна буде проводити неродинну трансплантацію кісткового мозку. *МОЗ: веб-сайт.* URL: http://surl.li/nibkb
2. Про затвердження Порядку отримання та надання гемопоетичних стовбурових клітин та обміну інформацією щодо наявних анатомічних матеріалів людини, призначених для трансплантації: *Постанова КМУ № 257 від 25.03.2020.* URL: http://surl.li/niavi
3. З лікарні виписали хлопчика, клітини для якого привезли з США. *Спеціалізована державна установа Український центр трансплант-координації: веб-сайт*. URL: http://surl.li/niedw
4. МОЗ розпочинає співпрацю з Іспанією у сфері трансплантології. *МОЗ: веб-сайт*. URL: http://surl.li/nibkm
5. ЄС надає доступ Україні до фінансування в рамках програми EU4Health – Віктор Ляшко. *МОЗ: веб-сайт*. URL: http://surl.li/nibvf
6. Українські і польські трансплантологи домовилися про співпрацю. *МОЗ: веб-сайт*. URL: http://surl.li/niccl
7. Трансплантологи проходять стажування в європейських клініках в рамках співпраці з ESOT. *Спеціалізована державна установа Український центр трансплант-координації: веб-сайт*. URL: http://surl.li/niccl

УДК 339.9:336.71(477)

Хандога А.В.
аспірант 3-го курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Патерило І.В.**
професор кафедри цивільного, господарського і трудового права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР: СТРАТЕГІЇ ТА ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ З ФОНДОВОГО РИНКУ ТА ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Інтеграція України в світовий фінансовий простір є ключовим аспектом сталого економічного розвитку країни. У цьому контексті роль Національної комісії з фондового

ринку та цінних паперів (НКЦПФР) на сьогоднішній день, тим паче в умовах триваючої війни, стає визначальною. Ця організація не тільки визначає стратегії, але й виконує важливі завдання для забезпечення ефективної інтеграції та розвитку фінансового ринку України.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку задля вирішення питання інтеграції у світовий фінансовий простір має активно впроваджувати стратегії для збільшення привабливості українського фінансового ринку для іноземних інвесторів. Це включає в себе створення умов для легкого доступу до ринку, зменшення адміністративних бар'єрів та надання інвесторам достатньої інформації для прийняття обдуманих рішень.

Виходячи з цього, необхідно виокремити два основні аспекти, які будуть критично необхідні задля забезпечення ефективної інтеграції нашої країни та її економіки у сучасний та розвинений світовий економічний простір та скласти з цих аспектів певну стратегію.

На першому етапі, стратегія інтеграції України повинна бути орієнтована на гармонізацію фінансового законодавства із міжнародними стандартами. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку має визначити ключові аспекти, які потребують адаптації для відповідності міжнародним вимогам. Це включає в себе створення прозорих і ефективних механізмів регулювання, які відповідають найвищим стандартам фінансового нагляду та взаємодія з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародна асоціація розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій і тому подібні.

Другий важливий аспект полягає в розвитку інновацій та новаторських фінансових інструментів. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку повинна сприяти впровадженню та розвитку сучасних технологій у фінансовому секторі, таких як блокчейн та штучний інтелект. Це не тільки полегшить обіг цінних паперів, а й забезпечить стійкість та конкурентоспроможність українського фінансового ринку.

А ключовими завданнями для Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку повинні стати прозорість та довіра. Використання технологій для забезпечення прозорості операцій та регулятивного нагляду є важливою складовою впровадження міжнародних стандартів управління ризиками та відкритості у чому будуть позитивно сприяти сучасні економічні технології.

Окрім цього, хочу зазначити ще кілька кроків, які позитивно вплинуть на інтеграцію України в світовий фінансовий простір, які може вжити Національна комісія з фондового ринку та цінних паперів для ефективного досягнення цієї мети вже сьогодні:

Стандартизація та Гармонізація. Розробка і впровадження європейських та міжнародних стандартів у сфері фінансів та управління ризиками. Це включає адаптацію міжнародних стандартів обліку, а також впровадження єдиної системи звітності, що сприятиме порівнянню фінансової звітності національних компаній з міжнародними аналогами.

- Розвиток Електронних Фінансових Сервісів. Створення та підтримка інноваційних електронних фінансових послуг, таких як електронні гроші, мобільні платежі та інші технології, що полегшують доступ до фінансових послуг та підвищують ефективність платіжних систем.
- Легалізація та Регулювання Криптовалют. Розробка чіткої та прозорої системи регулювання для криптовалют та блокчейн-технологій. Це дозволить привабити інноваційні стартапи та забезпечити розвиток нових фінансових інструментів.

- Розвиток Ринку Капіталу. Активна підтримка і розвиток ринку цінних паперів, зокрема ринку облігацій та акцій. Це включає розширення переліку цінних паперів, доступних для торгівлі, і створення механізмів для привертання нових емітентів.
- Сприяння Іноземним Інвестиціям:

Розробка привабливого інвестиційного клімату та поліпшення умов для іноземних інвесторів, зокрема за допомогою спрощення податкового та правового регулювання.

- Освіта та Розвиток Кадрів. Розвиток програм освіти та навчання для фінансових професіоналів, щоб забезпечити високий рівень кваліфікації фахівців, спроможних працювати в умовах глобального фінансового ринку.

Реалізація цих стратегій дозволить Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку стати каталізатором для створення сучасної, інноваційної та конкурентоспроможної фінансової системи в Україні, що відповідає вимогам світового фінансового співтовариства.

УДК 343. 3

Хандога В.В.
аспірант 2 року навчання юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
Науковий керівник: **Алексєєнко І.Г.**
к.ю.н., д.п.н., професор
завідуючий кафедри цивільного, трудового і господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИЗНАЧЕННЯМ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ З ОДНИМ ІЗ БАТЬКІВ.

Сімейні стосунки є одним із найважливіших, а можливо і самим важливим видом суспільних відносин, що склались у сучасному світі та Україні, як частині цивілізованого світу. Основним нормативно-правовим документом, що регулює сімейні відносини, є Сімейний кодекс України, який визначає метою такого регулювання зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб; утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Проте у повсякденному житті виникає безліч ситуацій, які вирішуються у кожному конкретному випадку шляхом ухвалення судового рішення. Безумовно, таке рішення повинно бути обґрунтоване посиланнями на норми Сімейного кодексу України, однак виноситься таке рішення, як правило, на користь однієї із сторін. При цьому суд враховує як висновки Європейського суду з прав людини, так і правові позиції Верховного Суду, що є найвищим судом у системі судоустрою України та який забезпечує сталість і єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Одним із розповсюджених видів судових спорів є спори про визначення місця проживання малолітньої дитини з одним із батьків. Так традиційно склалось, що в переважній більшості випадків у разі розірвання шлюбу між батьками малолітня дитина

залишається проживати з матір'ю. Найчастіше це питання вирішується батьком і матір'ю дитини ще в процесі розірвання шлюбу. В судових рішеннях про розірвання шлюбу, як правило, зазначається про те, що дитина за погодженням батьків буде проживати з матір'ю.

Більш того у Принципі 6 Декларації прав дитини, прийнятої резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року [1], прямо вказувалось, що малолітня дитина, крім випадків, коли є виняткові обставини, не має розлучатися зі своєю матір'ю.

Тривалий час українські суди у своїй практиці беззастережно застосовували наведений принцип і у разі виникнення між батьками малолітньої дитини спору щодо місця проживання останньої ухвалювали рішення про те, що дитина має проживати саме з матір'ю.

Верховний Суд України у цілому ряді своїх постанов також робив висновки про те, що до правовідносин, які виникають з визначення місця проживання дитини, суди повинні обов'язково застосовувати норми принципу 6 Декларації прав дитини про недопустимість розлучення дитини з матір'ю, крім випадків, коли є виняткові обставини.

Проте є очевидним, що у разі застосування судом положень Декларації прав дитини принцип рівності прав батьків щодо дитини явно порушувався.

Відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [2].

Відповідно до статті 141 Сімейного кодексу України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою, а розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу [3].

Статтею 160 Сімейного кодексу України передбачено, що місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. Місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини. Якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

Більш того, у зв'язку з розвитком суспільства багато у чому змінилась роль чоловіків та жінок у політичній економічній, соціальній та культурній сферах. Жінки почали брати активну участь у тих напрямках діяльності, які традиційно вважались суто чоловічими. Нікого, наприклад, вже не дивує те, що міністрами оборони деяких розвинутих країн є саме жінки.

За таких обставин і в Україні прослідковується тенденція щодо певного вирівнювання прав чоловік та жінок, в тому числі і царині сімейних відносин.

Необхідність такого вирівнювання прав чоловіків та жінок відзначила і Велика Палата Верховного Суду, яка у своїй Постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц провадження № 14-327цс18 вказала, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

У статті 10 ЦПК України визначений виключний перелік законодавчих актів, відповідно до яких суд повинен розглядати справи.

Згідно із частинами першою - п'ятою статті 10 ЦПК України суд при розгляді справи керується принципом верховенства права.

Суд розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Крім того, суд застосовує інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Також суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику ЄСПЛ як джерело права.

Суд застосовує норми права інших держав у разі, коли це передбачено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону № 1906- IV, а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку із цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України.

Декларація прав дитини не ратифікована Україною, не має офіційного перекладу українською мовою.

Таким чином, Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Відповідно до частин першої, другої статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

У статті 141 СК України встановлено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

За частинами першою, другою статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвиткові дитини.

При цьому під забороною розлучення дитини зі своєю матір'ю в контексті Декларації прав дитини слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право

на їх спілкування, турботу з боку матері та забезпечення з боку обох батьків, у тому числі й матері, прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року.

У частині першій статті 3 цієї Конвенції закріплено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

При цьому положення вказаної Конвенції, яка ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, узгоджуються з нормами Конституції України та законів України.

Відповідно до частин першої та другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками спору щодо її місця проживання.

Таким чином, з досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання. Лише в разі збігу волі трьох учасників переговорного процесу - матері, батька, дитини можна досягти миру і згоди.

Аналогічні положення закріплені у статті 12 Конвенції про права дитини, згідно з якою держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Відповідно до статті 6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року під час розгляду справи, що стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган надає можливість дитині висловлювати її думки і приділяє їм належну увагу.

З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються.

ЄСПЛ також не визначав обов'язкового врахування судами принципу 6 Декларації прав дитини.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Декларація прав дитини не є міжнародним договором. Разом з тим положення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, про те, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3), узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей.

У зв'язку з наведеним Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків Верховного Суду України, висловлених у постановах від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме статті 161 СК України та принципу 6

Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини бути розлучена зі своєю матір'ю. Велика Палата Верховного Суду вважає, що при визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року [4].

Після ухвалення Великою Палатою Верховного Суду зазначеної постанови суди почали активно застосовувати наведені у цій постанові правові позиції та розглядати справи про визначення місця проживання малолітньої дитини виходячи насамперед із інтересів дитини та заслуховуючи її особисту думку щодо прихильності до одного із батьків.

Отже, незважаючи на те, що норми Сімейного кодексу щодо рівності прав батьків принципово не змінювались, саме постанови Верховного Суду внесли істотний вклад для усунення дисбалансу прав батьків малолітніх дітей у вказаній сфері суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1.Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року. URL https://zakononline.com.ua/documents/show/140610___140610 (дата звернення 15.11.2023).
2.Конституція України від 28.06.1996 р. (редакція від 01.01.2020 р.) URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 15.11.2023).
3.Сімейний кодекс України. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення 15.11.2023).
4.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц провадження № 14-327цс18. URL https://reyestr.court.gov.ua/Review/77361954.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

УДК 159.9: 615.851.82

Бабічук О. Г., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: **Ніколенко Л. М.**, канд.пед.наук,
доцент

ПОЛІПШЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність проблеми. Воєнний стан завжди призводить до важливих викликів для психічного здоров'я людей, які перебувають в його зоні впливу. Стрес, тривожність і травми можуть стати невід'ємною частиною життя в умовах конфлікту. Після початку повномасштабної війни, проблема захисту ментального здоров'я стала надзвичайно актуальною. Фактори, такі як участь у бойових діях, перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбові удари та окупація, значно підвищують уразливість населення до психосоціального стресу та сприяють поширенню психічних розладів, таких як депресія, тривога та посттравматичний стресовий розлад.

Збереження психічного здоров'я та формування гармонійно розвиненої особистості засобами арт-терапії – проблеми, які вивчалися багатьма науковцями, такими як Булах М., Зливков В., Карамушка Л., Креденцер О.

За експертними оцінками інституту соціальної та політичної психології НАПН України, від 40% до 50% населення буде потребувати психологічної допомоги. Це стосується різних груп населення, таких як військові та ветерани (приблизно 1,8 мільйона), люди похилого віку (близько 7 мільйонів) та діти та підлітки (приблизно 4 мільйони). Прогнозується, що потреба в психологічній допомозі на первинному рівні медичної допомоги становитиме 27 мільйонів звернень. Одночасно, близько 3-4 мільйони українців можуть стикнутися з психічними розладами помірного або важкого ступеня [3, с. 54].

Наслідки травмуючих обставин можуть включати втрату почуття безпеки через вразливість всієї території до ракетних обстрілів та атак безпілотників; переміщення в інші регіони або країни з втратою роботи та звичайного комфортного середовища; побутові проблеми; фінансові труднощі; соціальна ізоляція; невпевненість у майбутньому та тривога за рідних.

Психічні розлади негативно впливають на фізичне здоров'я людей, часто викликають залежності, ускладнюють соціальну адаптацію та інтеграцію, позначаються на працездатності. Це ставить перед державою та суспільством значні виклики, тому підтримка психічного здоров'я стає пріоритетом державної політики.

Існують творчі методи, які можуть виявитися важливими інструментами для збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану. Одним із таких методів є арт-терапія. Арт-терапія – це форма психотерапії, в якій використовується творчий процес мистецтва для вираження емоцій, виявлення та вирішення проблем. У воєнних умовах, коли

люди можуть відчувати великий стрес та травми, арт-терапія стає ефективним засобом для вираження та обробки складних емоцій.

У дослідженнях 2022 року підкреслюється, що участь у художній діяльності тривалістю трохи менше години може помітно знизити рівень стресу та покращити психічне самопочуття, незалежно від мистецьких здібностей чи досвіду. Арт-терапевти використовують різноманітні художні техніки, від малювання олівцями та живопису до ліплення та колажування, працюючи з клієнтами всіх вікових груп [6, с. 72].

Одним з ключових аспектів арт-терапії є вільне вираження емоцій через творчий процес. Малювання, ліплення, музика та інші форми мистецтва дозволяють людям відтінити свої почуття, навіть там, де слова можуть бути неефективними. У воєнних умовах, де страх, тривога та розчарування є поширеними, арт-терапія стає простором для безпечного вираження цих емоцій. Створюючи власне мистецьке твір, люди можуть відволіктися від тяжких реалій воєнного стану та зануритися в творчий процес. Це може допомагати в знятті стресу та зосередженні на позитивних аспектах, навіть у найважчих ситуаціях [5, с. 94].

Групова арт-терапія може стати особливо корисною в умовах воєнного стану. Спільні творчі сесії дозволяють людям об'єднатися, ділитися своїми досвідами та знаходити підтримку одне в одного. Груповий підхід може сприяти відчуттю спільноти та взаємопідтримки [2, с. 92].

Ефективними способами використання арт-терапії є:

- Живопис і малювання. Використовуйте пензлі, фарби, аплікації та інші матеріали для створення образів, які виражають ваші почуття та думки. Малювання може бути способом визначення і вираження складних емоцій.
- Творчі колажі. Створення колажів з різних матеріалів може допомагати в структуруванні ваших думок та вражень, а також вираженні важливих моментів.
- Глибка робота. Використовуйте глину або інші матеріали для ліплення. Цей вид арт-терапії може допомагати в знятті стресу та покращенні взаємодії з навколишнім світом.
- Історії через мистецтво. Спробуйте створювати історії за допомогою різних художніх технік. Це може допомагати вам легше розуміти свої власні думки та почуття.

  Музика та ритм. Гра на музичних інструментах, створення музики або просте слухання музики може впливати на настрій та допомагати відпускати емоції.
- Танець та рух. Експресія через танець та рух може бути потужним способом вираження емоцій та розслаблення.
- Групова арт-терапія. Участь у групових сесіях арт-терапії може сприяти взаємодії з іншими, обміну досвідом та підтримці одне одного.

Вищезазначені технології можуть бути як групові, так і індивідуальні, де перевага надається роботі арт-терапевтичними методами саме в групі, яка дозволяє розвивати ціннісні соціальні навички, формує адекватну самооцінку і веде до зміцнення особистісної ідентичності. Завдяки взаємній підтримці, групова робота дозволяє спостерігати результати своїх дій і їх вплив на оточуючих, засвоювати нові ролі, розвиває навички прийняття рішень, комунікативні навички та здатність до адаптації.

Важливо зауважити, що арт-терапія може бути частиною комплексного підходу до збереження ментального здоров’я. Вона не замінює професійну медичну допомогу, але може доповнювати та підсилити інші методи психологічної підтримки.

Висновки. В умовах воєнного стану, коли ментальне здоров'я перебуває під загрозою, арт-терапія може стати важливим інструментом для вираження та обробки емоцій. Її творчий

підхід дозволяє знаходити нові шляхи для виходу з тяжких ситуацій та збереження психічного здоров'я в умовах викликів та стресів воєнного конфлікту. Арт-терапія – це не лише інструмент самовираження, але й шлях до внутрішнього зцілення та підтримки громади. Арт-терапія сприяє загальному покращенню психічного благополуччя, може допомагати змінювати негативні мисленнєві схеми та сприяти особистісному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Булах М. О. Образотерапія: зняття психологічного напруження та стресових станів у дітей та дорослих. Психологічний журнал «Психологія жертви». № 13 (14). 2012. С. 68-72.

2. Зливков В. С. Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги: навч. пос. 2022. С. 90-95.

3. Карамушка Л. М. Психічне здоров’я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. С. 52-55.

4. Карамушка Л. М. Психічне здоров’я: сутність, основні детермінанти, стратегії та програми забезпечення. Psychological Journal. 7(5). 2021. С. 26–37.

5. Кокун О. М. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій: метод. посібник. Київ-Одеса: Фенікс. 2022. С. 88-95.

6. Креденцер О. Б. Особливості психічного здоров’я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2022. С. 62-74.

УДК 159.9

Бебеш Д.О.
здобувач вищої освіти, другого (магістерського) рівня,
Дніпропетровський національний університет імені Олесі Гончара
Науковий керівник: **Нічуговська Л.І.,**
доктор педагогічних наук,професор
м.Дніпро,Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ’Я ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Інклюзивна освіта визнає право кожної дитини на якісну освіту, незалежно від її особливостей, а психолого-педагогічний супровід є ключовим елементом для створення середовища, де всі учні мають можливість розвиватися та вчитися. Діти з особливими освітніми потребами часто потребують спеціалізованої підтримки для успішної соціалізації та адаптації до шкільного середовища, тож педагоги та психологи, які працюють в інклюзивних школах, повинні розуміти їх унікальні потреби, щоб надати ефективну підтримку.

На нашу думку, актуальним наразі є питання збереження ментального здоров’я дітей з ООП в умовах воєнного стану, оскільки конфлікти та війни залишають значний вплив на всіх, а особливо на вразливі соціальні групи, такі як діти з особливими освітніми потребами. Вони є більш вразливими до стресу та травматичних подій, тож важливо розуміти, як воєнна ситуація може вплинути на їх фізичне та психічне здоров’я [1, с. 87]. Сьогоднішні умови

можуть суттєво впливати на ментальне здоров'я дітей з особливостями функціонування, тож ефективними для збереження їх ментального здоров'я в таких умовах є такі технології та методи як-от:

1. Музикотерапія: застосування музики для покращення фізичного та емоційного благополуччя сприяє розслабленню, зменшенню стресу та стимулюванню емоційного вираження.

2. Ігрова терапія: використання ігор для стимулювання соціальної взаємодії та розвитку навичок спілкування є корисним для дітей з ООП, допомагаючи їм розкривати свої емоції та встановлювати контакти з іншими [2, с. 45].

3. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ): метод, спрямований на зміну негативних мислених паттернів та вчення дітей ефективним стратегіям управління стресом та тривожністю.

4. Релаксаційні техніки: використання методів глибокого дихання, йоги, аутогенної тренування та інших технік для зниження фізичного та емоційного напруження.

5. Сенсорна інтеграція: застосування технік та вправ для розвитку сенсорних навичок та стимулювання інтеграції сенсорних вражень корисно для дітей з ООП.

6. Психоосвітні програми: проведення спеціалізованих психоосвітніх сесій для дітей, щоб розуміти та впоратися зі стресом та несприятливими умовами.

7. Сімейна терапія: залучення сім'ї для підтримки дитини та вирішення сімейних динамік.

8. Технології віртуальної реальності: застосування віртуальної реальності для створення безпечних та контрольованих віртуальних середовищ, які служать як засіб для релаксації та емоційного вираження.

Крім того, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та вибирати технології, які найкраще відповідають їхнім потребам та можливостям. Комбінація різних підходів може бути ефективною для комплексного збереження ментального здоров'я дітей з ООП в період воєнного стану.

На нашу думку, арт-терапія є ефективним інструментом для розвитку емоційного вираження, вдосконалення самосприйняття та підтримки психічного благополуччя. Арт-терапія може бути не лише засобом вираження емоцій, але й методом розвитку різних навичок, таких як спілкування, самовираження та соціальна взаємодія, що важливо для збереження ментального здоров'я дітей з ООП на час війни.

Застосування арт-терапії для збереження ментального здоров'я дітей з ООП в умовах воєнного стану має численні переваги [4, с. 179]:

1. Емоційне вираження: арт-терапія дозволяє дітям виражати свої емоції через творчий процес, допомагаючи їм знайти конструктивний вихід для негативних почуттів, таких як тривога та страх.

2. Самовираження та самосприйняття: творчий процес дозволяє дітям з ООП виробляти навички самовираження та розвивати позитивне самосприйняття, що є важливим для підтримки їхнього психічного благополуччя.

3. Сприяння зниженню стресу: арт-терапія слугує засобом для зменшення рівня стресу, сприяючи релаксації та концентрації на позитивних аспектах творчого процесу.

4. Розвиток соціальної взаємодії: групові сесії сприяють розвитку соціальних навичок та взаємодії між дітьми, створюючи позитивне середовище для спільного творчого вираження.

5. Індивідуалізація та гнучкість: арт-терапія може бути адаптована до індивідуальних потреб та особливостей кожної дитини, що дозволяє надавати персоналізовану підтримку.

6. Підтримка креативності та розвитку навичок: використання арт-терапії сприяє розвитку креативності та різноманіттю навичок, що може впливати на саморозвиток дитини.

7. Збереження ідентичності: арт-терапія допомагає дітям з ООП виявляти та виражати свою ідентичність через творчість, що важливо для підтримки самооцінки.

8. Заохочення позитивних змін: систематичне застосування техніки стимулює позитивні зміни в психічному стані дітей, підвищуючи їхню стійкість до стресових ситуацій.

Загально кажучи, арт-терапія є потужним інструментом для збереження ментального здоров'я дітей з ООП в період війни, сприяючи їхньому емоційному благополуччю та психосоціальному розвитку.

Нами було проведено дослідження серед 5-х дітей віком 10 років з ООП Криворізької гімназії №9 задля збереження ментального здоров'я дітей з ООП в умовах воєнного стану, а саме проведення арт-терапії для зняття тривожності.

Об'єкт дослідження: діти з ООП.

Мета – збереження ментального здоров'я дітей з ООП в умовах воєнного стану, а саме проведення арт-терапії для зняття тривожності.

Дослідження полягало в наступному:

1. Ми запропонували дітям уявити собі якесь звірятко, про яке треба потурбуватись, яке треба захистити та надати йому безпечне місце.

2. Далі треба намалювати ліс, землю та круглу норку в цій землі.

3. Потім намалювати це звірятко в норці та може ще щось, що буде для нього необхідно там, може якась їжа чи припаси. Наголосили дітям, що тепер цьому звіряткові стало безпечно, затишно та комфортно.

4. Потім треба було вирізати окремо з бумаги шматочок паперу, який буде трохи завбільшки за розмір звірятка. Це була захисна ковдра для звірятка в норці. Розмалювати ковдру приємними кольорами та візерунками.

5. Потім треба було приклеїти обережно частково цю ковдру поверх звірятка, щоб можна було зазирати туди до нього, та питати, як йому тепер там під цією ковдрою. А коли воно захоче, то це звірятко може вийти в ліс зі своєї норки з-під своєї ковдри [3, с. 62].

Результати спостережень у таблиці наведеній нижче свідчать про ефективність арт-терапії у зменшенні тривожності дітей з ООП під час воєнного стану.

Таб. 1 Результати дослідження задля збереження ментального здоров'я дітей з ООП в умовах воєнного стану

Учень	Тривожність перед арт-терапією (від 1 до 10)	Тривожність після арт-терапії (від 1 до 10)	Зауваження/Зміни
Учень 1	8	4	Покращення настрою та зниження тривожності після сеансу арт-терапії.
Учень 2	6	3	Збільшена самостійність та впевненість в собі.
Учень 3	9	5	Виявлено покращення у вираженні емоцій та зменшення страхів.
Учень 4	7	2	Збільшена готовність до комунікації та співпраці з іншими учнями.
Учень 5	5	1	Суттєве покращення загальної психологічної стійкості та спокою.

Вищенаведена таблиця ілюструє результати спостережень щодо тривожності учнів до та після арт-терапії. Вищевказані зауваження підкреслюють позитивні зміни в емоційному стані та поведінці дітей з ООП під впливом арт-терапевтичних сесій.

Отже, наше дослідження підтверджує важливість використання творчих методів для підтримки соціально-емоційного розвитку дітей в умовах стресового середовища. Врахування індивідуальних особливостей та можливостей кожної дитини під час проведення арт-терапії є ключовим для досягнення позитивних результатів. Планується подальше вивчення ефективності арт-терапії та розробка інших креативних методів для підтримки ментального здоров'я дітей з ООП в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Бенилова С. Ю. Особливі діти – особливе спілкування. Рекомендації для батьків. Харків: Видавництво «ГНОМ і Д», 2012. 136 с.
2. Грицюк Н. Діти з порушеннями психофізичного розвитку. Поради батькам. *Дефектолог*. Харків: Основа, 2018. №12. С.45-58.
3. Циганенко Г. В. Ми пережили. Техніки відновлення для сімей військових, цивільних та дітей: практ. посіб. для внутрішньо переміщених осіб, демобілізованих та їхніх сімей. Київ: Академія, 2018. 100 с.
4. Чорноус Н.О. Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами. Психологія: реальність і перспективи: *збірник наукових праць РДГУ.* Рівне: РДГУ, 2018. С. 179-180.

УДК 343.9

Боровик К.В.
студентка 6 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро,Україна

ЗАХИТ ПРАВ ДІТЕЙ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Інформаційні технології стали природною складовою життя дітей і молоді. Комп'ютер сьогодні є не тільки розвагою, але й засобом спілкування, самовираження та розвитку особистості. Користуючись Інтернетом, дитина отримує додаткову інформацію, формує корисні навички, має можливість для всебічного саморозвитку, освіти та розширення комунікативних зв'язків, перевірки своїх знань, розширення свого кругозору. Але, користування мережею може також призвести до порушення прав дитини, наприклад, таких як право на особисте життя. При цьому проблема захисту прав неповнолітніх в інформаційному просторі посилюється також зі зростанням рівня доступу дітей до засобів сучасних технологій, більшість з яких стали доволі буденними у щоденному вжитку (Інтернет, мобільний зв'язок, тощо).

Тему проблемних аспектів захисту прав неповнолітніх в інформаційному просторі досліджували: Деточенко Л.С., Пилипчук В.Г., Корж І.Ф., Куницький В.В., Топчий В.С., Юзікова Н.С. та інші.

Засоби масової інформації впливають на формування у неповнолітних негативних почуттів по відношенню до своїх однолітків. Формування образу і стилю життя молоді

перебуває під впливом ЗМІ, які, на жаль, часто негативно впливають на свідомість і поведінку молодої людини.

Розкриваючи аспекти досліджуваної проблематики варто звернути увагу на національні нормативно-правові акти, що визначають пріоритети, напрямки та сфери захисту прав неповнолітніх в інформаційному суспільстві.

Так, частина перша статті 42 Закону України «Про медіа» [1]. передбачає, що у матеріалах медіа (крім фільмів) обмежується поширення інформації, що може завдати шкоди фізичному, психічному або моральному розвитку дітей, та у яких міститься така інформація: надмірне зосередження уваги на насильстві, позитивна оцінка нанесення, заподіяння самому собі каліцтва або вчинення самогубства, підбурювання до таких дій, надмірна і необґрунтована деталізація засобів і обставин самогубства; демонстрування жорстокого поводження з тваринами, методів умертвіння тварин, демонстрація великим планом такої, що вмирає, або жорстоко понівеченої тварини, крім випадків, якщо така демонстрація необхідна для популяризації гуманного ставлення до тварин, за умови попередження глядачів про сцени жорстокості; позитивна оцінка вандалізму; позитивна оцінка злочинного діяння або ідеалізація злочинця, надмірно деталізовані моделювання злочинних дій та/або демонстрація дій, відтворення яких дітьми може бути небезпечним для їхнього здоров'я і життя; позитивна оцінка залежності від наркотичних, токсичних, психотропних речовин, тютюну чи алкоголю, нецензурні висловлювання, слова, непристойні жести; заклики грати в азартні ігри; демонстрація великим планом тіла померлої, такої, що вмирає, або жорстоко понівеченої людини та ін.

Аналогічно частина четверта статті 20 Закону України «Про охорону дитинства» [2]. забороняє пропагування у засобах масової інформації культу насильства і жорстокості, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини.

Ч. 2 ст. 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [3]. забороняє використовувати телерадіоорганізації зокрема для: трансляції програм або їх відеосюжетів, які можуть завдати шкоди фізичному, психічному чи моральному розвитку дітей та підлітків, якщо вони мають змогу їх дивитися. Ч. 2 ст. 62 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [3]. забороняє телерадіоорганізаціям «розповсюджувати, а також анонсувати програми та передачі, які можуть зашкодити фізичному, інтелектуальному і духовному розвитку неповнолітніх та юнацтва, крім як протягом ефірного часу в добовому відрізку з 23.00 до 6.00 та на каналах з обмеженим доступом».

Закон України «Про рекламу» [4]. містить низку статей, що забезпечують дітям та підліткам безпечний інформаційний простір. Так, частина четверта статті 7 цього Закону передбачає принцип, згідно з яким реклама повинна враховувати особливу чутливість дітей і не завдавати їм шкоди. Також закон наголошує, що реклама алкогольних напоїв та тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої та тютюнові вироби, не може розташовуватися ближче ніж за 300 метрів прямої видимості від території дитячих дошкільних закладів, середніх загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів, в яких навчаються діти віком до 18 років.

Аналіз згаданих законів дає підстави стверджувати, що правова протидія негативному впливу інформації на неповнолітніх в Україні зводиться до заборони розповсюдження, використання, виготовлення, зберігання та рекламування продукції, що може бути

предметом інформаційної загрози для морального, інтелектуального та фізичного здоров'я неповнолітніх. Але в Україні досі немає органу, який би займався моніторингом такої продукції в інформаційному просторі, оскільки створення органів, призначених для контролю продукції мас-медіа зазвичай розцінюється суспільством як цензура.

Отже, для захисту прав неповнолітніх від шкідливого впливу інформації між учасниками медіа-ринку має бути розроблена комплексна стратегія, спрямована проти насильства у ЗМІ. Особи, що відповідають за ЗМІ, мають цілком усвідомлювати свою відповідальність за все, що стосується демонстрації насильства та поширення потенційно шкідливого для дітей контенту, виконуючи при цьому свої обов'язки, пов'язані зі здійсненням права на свободу вираження поглядів. Це може втілюватися шляхом блокування доступу до шкідливих матеріалів або через розробку автоматизованих систем класифікації контенту, впровадження механізмів контролю та подання скарг щодо якості контенту тощо [5].

Дослідження проводиться за фінансової підтримки у межах проєкту "Support for improving the quality of teaching, research and international activities at Oles Honchar Dnipro National University (DNU)" upported by Charles University in Prague and funded by the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про медіа". Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text.
2. Закону України «Про охорону дитинства». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text
3. Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12
4. Закон України «Про рекламу». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text
5. Куницький В.В. Захист неповнолітніх в інформаційному просторі як об'єкт гуманітарної експертизи: український та зарубіжний досвід. Державне управління: теорія та практика. 2011. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Kunitskiy.pdf

УДК 343. 9 (043.2)

Бугайова Л. В.
здобувач другого рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Зимівець Н. В.**
к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
м. Дніпро, Україна

РОЗВИТОК НАВИЧОК ВЗАЄМОДІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя. Він передбачає взаємодоповнювальний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових якостей та процесів, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної та психологічної зрілості [1, с. 36].

Дитячий вік є вагомим етапом в розвитку особистості, і однією з основних складових цього періоду є розвиток зв'язного мовлення та навичок взаємодії.

Досить вагому увагу та піклування потребують діти дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Досить важливо розуміти, що розвиток мовлення – це індивідуальний процес, і для кожного дошкільника потрібен свій підхід. Завдяки комплексному підходу та врахуванню особливостей кожної дитини можна досягти позитивних результатів у розвитку навичок взаємодії у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Загальний недорозвиток мовлення у дітей дошкільного віку – це важлива проблема, яка може бути викликана різними факторами, такими як генетичні підстави, навколишнє середовище, недостатня стимуляція та інші.

Проблема формування навичок взаємодії знаходить теоретичне вивчення та практичне втілення у дослідженнях А. Арушанової, А. Богуш, Г. Лопатіної, В. Любашиної, Н. Луцан, Е. Палихати, Г. Чулкової та ін. Однак, питання навичок взаємодії у дітей із загальним недорозвитком мовлення, на жаль, залишається поза увагою дослідників.

Навички взаємодії та спілкування є важливою умовою правильного розвитку дитини дошкільного віку. Від народження дитина стає соціальною особою, яка вимагає для всебічного розвитку та задоволення своїх потреб участі іншої людини. Не є можливим без взаємодії і спілкування з іншими людьми освоєння культури та загальнолюдського досвіду.

Навичка – це дія, сформована шляхом повторення і характеризується високою мірою осягнення і відсутністю по елементної свідомої регуляції і контролю. Навички є компонентами свідомої діяльності людини, які виконуються повністю автоматично [2].

Однак проведений нами аналіз літературних джерел свідчить, що, незважаючи на широке коло досліджень, питання взаємодії, зокрема комунікативної, у дітей дошкільного віку є малодослідженим, а отже, не набуло статусу особливої міждисциплінарної, психолого-педагогічної проблеми. Загалом у сучасній науці немає єдиної думки щодо співвіднесення понять «спілкування» та «взаємодія», «спілкування» й «комунікація».

З огляду на вищезазначене зауважимо, що на сьогодні існує нагальна потреба включення в систему навичок взаємодії дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Для багатьох батьків і вихователів дітей дошкільного віку постає важливе питання як розвивати навички взаємодії у дітей, які мають загальний недорозвиток мовлення. Задача складна, але важлива, оскільки вміння ефективно спілкуватися є ключовим аспектом розвитку дитини.

Перш за все, важливо розуміти природу недорозвитку мовлення у дітей. Це може бути спричинене різними факторами, такими як генетичні чинники, проблеми зі слухом, розвитковими порушеннями або навіть відсутністю стимуляції мовлення на ранніх стадіях розвитку. Недорозвинене мовлення може вплинути на спроможність дитини взаємодіяти з іншими і здійснювати відповідні комунікаційні навички.

Взаємодія - це ключовий аспект розвитку дитини. Вона сприяє розвитку соціальних, емоційних та когнітивних навичок. Діти навчаються висловлювати свої думки, розуміти інших, розвивати спільні інтереси і вирішувати конфлікти через взаємодію з іншими дітьми та дорослими.

Для дітей із недорозвитком мовлення ця взаємодія може бути особливо важливою, оскільки вона сприяє розвитку комунікаційних навичок.

Пропонуємо практичні поради для розвитку взаємодії у дітей із недорозвитком мовлення:

1. Розуміння потреб дитини: Перше і найважливіше - слухати і розуміти потреби і бажання дитини. Це допоможе побудувати взаємодію на основі її інтересів.

2. Використання спеціальних методів: Для дітей із недорозвитком мовлення можуть бути корисними спеціальні методи та ігри, спрямовані на розвиток мовлення.

3. Створення стимулюючого середовища: Важливо створити оточення, де дитина почувається зручно для спілкування та взаємодії.

4. Спільні ігри та проекти: Залучайте дитину до спільних ігор і проектів, що сприяють взаємодії та розвитку мовлення.

5. Підтримка і розуміння: Для батьків і вихователів важливо пам'ятати, що розвиток навичок взаємодії може вимагати часу, терпіння та підтримки.

Розвиток навичок взаємодії у дітей дошкільного віку із недорозвитком мовлення - важливе завдання, яке вимагає уваги та старанності. Зрозуміння природи недорозвитку мовлення та використання спеціальних методів та підходів можуть допомогти дитині розвивати навички взаємодії та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)

2. Власова, О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. І. Власова; голов. ред. В. М. Куценко. - К. : Либідь, 2005.- 398 с. : іл., табл.

3. Колупаєва А .А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А. А. Колопуєва, Л.О. Савчук. К. : Науковий світ 2010. 260 с.

УДК 342.733

Василенко Б.В.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
факультет психології та спеціальної освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Бондаренко З.П.**
канд. пед. наук, доцент
м. Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність проблеми. Порушення інтелектуального розвитку у дітей є важливою та чутливою проблемою, яка вимагає належного захисту їхніх прав та гідності. Ці порушення можуть бути спричинені різними факторами, такими як генетичні аномалії, нейрологічні відхилення чи соціокультурні обставини. Забезпечення повноцінного життя та рівних можливостей для цих дітей вимагає системної уваги до захисту їхніх прав [3, с. 161].

Однією з ключових труднощів, з якими стикаються діти із порушеннями інтелектуального розвитку, є соціальна ізоляція. Вони можуть відчувати відсутність рівних можливостей та взаємодії з оточуючими. Також існує ризик стигматизації, яка може впливати на їхню самооцінку та психосоціальний розвиток. Ще однією проблемою цієї

категорії дітей є обмежений доступ до освітніх та медичних ресурсів, що ускладнює повноцінний розвиток дітей [3, с. 160].

Права дітей з порушеннями інтелектуального розвитку (ПІР) базуються на загальних принципах гідності, рівності та невід'ємності прав людини. Наведемо декілька основних прав, які повинні забезпечуватися для цієї категорії дітей [2]:

– Право на освіту: кожна дитина має право на доступ до якісної освіти, яка враховує її особливі освітні потреби та сприяє розвитку її потенціалу.

– Право на інклюзію: діти з ПІР мають право на інклюзивну освіту, що означає включення їх у заклади загальної середньої освіти та класи разом із своїми ровесниками.

– Право на індивідуалізацію: кожна дитина з ПІР має право на індивідуальний підхід до навчання та розвитку з метою максимального розкриття свого потенціалу.

– Право на адаптоване навчання: діти з ПІР повинні мати доступ до спеціальних програм та методик навчання, які враховують їхні конкретні освітні потреби.

– Право на допомогу в розвитку: доцільно забезпечити дітям з ПІР додаткову психологічну, логопедичну та іншу підтримку, спрямовану на розвиток їхніх здібностей.

– Право на соціальну інтеграцію: діти з ПІР мають право на повноцінну участь у соціальному житті, включаючи здійснення права на гру, спілкування та культурну активність.

– Право на захист від дискримінації: важливо гарантувати, що діти з ПІР не піддаються будь-якій формі дискримінації або винищення на тлі їхніх особливих потреб.

– Право на участь у прийнятті рішень: діти з ПІР повинні мати можливість висловлювати свої погляди та брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя і навчання.

– Право на захист від насильства: доцільно забезпечити ефективний захист від будь-якої форми фізичного чи емоційного насильства або знущань.

– Право на психосоціальну підтримку: забезпечення доступу до психологічної підтримки для здолання викликів та стресів, які можуть виникнути у зв'язку з особливими освітніми потребами.

Захист прав дітей з порушеннями інтелектуального розвитку здійснюється на різних рівнях. Міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про права дитини, надають загальні принципи та стандарти, які повинні застосовуватися до всіх дітей, незалежно від їхнього стану здоров'я чи інтелектуальних можливостей [4, с. 290].

На національному рівні багато країн розробляють законодавство та стратегії для захисту прав цієї вразливої категорії дітей. Такі заходи можуть включати в себе гарантії належного доступу до освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг. Особлива увага приділяється створенню інклюзивних середовищ, де діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть взаємодіяти зі своїми ровесниками та розвиватися на рівні із ними [1, с. 205].

Одним із важливих кроків у забезпеченні прав дітей з ПІР є розвиток інклюзивної освітньої системи. Це включає в себе надання дітям можливості отримати якісну освіту у середовищі, де кожна дитина, незалежно від свого стану здоров'я, має можливість навчатися та розвиватися. Педагогічні програми повинні бути адаптовані до потреб кожної дитини, надаючи їм можливість розвивати свої інтелектуальні та соціальні навички [3, с. 159].

Захист прав дітей із порушеннями інтелектуального розвитку потребує не лише законодавчого врегулювання, але й активної участі суспільства. Важливо сприяти свідомості та розумінню громадськості щодо особливостей цих дітей, а також сприяти ініціативам, які спрямовані на забезпечення їхньої повноцінної участі в суспільстві [4, с. 304].

Права дітей з ПІР повинні ґрунтуватися на універсальних принципах та деклараціях прав людини, забезпечуючи їм рівні можливості та гідне життя. Так, основними напрямами захисту прав дітей з ПІР є [2]:

1. Інклюзивна освіта: забезпечення доступу дітей з ПІР до якісної інклюзивної освіти, яка враховує їхні унікальні потреби та забезпечує розвиток їхнього потенціалу.
2. Запобігання дискримінації: правовий захист має включати нульовий толеранс до будь-якої форми дискримінації на підставі особливостей розвитку чи освітніх потреб.
3. Індивідуалізований підхід: забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання та розвитку, враховуючи конкретні потреби та можливості кожної дитини.
4. Підготовка педагогічних кадрів: забезпечення вчителів, асистентів педагогів, тьюторів та вихователів відповідною підготовкою для роботи з дітьми з ПІР, сприяючи створенню сприятливого освітнього середовища.
5. Соціальна інтеграція: заохочення активної участі дітей з ПІР в соціумі, їх соціальна інтеграція та забезпечення рівних можливостей у всіх сферах життя.
6. Партнерство з батьками: взаємодія з батьками дітей з ПІР для спільної розробки та реалізації індивідуальних планів розвитку і навчання.
7. Сприяння самовизначенню: забезпечення можливостей для самовизначення та самореалізації дітей з ПІР, враховуючи їхні індивідуальні інтереси й потреби.
8. Психосоціальна підтримка: надання психосоціальної підтримки як для самих дітей, так і для їхніх сімей, сприяючи адаптації та психологічному благополуччю.
9. Моніторинг та оцінка: запровадження систем моніторингу й оцінки ефективності заходів захисту прав дітей з ПІР для постійного вдосконалення практик і поліпшення їхнього становища в суспільстві.

Висновки. Захист прав дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є завданням, яке вимагає комплексного підходу на міжнародному, національному та локальному рівнях. Створення інклюзивних середовищ, гарантування доступу до освіти та медичного обслуговування, а також сприяння свідомості в суспільстві є ключовими чинниками, які допоможуть дітям із ПІР розкрити свій потенціал та стати повноцінними учасниками суспільства.

Список використаних джерел:

1. Будяк Л. В. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: аналіз міжнародних документів та законодавства України. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. № 7. 2010. С. 202–206.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Офіційний переклад Конвенції надісланий листом Мінсоцполітики № 9833/0/14-16/19 від 06.07.2016. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 10.11.2023 р.)
3. Таланчук І. В. Історичні аспекти правового розвитку соціального захисту інвалідів. IX Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених. Київ: Університет «Україна». 2012. С. 159–161.

4. Черенько Л. М., Полясова С. В., Реут А. Г. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). 2009. С. 288–306.

УДК 343.4

Гнатенко М. П.
студент 6 курсу юридичний факультет,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Науковий керівник: **Юзікова Н. С.**
д. ю. н., професор афедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання захисту прав дітей в умовах війни, яке завжди є актуальним і першочерговим, особливо загострилося наразі у зв'язку з тим, що беззаконня, тероризм та агресія ширяться світом. Безпосередньо для України дана проблематика закутуалізувалася з 2014 р. (йдеться про початок окупації Криму й збройну агресію на сході України). При цьому дана проблема носить не локальний, а глобальний характер, оскільки уся історія розвитку людства сповнена війн, воєнних конфліктів (наприклад, постійна напруга між Сербією і Косово, Китаєм та Тайванем тощо). З огляду на досвід двох світових війн, різних актів агресії перед міжнародним співтовариством постала задача розробки документів із захисту прав дітей під час війн. Наразі серед основних міжнародно-правових актів у сфері захисту дітей в умовах війни є:

1) Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.);

2) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.);

3) Конвенція ООН про права дитини (1989 р.);

4) Конвенція Міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.);

5) Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН;

6) Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., ратифікований Україною у 2004 р.).

У свою чергу, у національному законодавстві 26 квітня 2001 р. було прийнято Закон України «Про охорону дитинства». Зокрема, згідно зі ст. 1 цього Закону, «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» [3].

Разом з тим, слід зазначити, що одного лише закріплення прав дітей у міжнародних актах недостатньо. Варто запроваджувати ефективні механізми, які допоможуть дотримуватися прав дітей на практиці, під час війн, що зробити дуже складно. Якщо країна-

терорист або терористична організація вирішила почати війну, то це автоматично означає, що ця країна/організація не визнає жодних міжнародних правил і норм, а отже, немає жодної мотивації приховувати свою терористичну сутність і дотримуватися актів, за порушення яких, окрім санкцій, активних дій немає. Наочним прикладом недієвості зазначених норм є російсько-українська війна. Зокрема, наведемо деякі статистичні дані: згідно з даними Моніторингової місії ООН, упродовж усього періоду збройної агресії на сході України, з 14 квітня 2014 р. по 30 квітня 2021 р., загинули 152 дитини: із них 102 хлопчики та 50 дівчаток. 146 дітей отримали поранення [1]. Окрім того, «за оперативною інформацією Національної соціальної сервісної служби, станом на 30 травня 2021 року кількість дітей, які отримали статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, становить 66 491. Із них 95 отримали такий статус через поранення, контузію, каліцтво» [1]. – Колосальні цифри з урахуванням того, що навіть втрата одного людського життя – велика трагедія. Однак це неповні дані за період *до* нової фази війни, яка почалася 24 лютого 2022 р. Якщо говорити про трагічну статистику під час нової фази війни, тобто з 24 лютого 2022 р. по 18 листопада 2023 р., то маємо такі дані: 1) загиблі – 510 дітей; 2) поранені – 1145 дітей; 3) зниклі – 2220 дітей; 4) депортовані та/або примусово переміщені – 19546 дітей; 5) постраждалі від сексуального насильства – 13 дітей [2].

Зокрема, слід відмітити, що стосовно незаконної депортації українських дітей 17 березня 2023 р. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт путіна та львової-бєлової. Як зазначив генеральний прокурор Андрій Костін, «відтепер російський президент має офіційний статус підозрюваного у скоєнні міжнародного злочину – незаконного примусового переміщення українських дітей... Це означає, що за межами росії путіна мають заарештувати та передати до суду» [4]. Проте, варто наголосити на тому, що навіть видача ордеру на арешт цих двох «осіб» у жодний спосіб не сприяє безпеці тих дітей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. У свою чергу, про небезпечне середовище, у якому опиняються українські діти, зазначила директорка з адвокації Центру прав людини «ZMINA» Альона Луньова: «Знаємо про випадок, коли дитину, яку помістили в російську родину, за порушення певних норм цієї сім'ї карали відсутністю їжі. Система захисту прав дитини на території російської федерації не те що слабка, її фактично немає. Якщо припустити, що дитина там може стикатися з якимись негативними речами, то не зрозуміло, куди вона може поскаржитись і реально отримати якийсь захист» [5].

Слід зазначити, що, окрім насилля фізичного, українські діти зазнають і насилля морального. Так, за даними Лабораторії гуманітарних досліджень Єльської школи громадської охорони здоров’я, на росії створено щонайменше 43 табори для політичного перевиховання дітей, у яких намагаються знищити їхню українську ідентичність. При цьому ефективна протидія зазначеним злочинам відсутня, адже терористичний режим на росії недоговороспроможний (так, із 19546 дітей Україна змогла повернути лише 386 дітей (1,97 % від загальної кількості)). Міжнародне співтовариство теж не може вплинути на цей режим, за якого не виконуються міжнародні акти, прийняті у сфері захисту прав дітей.

Для порівняння: не можна стримати терориста, який має ядерну зброю, від скоєння міжнародних злочинів, коли він вже прийняв рішення й почав агресію. Адже час впливу на агресора минув у той самий момент, коли він прийняв остаточне рішення про початок злочинних дій. У данному контексті проблема захисту дітей в Україні нерозривно пов’язана з питанням запобігання війні, яка почалася у 2014 р. На наше глибоке переконання, цій війні можна було запобігти у разі активного втручання міжнародного співтовариства

/демократичного світу, яке передбачає не переговори з агресором, а застосування усього можливого спектра дієвих засобів, спроможних «дипломатично урезонити» державу-правопорушницю. На жаль, росія десятиліттями нехтувала правилами співіснування, котрих дотримується демократичний світ, який, у свою чергу, нехтував агресивною сутністю кремлівського режиму, помилково вважаючи, що з ним можна буде мирно домовитися. Проте, війни у Молдові, Чечні, Грузії, Україні показали, що росія не зупиниться. Так, за даними чеченських політиків, росія вбила 42 тисячі чеченських дітей, не понісши за цей злочин жодного покарання. Навпаки, безкарність лише збільшувала її агресивні та експансіоністські наміри щодо інших держав.

Отже, захист прав дітей під час війн наразі є гостро актуальним, оскільки міжнародне співтовариство, незважаючи на наявність численних міжнародних актів, прийнятих у цій сфері, практично нічого не може вдіяти ні з порушеннями, ні з державами-порушницями. Важливий історичний урок для цивілізованого світу полягає у тому, що з агресором-правопорушником немає сенсу домовлятися, оскільки будь-які договори знову буде порушено. Потрібні дії на випередження, наприклад, максимальна міжнародна ізоляція країн-порушників, а не лише слова.

Список використаних джерел:

1. Від початку конфлікту на Донбасі загинули 152 дитини – Офіс омбудсмена. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-dity-donbas/31290193.html.

2. Діти війни. URL: https://childrenofwar.gov.ua/.

3. Закон України «Про охорону дитинства». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text.

4. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт путіна. URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/03/17/novyna/suspilstvo/mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud-haazi-vydav-order-aresht-putina.

5. Навіщо росія викрадає українських дітей та що робити постраждалим? URL: https://rubryka.com/article/russia-abducts-ukrainian-children/.

УДК 159.937.512

Державець Т.А.
студентка 2 курсу факультет психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Савінова Н.В.**
д.п.н., професор,
професор кафедри педагогіки і спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСЛЕКСІЇ

В останні десятиліття відзначається значний інтерес науковців та практиків до розвитку передумов читання в онтогенезі, формування навичок читання в умовах нормального мовленнєвого розвитку та особливостей опанування навичками читання у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. Сучасні дослідження дислексії визначають

генетичні та нейрофізіологічні аспекти, що відкриває нові можливості для розуміння його коренів та визначення ефективних методів логопедичної корекції. Раннє виявлення дислексії та її ефективна корекція сприяють академічному успіху, а індивідуалізовані підходи враховують інклюзивні тенденції в сучасній освіті. З використанням інноваційних методів відкриваються нові можливості для диференційованої логопедичної корекції мовленнєвої діяльності дітей у цілому, зокрема порушень писемного мовлення [2].

Дислексія - це складне нейрологічне порушення, яке супроводжується труднощами в оволодінні навичками читання та письма. Історія терміну «дислексія» включає кілька важливих етапів дослідження [1]. Початок дослідження та перші спроби вивчення дислексії сягають початку дев'ятнадцятого століття. Німецький лікар Oswald Berhan описав клінічні симптоми дислексії в 1881 році і визначив її як «слабкість розуміння слів» [3].

У 1883 році вперше лікар Rudolf Berlin ввів у наукову літературу термін «дислексія» . Він застосовував цей термін для опису порушень читання, що не було пов'язаним із недостатністю інтелектуальних та фізичних здібностей [3].

У 1896 році британський лікар із Сіфорда Pringle Morgan у звіті для Британського медичного журналу під назвою «Вроджена сліпота слів» опублікував опис розладу навчання, пов'язаного з читанням [3]. У подальшому, з розвитком досліджень з вивчення дислексії вчені розширили дослідження.

Діти з дислексією часто проявляють очевидні труднощі, коли їх просять прочитати текст на рівні їхнього класу. По-перше, вони не зможуть прочитати стільки слів у тексті, скільки звичайні читачі. Буде багато слів, на яких вони спотикаються, здогадуються або намагаються «розгадати». Це через проблему з «плавним розпізнаванням слів». По-друге, вони часто виявлятимуть труднощі з декодуванням, а це означає, що їхні спроби визначити слова, які вони не знають, призведуть до багатьох помилок. Вони не будуть дуже точними у використанні зв'язків буква-звук у поєднанні з контекстом для визначення невідомих слів[3].

Проблеми з розпізнаванням слів пов'язані з основним дефіцитом звукового компонента мови, через що читачам дуже важко з'єднати букви та звуки для декодування. Люди з дислексією часто мають проблеми з розумінням прочитаного через великі труднощі з доступом до друкованих слів [1].

Особам із дислексією важко зіставити літери, які вони бачать на сторінці, зі звуками, які позначають ці літери та їх комбінації, важко вільно читати, правильно писати слова та вивчати другу мову. Але ці труднощі не мають відношення до їх загального інтелекту. Дислекція в людини, яка має інтелект, є несподіваною складністю читання, щоб бути набагато кращим читачем . Хоча люди з дислексією читають повільно, вони можуть творчо мислити [1].

Наукові дослідження показують відмінності між дітьми з дислексією та нормотиповими дітьми.Характерними ознаками дислексії є труднощі у фонологічному усвідомленні, вербальній пам'яті та швидкості вербальної обробки. Дислексію найкраще розглядати як континуум, а не як окрему категорію. Супутні труднощі можуть спостерігатися в мові, руховій координації, концентрації та особистій організації, але вони не є маркерами дислексії. Достовірну індикацію тяжкості та стійкості дислексичних труднощів можна отримати, досліджуючи те, як людина реагує чи реагувала на втручання [2].

Оптична дислексія – це специфічний вид дислексії, який впливає на здатність дитини правильно сприймати і розпізнавати слова на письмі. Ця форма дислексії характеризується

труднощами у розрізненні та читанні слів, навіть якщо дитина володіє адекватним рівнем розуміння мовлення [4].

Дана форма дислексії викликається недорозвиненням або порушенням оптичних мовних систем у головному мозку. Та при цьому порушується формування зорового образу слова [2]. Тож за наявності оптичної дислексії дитина не розрізнятиме подібні графічно букви, наприклад: н-п, л-д, т-г, з-в, н-п-и, ь-р, л-м. Учні можуть плутати та замінювати літери, які схожі за зовнішнім виглядом [1].

Психолог Jane Dou вважає, що «оптична дислексія» проявляє труднощі в розпізнаванні букв та слів на письмі через проблеми із зором або візуальними функціями, що вказує на важливість вчасної діагностики та розвитку індивідуальних програм для покращення зорової функції [3]. Лінгвіст та дослідник мовленнєвих розладів John Smith звертає увагу на те, що «оптична дислексія» може бути пов'язана з нейрологічними аномаліями, що впливають на обробку інформації. Він підкреслює необхідність дослідження цих нейрологічних аспектів та розвитку програм інтервенції, спрямованих на корекцію подібних порушень [3].

Sarah Brown, вказує на те, що «оптична дислексія» може відноситися до проблем у розвитку мовлення та навичок читання у дітей. Вона відводить важливу роль ранній діагностиці та індивідуальному підходу до навчання для дітей з подібними проблемами [3].

Загалом, поняття «оптична дислексія» та «дислексія» може вказувати на різні аспекти проблем з читанням та розвитком мовлення. Різні автори підходять до цього питання з різних точок зору, включаючи візуальні, нейрологічні, та мовленнєві аспекти. Головним завданням є вчасна діагностика та розробка індивідуальних програм корекції, спрямованих на покращення навичок читання та розвитку мовлення в дітей [4].

Механізми розвитку оптичної дислексії є складними і часто об'єднують багато аспектів, включаючи генетичні, нейрологічні та зорові фактори. Науковці присвятили багато досліджень механізмів дислексії.

Автори визначають ключові аспекти розвитку оптичної дислексії, які були досліджені:

- Генетичні фактори: Дослідники встановили, що генетичні фактори можуть відігравати важливу роль у розвитку оптичної дислексії. Деякі гени можуть впливати на розвиток систем зору та обробку інформації у мозку, що може призвести до порушень в розпізнаванні слів [4].
- Дисфункція мозкових областей: Деякі дослідження вказують на те, що оптична дислексія може бути пов'язана з дисфункцією мозкових областей, відповідальних за обробку візуальної інформації та мови. Зокрема, вплив може мати несправність в областях, які відповідають за розпізнавання літер та слів [4].
- Дефіцит фонемного аналізу: Однією з теорій, що пояснює оптичну дислексію, є дефіцит фонемного аналізу. Фонеми - найменші звукові одиниці, які визначають значення слів. В порушеннях цього аналізу людині важко розрізняти фонеми та відповідні літери [3].
- Нейрологічні аспекти: Мозкові аномалії та порушення в розвитку нейронних шляхів можуть також грати роль у розвитку оптичної дислексії. Деякі дослідження вказують на зв'язок між структурними аномаліями мозку та цим розладом [4].
- Аудиторна та фонетична обробка: Однією з теорій розвитку оптичної дислексії є зв'язок між аудиторною обробкою (розумінням звуків мови) і здатністю розпізнавання слів на письмі. Деякі дослідження вказують на те, що порушення аудіторної обробки може впливати на читання [1].

- Зорові аспекти: Проблеми у сприйнятті тексту на письмі можуть бути пов'язані із зоровими аспектами. Наприклад, проблеми з розпізнавання літер, наближенням тексту, чи іншими аспектами зорового сприйняття можуть впливати на читання [5].
- Психосоціальні фактори: Окрім біологічних аспектів, психосоціальні фактори, такі як стрес, низька мотивація до навчання чи відсутність підтримки з боку навчального середовища, також можуть грати роль у розвитку оптичної дислексії [4].

У підсумку, дислексія – складний розлад, який вивчається з різних наукових підходів. Різні автори надають важливість різним аспектам цього розладу, від біологічних та когнітивних аспектів до соціокультурних та навчальних факторів. Розуміння дислексії постійно розвивається, і це питання залишається об'єктом активних досліджень і обговорень.

Оптична дислексія проявляється в тому, що учні плутають та замінюють літери, які схожі за зовнішнім виглядом. Під час читання дитина перестрибує з одного рядка на інший. Іноді може бути читання дзеркального типу – учень читає з права на ліво. Це серйозний розлад, який впливає на здатність розпізнавати та сприймати текст на зоровому рівні. Клінічний образ цього стану включає помилки в словорозумінні, важкість в утриманні тексту та зменшену швидкість читання.

Список використаних джерел:

1. Ільяна В. М. Попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. 2020. С. 124-145.
2. Савінова, Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. Миколаїв: Іліон, 2017. 261 с.
3. Brown R. Dyslexia: a history. Social history of medicine. 2023. URL: https://doi.org/10.1093/shm/hkad069 (date of access: 15.11.2023).
4. Zlatkova-Doncheva K. A multisensory approach to teaching students with dyslexia. *Pedagogical almanac*. 2022. Vol. 30, no. 1. P. 70–78. URL: https://doi.org/10.54664/xuav9711(date of access: 11.11.2023).
5. Nurseitova Z. Z., Abayeva G. A. Dyslexia in primary school children. *BULLETIN series psychology*. 2021. Vol. 68, no. 3. URL: https://doi.org/10.51889/2021-3.1728-7847.05(date of access: 11.11.2023).

УДК 376

Забун А. І.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Савінова Н. В.,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

КОРЕКЦІЯ ПОРУШЕНЬ ТЕМПО-РИТМІЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЛОГОНЕВРОЗОМ

Питання теорії та практики корекції заїкання інтенсивно досліджуються і висвітлюються в літературі українськими вченими. Але недостатня розробленість проблеми

заїкання обумовлює багатоаспектність поглядів щодо корекції мовлення дітей із заїканням. Заїкання у дітей дошкільного віку, на відміну від симптоматичної заїкуватості або вторинного заїкання, розглядається як самостійне мовленнєве порушення .

У навчальному посібнику "Неврологічні основи логопедії" М. Шеремет, О. Боряк трактують заїкання в одних випадках, як складний невротичний розлад, який є результатом збою нервових процесів в корі головного мозку, порушення кірково-підкіркової взаємодії, розладу єдиного саморегульованого темпу мовленнєвих рухів (голосу, дихання, артикуляції). В інших випадках – це складний невротичний розлад, що є результатом фіксованого рефлексу неправильного мовлення, що первинно виникає внаслідок мовленнєвих ускладнень різного генезу. У третіх – це складний, переважно функціональний розлад мовлення, що з'явився унаслідок загального і мовленнєвого дизонтогенезу і дисгармонійного розвитку особистості. У четвертих - механізм заїкання можна пояснити на основі органічних змін у центральній нервовій системі [13, с.194].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови висвитлює поняття «заїкання», як мовну ваду, що проявляється у мимовільному повторенні окремих звуків, складів або в затримці їх вимовлення [3, с.21]. «Український педагогічний словник» трактує поняття «заїкання», як складне порушення мовлення, що проявляється в розладі його нормального ритму, мимовільних зупинках в момент висловлювання або змушених повтореннь окремих звуків і складів [4, с.132].

У «Понятійно-термінолоічному словнику. Логопедія. Логопсихологія. Ю. Рібцун, 2022» поняття «заїкання» (від лат. balbuties – запинання) – це поліморфний розлад мовлення, порушення комунікації у вигляді дискоординації плавності, ритму, виникнення окремих запинань, повторів ряду звуків і складів унаслідок мовленнєвих судом через перенапруження чи стреси [12, с.22].

Вирішення проблем розвитку мовлення для дошкільників із заїканням має особливе значення, тому що заїкання, як порушення усного мовлення, травмуючи психіку дитини, є однією з причин розвитку невротичних рис особистості, порушує комунікацію, ускладнює взаємини з оточуючими [6, с.3]

У сучасній українській логопедії розглядається безліч питань з комплексної корекції заїкання. Але широке розповсюдження набуло використання музичних засобів, театралізованої діяльності, арт-терапевтичних методик, методів точкового масажу, фізичних методів реабілітації для корекції заїкання.

У наукових працях Л. Бегас висвітлюється застосування методу театралізованої діяльності як засобу корекції емоційної та комунікативної сфери дітей старшого дошкільного віку із заїканням, який робить позитивний вплив на розвиток емоційної експресивності, експресивної мови, уяви, формування основ образного мислення на етапі підготовки дітей до подальшого життя [1, с.11].

Л. Журавльов пропонує, як засіб корекції заїкання у старших дошкільників комплекс музично-дидактичних ігор, що передбачає єдність корекційно-розвивальних і музично-сенсорних завдань на кожному етапі логопедичної роботи [5, с.23].

У навчальному посібнику О. Літовченко «Заїкання у дітей: профілактика і корекція» представлено комплексний лікувально-педагогічний підхід до подолання заїкання, тобто вплив на різні сторони організму, мовлення і особистості дитини різними засобами з метою подолання заїкання [11, с.28].

З. Ленів продемонстровано дослідження застосування корекційних прийомів та

методів подолання заїкання за допомогою арт-терапії, що є водночас інноваційними, науково обґрунтованими, соціально виправданими та перспективними у корекційній роботі при заїканні [9, с.124].

А. Кравченко у своєму дисертаційному дослідженні «Корекція заїкання у дітей молодшого та середнього шкільного віку засобами комплексної фізичної реабілітації» подає теоретичні та експериментальні відомості щодо корекції заїкання із застосуванням засобів фізичної реабілітації. Автором був розроблений і застосований комплексний лікувально-педагогічний підхід, який передбачає вплив на різні аспекти психофізіологічного стану дітей молодшого та середнього шкільного віку, які заїкаються [8, с.7]. А. Кравченко висвітлює корекцію заїкання за допомогою акупресури (точкового масажу). На думку вченого ця методика лікує не тільки окрему проблему або захворювання, а весь організм дитини [7, с.8].

О. Літовченко в роботі «Шляхи профілактики та корекції затяжних форм заїкання у дітей» представила концепцію нейропсихологічно та логопедичної профілактики і корекції заїкання у дітей дошкільного віку [10, с.93]. Н. Васильєва описує дослідження стану діяльності мозкових структур, що забезпечують формування мовлення дитини за допомогою електро-енцефалографії (ЕЕГ) [2, с.15].

Отже, з метою ефективної допомоги дітям із заїканням доцільним є вивчення різних методик, методів корекції, застосування яких дозволяє підходу вирішити проблеми заїкання не лише через закріплення навичок плавності мовлення, але й знижує ймовірність його рецидивів.

Список використаних джерел:

1. Бегас Л.Д. Корекція заїкання засобами театралізованої діяльності. Логопедія. Науково-методичний журнал № 1, 2011. С. 11-14.
2. Васильєва, Н. О. Комплексний підхід у реабілітації дітей дошкільного віку з логоневрозом. Медицина болю : міждисциплінарний наук.-практ. журн. Вінниця, 2018. Т. 3, № 2/1. С. 15.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. С. 21.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 132.
5. Журавльова Л. С. Музика як засіб корекції. Підвищення ефективності логопедичної роботи в умовах здійснення дошкільної та початкової освіти: матеріали Всеукр. наук. практ. конф., Херсон, 2006. С. 23-27.
6. Журавльова Л. С. Розвиток мовлення у старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2009. С. 3.
7. Кравченко А. І. Методика застосування точкового масажу у дітей молодшого шкільного віку при заїканні. Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології: зб. наук. праць. Луцьк: Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2011. С. 8–12.
8. Кравченко А. І. Корекція заїкання у дітей молодшого та середнього шкільного віку засобами комплексної фізичної реабілітації: автореферат дис. кандидата пед., наук: 13.00.03. Київ, 2003. С. 7.
9. Ленів З. П. До проблеми застосування сучасних технологій корекції мовлення дошкільників із заїканням засобами арт-терапії. *Актуальні проблеми логопедії.* Науковий часопис. 2011. С. 124
10. Літовченко О. В. Шляхи профілактики заїкання в дітей. Інноваційна педагогіка. 2018. Вип. 4(1). С. 93-96.
11. Літовченко О.В. Заїкання у дітей: профілактика і корекція. Навчальний посібник. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. С. 28.

12. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. К.: ІСПП, 2022. С. 22.
13. Шеремет М. К., Боряк О. В. Неврологічні основи логопедії: навч. посібник. Суми, 2016. С. 194.

УДК 376.6.053.7:159.937.512

Карпенко Г. І.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Мамічева О. В.**
д. п. н., професор
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОЇ ГРИ В КОРЕКЦІЇ ДИСГРАФІЇ

Проблеми навчання та розвитку учнів початкових класів завжди викликають особливий інтерес серед педагогів, батьків та фахівців у галузі освіти. Однією з таких проблем є дисграфія, яка є порушенням письма та вимагає комплексної корекції для поліпшення академічних результатів та психосоціального розвитку дитини. Вивченням питань корекції дисграфії займались такі вчені як Л. Бартєнєва, О. Азова, А. Винокур, О. Гопіченко, Н. Голуб, Е. Данілавічютє, Л. Журавльова, Л. Єфименкова, Л. Коваль, Р. Лалаєва, О. Корнєв, Р. Лєвіна, Г. Місаренко, О. Логінова, Л. Назарова, З. Прищепа, Т. Пічугіна, Л. Парамонова, І. Садовнікова, І. Прищепова, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Спірова, О. Токарєва, Н. Чередніченко, М. Хватцев. В останні роки відзначається зростаючий інтерес до використання інноваційних методів та засобів для корекції дисграфії, серед яких нейропсихологічні ігри набули особливого значення [2].

Нейропсихологічні ігри стали предметом інтенсивного дослідження та застосування в педагогіці через їхню спроможність сприяти розвитку різних аспектів когнітивних функцій, включаючи мовлення, увагу, пам'ять та координацію рухів. У цьому контексті, використання нейропсихологічних ігор для корекції дисграфії в учнів початкових класів стає актуальним завданням. Такий підхід об'єднує в собі принципи ігрової педагогіки та психологічних методів корекції для досягнення максимально ефективних результатів [3].

Нейропсихологія, з якої беруть початок досліджувані нами нейропсихологічні ігри, в цілому – це галузь психології, яка вивчає закономірності мозкової організації психічних функцій і дає розуміння, як мозкові процеси впливають на сприймання, мовлення, пам'ять, увагу та інші когнітивні функції людини [2].

Історія нейропсихології налічує багато відомих науковців, таких як Френсіс Гельтон, Іван Сєченов, Жан-Мартен Шарко, Зігмунд Фрейд та інші. Вони досліджували мозкові функції та їхній вплив на психічні явища [2].

В рамках нейропсихології, згідно з принципом системної структури вищих психічних функцій, писемне мовлення розглядається як складна функціональна система.

Нейропсихологічний підхід є важливим у корекції дисграфії з кількох важливих причин:

- Розуміння механізмів порушень: нейропсихологія допомагає розкрити природу та механізми порушень, що лежать в основі дисграфії. Цей підхід вивчає, як працюють різні частини головного мозку під час процесу письма та чому виникають проблеми [5].

- Індивідуальний підхід: нейропсихологічна діагностика дозволяє виявити індивідуальні особливості дитини, її сильні та слабкі сторони в мовленні та письмі. Це важливо, оскільки дисграфія може мати різні форми та рівні важкості для різних дітей [5].

- Розвиток конкретних навичок: нейропсихологічний підхід дозволяє розробляти спеціалізовані корекційні методи, спрямовані на розвиток конкретних мовленнєвих та моторних навичок, які необхідні для успішного письма [3].

- Ефективність корекції: використання методів нейропсихології дозволяє створити більш ефективні програми корекції, орієнтовані на виправлення конкретних порушень. Це допомагає дітям досягати кращих результатів у покращенні навичок письма [2].

- Науковий підхід: нейропсихологія базується на наукових дослідженнях та емпіричних доказах, що дозволяє розробляти корекційні методи на основі обґрунтованих наукових знань [5].

Усі ці чинники роблять нейропсихологічний підхід важливим у корекції дисграфії, оскільки він допомагає краще розуміти, діагностувати та коригувати порушення в письмі у дітей, що веде до поліпшення їх письмових навичок і здатності до навчання [1].

Нейропсихологічна діагностика дозволяє виявити індивідуальні особливості дитини, її сильні та слабкі сторони в мовленні та письмі. Це важливо, оскільки дисграфія може виявлятися різними формами і вимагає індивідуальних підходів до корекції [1].

Використовуючи дані з нейропсихологічних досліджень, фахівці розробляють відповідні корекційні методи (нейропсихологічні вправи та ігри), які спрямовані на розвиток конкретних мовленнєвих та моторних навичок, які необхідні для успішного письма. Ці методи враховують індивідуальні потреби кожного пацієнта [2].

Кожна нейропсихологічна гра направлена на конкретний аспект, необхідний для успішного письма, та розроблена з врахуванням мозкової організації відповідних функцій. Розвиваючи такі навички у вигляді гри, процес навчання стає захоплюючим та мотивуючим [3].

Наведемо приклад ідей для нейропсихологічних ігор, які можуть бути використані в корекції дисграфії: *Гра з ліпленням або вирізанням літер.* Це не лише поліпшує моторику руки, але і дозволяє дитині краще запам'ятовувати форму літер [5]. *Гра на розвиток уваги і концентрації.* Це завдання, в якому дитина повинна визначати та записувати літери, які відсутні або розташовані неправильно в словах чи реченнях. *Моторно-літерні ігри.* Це ігри, які включають в себе різноманітні рухи письма, такі як круги, зигзаги та інші форми. Це допомагає удосконалювати координацію рухів. *Гра «Знайди літеру».* Полягає в тому, що необхідно сховати літери у кімнаті чи на майданчику і дати завдання дитині знайти їх, називаючи при цьому кожну літеру. *Гра «Склади слова».* Картки зі словами, розділеними на літери, і завдання- складати слова з цих літер. *Ігри з використанням комп'ютерних програм.* Існують різні навчальні програми та додатки, спеціально розроблені для корекції дисграфії. Вони можуть включати завдання на підвищення швидкості письма, вдосконалення техніки письма, та інші вправи [5].

Таким чином, нейропсихологічні ігри представляють собою важливий інструмент у корекції дисграфії, позитивно впливають на розвиток необхідних психічних функцій та забезпечують індивідуальний підхід до кожного учня. Вони роблять навчання захоплюючим та ефективним і допомагають успішному подоланню труднощів у засвоєнні навичок письма.

Отже, через комплексний вплив на когнітивні функції та індивідуальний підхід до корекції, нейропсихологічні ігри можуть бути важливим інструментом у роботі з учнями початкових класів, які мають дисграфію.

Список використаних джерел:

1. Newman D.B.Dysgraphia. Encyclopedia of autism spectrum disorders.Cham. 2021. P.1560–1562.
2.Hepner C., McCloskey M., Rapp B. Do reading and spelling share orthographic representations? Evidence from developmental dysgraphia. Developmental dysgraphia. 2019. P. 55–79.
3. The impact of developmental dyslexia and dysgraphia on movement production during word writing / S. Kandel et al. Developmental dysgraphia. 2019. P. 155–187.
4. Treiman R. Learning to spell: phonology and beyond. Developmental dysgraphia. 2019. P.19–29.
5. Dysgraphia. Encyclopedia of adolescence. Cham, 2018. P. 1118.

УДК 376.9:355.46

Ковтун Є.С.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Кирилова О.В.**
канд. філол. наук, доцент
м. Дніпро, Україна

ПРОЄКТ «ДИТЯЧІ ГОЛОСИ» ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ

Російське вторгнення в Україну у 2022 р. мало серйозні наслідки для українців, особливо для найбільш вразливої частини населення — дітей. За даними Прокуратури України, станом на листопад 2023 р. внаслідок російської окупації загинуло 510 дітей, понад 1 144 отримали поранення, понад 2 000 зникли безвісти [1]. Дуже велика кількість втратила свої домівки, стала свідками насильства та пережила травматичні події.

Наразі українські діти потребують догляду, підтримки та реабілітації, щоб повернутися до нормального життя. Саме тому на початку осені 2022 р. на факультеті систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара виникла ідея створити серію мультимедійних історій про життя дітей під час повномасштабної війни. Важливість медіапроєкту «Дитячі голоси» полягає в тому, щоб привернути увагу громадськості до проблем, з якими стикаються українські діти під час війни, а також підтримати та реабілітувати їх. Місія публікацій — привернути увагу до необхідності надання психологічної підтримки дітям, які пережили травму та стрес. Медіапроект складається з мультимедійних текстів, які з перших вуст розповідають про:

- травматичний досвід дітей, що пережили окупацію та були змушені покинути свою домівку;
- дітей, які залишилися в Україні і щодня наражуються на небезпеку;
- дітей, які покинули Батьківщину і переїхали за кордон, щоб врятувати своє життя.

Проєкт має можливість залучати громадськість через вебсайт, щоб ділитися історіями та привертати увагу до проблеми. У майбутньому можлива співпраця з експертами для надання психологічної та соціальної підтримки дітям і поширення інформації про наявні

ресурси та реабілітаційні програми. Проєкт має на меті створити такий рівень реалізації, який передбачає залучення громадськості, підтримку та соціальні гарантії для українських дітей, які постраждали від російської агресії. Історії, презентовані у мультимедійному модульному форматі, можуть стати засобом мобілізації громадськості на підтримку дітей в Україні, спонукати до активної участі, збору коштів, волонтерства та інших форм підтримки. У майбутньому проєкт може слугувати платформою для збору та поширення доказів злочинів, скоєних агресором під час війни.

«Дитячі голоси» — це вебсайт з відкритим доступом та орієнтацією на максимальне охоплення широкої аудиторії. Мультимедійний текстовий формат був обраний через потребу в емоційному підсиленні фактологічної інформації. Через особисті історії та фотографії вибудовуються емоційні зв’язки між аудиторією та героями публікацій, створення емфатичного відгуку. Основними елементами проєкту стали мультимедійні тексти, обрані для створення доступного та ефективного інструменту комунікації. Використання мультимедійних форматів дозволило поєднати текст, фотографії та відеоматеріали в цілісну оповідь. Онлайнова публікація реалізована на платформі *SendPulse*. Вибір цього майданчика обумовлений простотою його використання для створення сайтів, що допоможе у майбутньому розширити проєкт без вагомих фінансових та трудових витрат.

Медіапроєкт орієнтований на широку дорослу аудиторію. Ця група споживачів бере участь у позитивних соціальних практиках. Водночас вони відкриті до нової інформації, що з'являється в інформаційному секторі країни. Цільова аудиторія представляє різні соціальні групи: студенти, молоді журналісти, батьки, активісти та ін. Важливою соціальною групою є блогери та лідери думок, які слідкують за поточними подіями в Україні. Вони мають значний вплив на висвітлення подій війни на міжнародну авдиторію, розслідування подій, пов'язаних з воєнними злочинами, скоєними російськими військами на території України.

Прогнозований вплив медіа-проектів визначатиметься ступенем залучення аудиторії до проблематики, збільшенням кількості входів на сайт та позитивною взаємодією з контентом. Використання мультимедійних платформ може створити інтерактивне сприйняття інформації та забезпечити більш широке поширення контенту.

Список використаних джерел:

1. *Діти війни.* (б. д.). Діти війни. https://childrenofwar.gov.ua/

УДК 159.937.512

Кравченко О.В.
Навчально-методичний центр заочної та вечірньої форм навчання,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Савінова Н.В.**
доктор педагогічних наук, професор
м. Дніпро, Україна

КОРЕКЦІЯ ПОРУШЕНЬ ЗВУКОВИМОВИ СОНОРНИХ ПРИГОЛОСНИХ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Несприятливі соціально-економічні фактори життя зумовлюють зростання кількості дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Серед них велику часину займаюсь діти 5-6 років

які не оволоділи правильною звуковимовою. Частіше це сонорні звуки [р] та [л] їх постановка та виправлення займають довгу та своєчасну корекцію.

Для корекції порушень звуковимови необхідна поетапна та послідовна система логопедичної роботи. Логопед повинен визначити рівень неправильної вимови звуків для того, щоб підібрати ефективніші методи корекційної роботи.

Вирішення проблеми має проводитися комплексно. У цьому необхідно задіяти відразу кілька каналів сприйняття: слуховий, зоровий, тактильний тощо.

Виділені п’ять етапів логопедичної роботи з дітьми із мовленнєвими порушеннями.

1. Підготовчий етап. Передбачає озброєння здобувачів освіти знаннями, необхідними для свідомого оволодіння артикуляцією звуків, що вимовляються неправильно. Завдання цього етапу:
   – перевірити, чи знають діти назви органів мовлення;
   – навчити їх спостерігати за роботою артикуляційного апарату;
   – зосереджувати увагу на окремих моментах артикуляції, відчувати їх;
   – знаходити спільне й відмінне в положеннях органів під час вимовляння окремих звуків;
   – свідомо управляти рухами активних органів мовлення та контролювати їх роботу;
   – навчити утворювати два основні способи утворення перепони: зімкнення й щілину [3, с.32]

2. Формування правильної артикуляції звука. Постановка звука при такому підході здійснюється на основі свідомого відтворення основних елементів артикуляції з одночасним кінестетичним контролем за правильністю відтвореної артикуляції. Такий підхід , включає опору на слухові, рухові, зорові та шкірні відчуття, які відіграють важливу роль у формуванні кінестетичного самоконтролю. [1, с. 165].

3. Автоматизація звука. Цей етап передбачає швидке введения нового звука в склад, а складу – в слово. Перші склади, слова з новим звуком вимовляються з фіксуванням уваги дитини на основних елементах артикуляції. Увагу дитини треба спрямовувати на вироблення умінь контролювати правильність положення мовних органів м’язовими відчуттями. Мовний матеріал повинен включати слова – назви не тільки предметів, а й слова – назви ознак та дій предметів, що об’єднані певною темою. Важливим для автоматизації звука є прийом порівняння старої й нової артикуляції. Порівняння допомагає активізувати діяльність учнів. Порівнюючи артикуляції, дитина може спиратися на наявні знання про місце і спосіб творення звуків, що порівнюються, на схеми із зображенням правильного й неправильного положення органів мовлення. У процесі автоматизації треба забезпечити відтворення нової артикуляції на основі свідомого самоконтролю. У міру автоматизації звука потреба в такому самоконтролі відпаде [3, с. 38].

4. Диференціація звуків. Диференціація звуків однієї артикуляційної групи проводиться в міру засвоєння парних звуків. Перед постановкою парного (м’якого, дзвінкого) звука в учнів виробляється узагальнююче уявлення про певні диференціальні ознаки на парах звуків, що добре вимовляються. Постановка звуків проводиться з урахуванням знань і вмінь протиставляти їх за твердістю і м’якістю. Тому автоматизація м’якого звука відбувається на мовному матеріалі, що включає твердий і м’який звуки, а це означає, що одночасно здійснюється диференціація цих звуків.

Диференціація звуків розглядається не як протиставлення у вимові певної пари звуків, а як опрацювання певних диференціальних ознак, за якими протиставляються всі однотипні пари.

У такому випадку сформовані узагальнюючі уявлення про певну диференціальну ознаку є надійним засобом запобігання плутанню близьких звуків і букв [3, с. 39].

5. Введення звука в зв'язне мовлення. Зміст роботи на цьому етапі аналогічний до вище описаного. [3, с. 39].

Правильної вимови звуку [р] можна досягти з допомогою прийому наслідування: зупинити конячку – «тр», «др», завести моторчик; проричати, як тигр, лев, собачка; постріляти з кулемета.

Від опорних звуків: від [з] у верхній артикуляції; від поєднання [дз] з кульковим зондом; від поєднання [дзинь] пальчиком граємо на «балалайці»; від [ц]. Тренування в клацанні та присмоктуванні язика до піднебіння. Потім, не відриваючи язика від піднебіння, відсунути його трохи всередину по піднебінню і швидко вимовити звук [ц]. При правильному ротовому видиху це прийом призводить до утворення глухого звуку [р]; від звуку [ж] [дж] - прогладжування язиком по твердому піднебінню до різців з правильним видихом; від [ди-ди-ди] - стукання по альвеолах; від [за] (зззза) [23].

Постановка звуків [р] – [р'] при тривалому виголошенні вище описаних звуків може здійснюватися і механічним шляхом за допомогою зонду, також для викликання коливальних рухів кінчика рекомендується використовувати палець дитини, навчивши його робити «болтушечку».

Недоліки вимови звуку [л] досить легко виправити, використовуючи прийом наслідування: виконати пісеньку літачка; зобразити, як бурмоче індик; як гуде пароплав. Від правильної артикуляції: відсмикування кінчика язика від верхніх різців (язик обпікся); посмоктати цукерку; прикусити кінчик язика, та відкривати і закривати щелепу, не прибираючи мови з нижніх різців, у своїй співати голосний звук [а]: «ла-ла-ла»; «Мисливець йде по болоту» - вимовляти [д-д-д] і вдаряти по щоках, виходить [дл] [34].

Звук [л] можна поставити від базового звуку [и]: злегка прикусити кінчик мови та довго вимовляти звук [и], чується [л]; також від опорного звуку [у]: губи витягнути вперед, довго вимовляти [у], потім просунути кінчик язика між витягнутими губами; від [а]: поклавши мову на нижні різці, проспівати звук [а], одночасно піднімаючи та опускаючи нижню щелепу; хитаючи язичок між верхніми та нижніми різцями, довго вимовляти звук [а].

При заміні [л] на [в] рекомендується тримати пальцями нижню губу, загальмовуючи її рух.

При альвеолярній вимові звуку слід використовувати механічний спосіб: покласти паличку (соломинку, олівець) поперечно на спинку язика, а кінчиком язика дістати різці. Далі слід проводити автоматизацію звуку у складах, словах, чистомовках, у реченнях, скоромовках, віршах, зв'язного мовлення, тобто виробити вміння використовувати у самостійних висловлюваннях поставлений звук.

Етап диференціації кожного із сонорних звуків настає лише тоді, коли добре відпрацьовано вимову даного звуку. На цьому етапі необхідно навчити дітей дошкільного віку розрізняти змішувані звуки і правильно вживати їх у своїй промові.

Отже, логопедична робота з корекції порушень вимови як сонорних звуків, а й інших звуків – це складний і тривалий процес, організований своєчасно і грамотно.

Список використаних джерел:

1. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей Савченко М.А-Тернопіль: Навчальна книга ,2007-160 с

2. Дислалія [навчальний посібник] / М. К. Шеремет, О. В. Ревуцька. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. - 160 с.

3. Лепетченко М. В. Логопедія. Дислалія : навчально-методичний посібник [для студ. спец. 6.010105 Корекційна освіта] / М. В. Лепетченко – Д., 2015. – 36 с.
4. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. - вид. 3-тє, перер. та доповн. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. - 776 с.
5. Логопедія. Підручник, друге видання. / За ред. М.К. Шеремет. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. - 672 с.

УДК 159.937.512

Липкань С. В.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Зимівець Н. В.**
к.пед.н., доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Сучасні умови розвитку української держави, що пов’язані з активним інтегруванням національної освітньої системи у світовий, зокрема, і в європейський простір, зумовили суттєві зміни в організації суспільного життя. Усі ці процеси актуалізували складні психолого-педагогічні проблеми розбудови всієї національної системи освіти України.

Демократизація суспільного життя, гуманізація взаємовідносин у різних соціальних групах потребують удосконалення умов соціалізації дітей із особливими освітніми потребами. Також нагальним стає питання змін в орієнтації всієї освіти загалом (від дошкільної до вищої) на забезпечення доступності навчання осіб із особливими потребами, що вбачається можливим лише за умови запровадження інклюзивної освіти.

Актуалізація проблеми забезпечення права на отримання якісної освіти та створення інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти на усіх рівнях відбувається у зв’язку зі зростанням кількості здобувачів освіти із особливими освітніми потребами [1, с. 21].

Головною метою розвитку суспільства XXI століття має бути «створення доступного суспільства для всіх». В цьому аспекті система інклюзивної освіти стає системою нового типу, характерною для нового століття і створеною за його потребою та вимогою.

У філософських, соціологічних, психолого-педагогічних працях останнім часом зростає науково-дослідницький інтерес до засад створення інклюзивного середовища в закладах освіти, що потенційно гармонізує становлення й розвиток фізичних і розумових сил, здібностей дітей із особливими освітніми потребами. У роботах Л. Коваль, А. Колупаєвої, І. Малишевської, Г. Нікуліної, П. Таланчук та інших науковців інклюзивне освітнє середовище розглядається як таке, що забезпечує усім суб’єктам освітнього процесу можливості для ефективного саморозвитку, передбачає вирішення проблеми освіти дітей із особливими потребами завдяки адаптації освітнього простору до потреб кожного учасника освітнього процесу, охоплюючи реформування цього процесу, методичну гнучкість та варіативність, сприятливий психологічний клімат у навчальному колективі й закладі,

обладнання приміщень з урахуванням потреб усіх учасників, що забезпечує їх тотальну включеність в освітній процес [3, с. 98].

Створення інклюзивного освітнього середовища в дошкільному закладі освіти передбачає забезпечення різноспрямованих умов для навчання і всебічного розвитку дітей – як здорових, так і з особливими потребами. Тобто інклюзивне середовище створюється не для окремої роботи з дітьми із особливими освітніми потребами, а з усім колективом, організовуючи надання освітніх послуг і задовольняючи освітні потреби кожного вихованця. Відтак, інклюзивне освітнє середовище забезпечує реалізацію права кожної особи на освіту, що відповідає її потребам і можливостям, незалежно від регіону проживання, ступеня порушення психофізичного розвитку, здатності до засвоєння встановленого рівня освіти і типу освітнього закладу[1, с. 22].

Зважаючи на вищезазначене, інклюзивна освіта – це комплексний, корекційно-розвивальний процес надання освітніх послуг дітям із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Дошкільний вік займає особливе місце в розвитку дитини як у нормі, так і при наявності будь-яких психофізичних порушень. Саме в цей період, коли відбувається інтенсивне становлення вищих психічних функцій, корекційне втручання може бути найбільш ефективним.

У старшому дошкільному віці на перший план виходить підготовка дітей до навчання у школі.

«Актуальний стан розвитку соціально-психологічних якостей, життєвих вмінь та навичок у дитини, на основі якого формулюється висновок щодо можливості успішного переходу дитини в нову (наступну) ситуацію розвитку – це початок навчання у школі. Визначається необхідність, ступінь і змістове наповнення виховних впливів на дошкільника з боку батьків та педагогів у відповідності до визначеного рівня готовності» [2, с. 36].

Формування готовності до школи у дітей із порушеннями розвитку часто утруднене, оскільки їм, як правило, властиві: невеликий обсяг пам’яті, збіднений словник, нестійка увага, швидке відволікання, порушення загальної та дрібної моторики, недостатньо розвинені розумові процеси, недостатність усвідомлення та контролю власних дій, низький рівень знань про оточуючий світ.

Розглядаючи готовність дошкільників, у тому числі з особливими освітніми потребами, до шкільного навчання варто зазначити, що школа та навчання вимагають від кожної дитини усвідомлення необхідності дотримання низки правил на уроці, під час виконання навчальних завдань у школі, у роздягальні, їдальні чи спортивній залі, а також вдома і, навіть, у свій вільний час – на вулиці, у парку, театрі тощо. Тому, надзвичайно важливою є сформованість емоційно-вольової сфери дитини, що зумовлює навичку мобілізуватися у стані втоми, регулювати свою поведінку в складних ситуаціях, довершувати справу до кінця.

Ключовими показниками емоційно-вольової готовності до школи є певний рівень сформованості довільних психічних процесів (запам’ятовування, уваги, цілеспрямованого сприймання), навички самостійності, організованості, уміння долати посильні труднощі, швидкий темп роботи, який вимагає зосередженості, зібраності (на противагу схильності відволікатись та імпульсивності), опанування основними правилами поведінки в різних навчальних та інших ситуаціях, уміння адекватно реагувати на оцінку зробленого завдання, оцінювати свою роботу [3].

Дитину з особливими потребами слід навчити адекватно сприймати завдання, співвідносити їх за ступенем складності, у разі труднощів не втрачати рівноваги, а звертатися за допомогою до дорослих чи намагатися справитися самотужки, перетерпіти невдачі (не розгублюватися, не плакати), шукати способи вдосконалення своєї поведінки. Тобто виявляти необхідний рівень самостійності. І навіть важку роботу, що потребує значного напруження, дошкільники будуть виконувати легше, якщо процес її виконання і результат захоплює, визиває позитивні переживання. А саме переживання позитивних емоцій, які пов'язані із роботою, радість від пізнання чогось нового, задоволення від реалізації завдання, приємне передчування високої оцінки створюють у навчальній діяльності сприятливий фон. Позбавлена радощів інтенсивна розумова робота для дитини може стати нудною, небажаною та важкою.

Першочергове значення у формуванні волі дошкільників належить вихованню мотивів досягнення мети, всупереч різноманітним перешкодам. Завдяки цьому набувається здатність самостійно, чи за незначної допомоги дорослих, долати труднощі, що обов'язково будуть виникати у школі.

Рівень емоційно-вольової готовності до школи у дошкільників із особливими освітніми потребами залежить також від умов у закладі дошкільної освіти й особливо сім'ї. Діти, котрі виростали у доброзичливих умовах, постійно відчували підтримку дорослих у прагненні до самостійності, зазвичай, більш готові до школи. Їхня активність підсилюється самостійністю, доповнюється впевненістю, відчуттям своєї здатності осилити складні завдання. Невдачі можуть інколи викликати у них сльози, однак вони швидко забувають ті прикрощі, що трапились під час ігор, занять і виправляють допущені помилки. Суттєво гірше у таких ситуаціях почувають себе ті дошкільники, які не відчували власної захищеності, поваги до себе, яким удома бракувало тепла і турботи. Вони пасивні, боязкі, безпомічні, з низькими рівнем домагань та самооцінкою, у них мало друзів, бо скутість заважає їм проявляти ініціативу. Найсуттєвіші причини таких якостей – це негативна ситуація у сім'ї, нав'язливі повчання і моралізування, спроба батьків ізолювати дитину від однолітків та обмежити її самостійність, фізичні покарання за помилки й невдачі, образи, приниження чи висміювання, загострення уваги на її неповноцінності та слабкості.

Ігрова діяльність – це провідна діяльність дитини старшого дошкільного віку. Тому необхідно зауважити важливість, можливість і необхідність формування емоційно-вольового компонента готовності до шкільного навчання шляхом залучення дітей у гру.

Розвиток сучасного суспільства в умовах інклюзії та інтеграції наук змінює базові освітні орієнтири: від «освіти для всіх на все життя» – до «освіти всіх крізь усе життя», до самоосвіти. Мова йде не просто про підвищення рівня освіти, а й про формування у здобувачів знань, здатності до рефлексії, що вимагає створення в закладах освіти інклюзивного освітнього середовища, яке буде сприяти формуванню не лише емоційно-вольового, а й усіх інших компонентів готовності до школи у дошкільників з особливими освітніми потребами.

Отже, емоційно-вольова готовність до школи вважається сформованою, якщо старший дошкільник оволодів такою структурною діяльністю і поведінкою, в якій мотивовано ставиться ціль, прикладаються зусилля і регулюється власна активність на шляху досягнення поставленої цілі, якщо він відчуває позитивні емоції, пов'язані з навчальною діяльністю, які створюють сприятливі умови для оволодіння новими знаннями, знижують втомленість і підвищують навчальну мотивацію.

Список використаних джерел:

1. Малишевська І. А. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. № 3. С. 19–26.
2. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с.
3. Талдонова Л. О. Інклюзивне освітнє середовище. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 6. С. 97–101.

УДК 376

Лубенець А.О.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Савінова Н.В.**
д.п.у.,професор,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО – КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ

Прикладні соціально – комунікаційні технології (СКТ) – це технології, які використовуються для підтримки та розвитку соціальних взаємодій між людьми та включають широкий спектр засобів: соціальні мережі, ігрові платформи, сайти, чат-боти та віртуальна реальність.

У науковій літературі описані особливості мовленнєвої діяльності, зв’язного мовлення, спілкування дітей із ЗНМ ІІІ рівня О. В. Ласточкіна (2019), І. С. Марченко (2016), Т. О. Піроженко (2019), Н. В. Савінова (2017) та ін. Значний внесок у розробку СКТ зробили зарубіжні вчені. Alexander Graham Bell – винахідник телефону (1876), розробник слухового апарату (1873). Charles Dexter Ward – винахідник телеграфу (1837), розробник телеграфу для людей із порушеннями зору (1852). Frank Billings Kellogg – американський лікар, який заснував Американську асоціацію для осіб із розумовою відсталістю (AAMR) (1883) і був одним із перших, хто застосував технології для навчання людей із розумовою відсталістю. Shirley Graham Du Bois – американський психолог, який заснував Американську асоціацію для сліпих (AAWB). Дюбуа був одним із перших, хто застосував технології для навчання людей із порушенням зору. William Goldwyn – американський винахідник, який розробив перший комп'ютерний доступний пристрій (1968).

Зосередимо увагу на впливі прикладних соціально-комунікативних технологій на соціалізацію дитини із ЗНМ ІІІ рівня. Діти із ЗНМ ІІІ рівня мають проблеми з формуванням фонетики, лексики, граматики та комунікативних навичок.

Прикладні соціально-комунікативні технології (СКТ), як інструмент розвитку мовлення та соціалізації дітей із ЗНМ ІІІ рівня, сприяють розвитку навичок спілкування. СКТ дозволяють дітям взаємодіяти з іншими людьми, незалежно від їх розташування, мовного

середовища та культури, дізнаватися про світові культурні цінності, що є важливим для розвитку толерантності та міжкультурної взаємодії.

СКТ дозволяють дітям приєднуватися до соціальних спільнот, де вони можуть знайти людей зі спільними інтересами. Це може допомогти їм відчути себе частиною чогось більшого, що може мати позитивний вплив на їхнє емоційне та психологічне здоров'я [1].

Напрямки використання СКТ для розвитку мовлення та соціалізації дітей з ЗНМ ІІІ рівня:

1. Ігри та програми для розвитку фонетики зможуть допомогти дітям навчитися правильно вимовляти звуки.

2. Ігри та програми для розвитку лексики як засоби розширення словникового запасу.

3. Ігри та програми для розвитку граматики дозволять дітям навчитися правильно використовувати граматичні правила.

4. Ігри та програми для розвитку комунікативних навичок допоможуть дітям навчитися ефективно спілкуватися з іншими людьми [1].

СКТ можуть бути корисним інструментом для розвитку мовлення та соціалізації дітей із ЗНМ ІІІ рівня, але вони не повинні заміняти традиційні методи навчання та терапії.

Поради щодо використання СКТ для розвитку мовлення та соціалізації дітей з ЗНМ ІІІ рівня.

1. Використовуйте СКТ разом із традиційними методами навчання та терапії. СКТ не повинні замінювати традиційні методи навчання та терапії, але вони можуть бути ефективним доповненням до них.

2. Налаштуйте СКТ до потреб дитини. Існує багато різних СКТ, доступних для дітей із ЗНМ ІІІ рівня. Важливо вибрати такі, що відповідають потребам дитини.

3. Контролюйте час, який дитина проводитиме за СКТ. Вони можуть бути корисним інструментом, але важливо дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог.

4. Розмовляйте з дитиною про те, як вона використовує СКТ. Дізнайтеся, з ким вона спілкується, які веб-сайти та додатки відвідує і як проводитиме час у віртуальному світі [2].

Формування та розвиток мовлення в дітей старшого дошкільного віку – це головна мета з опанування рідної мови, що дозволятиме чітко формулювати думки. Дитина стає комунікабельною, знаходить своє місце у соціумі, добре навчається та має багато друзів, стає лідером, який вміє чітко висловити свою думку, активно приймає участь у житті групи, класу, школи.

Для того, щоб сформувати у дитини з ЗНМ уміння та навички безбар’єрного спілкування треба забезпечити мовленнєвий і мовний простір, підібрати індивідуальний підхід, здійснити диференційовану логопедичну корекцію [3].

Таким чином, кожна дитина потребує індивідуального підходу, що є запорукою успішної логопедичної корекції загального недорозвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку, а СКТ можуть бути при цьому ефективним інструментом, що потребує подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. А. Шляхи формування зв’язного монологічного мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 24.

2. Кляп М.І.Окремі аспекти мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним

недорозвиненням мовлення», ScientificJournal «Virtus», Issue №20, Part I, January, 2018. P. 132-135.

3. Савінова, Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. Миколаїв: Іліон, 2017. 261 с.

УДК 159.937.512

Марков Р.А.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Нічуговська Л.І.**
д.п.н., професор
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У контексті воєнного стану виникло питання про захист прав дітей, які потрапили під вплив російської агресії та опинилися в складних життєвих обставинах. Забезпечення прав дітей під час військових дій на території України вимагає об'єднання зусиль різноманітних організацій та установ, особливо з урахуванням великої кількості нових документів, які регулюють дії як самих дітей, так і їхніх батьків, інших родичів та опікунів [1].

З 1 серпня 2022 року діє державний портал для пошуку дітей під назвою "Діти війни". Ця інформаційна платформа призначена для допомоги правоохоронним органам у зборі даних про дітей, які зникли безвісти або були переміщені на тимчасово окуповані території, а також про тих, хто був депортований до Російської Федерації. Портал також фіксує інформацію про дітей, які постраждали під час війни.

Оскільки децентралізаційна реформа та реформа місцевого самоврядування призначені для поліпшення благополуччя громадян, об’єднані територіальні громади, відповідно до чинного законодавства, повинні враховувати і забезпечувати інтереси дітей. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», визначається функціонування служб у справах дітей органів місцевого самоврядування в об’єднаних територіальних громадах. Інші законодавчі акти, такі як «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», а також регулятиви, які стосуються взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту дітей у складних життєвих обставинах, включаючи ті, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров’ю, конкретизують дії органів місцевого самоврядування в об’єднаних територіальних громадах з питань захисту прав дітей. Статті 32 та 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» також визначають делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад, які стосуються дітей [2].

Виходячи з цього, поточні закони встановлюють, що виконавчі органи рад об'єднаних територіальних громад мають відповідальність за захист прав дітей. Проте забезпечення захисту прав дітей здійснюється, серед іншого, службами у справах дітей.

Першочерговою метою кожної громади є забезпечення найвищого рівня захисту дітей під час повномасштабного вторгнення на територію нашої держави. Ситуації можуть бути дуже різними: сім'ї з дітьми приїжджають в пошуку притулку, діти можуть втратити батьків через бомбардування або бойові дії та інше. За допомогою спільних зусиль Служб у справах дітей, Територіального центру надання соціальних послуг, Міжнародної організації ЮНІСЕФ та волонтерських місцевих організацій надається гуманітарна, психологічна, юридична допомога тощо.

Війна призводить до стресу не лише для дорослих, які повністю розуміють ситуацію, але й для дітей. Відчуття небезпеки, тривоги, розриву звичних рутин, постійних змін і переміщень — усе це може налякати дитину, викликати незрозуміння і дискомфорт. Саме діти, перебуваючи в обстановці воєнних дій, є однією з найбільш вразливих категорій і потребують психологічної підтримки. Психосоціальна робота має на меті відновлення порушеної психосоціальної рівноваги та пошук ресурсів як особистості, так і соціального оточення, для подолання труднощів у життєвій ситуації [3].

Отже, в умовах повномасштабної агресії з боку рф, роль працівників соціальної сфери в Україні набуває зростаючого значення. Фахівці соціальної сфери в своїх територіальних громадах продовжують здійснювати діяльність, орієнтовану на виконання основної мети та завдань соціальних служб та установ у сфері захисту дітей. Серед цих завдань важливі: захист прав дітей, збереження та зміцнення психічного й фізичного здоров'я дітей, забезпечення психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги і так далі.

Список використаних джерел:

1. Стешенко В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посіб. 2-ге вид., змінене. Харків : Право, 2019. 392 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 13.11.2023)
3. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально- правові та кримінологічні засади: монографія. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.

УДК 343.5

Мхеян Д. А.
студентка 6 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В**.
д.ю.н., професор,
завідувачка кафедри адміністративного і кримінального права,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД ШКІДЛИВОГО КОНТЕНТУ

Сьогодні навряд чи хтось може уявити своє життя без цифрових технологій, так чи інакше, але вони суттєво змінили світ, життя людей і особливо дітей. Всім відомо, що основною групою інтернет-користувачів є саме молодь. Діти мають змогу з самого раннього

дитинства досліджувати безмежний світ інтернету, отримувати цікаву та корисну інформацію, досліджувати різні питання, не виходячи при цьому з дому до найближчої бібліотеки, спілкуватися з друзями тощо. Однак варто пам'ятати, що цифрове середовище не завжди є привітним та безпечним, простори інтернету зберігають в собі величезну кількість загроз: фейки, матеріали для дорослих, віруси, ігрову залежність, кібербулінг, спам… і звичайно матеріал, що пропагує культ насильства та жорстокості.

У кримінально-правовому значенні жорстокість – це негативний прояв в характері особи, що виражається у байдужості до страждань інших або у бажанні їх завдати [8, ст.61]. Ознаки творів, які пропагують культ насильства і жорстокості:

1. фізичні – матеріалізовані у формі фільмів, записів, програм чи текстів;
2. соціальна – демонстрація тортур, катування, садизму;
3. юридична – пропаганда культу насильства і жорстокості [7, ст.184].

Українське законодавство забороняє створювати, ввозити та розповсюджувати в Україні матеріал, який пропагує культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. [2, ст.300]. Закон України «Про медіа» обмежує у медійних матеріалах (крім фільмів) розповсюдження інформації, яка може зашкодити розвитку дитини (фізичному, психічному або моральному) [1, ст.42]. Такою інформацією може вважатися:

1. зображення надмірного чи необгрунтованого насильства в рамках конкретної публікації чи програми;
2. підбурювання до вчинення самогубства чи каліцтва, надання позитивної оцінки таким діям;
3. демонстрація жорстокого поводження з тваринами, розголошення методів їх умертвіння, показ понівеченої чи такої, що вмирає тварини, за винятком, якщо демонстрування таких кадрів є необхідним для популяризації гуманного ставлення до тварин з умовою попередження про це глядачів;
4. демонстрація понівеченої чи такої, що вмирає людини, за винятком, якщо демонстрування таких кадрів є необхідним для ідентифікації такої особи з умовою попередження про це глядачів;
5. надання позитивної оцінки злочинним діянням, вандалізму, різним видам залежності.

Таким чином, до контенту жорстокого змісту відноситься: нанесення фізичних ушкоджень людині чи тварині; демонстрування задоволення від приниження, страждання чи мук людини або тварини; використання різноманітного катівського знаряддя (ножів, сокир, дрилів, бензопил, тощо); зображення сцен селфхарму чи суїциду; зґвалтування або насильницьке задоволення сексуальних потреб неприродним способом. Однак, демонстрація подібних сцен може бути припустимою при трансляції дозволених законодавством видів спорту, документального відео, адже філософія таких матеріалів не стосується пропаганди культу насильства та жорстокості [8, с. 64]. Крім того, не вважатимуться предметом виготовлення творів, які пропагують культ насильства і жорстокості, дані оперативних зйомок працівників правоохоронних органів [7, ст.188].

Програми, які демонструють самогубство, насилля тощо можуть виходити у конкретний час з врахуванням віку глядацької аудиторії: з 16 років –допустимим є показ з 22:00 до 6:00; з 18 років –з 00:00 до 5:00). При визначенні вікової категорії для демонстрації програм медіа мають керуватися критеріями, які затвердить Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення разом з органом спільного регулювання. Якщо медіа

поширює матеріал, який може завдати шкоди розвитку дитини фізичному, психічному або моральному, вони мають протягом передачі демонструвати попередження, що матеріал може нашкодити дитині та зазначати вікову категорію. Для захисту дитячої психіки від віртуального насильства буде корисним розробити кодекс для мовників, який би містив пояснення щодо обмежень, які встановлені Законом "Про медіа"; підготувати рекомендації для батьків щодо захисту дітей у цифровому середовищі; створити доступну та яскраво виражену форму повідомлення про контент, який теоретично може зашкодити дитині [9].

Також через військову агресію росії кожного дня діти стикаються в додатках з матеріалами, які можуть містити відверті зображення та відео [6]. Всім відомо, що діти проявляють високу зацікавленість до всього нового, вони більш допитливі, ніж дорослі однак жорстокі зображення, жахливі історії людей, які постраждали від війни можуть спричинити тяжкі наслідки на все життя, спричинити такі психологічні проблеми, які буде важко вирішити навіть з психологом. Особливості дитячої психіки роблять дітей найбільш вразливими для інформаційних загроз, тому батьки мають проявляти достатню увагу до інтернет-безпеки дітей [3, с.14]. Безконтрольний перегляд новин надзвичайно шкідливо впливає на душевну стабільність дітей, інформація про загиблих, про влучення ракет, про полонених – це відверто не для дитячої психіки. Дорослі мають зважати на відсутність будь-якої цензури на багатьох платформах, які переглядає дитина, адже це може призвести до трагічних психологічних наслідків. Крім того, всім відомо, що росія вкладає величезні кошти в інформаційну гібридну війну, спотворює істину, вигадує власну правду, тому важливо вчити дітей критичному мисленню, адже контент про війну дуже часто може містити дезінформацію [5]. Батькам варто належно виховувати дітей і підвищувати їхню обізнаність щодо загроз інформаційного середовища [4, с.8].

Отже, інтернет має свої позитивні якості для дітей, адже в ньому міститься велика кількість корисної інформації, знання якої може стати в пригоді при важких життєвих ситуаціях. Віртуальний світ дарує можливість безкоштовно збагачувати власні знання, розвиватися культурно та творчо, однак зважаючи на відсутність цензури на більшість контенту, в тому числі шкідливого, дорослі мають контролювати з чим має справу їх дитина коли «блукає» просторами інтернету, адже сцени насильства та жорстокості, які вона може побачити в фільмі, відеогрі, передачі чи соціальній мережі може завдати непоправної шкоди дитячій психіці, призвести до виникнення проблем із психічним здоров'ям, у тому числі стати причиною виникнення депресії та тривоги. Українське законодавство, в свою чергу, має вдосконалити та посилити заходи забезпечення охорони дитини від шкідливого контенту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіа» № 2710-IX від 03.11.2022 № 3136-IX від 30.05.2023 ст.42\\ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/conv#n607 (дата звернення: 06.11.2023).

2. Кримінальний кодекс України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) ст. 300\\https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/stru#Stru (дата звернення: 03.11.2023).

3. І.В. Литовченко, Максименко, С.І. Болтівець, Л.А. Чепа, Н.М. Бугайова, «Діти в інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі»\\ Посібник для батьків 2010, с.14 http://gym7-cv.ho.ua/zayava/11pamiatka.pdf (дата звернення: 04.11.2023).

4. Варивода К. С., «Формування в дітей компетенцій безпечного використання інтернет-мережі»\\Журнал «Науковий огляд» 2015https://core.ac.uk/download/pdf/145611319.pdf

5. Нікішина Т. О. «Інтернет під час війни: вчимо дітей критично мислити» 2023\\ офіційний вебсайт Всеосвіта https:\\vseosvita.ua/news/internet-pid-chas-viiny-vchymo-ditei-krytychno-myslyty-76085.html.

6. Дьякова А. «Як захистити дітей в інтернеті» 2022 https://vikna.tv/dlia-tebe/batkivstvo/oberezhnist-ryatuye-zhyttya-yak-zahystyty-ditej-v-interneti-pid-chas-vijny/ (дата звернення: 05.11.2023).

7. Парамонова О. С. «Твори, що пропагують культ жорстокості та насильства» 2019\\ Збірник конференцій ЧНУ https://eprints.cdu.edu.ua/_2400/1/%D0%97%D0%_B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%A7%D0%9D%D0%A3_2019%20%281%29-183-190.pdf.

8. Олішевський О.В. «Визначення інформації, що містить пропаганду насильства і жорстокості в контексті ст. 300 ККУ»\\ Вісник кримінологічної асоціації юристів України 2016. file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/5uLYftpEzOpxwjMz7y70zoY__aQScunk.pdf

9. Спесивцева О «Закон «Про медіа» на захисті дітей: обмеження, заборони, санкції». Центр демократії та верховенства права\\https://cedem.org.ua/analytics/zakon-pro-media-zahyst-ditey. (дата звернення:07.11.2023).

УДК 342.7

Полях Є.С.
Навчально-методичний центр післядипломної освіти,
підвищення кваліфікації та доуніверситетської підготовки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Мудриєвська Л.М.**
к.ю.н., к. філос.н, доцент
завідувачка кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ІТ-ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАХИСТІ ПРАВА ДІТЕЙ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Право на охорону здоров'я є одним з основних соціальних конституційних прав громадян Україні. Дане положення закріплено безпосередньо в Конституції України і після проведення другого етапу медичної реформи набуло нового змісту і забарвлення.

Відповідно до ст.4 закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»**:** «У межах програми медичних гарантій держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням:

1) екстреної медичної допомоги;

2) первинної медичної допомоги;

3) спеціалізованої медичної допомоги;

4) паліативної медичної допомоги;

5) реабілітації у сфері охорони здоров'я;

6) медичної допомоги дітям до 16 років;

7) медичної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами";

"3. Програмою медичних гарантій визначаються перелік та обсяг медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів, оплата яких гарантується за рахунок коштів Державного бюджету України» [1].

Як бачимо, окремим видом медичної допомоги виділена медична допомога дітям до 16 років, що надає можливість казати про формальне закріплення окремо соціальних прав дітей, хоча така класифікація прав (за статтю) не широко розповсюджена в конституційному праві.

Крім права на отримання необхідних медичних послуг, медичних виробів та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію програми медичних гарантій, у надавачів медичних послуг, громадяни України мають право на безоплатне отримання інформації від Уповноваженого органу або надавачів медичних послуг про програму медичних гарантій та надавачів медичних послуг за цією програмою. Серед безоплатних видів медичної допомоги можна виділити наступні:

- швидка та невідкладна допомога;
- амбулаторно-поліклінічна;
- стаціонарна;
- невідкладна стоматологічна допомога;
- долікарська медична допомога сільським жителям;
- санаторно-курортна допомога інвалідам і хворим у спеціалізованих та дитячих санаторіях;
- утримання дітей у будинках дитини;
- медико-соціальна експертиза втрати працездатності.

Ці всі види медичної допомоги використовують в процесі своєї реалізації ІТ-технології, що надають можливість структурувати цей процес, надавати необхідну медичну допомогу більш високої якості і охоплювати більший об’єм пацієнтів.

Умовно ці технології можна розділити на дві групи:

- ІТ-технології, що використовуються для надання медичної допомоги безпосередньо;

- ІТ-технології, що використовуються для удосконалення управління галуззю охорони здоров’я.

До першої групи можна віднести такі технології, як системи ццифрової (дигитальної) рентгенографії (радіовідеограф), ультразвукову діагностику (УЗД), лабораторну інформаційну систему» (ЛІС), комп'ютерну флюорографію, променеву терапію з мікропроцесорним управлінням та інш.

Щодо другої групи, то тут можна назвати медичні інформаційні системи (МІС), мобільні додатки «Універсальна система обліку», «Програмний комплекс С.О. П.О. Р», «Журнал пацієнта» [2].

Як вважає Наталія Фрідріхсон МІС можна класифікувати за різними критеріями: « І. Залежно від ступеня автоматизації процесів збору й обробки інформації, МІС поділяються на автоматизовані й автоматичні. В автоматизованих системах частина операцій по збору й обробці інформації виконується людиною. Автоматичні системи припускають повне виключення людини з процесів збору й обробки інформації.

II. Залежно від типу інформаційної бази, МІС поділяються на системи, що оперують даними, та системи, що оперують знаннями. Системи другого типу – це експертні системи. Їхнє функціонування істотно спирається на знання, отримані від експертів, а результати функціонування близькі результатам аналітичної діяльності експертів.

III.Залежно від виду розв'язуваних задач, МІС можна розділити на такі групи:

- інформаційно-довідкові – системи автоматизованого пошуку, вимірювальні системи;
- інформаційно-логічні – діагностичні системи; системи прогнозу; системи моніторингу;
- керуючі або автоматизовані системи управління.

У системах управління реалізується принципово нова функція – прийняття керуючих рішень.

Найбільш широке поширення в медичних установах одержали інформаційно-пошукові системи (ІПС), які у залежності від характеру інформації поділяються на фактографічні і документальні системи.

Фактографічні ІПС містять інформаційні масиви фактичних даних. Аналогами таких систем виступають «паперові» довідники, каталоги, технічні паспорти. У комп'ютерних ІПС фактичні дані звичайно зберігаються в базах даних (БД) і являють собою таблиці, у колонках яких вказано назви різних характеристик об'єктів, а в рядках дані опису (значення характеристик) цих об'єктів.

Документальні ІПС оперують з інформацією у вигляді документів. Прикладами таких систем можуть бути бібліографічна картотека, картотека з історіями хвороб, інші картотеки. Виконуючи пошук, документальна ІПС надає або номера необхідних документів, або список заголовків, або адреси зберігання шуканих документів. При цьому оцінку інформації, що знаходиться в знайдених документах, робить людина [3].

Також потрібно згадати і про телемедицину, яка розширює можливості надання медичної допомоги вузького спеціаліста, надання консультацій, спостереження хворого без виїзду на виклик.

Ці всі можливості використовуються і в дитячій медицині, що дозволяє спостерігати за пацієнтом з моменту народження і до зрілого віку з фіксацією в електронному вигляді всіх результатів обстежень, лікування, переміщення по території країни і за кордон. Але це вимагає постійного підвищення кваліфікації медиків в сфері використання ІТ-технологій в своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2168-19

2. Овчарук І.В. Полегенький В.В. Система діагностики «Експертний помічник лікаря» //Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. (30.04.2020) Warszawa, 2020. 72 str. ISBN: 978-83-66401-48-8.

3. Фрідріхсон Н.В. ІТ -ТЕХНОЛОГІЇ В МЕДИЦИНІ. URL:
https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/42-dvanadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/462-it-tekhnologiji-v-meditsini.

УДК 341. 7

Полях М.Є.
магістр ЦД-22м-1з

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИЙ КАТЕГОРІЇ ДІТЕЙ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ВІДПОВІДНО ДО КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У ст. 49 Конституції України, закріплено гарантоване право людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування які визначають рівень правової цивілізованої країни [1]. Право на медичну допомогу це гарантована державою можливість людини отримати комплекс заходів, спрямований на безпосереднє забезпечення підтримки, покращення або відновлення здоров'я,діагностику та профілактику захворювань, здійснення реабілітаційних заходів, а також у випадках, не пов'язаних із захворюваннями.

Особливої уваги заслуговує організація медичної допомоги соціально вразливим верствам населення, так званим "групам ризику". Саме ця категорія осіб перебуває під постійною увагою медичних, соціальних установ, волонтерських організацій. До цієї категорії осіб віднесено: індивіди або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби. А саме: бездомні; родини, в яких є проблеми дитячої занедбаності, сексуальних фізичних зловживань стосовно дитини або одного з партнерів; подружні пари, які мають серйозні сімейні конфлікти; родини, в яких дитину виховує лише один із батьків та в яких мають місце серйозні конфлікти; ВІЛ-інфіковані люди та їхні родини; особи, які мають низькі доходи через безробіття, відсутність годувальника, фізичні вади, низький рівень професійної підготовки; особи, які порушили закон і були за це покарані; особи, які мають соматичні (тілесні) чи психічні захворювання або інвалідність; особи, які залежні від алкоголю, наркотиків та їхні родини, а також мігранти та особи які шукають притулку. Враховуючи цей великий перелік категорій "вразливих" осіб у межах публікації увагу буде зосереджено на такій групі ризику, як діти мігранти, діти які шукають притулку. Умовно цю категорію дітей можна назвати — вразлива категорія дітей (далі - ВКД)

Для України, науково-практичний інтерес має зарубіжна практика надання медичної допомоги безпритульним дітям (дітям які шукають притулку), дітям мігрантам у розрізі міжнародного досвіду.

Ціла низка європейських досліджень була присвячена вивченню стану здоров'я та організації надання медичних послуг вразливій категорії дітей [2, 3,4]. Нещодавня міграційна криза має значні наслідки економічного, соціального, психологічного характеру для європейських країн, що приймають дітей-мігрантів та дітей, які шукають притулку. Основні державні сектори, такі як соціальна допомога та освіта, стикаються зі значними проблемами для надання загальної підтримки цій категорії дітей та сприяння їх інтеграції у суспільне середовище приймаючої країни. Системи охорони здоров'я приймаючих урядів не були належним чином підготовлені до масового напливу ВКД. Медичні установи при організації надання медичної допомоги таким діятм зіткнулися зі значними труднощами, щоб задовольнити їхні потреби у сфері охорони здоров'я. Однак відомо, що відсутність відповідної медичної допомоги шкодить фізичному та психічному здоров'ю дитини.

У науковій публікації буде представлено аналітичний огляд щодо надання медичних послуг дітям віком 12–18 років, які прибувають до швейцарського кантону Женеви. Понад 1,2 мільйона осіб, які вперше шукали притулку, звернулися за міжнародним захистом у Європі як у 2015, так і в 2016 роках, і це рекордне число в європейській історії міграції [5]. Серед них майже третину становили неповнолітні діти, що шукають притулок. У 2015 році майже 90 000 неповнолітніх без супроводу дорослих прибули до Європи (майже 3000 з них прибули до Швейцарії). Ця міграційна хвиля призвела до приблизно семикратного збільшення порівняно з їхньою середньорічною кількістю за останнє десятиліття, яка оцінюється приблизно в 12 000 на рік.

Діти-мігранти, що відносяться до вразливої категорії, які поселяються в розвинутих країнах, як правило, вважаються такими, що мають слабке здоров'я, і мають значні ризики для здоров'я та мають потреби, які відрізняються від потреб місцевих дітей [6]. Критичні умови життя та обмежений доступ до якісної медичної допомоги в їхній країні походження, численні стресові життєві переживання (як до та під час прибуття у іншу країну) та труднощі після освоєння нового середовища вважаються факторами ризику поганого стану здоров'я.

Використання медичних послуг структурується потребами в медичних послугах, з одного боку, і наявністю доступних, прийнятних високоякісних медичних послуг, з іншого боку. Є дані про певні перешкоди для доступу до медичної допомоги для ВКД. До них належать відсутність у них розуміння системи охорони здоров'я країни до якох вони прибувають у пошуках притулку. Також перешкодою у отриманні медичних послуг є недостатня поінформованість про доступні послуги, обмежена медична грамотність, мовні проблеми, неадекватне визнання медичними працівниками проблем здоров'я культурно відмінних груп населення або навіть фінансові обмеження для тих, хто поселяється в країнах, де медичне обслуговування не є безкоштовним.

Дослідження питань організації медичної допомоги щодо ВКД у Швейцарії охоплювало

1) клінічне обстеження,

2) оцінку ризиків для розвитку, поведінки та психічного здоров'я на основі таких міжнародних критеріїв: дім і середовище; освіта та робота; харчування та фізичні вправи; діяльність, вживання наркотиків або психотропних речовини; сексуальність, схильність до самогубства чи депресії, рівень безпеки,

3) скринінг пріоритетних інфекційних захворювань (відповідно до інституційних рекомендацій щодо біженців, мігрантів: туберкульоз, антиген гепатиту В та антитіла, антитіла до правця та вітряної віспи, а також кал і серологія тести на кишкові паразити), а також скринінг на анемію/дефіцит заліза (відповідно до національних і міжнародних рекомендацій щодо дітей-біженців) та скринінг дефіциту вітаміну D у пацієнтів групи ризику (відповідно до міжнародних рекомендацій).

У результаті дослідження було виявлено, що вразлива категорія дітей мають у п'ять разів вищий ризик звернутися до відділення невідкладної допомоги для амбулаторної допомоги порівняно з місцевими дітьми. Підвищений рівень використання психіатричних послуг також було описано серед вказаної категорії дітей порівняно з місцевими однолітками.

У підсумку європейських досліджень організації надання медичної допомоги вразливій категорії дітей діти слід зазначити, що діти безкоштовно отримують базове медичне страхування, яке, не є безкоштовним для місцевих жителів. Це забезпечує повну

доступність базової медичної допомоги для ВКД, яка, принаймні теоретично, відповідає міжнародним нормам про зміцнення та захист їхнього здоров'я та благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254%D0% BA /96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Україна: огляд реформи фінансування системи охорони здоров'я 2016-2019. Спільний звіт ВООЗ та Світового банку: URL: https://www.euro.who.int/ data/assets
3. Москаленко В.Ф. Нормативно-правова база – основа діяльності медичних установ і закладів. Законодавство України про охорону здоров'я. Київ: Юрінком Інтер, 2022. С. 4-12
4 Віткова В.С. Конституційне право на медичну допомогу та його юридичне забезпечення в Україні: дис. …канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Ужгород, 2017. 214 с.
5. EUROSTAT. Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015, 2016. Available: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6
6. Mimi Chung. Health Care Reform: Learning From Other Major Health Care Systems https://pphr.princeton.edu/2017/12/02/unhealthy-health-care-a-cursory-overview-of-major-health-care-systems/

УКД: 376 - 053.2 - 056.264(477)

Силантьєва О.Д.,
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара,
Науковий керівник: **Нічуговська Л.І.**
д.п.н., професор
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ЛОГОПЕДИЧНА ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ (ООП) У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні особливо гостро постає питання забезпечення належної підтримки та розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Адже вимушене переселення, нестабільність, стресові умови можуть негативно позначитися на розвитку таких дітей, зокрема на їхньому мовленнєвому розвитку. Тому вкрай важливо забезпечити безперервність та ефективність логопедичної допомоги дітям з ООП в умовах війни.

Однією з ключових аспектів допомоги цій вразливій групі є розуміння особливостей мовленнєвого розвитку дітей з ООП. Військові конфлікти можуть спричиняти ряд факторів, що впливають на мовленнєву активність таких дітей, такі як стрес, тривале переселення, відсутність звичних умов для навчання. У зв'язку з цим, налагодження індивідуального

підходу у логопедичній практиці може стати вирішальним чинником у забезпеченні їхнього успішного мовленнєвого розвитку.

Діти з ООП часто мають порушення мовленнєвого розвитку, що можуть проявлятися у вигляді затримок мовленнєвого розвитку, порушень звуковимови, обмеженого словникового запасу, труднощів у засвоєнні граматичних конструкцій та проблем із зв'язним мовленням. Такі особливості ускладнюють спілкування дитини з оточенням та заважають повноцінному засвоєнню навчального матеріалу в школі. В умовах стресу, спричиненого війною, мовленнєві проблеми дітей з ООП можуть посилитися, потребуючи ефективної та індивідуалізованої підтримки.

Завдання логопедичної підтримки в умовах війни визначається не лише корекцією мовних порушень, але й створенням сприятливого середовища для розвитку дитини в умовах стресу. Логопед повинен бути готовий до роботи в екстремальних умовах, враховуючи психоемоційний стан дитини та забезпечуючи їй необхідну підтримку. Разом з тим, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини з ООП та адаптувати логопедичні практики до її потреб та можливостей.

Особлива увага логопеда повинна бути спрямована на індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її особливості, можливості та рівень стресу, якому вона піддається. Подолання порушень усного та писемного мовлення вимагає систематичної та цілеспрямованої роботи над розвитком лексичного та граматичного аспектів мови. Розвиток комунікативних умінь дитини включає в себе не лише виправлення мовленнєвих проблем, але й виховання навичок ефективного спілкування в умовах військового конфлікту. Такий підхід до логопедичної роботи сприяє створенню необхідних умов для повноцінного розвитку дітей з ООП. Принципи логопедичної роботи з дітьми з ООП в умовах війни є фундаментом для ефективної підтримки та розвитку їхнього мовлення. Комплексний підхід, орієнтований на індивідуальні особливості кожної дитини, дозволяє логопеду враховувати усі аспекти її мовленнєвого розвитку та адаптувати програму роботи до конкретних потреб.

Поєднання традиційних та інноваційних методик розширює можливості впливу на мовленнєві проблеми дітей, сприяючи більш ефективному результату. Важливо також активно залучати ігрові форми роботи, оскільки вони стимулюють зацікавленість та позитивний настрій дітей, що є важливим чинником у процесі вивчення та вдосконалення мовленнєвих навичок. Тісна співпраця логопеда, батьків та вчителів дитини є ще одним ключовим принципом. Спільні зусилля всіх учасників дозволяють створювати систему підтримки, яка охоплює як навчання вдома, так і у навчальних закладах, забезпечуючи максимальний розвиток мовленнєвих навичок.

Створення позитивної мотивації та доброзичливої атмосфери на заняттях визначається як важливий принцип. Заохочення, підтримка та позитивний настанов у логопедичній практиці сприяють не лише ефективному вирішенню мовленнєвих завдань, а й формуванню впевненості та самостійності у кожної дитини з ООП.

Використання різноманітних методів логопедичної роботи є ключовим аспектом вдосконалення мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни. Вправи для розвитку дихання, голосу та артикуляційної моторики допомагають у зміцненні основних елементів мовлення.

Впровадження вправ для розвитку фонематичних процесів та робота над звуковимовою сприяють вирішенню конкретних мовленнєвих проблем і покращенню вимови. Розучування скоромовок, віршів та робота з деформованим текстом не лише розвивають мовленнєві

навички, а й стимулюють креативність та уяву. Використання наочності та символіки створює додаткові можливості для засвоєння матеріалу та сприяє кращому розумінню контексту. Цей комплексний підхід дозволяє логопеду враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та надає можливість для ефективної корекції мовленнєвих проблем.

З метою активізації діяльності учнів з ООП на логопедичних заняттях можна використовувати наступні активні методи і прийоми навчання:

1. метод формування мотивації,
2. ігрові методи роботи,
3. використання кінезіологічних вправ,
4. сприйняття матеріалу на певному етапі заняття із закритими очима,
5. використання картинного матеріалу,
6. використовування вставок на дошку,
7. вузлики на пам’ять,
8. робота із картками (бланкові методики),
9. активні методи рефлексії,
10. особливості взаємодії з батьками.

Ці методи сприяють ефективному протіканню процесу навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Застосування цих методів у військових умовах покликане не лише вирішити конкретні мовленнєві завдання, але й створити позитивну та сприяючу атмосферу для повноцінного розвитку кожної дитини. Логопедична робота в умовах війни є важливим елементом гуманітарної підтримки, спрямованої на стабілізацію та розвиток дітей з ООП.

Висновки. Забезпечення безперервності логопедичної допомоги дітям з ООП є надзвичайно важливим завданням за умов війни та вимушеного переселення. Адже через часту зміну місця проживання, освітніх закладів у дитини може перериватися процес логопедичної підтримки. Це може призвести до регресу в подоланні мовленнєвих порушень або навіть до їх загострення на тлі стресу. Тому потрібно докласти максимум зусиль, щоб забезпечити безперервність логопедичних занять для таких дітей.

В умовах військових дій та евакуації діти з ООП потребують особливо чуйного ставлення на логопедичних заняттях. Адже вони можуть переживати сильний стрес, тривогу, побоювання. Тому дуже важливо створити для них на заняттях атмосферу доброзичливості, емоційного комфорту. Це допоможе налагодити контакт з дитиною та підвищити ефективність корекційної роботи.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває взаємодія логопеда з батьками та вчителями дитини з ООП. Адже саме батьки та педагоги проводять з дитиною найбільше часу, тому можуть забезпечити підтримку та закріплення навичок, здобутих на логопедичних заняттях. Регулярне спілкування фахівців з батьками дозволить підвищити ефективність корекційної роботи.

Для успішної логопедичної підтримки дітей з ООП в умовах війни вкрай важливо поєднувати традиційні та інноваційні методики. З одного боку, варто спиратися на перевірені часом класичні вправи та техніки. З іншого – важливо застосовувати новітні ігрові та мультимедійні технології, що дозволяють зробити заняття цікавими та ефективними.

Для подолання мовленнєвих порушень у дітей з ООП в умовах стресу потрібен комплексний підхід. Логопедична робота має охоплювати всі аспекти – від розвитку

правильного дихання до формування зв'язного мовлення. Вправи підбирають індивідуально для кожної дитини з урахуванням її потреб та можливостей. За умови комплексного та системного підходу можна досягти стійких результатів у корекції мовлення.

В умовах війни ключовими аспектами ефективної логопедичної підтримки дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення безперервності процесу корекції, індивідуальний підхід до кожної дитини, тісна взаємодія між фахівцями та батьками, використання як традиційних, так і новітніх методик, а також реалізація комплексного системного підходу до розвитку та корекції мовленнєвих порушень. Ці фактори спрямовані на створення умов для повноцінного розвитку дітей з ООП в умовах важливого стресового контексту війни.

Логопедична робота з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах війни - це не лише виклик, але й можливість зробити вирішальний внесок у формування їхнього мовленнєвого розвитку та подолання труднощів. Шлях до успішної корекції може бути складним, проте він вибудований на принципах людяності, турботи і взаєморозуміння, які в кожному випадку є важливими фундаментальними каменями для майбутнього кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Спеціальна освіта: наукові пошуки майбутніх фахівців : збірник студентських наукових публікацій / відп. редактор М.К. Шеремет. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Вип. 4. С. 90.
2. Яцинік А.В. Особливості підготовки майбутніх дефектологів в умовах розвитку інклюзивної освіти. Поради спеціаліста. 2018. № 4 (181). С. 76-79.
3. Гудзь К. Готовність педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти ЗНЗ. Педагогічний часопис Волині. 2018. №1 (8). С. 128-133.

УДК: 376 - 053.5 - 056.34

Стародубцева А.О.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Нічуговська Л.І.**
д.п.н., професор
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З ООП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна внесла чималі корективи у навчальний процес. І якщо про учнів старшої та частково середньої школи можна сказати, що вони загартовані періодом протистояння COVID-19 та зараз гідно витримують удари дистанційного навчання, то про учнів початкової ланки освіти це сказати надзвичайно важко. Діти «дистанційного навчання» набагато вразливіші, вони потребують індивідуалізації навчання більше, ніж до початку пандемії 2019 року. Маленькі здобувачі освіти вже у свій юний вік встигли побачити багато горя, болю,

смертей, дехто з них втратив дитинство, що однозначно залишило відбиток на ментальному здоров'ю.

Деякі діти йдуть до школи соціально неадаптованими, адже садочок вони не відвідували через біологічні та політичні обставини, часто були поруч із, заклопотаними налагодженням фінансових питань, дорослими. Як наслідок, збільшення кількості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, а найпоширенішою нозологією стають інтелектуальні порушення або ЗПР. За статистичними даними МОН України, у 2022/2023 н. р. кількість учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась на 1175 осіб і становить 33861 (у 2021/2022 – 32686 учнів) [1].

Найстрашніше навіть не те, що кількість таких дітей збільшується, неприємно дивує соціально-педагогічна причина. Зважаючи на неї неважко здогадатись, що відповідальність за покращення ментального здоров'я лягає на плечі вчителів та корекційних педагогів. Нова українська школа здебільшого базується на педагогіці партнерства, яка являє собою три опори, які є базою позитивних зрушень у навчальних досягненнях здобувачів освіти – вчитель, дитина, батьки. І, як влучно цитує слова видатного педагога В. Сухомлинського Л. Шилєнко у своєму проєкті з розвитку педагогіки партнерства в інклюзивному середовищі: «Час і батькам, і вчителям глибоко усвідомлювати, що ані школа без сім'ї, ані сім'я без школи не можуть упоратися з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини» [2]. Педагог володіє знаннями та уміннями виявлення та захисту ментального здоров'я, а тому зобов'язаний ділитися своїми знаннями та навичками і у більшості випадків батьки особливих здобувачів освіти беруть до уваги поради вчителя, якому довіряють.

Згідно з визначенням ВООЗ, ментальне здоров'я — це стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та є невід'ємною частиною щасливого життя [3].

Як вже було зазначено, у час постійних повітряних тривог, обстрілів та відсутності татусів чи інших рідних, діти перебувають під загрозою виникнення проблем із ментальним здоров'ям. Водночас, як зазначається у Всеукраїнській програмі ментального здоров'я створеної за ініціативи Олени Зеленської, психіка дитини дивовижна. З одного боку – вразлива до стресів та подразників. З іншого – неймовірно пластична, легше адаптується до обставин, та швидше відновлюється. Завдання дорослого допомагати дитині постійно підлаштовувати свій ментальний приймач під різні обставини [4].

Існують базові правила для захисту ментального здоров'я дітей з особливими освітніми потребами, які допоможуть підтримати дитину у стресовій ситуації [5]. Перш за все варто звернути увагу на дотримання режиму дня. Для дитини з ООП надзвичайно важливо відчувати упевненість у сьогоденні, а її можливо отримати лише знаючи, що сьогодні ми будемо робити та порядок рутинних справ.

Обговорення тривожних подій. Не варто думати, що дитина ще маленька та не сприймає серйозно події навколо. Вона також людина зі своїми страхами, тривогами та сумом, але відчуває та виражає емоції на своєму рівні і це не дає приводу їх знецінювати. Навіть навпаки, варто дати зрозуміти, що такі емоції нормальні і дорослі також їх відчувають. Однак, під час обговорення тривожних подій все ж варто намагатись акцентувати увагу на позитивних сторонах і вірі у сонячне майбутнє.

Створення нових ритуалів. Такі ритуали можуть створити як педагоги у навчальній кімнаті, так і батьки. Це можуть бути особливі вітання, обійми, спільні ігри, читання в голос чи руханки.

Щоденне спілкування на різні теми. Спілкування між дорослим та дитиною необхідне щоденно, щоб не втратити з нею контакт та тримати руку на пульсі почуттів. З дитиною потрібно уміти говорити у різні вікові проміжки, щоразу піднімаючись до її рівня розвитку та розуміння навколишньої ситуації. Дорослий має прислухатись до дитини, сам вчити її чомусь і не забувати, що вона і сама в змозі дечому навчити дорослого, головне слухати і чути.

Розвиток почуття гумору. Ми не раз чули, що сміх продовжує життя, адже він має терапевтичну дію, підтримує та зацікавлює. Однак жарти ні в якому разі не мають бути образливими і не знецінювати почуття дитини.

Дихальні вправи. Різного роду дихальні вправи допомагають дитині сконцентруватися на своєму внутрішньому світі, почуттях, розслабитись. Це може стати найкращим способом боротьби з панічними атаками у стресових ситуаціях у період воєнного стану.

Звернення до психолога. Якщо у дитини спостерігаються зміни у поведінці у негативну сторону, особливо, якщо вони різкі, зволікати не варто, адже потрібно боятись не поведінки, а її наслідків.

Якомога раніше виявлені ментальні розлади дають час на підбір відповідної методики для підтримки стану здобувача освіти з ООП.

Першими «дзвіночками» ментальних розладів за даними ВООЗ є такі порушення:

- Фізичні (порушення сну, больові відчуття у будь-якій частині тіла);
- Емоційні (постійне відчуття страху, тривоги, журби);
- Когнітивні (труднощі з чітким мисленням, порушення пам’яті);
- Поведінкові (агресія, неспроможність виконувати повсякденні функції);
- Розлади харчової поведінки [6].

Насправді ознаки розладів дуже індивідуальні і відрізнити їх може лише спеціаліст. Тому займатись самодіагностикою не варто.

Отже, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами вимагають від педагогів та батьків підвищеної концентрації уваги до свого ментального здоров’я. Не варто забувати, що саме ми – дорослі даруємо дітям дитинство і саме ми тримаємо у своїх руках їх внутрішній світ, а тому виконуємо найвідповідальніший обов’язок - захист ментального здоров’я здобувачів освіти з ООП в умовах воєнного стану будь-якою ціною.

Список використаних джерел:

1. Статистичними даними МОН України. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani
2. Проєкт «Педагогіка партнерства - інноваційний підхід до функціонування та перспектив розвитку інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти». URL: https://urok.osvita.ua/materials/osvita-ditey-oop/pedagogika-partnerstva-innovacijnij-pidhid-do-funkcionuvanna-ta-perspektiv-rozvitku-inkluzivnoi-osviti-v-zakladah-zagalnoi-serednoi-osviti/
3.Ментальне здоров’я: як подбати про себе? URL: https://prozdorovia.in.ua/statti/mentalne-zdorov-ia/
4.Як ти? URL: https://www.howareu.com/
5. «Спільнотека» онлайн-бібліотека ЮНІСЕФ. URL: https://spilnoteka.org/
6.15 порад, як розвинути школу, чутливу до психічного здоров’я, та 29 тем для розмов із дітьми. URL: https://nus.org.ua/articles/15-porad-yak-rozvynuty-shkolu-chutlyvu-do-psyhichnogo-zdorov-ya-ta-29-tem-dlya-rozmov-iz-ditmy/

УДК 159.947.5

Тезик А. Ю.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: **Ніколенко Л. М.**
к. п. н., доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Сучасне суспільство стикається з викликами у сфері дитячого розвитку, серед яких особливе місце займають питання, пов'язані з розвитком соціальних навичок у дітей з порушеннями аутистичного спектру (ПАС). Порушення аутистичного спектру є групою розладів розвитку особистості, які впливають на спосіб сприйняття світу та взаємодії з іншими людьми. Одним із важливих аспектів подолання цих викликів є формування правильної моделі соціальної поведінки у дітей з ПАС.

Перш ніж говорити про формування моделі соціальної поведінки, важливо розуміти саме порушення аутистичного спектру. Це стан, що виникає через порушення розвитку головного мозку людини і характерний вродженим з дитинства та всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування. Ця група розладів включає такі розлади, як аутизм, аспергерівський розлад, дитячий дезинтегративний розлад та інші. Діти з ПАС можуть виявляти різні рівні втрачених соціальних навичок та умінь у порівнянні з розвиненими дітьми кожної вікової категорії [2].

Взаємодія з іншими людьми є одним із елементів розвитку соціальної поведінки особистості. В окремих дітей з ПАС цей процес може бути складним через ряд особливостей, які їх відрізняють від інших дітей. Одна з таких особливостей – це проблеми в комунікативних навичках, які можуть поєднувати обмежений набір жестів, мовленнєві труднощі, проблеми в усній та письмовій комунікації.

Ще однією характеристикою є обмежений спектр інтересів та стереотипізоване поведінкове поводження. Діти з ПАС можуть бути глибоко зацікавлені в обмеженій кількості тем або предметів і це стає проблемою для їх взаємодії з іншими дітьми та дорослими.

Аутистичний спектр можна класифікувати на чотири основні ранги залежно від масштабів синдрому: У першій групі є глибокі та складні порушення. Діти з цим діагнозом є невербальними. Діти наступної групи характеризуються жорсткими обмеженнями в моделях поведінки. Навіть незначні зміни у звичайному житті або середовищі існування можуть спричинити напад агресії та вибух негативних емоцій. Їхнє мовлення просте, часто базується на ехолалії. Діти цієї групи можуть відтворювати побутові навички.

У третій групі складніша поведінка, діти можуть бути глибоко захоплені конкретними предметами та демонструвати енциклопедичні знання. Однак вони мають проблеми з веденням двостороннього діалогу, і їхня інформація про навколишній світ є фрагментарною.

До четвертої групи належать діти, схильні до нестандартної та спонтанної поведінки, але вони можуть бути сором'язливими в колективі та багато чого боятися. Здійснення

контакту та ініціативи при спілкуванні з іншими дітьми – для них важке завдання, вони відчувають труднощі з концентрацією уваги [1; 2].

Розвиток соціальної самостійності у дітей з ПАС потребує великих зусиль і значної мотивації від батьків, лікарів і вчителів, включаючи внутрішню мотивацію.

Зважаючи на особливості дітей з ПАС, роль родини у формуванні моделі соціальної поведінки є надважливою. Члени родини можуть взаємодіяти зі спеціалістами, щоб розробити індивідуальний план розвитку для своєї дитини з самого народження. Важливо зауважити, що кожен випадок є унікальним і підходи до формування моделей соціальної поведінки повинні бути індивідуалізованими.

Якщо про розвиток моделей соціальної поведінки говорити у професійному аспекті, то тут ключову роль відіграє система корекційної освіти. Для корекційних педагогів важливо забезпечити таким дітям адаптовану освіту, яка враховує їх особливості й дає їм можливість розвивати навички ефективної соціальної взаємодії. Використання різноманітних програм та додатків може допомогти в тренуванні комунікативних та інших соціальних навичок дітей з ПАС. Серед ігрових форм ефективним буде використання ігор: «Назви своє ім'я», «Обійми», «Одягни ляльку на прогулянку» тощо [3]. Робота педагога з дитиною з ПАС має включати адаптацію завдань, використання спрощеного стилю комунікації та чітке формулювання вимог. Спрощення є ключовою стратегією при навчанні дітей з ПАС. Враховуючи їх індивідуальні особливості, також важливо донести зміст питання, використовуючи підсилений візуальний матеріал і розбиваючи завдання на складові для повторного виконання [4, с 18-20].

Більшість дітей, які мають ПАС, часто стикаються з поведінковими труднощами, тому необхідне використання «профілактичних» стратегій, таких як обмеження часу на гру, використання візуальної підтримки, наприклад, дошки з картками для вибору занять, та уникання активностей, які можуть викликати стрес у дитини. Послідовність у заохоченні бажаної поведінки є ключовою для зменшення проблемної поведінки та допомоги дитині ефективно спілкуватися з ровесниками.

Психологічна підтримка також важлива для якісного формування моделі соціальної поведінки у дітей з ПАС. Психологи повинні працювати із дітьми та їх родинами, надаючи необхідну психологічну підтримку та консультуючи з питань виховання для правильного розвитку дитини.

Таким чином, для підтримки таких дітей асистенти, вчителі, соціальні педагоги, психологи та батьки використовують різні методи розвитку соціальності у дитини. А формування моделі соціальної поведінки є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу. Забезпечення індивідуального підходу та використання нових сучасних технологій може значно полегшити цей процес і допомогти дітям з ПАС інтегруватися в суспільство, розвинути соціальні навички, самостійність та досягти свого повного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Гладун Т. О. Розвиток соціальності дітей з розладами аутичного спектру: соціальнопедагогічний дискурс проблеми. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 8 (52). С. 294-300.

2. Розлади аутистичного спектру у дітей. Особливості ранньої діагностики: https://www.bsmu.edu.ua/blog/6563-rozladi-autistichnogo-spektru-u-ditey-osoblivosti-rannoi-iki/

3. Соціалізація дітей з аутизмом в умовах ЗДО: https://vseosvita.ua/ library/embed /01003tod-0db3.docx.html

4. Чуприков А. П. Розлади спектру аутизму: медична та психолого-педагогічна допомога: навч. посіб. / А. П. Чуприков, Г. М. Хворова. Львів : МС, 2012. С. 18-20.

УДК. 342.951.36

Циганок Є.О.
студентка 6 курсу юридичний факультет,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРАВ ДИТИНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЮВЕНАЛЬНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ

Інститут уповноваженого з прав дитини є важливим інституціональним органом, який забезпечує захист прав і інтересів неповнолітніх і допомагає їм у процесі ювенальної соціалізації. Такий інститут може бути національним органом, який виступає як незалежний орган, або робити частину більшої організації, такої як омбудсмен або організація, зайнята захистом прав дитини.

Також він належить скороченою назвою органу, який займається захистом прав дітей та допомогою їм у соціалізації та захисті їхніх інтересів. Інститут Уповноваженого з прав дитини забезпечує ювенальну (молодіжну) соціалізацію та звертає особливу увагу на неповнолітніх, які потребують особливої підтримки та захисту.

Основними завданнями інституту уповноваженого з прав дитини у забезпеченні ювенальної соціалізації інтересів неповнолітніх є:

1. Захист прав дитини: Інститут уповноваженого з прав дитини проводить незалежні розслідування у випадках можливого порушення прав дитини, таких як фізичне насильство, сексуальне насильство, експлуатація дітей і т.д. Інститут може вживати заходів щодо охорони дітей, виконання покарання для винних осіб і надання допомоги жертвам.

2. Представництво інтересів дитини: Інститут уповноваженого з прав дитини виступає як захисник і представник інтересів неповнолітніх, зокрема, у будь-яких юридичних процедурах, які стосуються їх прав.

3. Профілактика порушень прав дитини: Інститут уповноваженого з прав дитини може проводити освітні кампанії, тренінги та роботу з громадою, сім'ями і неповнолітніми, щоб попереджувати порушення прав дитини та сприяти їхній адаптації до суспільства.

4. Розробка політики захисту прав дитини: Інститут уповноваженого з прав дитини може брати участь у розробці та реалізації політики, спрямованої на покращення захисту прав дитини і ювенальної соціалізації.

Інститут уповноваженого з прав дитини є важливим органом, який забезпечує захист інтересів неповнолітніх і сприяє їхній адаптації до суспільства. Це важлива установа, яка має бути належним чином фінансово та організаційно підтримана для ефективного виконання своїх завдань.

Інститут уповноваженого з прав дитини у забезпеченні ювенальної соціалізації інтересів неповнолітніх гарантує захист та реалізацію прав неповнолітніх на участь у суспільному житті, включаючи доступ до освіти, культури, спорту, розваг, а також обґрунтоване задоволення їхніх потреб та інтересів. Інститут працює на засадах права, інтересів та потреб неповнолітніх, проводить роботу з інформаційною підтримки, консультування та представництва інтересів неповнолітніх перед органами влади, громадськими організаціями та іншими сторонами. Також вони працюють з неповнолітніми, які знаходяться в різних життєвих ситуаціях, таких як дитячі будинки, судові справи, соціальні конфлікти тощо.

Інститут надає юридичну допомогу, психологічну підтримку та розробляє програми соціальної реабілітації для неповнолітніх, забезпечуючи їхню безпеку і добробут. Основна мета інституту полягає в тому, щоб забезпечити соціальну адаптацію інтересів неповнолітніх, розвивати їх потенціал та відновлювати їх психічне та емоційне благополуччя. Метою уповноваженого з прав дитини є допомогти неповнолітнім у розвитку їхніх здібностей, самостійності та соціальної адаптації, а також забезпечити їхню безпеку та добробут.

Список використаних джерел:

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: https://om budsman . gov.ua/uk
2. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 року № 776/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0 % B2% D1%80#top
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року № 2402-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

УДК 35.9

Аліщенко А.І.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВО

Звертаючись до питання теорії та практики управлінської діяльності державної адміністрації, необхідно відзначити, що в сучасній теорії соціального управління існує декілька представницьких інтересів досліджень. Серед них найперспективнішими є: монографія А.М. Гогольова «Державне адміністрування в галузі податків та зборів: питання адміністративно-правового регулювання» [1], а також робота І.В. Понкіна «Теорія девіантології державного управління: Невизначеності, ризики, дефекти, дисфункції та провали у державному управлінні» [2].

Адміністративне право є однією з найважливіших галузей права, яка регулює суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення державою своїх функцій та управлінської діяльності. Завдання адміністративного права можна поділити на загальні та спеціальні.

Насправді органи державного управління мають справу з онтологією, розвитком, нелінійною поведінкою та інтерреляціями складних, відкритих, динамічних систем, що мають справу зі стохастичними процесами, з дуже складними дезорганізаціями та дисфункціоналізаціями, що розвиваються нелінійно і складно прогнозовано, часто з нечіткими (або розмитими) множинами об'єктів управління, що володіють інваріантністю та неоднозначними (гістерезисними) та динамічними характеристиками, у тому числі слабоструктурованих та слабоформалізованих об'єктів» [2, с. 12-13].

Предметом дослідження девіантології державного управління як напрямки наукового пізнання (в рамках загальної теорії громадського управління) є відхиляються від встановлених норм і стандартів (девіантні) стани та трансформації системи державного управління та держави в цілому, а також процесів державного управління (у тому числі дефекти та дисфункції державного управління), причини та наслідки девіацій у державному управлінні, детермінанти дезорганізації та ентропійних процесів у державному управлінні, причинно-наслідкові зв'язки та наслідки актуалізації та втілення зазначених детермінантів, способи та інструменти штучної дезорганізації державності, детермінанти порядку та негентропії в системі державного управління, невизначеності та ризики в державному управлінні, методи забезпечення резистентності та резильентності системи державного управління до негативних факторів, а також різноманіття (пов'язаних із вищезгаданим) відносин, ситуаційних реакцій та процесів [2, с. 23]. Слід зазначити, що дані проблеми,

безперечно, актуальні та потребують самостійного, комплексного монографічного дослідження.

Слід звернути увагу до методологічний посил, що має, на думку автора, визначальне значення щодо досліджуваної проблематики. А саме, на основі аналізу сутності та змісту понять «державне управління» та «державне адміністрування» автор резюмує, що термін «державне адміністрування» набагато ширший за термін «державне управління», т.к. охоплює своїм змістом не тільки виконавчо-розпорядчу діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на реалізацію державно-владних приписів, а й правотворчу діяльність законодавчої влади, спрямовану на вироблення таких приписів, а також правозастосовну діяльність судової влади, спрямовану на захист та відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили протиправні дії.[3]

Відносини залежності приватних осіб від органів та агентів громадської адміністрації чи їх взаємної зацікавленості, коли обидві сторони підпорядковуються закону, який імперативно встановлює процедуру взаємодії та обсяг зустрічних прав та обов'язків. Відносини влади – підпорядкування в класичному їх поданні (одна сторона дає обов'язкові для виконання приписи іншій стороні) у контексті реформ, що проводяться в Україні поступово витісняються; подібна правова зв'язок сторін зберігається головним чином внутрішньоапаратних та деяких контрольних відносинах. Проте зміна форм та методів здійснення державою та муніципальними утвореннями публічних функцій зовсім не означає виключення відповідних відносин із сфери публічно-правового (адміністративно-правового) регулювання та поширення на них цивільно-правового режиму.[4]

Таким чином, щодо публічного адміністрування як правової категорії, на наш погляд, під ним слід розуміти врегульовану нормами права діяльність публічної адміністрації (інститутів публічної влади та публічної служби), яка спрямована на реалізацію законних прав та свобод людини та громадянина, задоволення потреб суспільства та держави, виконання нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права, дотримання Конституції та законодавства.

Список використаних джерел:

1. Правова доктрина України: Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2013. 864 с.

2. Загальне адміністративне право : підручник / Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

3. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб./В. Б. Дзюндзюк, О. Б. Коротич, Н. М. Мельтюхова та ін.; за заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. 256 с.

4. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/1/16.pdf

УДК 342.92

Бейгул Д.Ю.
юридичний факультет,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд. юрид. наук, доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

АДМІНІСТРАТИВНІ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Розкриваючи дане питання, в першу чергу, необхідно зазначити, що юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, що полягає в застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм. Загалом можна виділити три види відповідальності: цивільну; адміністративну; кримінальну відповідальність.

Цивільна відповідальність – це встановлені законом юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою обов'язків, зобов'язань, що пов'язані з порушенням цивільних прав другої сторони. Переважно цивільна відповідальність зводиться до компенсації завданих збитків і носить майновий характер.

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, який застосовується до особи, яка вчиняла адміністративне правопорушення. Варто зазначити, що адміністративне правопорушення – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка полягає на державний або громадський поряд. Основні риси адміністративної відповідальності полягають у тому, що її підставою є адміністративне правопорушення (проступок). Притягнення до адміністративної відповідальності — обов'язок державних органів, які є суб'єктами виконавчої влади, їх перелік наводиться в розділі III Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі, КУпАП).

Кримінальна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні судом від імені держави щодо особи, що скоїла злочин, державного примусу у формі покарання згідно з Кримінальним кодексом України. У той час кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

Серед підлітків є поширеною думка, що до повноліття за їх правопорушення відповідають батьки. Але, насправді, це твердження є помилковим. Законодавством передбачено конкретні випадки, коли юридична відповідальність неповнолітніх починається з 16 років, а за вчинення деяких кримінальних злочинів і з 14 років.

Згідно з ст. 13 КУпАП України до осіб віком 16-18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються відповідні заходи впливу. Спочатку з'ясуємо визначення поняття «неповнолітні». Неповнолітні - це особи, які не досягли 18 років, тобто віку, з досягненням якого закон пов'язує настання повної дієздатності. Неповнолітні, які не досягли встановленого в законі віку (14 років згідно з Кримінальним кодексом України та 16 років згідно з КУпАП України), є малолітніми і юридичній відповідальності, у тому числі адміністративній, не підлягають, оскільки визнаються нездатними усвідомлювати значення

своїх дій і керувати ними. До того ж адміністративна відповідальність неповнолітнього може настати тільки тоді, коли 16 років йому виповнилось саме до моменту вчинення протиправного діяння, а не до вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності.

За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років згідно зі статтею 24-1 КУпАП можуть бути застосовані такі заходи впливу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

У статті 97 КК України звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру сказано: Неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч.2 ст. 105 ККУ.

У разі ухилення неповнолітнього, що вчинив кримінальне правопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності.

А також згідно зі статтею 22 КК України за деякі злочини, кримінальна відповідальність може настати з 14 років, а саме: умисне вбивство; посягання на життя державного чи громадського діяча; умисне тяжке тілесне ушкодження; диверсію; бандитизм; терористичний акт; згвалтування; грабіж.

До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань згідно з статтею 98 Кримінального кодексу України: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк.

До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Зауважимо також, що скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, навичок правочинної поведінки, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень, ураховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення.

Загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень неповнолітніх у Дніпропетровській області за 2018-2023 роках. Насамперед ми б хотіли зазначити, що кількість правопорушень у кримінальній відповідальності за участю неповнолітніх дійсно зменшилась, коли на 2018 рік мали 4750 злочинів то на 2023 рік маємо 2103 кримінальних правопорушень.

Особливо тяжкі правопорушення зростали на протязі чотирьох років, а на 2023 рік ми маємо менше ніж за 2018 рік, коли кримінальні правопорушення учинені з використанням зброї та боєприпасів на 2022 рік становила 12, а на 2023 рік усього 5 правопорушень. Тяжкі кримінальні правопорушення на 2018 рік становили 1861, 2019 рік 1554, 2020 рік 1634, 2021

рік 1318, 2022 рік 1118, а вже на 2023 рік 1399. Кримінальні проступки мають не стабільні коливання на 2018 рік 518, в 2019 році їх зовсім не було, а ось уже в 2020 році кількість зросла на 120 проступків (638) і у 2021 році зросла ще на 278 проступків (916), на 2022 рік усього 380, та у 2023 році зменшилась ще на 13 проступків (380). Нетяжкі кримінальні правопорушення у 2018 році зареєстровані 2278, а ось уже на 2023 рік маємо 246.

Отже, соціальні умови життя суспільства, суперечності в його розвитку мають вирішальний вплив на характер етичного формування особи. Це повністю відноситься і до пояснення протиправної поведінки неповнолітніх. **О**сновними причинами**,** які обумовлюють кримінальні та адміністративні правопорушення неповнолітніх, відносяться: негативний вплив у сім'ї (тривала бездоглядність; зайва опіка і строгість; конфліктні сімейні стосунки), сфера негативного проведення дозвілля (неповнолітніх правопорушників, саме беззмістовне, бездіяльне проведення вільного часу в групі однолітків або старших товаришів разом із пляшкою спиртного, цигарками призводить до того, що такий спосіб життя стає звичкою, потім формує відповідні потреби), потреба в самоствердженні, вплив засобів масової інформації (інтернет, телебачення, газети, радіо).

Список використаних джерел:

1. Солом'янське районне управління юстиції у м. Києві державна адміністрація. Офіційний інтернет-портал: https://solom.kyivcity.gov.ua/news/.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya/statja-24-1.htm
3. Кримінальний кодекс України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n605
4. Офіс Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: https://gp.gov.ua/

УДК 342.9: 004

Бугаєнко Т.О
курсант 2 курсу
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бабанін С.В.**
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ЗАХИСТУ Й РЕАЛІЗАЦІЇ

Державна політика в цілому, включаючи державну соціальну політику захисту дітей, є одним зі способів сприяти розвитку громадянського суспільства. Цей підхід обумовлений зростанням важливості громадянського суспільства та його ролі в демократичному розвитку. Охорона прав дітей потребує послідовної державної політики, оскільки це одна з ключових функцій держави - регулювання внутрішнього життя суспільства. Серед пріоритетних

напрямків соціальної діяльності органів влади є захист дитинства, материнства, батьківства та інші сфери, пов'язані з цим.

При вивченні міжнародних правових норм у цій області важливо пам'ятати про унікальний статус дитини, який передбачає надання спеціального захисту та наголошення на першочерговості надання допомоги. Ці принципи закріплені у Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року [1].

При розгляді визначення "прав дитини" варто відзначити, що національна правова доктрина має певний досвід наукового розгляду цього питання. Наприклад, у своєму дослідженні "Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект)" з 2010 року Н.М. Опольська визначає права дитини як гарантовані законом можливості задоволення потреб та інтересів, які об'єктивно визначені соціально-економічним рівнем розвитку суспільства. Ці можливості є необхідними для нормального життя та гармонійного розвитку дитини, які вона реалізує самостійно чи за допомогою інших осіб. Держава гарантує ці можливості задоволення потреб, що дозволяють дитині розвиватися відповідно до її віку та індивідуальних здібностей [2, с. 18].

Вважаємо, що ця дефініція не є оптимальною, оскільки вона не відображає класичну структуру суб'єктивного права, що складається з трьох складових: "право на власні дії" (право-поведінка), "право на вимогу" (право на дії від держави чи інших осіб) та "право на застосування заходів" (право на примусові заходи з боку держави) [3, с. 49].

Виділення трьох складових у структурі прав дитини відповідає вимогам міжнародних норм у сфері прав людини, які включені до Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [4], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [5], Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [6], Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року [1], Декларації про соціальні і правові принципи щодо захисту та благополуччя дітей, особливо при їх передачі на виховання та усиновленні, на національному і міжнародних рівнях від 3 грудня 1986 року [7], Мінімальних стандартних правил ООН про правосуддя для неповнолітніх (відомих як "Пекінські правила") від 8 вересня 1985 року [8] та Декларації про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і під час збройних конфліктів від 14 грудня 1974 року [9].

Отже, можна узагальнити, що проблема захисту прав і законних інтересів дітей стає ключовою у сучасному світі. Позитивне вирішення цієї проблеми стає каталізатором подальшого розвитку держави та соціальних груп у всьому світі, укладаючи фундамент для майбутньої конкурентоздатності цілих націй і держав. Виявлено, що державна політика загалом, а особливо соціальна політика захисту дітей, є однією з форм розвитку громадянського суспільства, обумовленою зростанням його впливу та значення в процесах демократичного розвитку. Тому в Україні важливо активізувати роботу громадських організацій, розробляти послідовну та ефективну державну політику, спрямовану на підтримку та розвиток материнства й дитинства, узгоджуючи її з визнаними європейськими стандартами.

Список використаних джерел:

1) Конвенція про права дитини: Міжнародний документ ООН від 20.11.1989. № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 11.11.2023).

2) Опольська Н.М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загально-теоретичний аспект): автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія

держави і права; історія політичних і правових учень». Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. К. 2010. 22 с..

3) Микола Кулеба представляє Україну на Конференції Ради Європи з прав дитини. URL: https://wcu-network.org.ua/Zaxist_prav_ dtei/news/Mikola_Kuleba_ predstavlja%D1%94_ Ukrainu_na_Konferenci_Radi_%D0%84vropi_z_prav_ditini.

4) Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ ООН від 10.12.1948. № 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

5) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1996. № 995_043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

6) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт ООН від 16.12.1966. № 995_042. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042

7) Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх всиновленні, на національному і міжнародних рівнях: Міжнародний документ ООН від 03.12.1986. URL: https:// zakon. cc/law/document/read/995_131.

8) Багіров С.Р. Деякі проблеми притягнення до відповідальності за побої, тілесні ушкодження або смерть потерпілого, завдані групою осіб. URL: https://ekmair. ukma. edu.ua/server/api/core/bitstreams/f37aea8f-6077-4927-a4f9-1f210413520b/content.

9) Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів: Міжнародний документ від 14.12.1974. URL: https://zakononline.com. Ua / documents/show/169632___169632.

УДК 376.9:355

Гора А.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС КІБЕРБУЛІНГУ

Кібербулінг – це булінг із застосуванням цифрових технологій. Він може відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах та мобільних телефонах. Це неодноразова поведінка, спрямована на залякування, провокування гніву чи приниження тих, проти кого він спрямований. [1]

До найпоширеніших видів кібербулінгу належать: використання особистої інформації; анонімні погрози; хепіслепінг; обмовляння або зведення наклепів; переслідування; тролінг; флеймінг; онлайн-грумінг; секстинг.

Під використанням особистої інформації слід розуміти «зламування» поштових скриньок, серверів, сторінок у соціальних мережах із метою отримання особистої інформації про людину та переслідування її.

Анонімні погрози полягають у надсиланні листів на електронну пошту своєї жертви з повідомленнями загрозливого змісту. Іноді ці погрози мають образливий характер із вульгарними висловами і ненормативною лексикою.

Кіберпереслідування відбуваються за допомогою мобільного зв’язку або електронною поштою. Хулігани можуть тривалий час переслідувати свою жертву, завдаючи брудних образ принизливого характеру або шантажуючи будь-якими таємними фактами. Відстежуючи через інтернет необережних користувачів, переслідувач отримує інформацію про час, місце і всі необхідні умови для вчинення злочину.

Тролінг здійснюється шляхом розміщення в інтернеті (на форумах, у блогах) провокаційних повідомлень із метою викликати флейм, тобто конфлікти між учасниками, взаємні образи.

Флеймінг – це улюблений метод «тролів» (провокаторів), що полягає в обміні короткими, гнівними і запальними репліками між двома чи більше учасниками, використовуючи комунікаційні технології. Частіше за все розгортається в «публічних» місцях інтернету: в чатах, форумах, у дискусійних групах, спільнотах. Інколи він перетворюється у затяжну війну.

Обмовляння або зведення наклепів – це поширення принизливої, неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій. Це можуть бути і текстові повідомлення, і фото (використання фотошопу), і пісні, які змальовують жертву у шкідливій манері.

Хепіслепінг – один із видів кібербулінгу. Його назва походить від випадку в англійському метро, де підлітки били перехожих, тоді як інші записували це на камеру мобільного телефона. Тепер ця назва закріпилася за будь-якими відеороликами з записами реальних сцен насильства.

Секстинг – це обмін власними фото/відео/текстовими матеріалами інтимного характеру, із застосуванням сучасних засобів зв’язку (мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж). Секстинг стає все більш популярним серед підлітків.

І дуже часто світлини та відео потрапляють в інтернет, де швидко й безконтрольно розповсюджуються між користувачами (у соціальних мережах та чатах класу), що призводить до кібербулінгу дитини (знущання й глузування через сучасні засоби комунікації), а потім і до агресивного переслідування в учнівському колективі, виникнення проблем у загальному навчальному процесі.

Трапляється, що юнаки та дівчата створюють у соціальних мережах групи з непристойними назвами, куди з помсти викладають інтимні світлини колишніх коханих.

Окрім того, секстинг може стати серйозною перешкодою для самореалізації у дорослому житті (під час навчання чи пошуку роботи), адже більшість сучасних компаній шукають підтвердження інформації про кандидата також в інтернеті та соціальних мережах. Повністю ж видалити будь-яку інформацію, розповсюджену в мережі, практично неможливо. Крім того, ці фото можуть потрапити на сайти з дитячою порнографією.

Онлайн-грумінг – це побудова в мережі інтернет дорослим або групою дорослих осіб довірливих стосунків із дитиною (підлітком) із метою отримання її інтимних фото/відео та подальшим її шантажуванням про розповсюдження цих фото. Це робиться з метою отримання грошей, більш інтимних зображень чи навіть примушування до особистих зустрічей.

Зазвичай злочинці (або злочинні угруповання) реєструються в соціальних мережах під виглядом підлітків чи налагоджують контакт зі школярами в онлайніграх, через електронну пошту тощо. Вони можуть додаватися дитині у друзі, розсилати особисті повідомлення, переглядати сторінки дітей і шукати серед них таких, яким бракує любові й турботи вдома.

Тому більше часу проводьте з дитиною та на своєму прикладі показуйте, як можна і треба спілкуватися в реальному та віртуальному житті. Пам'ятайте, що спілкування і зацікавленість у житті дитини — одна з основних протистоянь кіберцькуванню.[4]

Особистий булінг та кібербулінг часто пов’язані між собою. Але кібербулінг залишає цифровий слід – записи, який може слугувати доказами, що дозволять зупинити цькування.

Ознаки того, що дитина піддана нападам кібербулінгу:

- раптово вимикає комп’ютер, коли ви заходите у кімнату,
- відповідає на телефонні дзвінки від людей, яких ви не знаєте,
- нервує, коли отримує нові повідомлення,
- втрачає інтерес до використання всіх гаджетів,
- отримує подарунки поштою невідомо від кого,
- втрачає інтерес до школи, нервує або турбується, коли туди потрібно йти,
- менше спілкується з друзями і родиною та стає потайною,
- проводить незвично багато часу в інтернеті, особливо вночі.[2]

Наслідки до яких може призвести кібербулінг: Кібербулінг на перший погляд може здатися менш серйозним явищем, ніж реальна агресія. Але наслідки кібербулінгу бувають дуже важкими, в їх список можуть входити не тільки негативні емоції (сором, страх, тривога), але і суїцидальні думки та спроби.

Кібербулінг, як і будь-яке інше цькування, небезпечний для психологічного здоров’я жертв. Дослідження показують, що цькування часто призводить людей (особливо дітей і підлітків) до депресії та інших розладів, у них знижується самооцінка, вони виявляються в ізоляції.[3]

Як батьки можуть посприяти уникненню кібербулінгу в інтернеті:

- говорити з дитиною про безпеку в інтернеті та допомагати розвивати критичне мислення, вчити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його результати;
- будувати відкриті та довірливі стосунки з дитиною;
- формувати корисні звички використання ґаджетів та цифрового середовища та підвищувати самооцінку дитини, дозволяти дитині самостійно робити вибір і бути відповідальною за це;
- заохочувати користуватися ґаджетами в зонах видимості дорослих;
- встановлювати часові межі користування ґаджетами та контролювати додатки, ігри, вебсайти та соціальні мережі, якими користується дитина, та їх відповідність віку дитини;

бути уважними до ознак страху чи тривоги, зміни поведінки, режиму сну та апетиту.[5]

Відповідальність Інтернет-компанії:

Інтернет-компанії все частіше звертають увагу на проблему кібербулінгу. Багато з них запроваджують способи вирішення цієї проблеми та краще захищають своїх користувачів за допомогою нових інструментів, порад та можливостей повідомляти про порушення їхніх прав в Інтернеті. Але очевидно, що потрібно робити ще більше. Багато молодих людей щодня зазнають кібербулінгу. Деякі стикаються з крайніми формами насильства в Інтернеті. Деякі в результаті цього скоїли самогубство. Технологічні компанії несуть відповідальність за захист своїх користувачів, особливо дітей та молоді.

Притягувати їх до відповідальності, коли вони не дотримуються цих обов’язків – наше спільне завдання.[1]

Список використаних джерел:

1) Кібербулінг – що це та як це зупинити? https://www.unicef.org/ukraine/cyberbulling#8;
2) Кібербулінг: як захистити дитину? https://artefact.live/кібербулінг-як-захистити-дитину/;
3) Кібербулінг: як захистити себе та своїх дітей від віртуального насильства? https://www.projectkesher.org.ua/news/bezpechnyy-internet-iak-zakhystyty-sebe-ta-svoikh-ditey-vid-kibernasyl-stva/#:~:text=;
4) Кібербулінг: що це, яким він буває та як від нього захистити свою дитину https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10082081-kberbulng-scho-ce-yakim-vn-buvaye-ta-yak-vd-nogo-zahistiti-svoyu-ditinu.html;
5) БЕЗПЕКА ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ – МОН НАДАЄ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА БАТЬКІВ https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-ditej-u-cifrovomu-prostori-mon-nadaye-rekomendaciyi-dlya-pedagogichnih-pracivnikiv-ta-batkiv.

УДК 343.2

Горобей Я.Ю.
Дніпровський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом
Науковий керівник: Сачко О.В.
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри адміністративного і кримінального права,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО КОРИСТУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЮ МЕРЕЖЕЮ МАЛОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

Правовий аналіз обмежень щодо користування соціальною мережею малолітніми особами зводиться до визначення правових норм і обмежень, які існують в сфері захисту прав та інтересів дітей.

Один із основних законодавчих актів, що стосується цієї теми, - це Конвенція ООН про права дитини. Згідно з цією конвенцією, дітям гарантується право на інформацію та свободу висловлювання своїх думок, проте з урахуванням безпеки й добробуту дитини. Тому, малолітнім особам можуть бути накладені певні обмеження у використанні соціальних мереж, щоб їх захистити від небезпек та негативного впливу.

Варто відзначити, що правовий аналіз обмежень щодо користування соціальною мережею малолітніми особами може мати відмінності в різних країнах, оскільки законодавство в цій сфері не є стандартизованим.

У більшості країн існують закони та норми, які деталізовано регулюють користування соціальними мережами дітьми та підлітками. Одним з найважливіших аспектів є встановлення мінімального віку, з якого дозволяється створювати обліковий запис у соціальній мережі. Наприклад, у багатьох країнах мінімальний вік для створення акаунта в Facebook, TikTok, Like або Instagram становить 13 років.

Також, закони можуть передбачати обов'язковий контроль та згоду батьків або опікуна на користування соціальною мережею малолітньою особою. Це може включати

обов'язкову письмову згоду батьків на створення аккаунта, обмеження доступу до певного контенту, можливість батькам контролювати активність дитини в мережі, тощо.

Крім того, соціальні мережі також повинні розробляти та використовувати механізми захисту дітей від шкідливого або небезпечного контенту, такого як насильство, сексуальний експлуатація дітей, грубість тощо. Законодавство може встановлювати вимоги щодо фільтрації та обмеження доступу до такого контенту для малолітніх користувачів. Публічні облікові записи: У деяких країнах соціальні мережі можуть накладати обмеження на використання публічних облікових записів дітьми та підлітками, або забороняти доступ до деяких функцій, які можуть бути небезпечні для них.

Одним із найважливіших законодавчих актів, що регулює користування соціальними мережами малолітніми особами в Україні, є Закон України "Про захист персональних даних". Згідно з цим законодавством, обробка персональних даних дітей та підлітків є дозволеною лише за умови отримання згоди їх батьків або осіб, які їх замінюють.

Крім того, в Україні діє Закон України "Про захист дітей від інформації, що шкодить їх здоров'ю та розвитку". Він встановлює обмеження щодо доступу малолітніх осіб до інформації, що може негативно впливати на їх психічний, моральний та фізичний стан. Постачальники послуг соціальних мереж повинні забезпечувати захист малолітніх користувачів від такої інформації та контенту.

У межах цих законодавчих актів представлені такі обмеження для соціальних мереж:

1. Вимога надати згоду батьків або осіб, що їх замінюють, на обробку персональних даних малолітніх осіб.

2. Обов'язок постачальників послуг соціальних мереж забезпечити захист від шкідливої інформації та контенту, який може негативно впливати на малолітніх користувачів.

3. Відсутність можливості для малолітніх осіб створювати аккаунти і користуватися соціальними мережами без згоди батьків або осіб, що їх замінюють.

4. Обов'язок постачальників послуг соціальних мереж забезпечити можливість обмеження доступу до різних функцій та контенту для малолітніх користувачів.

Зазначені обмеження є важливими з точки зору захисту прав та інтересів дітей, оскільки соціальні мережі можуть стати місцем поширення негативного впливу, шкодливого контенту чи зловживанням. Хороша регуляція і обмеження користування малолітніми особами соціальними мережами можуть сприяти їх безпечній та охайній взаємодії з мережевим середовищем.

Враховуючи ці аспекти, перевірка документації та законодавчих норм країни може допомогти встановити, які обмеження і заходи захисту дітей встановлені для користування соціальною мережею малолітніми особами. Компанія-власник соціальної мережі також може встановлювати власні правила та обмеження, щоб захистити своїх користувачів, зокрема, малолітніх.

УДК 376.9:355.46

Іванченко А.В.
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ НА ПІДТРИМКУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У світі сучасних реаліях і невпинної загрози війни, питання захисту та реалізації прав дитини набуває особливої актуальності. В умовах військового конфлікту діти, які є найбільш беззахисними членами суспільства, стають особливо вразливими перед фізичними та психологічними травмами. Безпосередньо потрібно звертати увагу на фізичне благополуччя, але також важливо приділити увагу на ментальне здоров'я дітей, яке зазвичай стає першою жертвою військових конфліктів.

Згідно з міжнародними нормами, права дитини є невід'ємними та універсальними, незалежно від обставин. Однак в умовах воєнного конфлікту ці права найчастіше порушуються, призводячи до серйозних наслідків для фізичного та ментального здоров'я дітей. Однією з основних загроз для ментального здоров'я дітей під час війни є постійний стрес та травми. Вони можуть бути свідками насильства, втрати близьких людей, втрати дому та рідного середовища. Ці травми можуть призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу, депресії та інших психічних розладів.

Основними міжнародно-правовими актами, що закладають в собі основу для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту є:

• Конвенція ООН про права дитини (1989)
• Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році)
• Женевські конвенції про захист жертв війни (1949)
• Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977)
• Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999)
• Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками.[1]

Міжнародне гуманітарне право особливу увагу приділяє процедурі евакуації дітей до іноземної держави. Так, «жодна сторона, що перебуває в конфлікті, не вживає заходів щодо евакуації дітей, крім як своїх власних громадян в іноземну державу, за винятком випадків, коли йдеться про тимчасову евакуацію, необхідну з невідкладних причин, пов'язану зі станом здоров'я чи лікуванням дітей або, якщо вони не перебувають на окупованій території, з їх безпекою» [1, ст. 78] Дітям гарантується піклування та допомога з метою здобуття освіти, возз'єднання з сім'єю, листування з родичами. [3]

Отже, у контексті воєнного стану діти є однією з найбільш уразливих груп населення. Вони стикаються зі стресом, тривогою та небезпекою для свого фізичного та психічного

благополуччя. Забезпечення їхнього права на життя, виживання та розвиток вимагає комплексних заходів.

Дуже важливо забезпечити доступ дітей до освіти та інших соціальних послуг, які сприяють психологічному розвитку. Реалізація цих прав може допомогти зменшити вплив військового конфлікту на їхнє психічне здоров'я та забезпечити нормальний розвиток.

Список використаних джерел:

1. https://ippi.org.ua/sites/default/files/kruglii_stil_17_travnya_2022.pdf
2. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 1.01.2011 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009323-11#Text
3. https://ippi.org.ua/sites/default/files/kruglii_stil_17_travnya_2022.pdf

УДК 343. 100

Іордан В.Р.
студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства Інтернет просочився до майже кожного аспекту життя більшості людей: він значно полегшує пошук інформації, надає можливості для спілкування, навчання, саморозвитку, проведення дозвілля, цифровізації робочих та державних процесів тощо. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну Інтернет є чи не єдиною умовно безпечною можливостю школярів та студентів навчатися та отримувати нові знання в нашій країні, а в контексті передуючого йому карантину через глобальну пандемію COVID-19, – школярі та студенти зі всього світу були змушені щоденно використовувати мережу для цих цілей.

Зважаючи на це, за статистикою організації «Міжнародний союз електрозв'язку ООН», станом на 2020 рік кожен третій користувач інтернету був особою, молодшою від 18 років. [1]

Водночас, окрім безумовної користі, яку приносить сучасному суспільству мережа Інтернет, вона також ховає в собі багато загроз. При цьому, як вже зазначалося, діти становлять левову частку користувачів мережі, також будучи досить вразливою верствою суспільства, тож доцільно розглянути міжнародне регулювання прав дітей в цій сфері.

В цифровому середовищі діти можуть стикатися з великою кількістю загроз і посягань на їхні права – Рекомендація CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам

про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі перелічує такі види проблем, пов'язаних зі здоровим розвитком та благополуччям дітей, які можуть виникнути у зв'язку цифровим середовищем:

1. Контактні ризики: сексуальної експлуатації та зловживання, домагання для сексуальних цілей («грумінг», розбещування), онлайн-вербування дітей для вчинення злочинів, участь у екстремістських політичних чи релігійних рухах або для цілей торгівлі людьми.
2. Ризики контенту: принизливе та стереотипне зображення та надмірна сексуалізація жінок та дітей; зображення та прославляння насильства та нанесення собі ушкоджень, зокрема, самогубств; принизливі, дискримінаційні або расистські вирази або заклик до такої поведінки; реклама, контент для дорослих
3. Ризики поведінки: залякування, переслідування та інші форми утисків, розповсюдження без отримання згоди сексуальних зображень, шантаж, висловлювання ненависті, хакерство, азартні ігри, незаконне завантаження або інші порушення прав інтелектуальної власності, комерційна експлуатація.
4. Ризики для здоров'я: надмірне використання, позбавлення сну та фізична шкода. [6]

В рекомендації зазначено, що цей перелік не є вичерпним.

З огляду на таку велику кількість ризиків, міжнародне співтовариство визнає необхідність створення єдиної системи стандартів для захисту дітей в Інтернеті, оскільки ця проблема є глобальною та потребує взаємодії країн та організацій задля її регулювання. Міжнародні стандарти в цій сфері визначають ключові принципи, на яких має базуватися діяльність країн та сторін міжнародних договорів для забезпечення захисту прав дітей в цифровому просторі.

Основним документом стосовно прав дитини, в тому числі й її прав у цифровому середовищі, являється Конвенція ООН про права дитини, прийнята в 1989 році. Відповідно до неї, дитина – це особа віком до 18 років [3]. Згідно з цією Конвенцією та згаданою вище Рекомендацією, яка роз'яснює та доповнює її положення, до основних прав дитини в цифровому середовищі відносяться: право на доступ до цифрового середовища, право на свободу слова та інформації, право на участь у грі, право на зібрання та об'єднання, право на освіту та право на захист та безпеку.

Один із перших міжнародних заходів, пов'язаних із темою захисту прав дитини в цифровому середовищі, став Всесвітній саміт із питань інформаційного суспільства, який відбувся в Женеві у 2003 році. На цьому саміті держави-учасниці взяли на себе зобов'язання гарантувати дотримання прав дітей, а також їх захист та благополуччя під час розробки застосунків і використання інформаційно-комунікаційних технологій та надання відповідних послуг. [8]

Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність» від 23.11.2001, що відома як Будапештська конвенція, є міжнародним правовим інструментом, спрямованим на боротьбу з кіберзлочинністю та забезпечення захисту інформаційних систем та даних. В ст. 9 Конвенції наголошується, що кожна Сторона повинна вживати заходів, необхідних для встановлення кримінальної відповідальності за вироблення, пропонування або надання доступу, розповсюдження або передачу, здобуття та/або володіння дитячою порнографією за допомогою комп'ютерних систем. [2]

Ст. 6 Конвенції Ради Європи «Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» від 25.10.2007 наголошує на необхідності вживання сторонами дій

по інформуванню дітей про ризики сексуальної експлуатації та сексуального насильства, а також про засоби самозахисту відповідно до їхнього рівня розвитку і звертає уваги на випадки ризику які містять використання нових інформаційно-комунікаційних технологій, а в п. 3 ст. 9 зазначає важливість заохочення засобів масової інформації до висвітлення інформації стосовно всіх аспектів сексуальної експлуатації та сексуального насильства стосовно дітей. [4]

Загальний регламент про захист даних (GDPR) від 27.04.2016 в контексті прав дитини визначає чіткі норми та вимоги для захисту особистих даних, зазначаючи, що діти потребують особливого захисту в цьому питанні, зокрема при використанні персональних даних дітей для маркетингових цілей, створення особистих профілів а також до збору особистих даних щодо дітей під час використання послуг, безпосередньо призначених для дітей. Також в ст. 8 регламенту окремо виноситься питання щодо згоди дитини в сфері послуг інформаційного суспільства, де зазначається, що опрацювання персональних даних дитини є законним, якщо дитина досягла щонайменше 16 років. Якщо дитина не досягла цього віку, то таке опрацювання є законним, лише коли згоду надано чи її надання санкціоновано носієм батьківської відповідальності щодо дитини. [5]

Також права дитини в цифровому суспільстві були одним з пріоритетних напрямів Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2016–2021 рр. та залишаються таким для Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 рр. «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства». Підрозділ 2.3 цієї стратегії має назву «Доступність технологій для всіх дітей і їх безпечне використання», і в ньому зазначається, що «цифрове середовище надає дітям значний простір для реалізації їхніх прав як в інтернеті, так і в традиційному оточенні. Однак разом з цим воно також створює для них ризики, які можуть негативно вплинути на ряд прав людини, що гарантовані Конвенцією ООН про права дитини, Європейською конвенцією з прав людини, Європейською соціальною хартією та Конвенцією Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». Рада Європи зобов'язується продовжувати вживати дії, спрямовані на підтримку й захист усіх прав дитини, які можуть бути порушені в цифровому середовищі. [7]

Слід зазначити, що даний перелік нормативно-правових актів не є вичерпним, оскільки сфера цифрового середовища наразі є однією з провідних сфер у суспільному житті, а отже – й однією з сфер, де постійно доповнюються та додаються нові акти нормативно-правового регулювання. Зважаючи на це, не можна сказати, що ця сфера наразі є достатньо врегульованою або може стати такою в найближчому майбутньому, так як суспільні відносини в цифровому просторі не є стабільними і продовжують розвиватися, створюючи як нові можливості для людства, так і нові ризики порушення прав людини та дитини в цьому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для батьків та освітян. Міжнародний союз електрозв'язку, 2020. URL: https://thedigital.gov. ua/storage/ zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines-for-Parents-Educators-UAfin.pdf.

2. Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

3. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : Конвенція Ради Європи від 25.10.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.

5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент ЄС № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.

6. Рекомендація CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі : від 04.07.2018 р. URL: https://cutt.ly/zFRMyxq.

7. Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2022-2027): “Children’s Rights in Action: from continuous implementation to joint innovation” : від 23.02.2021 р. URL: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680aca358.

8. Declaration of Principles Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium : від 12.12.2003 р. URL: https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html.

УДК 342.7

Калайда А. І.
Факультет прикладної математики,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ПРИВАТНІСТЬ У ЦИФРОВІЙ ЕПОСІ

У сучасному світі, інтеграція технологій у всі сфери життя прив'язала практично кожну дію людини до інтернету. Компанії, що керуються стратегіями, які ґрунтуються на даних, активно заохочують людей ділитися великими обсягами інформації, зокрема, особистої. Активна частина суспільства прийняло та розвиває цю культуру, просуваючи ідею, що поширення особистої інформації в соціальних мережах сприяє формуванню почуття приналежності та полегшує соціальну взаємодію. Однак найбільш тривожним аспектом цієї тенденції є її вплив на дітей. З раннього віку дітей заохочують до участі в онлайн-активності, часто без повного розуміння потенційних ризиків, пов'язаних із цим. Їхня невинність і довіра до цифрового світу роблять їх особливо вразливими до обміну надмірною інформацією, забуваючи про потенційні небезпеки.

Конвенція ООН про права дитини визначає дитину як особу віком до 18 років. Ці рекомендації стосуються проблем, що постають перед усіма особами, які не досягли 18 років, в усіх частинах світу [2, с. 2]. Притаманна дітям невинність і відсутність розсудливості в обміні особистими даними може призвести до серйозних наслідків, ставлячи під загрозу

їхню безпеку і приватність. Заохочуючи дітей до широкого обміну інформацією в інтернеті без належного керівництва, можна ненавмисно закласти підґрунтя для потенційної експлуатації та довготривалих наслідків. За Європейською конвенцією з прав людини, право на повагу до приватного життя, що кожна людина має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1, ст. 8].

Часто, саме батьки стають основними учасниками присутності своїх дітей в інтернеті без належного врахування потенційних наслідків. Поява соціальних мереж дала змогу батькам детально документувати важливі етапи та моменти життя своєї дитини, поширювати це на аудиторію, яка може виходити за межі близьких знайомих. На жаль, така культура серед батьків часто призводить до того, що вони розкривають суттєву інформацію про своїх дітей, не питаючи їхньої згоди і не усвідомлюючи наслідків. Батьки, які діляться контентом про своїх дітей, мають замислюватися над тим, як це може відобразитися на дитині. Виникають побоювання, що «шарентінг» (з англ. «sharenting» — розміщення батьками даних та світлин своїх дітей в інтернеті) може порушити право дитини на недоторканність приватного життя, призвести до цькування серед однолітків та негативно позначитися на подальшому житті. Батьки дітей з інвалідністю іноді діляться такою інформацією в пошуках сприяння або поради, тим самим наражаючи дітей з інвалідністю на ще більший ризик негативних наслідків [2, с. 18-19].

Вирішення проблем, пов'язаних із тим, що діти обмінюються інформацією в інтернеті, вимагає підкреслення відповідальності батьків за повагу до приватного життя своєї дитини та управління ним. Батьки потребують рекомендацій, щоб знайти баланс між спільними моментами та захистом приватності своєї дитини в інтернеті. Заохочення батьків бути більш уважними та проінформованими щодо контенту, яким вони діляться зі своїми дітьми, має вирішальне значення для виховання культури відповідальної та шанобливої поведінки в інтернеті з раннього віку.

Тенденція ділитися важливими для дитини подіями поширюється не лише на батьків, а й на навчальні заклади, де документування подій та досягнень окремих учнів є звичною практикою. Школи регулярно завантажують фотографії та відео в інтернет, іноді, навіть проводять трансляції в реальному часі, з важливих подій, наприклад як свято Першого дзвоника та інших заходів. Це дозволяє зручно звітувати про їхню діяльність. З одного боку, це демонстрація їхньої роботи, а з іншого — виникає серйозне занепокоєння щодо згоди дітей та/або їхніх батьків чи законних опікунів на публікацію контенту із наявністю дітей.

Тільки 36% відсотків батьків або законних представників дитини надавали закладу освіти дозвіл на фото чи відеофіксацію їхніх дітей, відповідно 45% не надавали такий дозвіл, а 19% не пам’ятають цього [3, с. 108]. Із цих даних можна зробити висновок, що право на приватність дітей порушується в майже половини опитаних батьків. Якщо матеріали були завантажені на популярні інтернет ресурси, наприклад, як Youtube та інші, через їхню підтримку можна видалити матеріали з вашою дитиною, але це не буде легко. Але, якщо матеріали були завантажені на власний сайт закладу та на прохання адміністрації видалили зазначені матеріали вам відмовляють або не відповідають, то видалити зазначені матеріали буде можливо тільки за вироком суду, на що багато людей не будуть йти. Серед батьків

дітей, які навчаються в закладі освіти, який має сайт, 17% зазначили, що наявна можливість повідомлення про видалення інформації, 12% зазначили, що така можливість не наявна, а 68% відповіли, що не знають про наявність такої інформації [3, с. 111].

Для ефективного захисту права дітей на приватність, заклади освіти повинні мати розроблену стратегію щодо захисту цих прав. Це стосується не тільки закладів та його персоналу, але також батьків, для поширення серед них інформації про їхні права та їхньої дитини. При відсутності такої стратегії, приватність буде залежати від волі керівництва закладу освіти та окремих викладачів, батьків, які піклуються про приватність дітей.

Із початком карантину через пандемію COVID-19 — онлайн-освіта стала головним способом навчання. Але все, що стосується інтернету має ризики пов'язані з приватністю користувачів та онлайн-освіта не стала винятком. Велика кількість інформації про учнів, яка циркулювала раніше тільки у фізичному вигляді в школі, тепер робить це у цифровому вигляді. Навіть у фізичній формі ця інформація могла бути не повністю захищеною, а в цифровій формі, стверджувати, що інформація зберігає свою конфіденційність стало ще складніше.

Використання безкоштовних онлайн-інструментів зробило онлайн-навчання терпимим, незважаючи на ризики для приватності та безпеки. Викладачі та студенти, які використовують інструменти для відеоконференцій, дозволяють поширювати й записувати свої обличчя, голоси та повні імена, не знаючи, де зберігається запис і що відбувається з ним після завершення навчання. Така діяльність, пов'язана з використанням безкоштовних онлайн-інструментів, може призвести до витоку даних про студентів та викладачів. Навчальні заклади повинні визначити особливості угод з постачальниками та умови надання послуг, щоб мінімізувати експлуатацію даних своїх студентів та викладачів. Викладачі повинні вживати заходів обережності та перевіряти політику, викладену на сторінках умов надання послуг, коли обирають певні інструменти для використання в авдиторії [5, с. 12].

Кожен, хто використовує дані про учнів, несе відповідальність за збереження їхньої конфіденційності та за безпеку їхніх даних, особливо тих, які дозволяють ідентифікувати особу [4, с. 21]. Навчальні заклади повинні мати загальнодоступні правила збору, обробки, збереження та знищення інформації [6].

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний союз електрозв'язку. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для батьків та освітян : Рекомендації. 2020. 72 с. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines-for-Parents-Educators-UAfin.pdf .
3. Melnyk O. Protection of students' personal data on the websites of general secondary education institutions: research results. Problems of Education. 2022. № 2(97). С. 101–119. URL: https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-97.2022.06.
4. Personal Data and Privacy Protection in Online Learning: Guidance for Students, Teachers and Parents / R. Huang та ін. Smart Learning Institute of Beijing Normal University (SLIBNU), 2020. URL: https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/06/Personal-Data-

and-Privacy-Protection-in-Online-Learning-Guidance-for-Students-Teachers-and-Parents-V1.0.pdf.
5. Quintel D. F., York A. Privacy and Safety in Online Learning. MT Open Press, Middle Tennessee State University, 2023. URL: https://doi.org/10.56638/mtopb00123.
6. Student Data Principles. Data Quality Campaign. URL: https://dataqualit ycampaign.org/resources/student-data-principles/.

УДК 342.7

Кругла Х.В.
юридичний факультет,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд.юрид.наук, доцент
кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військова агресія РФ стала колосальним викликом для ментального здоров'я та психічного добробуту населення, особливо вразливими в цій ситуації є діти. В такий час вони особливо чутливі до стресів, тривоги, їх моральний стан знаходиться в постійному збудженні. Наразі наслідки впливу воєнного стану спостерігаються у вигляді короткострокових розладах ментального здоров'я у громадян і більш серйозних наслідках таких як психічні захворювання середньої тяжкості та тяжкі. Стосовно впливу наслідків на дітей, то вони можуть бути взагалі незворотними й можуть катастрофічно впливати на їх подальше життя, а також на українську націю і суспільство в цілому. Тому що, на нашу думку, здоров'я дітей це показних суспільного добробуту країни та майбутнє нації.

Розуміючи вразливість дитячої психіки першокласні фахівці з галузей психології, психотерапії та психіатрії дійшли висновку, що воєнний стан зруйнував психологічну безпеку і став загрозою психічному здоров'ю дитини із ризиками виникнення розладів у психічному розвитку, а також розвитку тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації.

Про наявність такої проблеми та потреби її розв'язання лунало й на офіційному рівні. Тому з ініціативи першої леді країни у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) у 2023 році стартувала Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», мета якої — сприяти формуванню у суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я. У фокусі уваги програми знаходяться важливі питання, наприклад, як подолати стрес та негативні емоції під час воєнного стану та як знаходити сили для психологічного відновлення.

Над питанням, що таке ментальне здоров'я та здоров'я загалом замислювалося безліч філософів, науковців, фахівців галузей медицини, права тощо. Зокрема, такий академік як В. Москаленко зазначає, що здоров'я - це нормальний стан організму, який характеризується оптимальною саморегуляцією, повною узгодженістю при функціонуванні всіх органів та систем, рівновагою поміж організмом та зовнішнім середовищем при відсутності хворобливих проявів. Тобто здоров'я ¬ це здатність організму перебувати в рівновазі з навколишнім середовищем [4]. На законодавчому рівні Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (Далі, ВООЗ) [2] та Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» зазначають що, здоров'я - стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад.

Нормативне визначення поняття ментального, тобто психічного здоров'я зазначено у Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року [1], що

дублює визначення ВООЗ, а саме: «психічне здоров'я — це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти». Тобто, це означає, що ментальне здоров'я об'єднує здоровий дух та психіку людини із соціальним складником. Воно є важливим для втілення бажань, реалізації цілей, доброго фізичного самопочуття. А з іншого боку — психічне здоров'я кожного індивіда важливе для всього суспільства.

На науковому рівні поняття психічного здоров'я розглянуто досить широко, зокрема М.В. Фомич визначає що «…психічне здоров'я це основа повноцінного розвитку особистості, що підкреслює відсутність у суб'єкта психічних захворювань та вбирає у себе основні прояви якостей людини як організатора і розпорядника власного життя, до основних характеристик якого належать: активність, регуляція поведінки та діяльності, цілеспрямованість, креативність, критичність мислення, здатність брати на себе всю повноту відповідальності за подолання життєвих обставин і труднощів, особистісне зростання та гармонійний розвиток з навколишнім світом» [5].

Отже, у зв'язку з воєнним станом загрози психологічному благополуччю та розвитку дитини, порушення права дитини на здоров'я потребує особливої уваги та дотримання міжнародних стандартів. Саме у Статуті ВООЗ йдеться, що здоровий розвиток дитини є найважливішим чинником, а здатність гармонійно жити у змінних умовах середовища є основою для такого розвитку. Українські діти різних вікових груп сьогодні опинились у надзвичайно складному середовищі, в якому досягти стану щастя та гармонії майже нереально, тому дитина в умовах воєнного стану потребує особливого захисту.

Правові норми стосовно прав дітей на здоров'я та його захист містяться в чинних базових міжнародно-правових актах України про права людини та документах у сфері захисту прав дітей. Зокрема, згідно зі ст. 25 Загальної декларації прав людини кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. Дитинство дає право на особливе піклування і допомогу. Також у ч. 1 ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права зазначено «…держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я».

Право дитини на здоров'я на міжнародному рівні забезпечується виконанням положень Конвенції про права дитини [3], зокрема ст. 24 визнає право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Жодна дитина немає бути позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я. Також ст. 6 цієї Конвенції визначає, що держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

На національному рівні право дитини на здоров'я закріплено у Конституції України, Цивільному кодексі України, Сімейному кодексі України, Законі України «Основи законодавства про охорону здоров'я», а також у спеціальних нормативно-правових актах, що спеціалізуються саме на галузі охорони дитинства, зокрема це Закон України «Про охорону дитинства» та спеціальне законодавство, що регламентує порядок надання медичної допомоги дітям.

Отже, під час збройного конфлікту діти зазнають великого негативного впливу на психічне здоров'я, адже постійне перебування в несприятливих умовах, таких як повітряні тривоги, обстріли, окупація, перебування на чужині, евакуація тощо, травмують дитячу психіку та психологічне здоров'я дуже сильно, через це відбувається порушення прав дитини на здоров'я. Тому наразі існує велика потреба розв'язання питань щодо належного забезпечення захисту прав дітей на здоров'я, як немайнового права, та захисту права на психічне здоров'я, зокрема його збереження, відновлення, у воєнний і післявоєнний часи.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text
2. Статут ВООЗ: Міжнародний документ від 22.07.1946 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU46004.
3. Конвенція про права дитини схваленими: Міжнародний документ Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Москаленко В. Актуальні проблеми здоров'я та охорони здоров'я у ІІІ тисячолітті. URL: https://amnu.gov.ua/aktualni-problemy-zdorov-ya-ta-ohorony-zdorov-ya-u-iii-tysyacholitti.
5. Фомич М.В. Теоретичні концепції психічного здоров'я особистості в психологічній науці. Вісник Національного університету оборони України. 2018. № 1 (49). С. 103–109. URL: http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/197195/197347

УДК 159.9.072

Кучеркова Є. І.
студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЦИФРОВІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ ПРАВ ДИТИНИ

У сучасному світі цифрове середовище, зокрема мережа Інтернет є не лише важливим джерелом інформації, але і способом комунікації, котрий нівелює відстані, межі, розмиває кордони, а також інші перепони для спілкування між людьми. Засоби комунікації у віртуальному просторі мають свої особливості, що приховують як позитивні,так і негативні сторони. У різних сферах життя дітей інформаційно-комунікаційні технології є важливим інструментом. Задля навчання, саморозвитку та реалізації себе у майбутньому. Водночас їх використання може створювати ризики для здоров'я,розвитку та благополуччя дітей. До таких ризиків можна віднести:

Вербування дітей для участі в екстремістських організаціях, домагання для сексуальних цілей, створення контенту сексуального харакеру за участю дітей.

Залякування, переслідування, шантаж, розповсюдження конфеденційної інформації, участь дітей у небезпечних спільнотах, котрі закликають до самогубств.Реклама для дорослих, азартні ігри, незаконне завантаження та порушення авторських прав.

Надмірне використання, котре приносить ризики для здоров'я такі як: емоційні розлади, порушення сну, часто, коли дитину позбавляють комп'ютеру, чи телефону у них починаються проблеми з неконтрольованою агресією, відбувається емоційне збудження нервової системи. Всі перелічені фактори негативно впливають не тільки на фізичне,а й емоційне та психологічне благополуччя дитини.

Право дитини на безпеку при використанні мережі Інтернет є базовим. Захист та підтримка дітей гарантують можливість їх розвитку та успішної самореалізації. Діти мають право отримувати підтримку і захист при використанні цифрового середовища, при тому, не порушуючи права та гідність інших дітей та осіб.[1]

Кожен рік користувачів в Інтернеті стає все більше. Значну частку становлять молодь та діти. Вчені прогнозують, що з кожним роком ця тенденція буде тільки зростати. Слід зазаначити, що в останні роки в Україні та світі почались масштабні дослідження впливу Інтернету на безпеку дітей, їх відносин з батьками та суспільством, котре їх оточує. Дотепер Інтернет у будь-якій країні світу фактично залишається неконтрольованим майданчиком поширення різної інформації. Проте, не кожна дитина володіє достатнім рівнем знань щодо існуючих ризиків. [2]

Дослідження ЮНІСЕФ у 2018 році показали, що кожен п'ятий підліток зазнає онлайн-знущань. Для вирішення цієї серйозної проблеми Комітет ООН з прав дити та Рада Європи заохочують держави приймати рішення, які б не тільки захищали від ризиків, а й реалізовували їх права. Україна у відповідь на рекомендації міжнародної спільноти розробила проєкт Національної стратегії захисту прав дітей в Інтернеті. Метою цієї стратегії став захист дітей та їх прав від будь-яких форм насильства, поширення дитячої порнографії, експлуатації та зловживань в інформаційному просторі.

Реалізація стратегії базується на принципах: верховенства основоположних свобод,прав людини і громадянина, котрі закріплені в Конституції України та в нормах міжнародного права. В ході реалізації цієї стратегії цифрове середовище стане безпечним для дітей, а їх права в ньому будуть захищені. Планується створення іфнормаційного ресурсу, в якому буде іфнормація про загрози і можливості для дітей в мережі Інтернет. Запровадження батьківського контролю стане ефективним механізмом для блокування і контролю забороненого контенту. Планується сформувати державну політику в сфері захисту прав дітей в інформаціному суспільстві. Буде створено систему фільтрації контенту, який буде доступний дитині,в залежності від можливості спричинити шкоду здоров'ю. Впроваджено дієву систему інформування громадськості про ризики і можливі загрози в мережі Інтернет для дітей. Буде створено механізм притягнення до відповідальності, розслідування злочинів проти дитини, скоєних в мережі Інтернет.

В майбутньому буде визначено процедуру та інструменти роботи із дітьми-потерпілими та свідками злочинів проти дитини, скоєних в мережі Інтернет, під час розслідування та розгляду справи у суді. Запровадження в навчальних закладах навчальних програм для навчання дітей цифрової та медіаграмотності. Буде створенно систему заходів, котрі стимулюватимуть добровільне повідомлення громадськості про відомі їм загрози та ризики в мережі Інтернет.[1]

Отже,політика в цій галузі потребує комбінації національних та міжнародних ініціатив, публічних та приватних заходів. Це вимагає свідомого прийняття спільної відповідальності за захист прав дітей у цифровому середовищі та потребує координації заходів для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел:

1.Проєкт Національної стратегії захисту дітей в інформаційному просторі на 2021-2026 роки.
2.Права дітей в інтернеті https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2017/07/Yefremova/3_5.pdf

УДК 343. 9

Левіна Х. М.
студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

КОРУПЦІЯ В СФЕРІ ДІТЕЙ: ЗАГРОЗА МАЙБУТНЬОМУ

Корупція в сучасних умовах стала чинником, що реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні боки суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані відносини дедалі більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, з аномалії поступово перетворюються на норму поведінки.

Корупція в сфері дітей - це злочин, який негативно впливає на безпеку, добробут та справедливість для майбутніх поколінь.

Наслідки корупції в сфері дітей можуть бути катастрофічними для життя та майбутнього дітей. Корупція може призвести до фізичного та психічного насильства, експлуатації, торгівлі людьми, сексуального насильства та інших форм жорстокого поводження. Корупція в сфері дітей також може ускладнювати доступ дітей до освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг.

Можливі наслідки корупції у сфері дітей можуть бути такими: погіршення якості послуг для дітей - корупційні практики можуть призвести до погіршення якості медичних, освітніх та інших послуг, надаваних дітям. Гроші, які мали б витрачатися на поліпшення умов для дітей, можуть бути викрадені або спрямовані на інші цілі; обмежений доступ до освіти та розвитку - корупція може призводити до введення платних послуг або неправомірних обмежень у доступі до якісної освіти та можливостей розвитку для дітей, особливо тих, чиї сім'ї не можуть дозволити собі сплачувати хабарі чи внески; порушення прав та безпеки дітей -корупція може призводити до порушення прав та безпеки дітей, оскільки піддавання дітей ризику через неправомірні дії може бути наслідком корупційних угод чи недостатньої контролю; відсутність рівних можливостей - корупційні практики можуть створювати нерівності та обмежувати можливості для дітей з менш забезпечених сімей, внаслідок чого вони можуть отримувати менше можливостей для освіти, здоров'я та розвитку [1].

А, для боротьби з корупцією можна вжити такі заходи: законотворчі - спрямовані на посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в сфері дітей, а також на вдосконалення законодавчої бази, яка регулює захист прав дітей; просвітницькі заходи - вони спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства про корупцію в сфері дітей, а також про можливості боротьби з нею (проводити просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства про корупцію в сфері дітей, це допоможе людям усвідомити серйозність цієї проблеми та дізнатися про можливості боротьби з нею); Інституційні реформи, спрямовані на зміцнення інституцій, відповідальних за захист прав дітей, а також на підвищення їхньої ефективності.

Громадянське суспільство та бізнес можуть відігравати важливу роль у боротьбі з корупцією у сфері дітей. Наприклад, громадські організації можуть проводити розслідування

випадків корупції у цій сфері та поширювати інформацію про них. Бізнес може підтримувати ініціативи, спрямовані на підвищення прозорості та ефективності системи.

Вища освіта в Україні страждає через хабарництво. 33 % опитаних студентів стверджували, що вони зіткнулися з корупцією у своєму навчальному закладі, 29 % чули про випадки корупції від інших студентів, у той час як 38 % не стикалися з корупцією. Хабарі варіюються від 10 $ до 50 $ за екзамен до кількох тисяч за вступ до університету. За даними урядових джерел, хабарі варіюються в межах від 80 $ до 21 500 $. Зарплати вчителів та викладачів в Україні низькі порівняно з іншими професіями; це може призводити спокуси вимагати хабарі]2].

Загроза корупції в сфері дітей полягає в тому, що вона може призводити до порушення їхніх прав, обмеження можливостей отримання якісних освітніх та медичних послуг, а також ускладнювати їхнє соціальне та психологічне розвиток. Боротьба з цією проблемою вимагає комплексного підходу, який включає в себе правові заходи, підвищення громадської свідомості, створення ефективних механізмів контролю та покарання за порушення.

Список використаних джерел:

1. І. В. Басанцов, О. О. Зубарева Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії. Монографія. 2016.
2. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії. — КНТ, 2008.

УДК 376.9:355.46

Любославська Д.Є.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЯ У СФЕРІ ЗАХИСТА ПРАВА ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У нашому сучасному світі, що швидко розвивається, цифрове середовище стає неот'ємною частиною життя кожної людини, незалежно від віку. Діти, зокрема, входять в цей цифровий простір з самого народження, оточені технологіями та інтернетом. Однак разом із можливостями, які це надає, постає ряд викликів і загроз, зокрема в сфері захисту прав дитини.

Політика та стратегія у сфері захисту прав дитини у цифровому середовищі набувають особливого значення в контексті зростання кількості інтернет-користувачів серед дітей та підлітків. Захист їх прав у цифровому просторі стає завданням суспільства, держави, батьків та освітніх установ.

Важливо враховувати, що цифрове середовище не тільки відкриває перед дітьми нові можливості для навчання та розвитку, але й вносить ризики, такі як кібербулінг, порнографія, контакт з шахраями та інші небезпеки. Таким чином, розробка ефективної політики та стратегії в цій сфері стає актуальним завданням.

У цьому контексті, необхідно розглядати такі аспекти, як розвиток правового базису для захисту прав дитини в цифровому просторі, підтримка освітніх ініціатив для формування цифрової грамотності серед дітей, а також впровадження технічних засобів для фільтрації контенту та захисту від онлайн-загроз.

Одним із ключових аспектів є співпраця між урядовими органами, громадськими організаціями, батьками та бізнес-середовищем у розробці та впровадженні заходів, спрямованих на створення безпечного та забезпеченого цифрового простору для дітей.

Цифрове середовище, зокрема мережа Інтернет, є важливим джерелом інформації у житті дітей під час здобуття освіти, соціалізації та самореалізації. Водночас воно може містити ризики для здоров'я, розвитку та психічного благополуччя дітей, зокрема: сексуальну експлуатацію та насильство на дітьми, домагання в сексуальних цілях (кібергрумінг/розбещення), онлайн-вербування дітей для вчинення злочинів, участі в екстремістських політичних чи релігійних рухах або для цілей торгівлі людьми; принизливе стереотипне зображення та надмірну сексуалізацію жінок та дітей; заклики до насильства та нанесення собі ушкоджень, зокрема, самогубств; контент, що принижує людську гідність, містить мову ворожнечі та заклики до дискримінації; порнографічний контенту або непридатний для дитини рекламний контент; кібербулінг та кіберсталкінг (залякування, переслідування та інші форми утисків і погроз), розповсюдження приватних та інтимних зображень дитини, шантаж; використання персональної інформації дитини в комерційних цілях, таких як прямий маркетинг, профілювання та орієнтована на поведінку реклама тощо. Перераховані вище ризики не є вичерпними та здатні негативно вплинути на фізичне, емоційне та психологічне благополуччя дитини, а також можуть призводити до порушення прав дитини.

В Законі України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” (2163-VIII) поняття кібербезпеки визначено як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі.

Національна стратегія з захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 спрямована на вироблення державної політики захисту дитини в цифровому середовищі, координації дій, поєднання національних та міжнародних, публічних та приватних, юридичних та добровільних засобів реагування та превенції порушення прав дитини в цифровому середовищі.

Включення компетентностей щодо безпечного використання мережі Інтернет у Державні стандарти освіти та типові освітні програми є важливим кроком у напрямку забезпечення цифрової безпеки та навчання дітей використовувати Інтернет відповідально. Введення просвітницьких заходів для батьків та педагогів також є важливим елементом повноцінної стратегії захисту дітей у цифровому середовищі. Освіта батьків та педагогів дозволяє їм краще розуміти ризики, з якими можуть стикатися діти в Інтернеті, і допомагає їм активно взаємодіяти та захищати молодших від цих ризиків.

Міністерсво освіти і науки пропонує декілька рекомендацій для забезпечення дітей в мережі Інтернет: цікавтесь чи не відвідують діти сайти з агресивним змістом; поговоріть зі своїми дітьми про друзів, з яким вони спілкуються в он-лайні, довідайтесь як вони проводять дозвілля і чим захоплюються; цікавтесь які веб сайти вони відвідують та з ким розмовляють; вивчіть програми, які фільтрують отримання інформації з мережі Інтернет, наприклад, Батьківський контроль в Windows; наполягайте на тому, щоб Ваші діти ніколи не погоджувалися зустрічатися зі своїм он-лайновим другом без Вашого відома.

В контексті захисту особистих даних дітей в Інтернеті багато країн та регіонів визнають особливий статус цих даних і надають їм статус спеціальної категорії. Це враховує особливості дитячого віку, його захист та потреби у вищому рівні приватності та безпеки. Наприклад, в США існує закон про захист конфіденційності дітей в Інтернеті (Children's Online Privacy Protection Act, скорочено COPPA) — американський федеральний закон, що стосується недоторканності приватного життя, який набув чинності з 21 квітня 2000 року. Закон застосовується до збору персональної інформації від дітей віком до 13 років особами або організаціями під юрисдикцією США. Відповідно до закону, адміністрація сайту має включити до політики конфіденційності способи отримання згоди батьків чи опікунів та відповідальності адміністрації за захист конфіденційності та безпеки дітей в Інтернеті.

Фільтрація контенту та сервісів у мережі Інтернет є ефективним заходом для забезпечення безпеки та захисту дітей в освітньому процесі та в повсякденному житті. Цей підхід дозволяє обмежити доступ до небажаного чи шкідливого контенту та створити безпечні умови для навчання та розвитку. Класифікація контенту за категоріями та віковими групами для того, щоб дозволяти лише відповідний та безпечний вміст відповідно до віку користувачів. Також можна налаштувати фільтрації відповідно до конкретних потреб та вимог освітніх установ або батьків. Важливо, щоб фільтраційні заходи були добре налаштовані, оновлювалися регулярно та враховували особливості дитячого віку. Також важливо розуміти, що фільтрація повинна бути супроводжена освітніми заходами, щоб діти розуміли, чому вона потрібна, та як безпечно користуватися Інтернетом.

Отже, з політики та стратегії у сфері захиста права дитини у цифровому серидовищі основними підходами є:

1) Впровадження технічних засобів та фільтрів для захисту дітей від небажаного або шкідливого контенту в Інтернеті.
2) Розробка та реалізація освітніх програм, спрямованих на підвищення цифрової грамотності та свідомості щодо приватності серед дітей.
3) Залучення Інтернет-провайдерів та сервісів до впровадження політик захисту приватності та безпеки для дітей.

У висновку можна підкреслити, що розробка та впровадження політики та стратегій у сфері захисту прав дитини у цифровому середовищі є важливим завданням, що вимагає комплексного підходу. Забезпечення безпеки та захисту дітей в інтернеті визначається необхідністю адаптації сучасних законів та політичних стратегій до викликів цифрового віку.

УДК 343.9

Мацюк М.А.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У період воєнного стану, коли нормальне життя суспільства піддається випробуванням, особливу увагу слід приділити тим, хто ще не в змозі повністю розуміти та захищати свої права – дітям. У такий непередбачуваний час важливо нести відповідальність за майбутнє покоління, надавати їм захист і підтримку в умовах, де загроза та нестабільність стають невід'ємною частиною їхнього життя. Наразі, вирішення цього питання є критично важливим для світлого майбутнього нашого суспільства та держави.

За час війни кожна дитина стикнулася з порушенням її основних прав закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права, таких як: право на життя та захист від посягання на нього, право на здоров'я, турботу, право на відпочинок та дозвілля, право на освіту і родину тощо. Важливим напрямом діяльності нашої держави у сфері захисту прав дитини є вдосконалення чинного законодавства та виконання норм міжнародного права, що регулюють це питання. Великим кроком є постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302. Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України і утворюється з метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Основними завданнями Координаційного штабу є:

1. Координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо організації евакуації дітей, зокрема дітей з інвалідністю та дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, які перебувають під опікою, піклуванням, які влаштовані до сімей патронатних вихователів (далі - діти), з небезпечних територій, створення безпечних умов для їх перебування;

2. Координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави тимчасового перебування;

3. Координація заходів щодо забезпечення розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави транзитного перебування;

4. Здійснення контролю за постановкою на консульський облік дітей в державі їх тимчасового влаштування і визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час постановки на консульський облік дітей, та забезпечення повернення дітей до України після припинення воєнних дій [1].

Також, надважливою задачею є повернення дітей з тимчасово окупованих територій України та території Росії. Державні органи влади України вживають всіх можливих заходів для виконання цієї місії. Так, урядову координацію дій з повернення дітей веде Мінреінтеграції. Відповідно до Положення про Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [2], Мінреінтеграції координує заходи з повернення на територію України, на якій органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі, громадян України, зокрема дітей, примусово переміщених (депортованих) на тимчасово окуповану територію або на територію Російської Федерації, інших держав.

Міжнародне гуманітарне право вимагає, щоб кожна сторона конфлікту вжила всіх можливих запобіжних заходів щодо вибору засобів та методів ведення воєнних дій для уникнення випадкової загибелі або поранення цивільного населення, зокрема дітей [3, с. 9].

На підставі вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок, що наша держава належно виконує покладені на неї функції у сфері захисту прав дитини. Однак, не варто забувати, що кожен небайдужий громадянин України має вносити свій вклад у цю справу, допомогаючи найбільш вразливій групі осіб – дітям.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text;
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 376 «Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій», URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF#Text;
3. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми (переклад Антон Льовін, Ольга Поєдинок, Лідія Сивко). С. 9-10.

УДК 343.3/.7

Меркулов С.О.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКА АКАУНТА В СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ ЗА ПОШИРЕННЯ НЕЗАКОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань гарантується кожному відповідно до ст.34 Основного Закону. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший

спосіб - на свій вибір (зокрема і шляхом публікацій у соціальних мережах). Однак завжди є певні межі свободи і справедливим є твердження, що права одного закінчуються там, де починаються права інших, тому не є виключенням і вищевказані права, здійснення яких, згідно із положеннями Конституції України, може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Метою даної роботи є аналіз тих норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за розповсюдження незаконної інформації, в тому числі на сторінках соціальних мереж, розгляд деяких прикладів притягнення до кримінальної відповідальності із судової практики, а також визначення напрямків вдосконалення кримінально-правового законодавства.

За статистичними даними компанії GlobalLogic станом на липень 2022 року в Україні користувачами соцмереж є більше 76% громадян. Крім того, різке зростання використання соціальних мереж як джерела новин спричинило повномасштабне вторгнення РФ в Україну [2]. Тому на сьогодні соціальні мережі відіграють дедалі більш значну роль, вони виступають інструментом і простором поширення незліченної кількості як корисної інформації, так і величезної кількості фейків, ворожої пропаганди, які вводять в оману необмежене коло громадян та завдають величезної шкоди основам національної безпеки в умовах воєнного стану. Результат - справедливе притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

Серед соціальних мереж, які використовувалися для поширення забороненої інформації, лідерами є «Вконтакте» та «Одноклассники». Так, експерти ГО «Платформа прав людини» виявили, що за період з 2014 по кінець 2022 року переважна більшість кримінальних правопорушень щодо поширення незаконної інформації в Інтернеті були пов’язані саме з використанням російських соціальних мереж. Facebook використовувався в таких цілях значно рідше – лише в 12% випадків [3, с.45].

Кримінальний кодекс України містить 13 статей, які передбачають кримінальну відповідальність за поширення, зокрема в соціальних мережах, неправомірної інформації, яка за характером є особливо шкідливою саме в умовах збройної агресії РФ проти України. При чому чотири статті (ст.111-1, ст.114-2, ст.436-2, ст.435-1) було додано до ККУ вже після 24 лютого 2022 року. В той же час, аналіз судової практики показує, що однотипні діяння досить часто кваліфікують за різними статтями через існування конкуренції між деякими з них і охоплення одного й того ж кримінально протиправного діяння кількома статтями ККУ. Нерідко можна помітити і помилки з боку правоохоронних і судових органів під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь.

Так, наприклад, суд визнав громадянку України, уродженку РФ винною за ст.436-2 ККУ (Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників). Жінка у соціальній мережі «Одноклассники» підтримувала окупацію Росією українських областей, публікуючи прапори так званих терористичних угруповань «ДНР» та «ЛНР», а також розміщувала публікації в яких зазначалося, що «Военная операция на Украине не завершится, пока Одесса не войдёт в состав РФ», що також можна розцінювати як заклики до посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст.110 ККУ) [4]. Або інший приклад: чоловік на своєму YouTube-каналі, під час прогулянок Києвом, висловлювався на користь збройної агресії

Російської Федерації проти України, підтримував дії військовослужбовців РФ щодо окупації України, яку називав «малой россией» та «русской землей», а державну владу України він вважав «нацистською хунтою». Суд визнав чоловіка винним за ч.1 і ч.2 ст. 110 КК України, хоча в даному випадку дії засудженого можна було кваліфікувати як раз за ст.436-2 ККУ [5].

Слід також зауважити, що зі ст.436-2 ККУ конкурує ч.1 ст.111-1 ККУ про колабораційну діяльність. Справа в тому, що об'єктивні сторони складів кримінальних правопорушень, що визначаються змістом цих статей, разом передбачають діяння, які полягають у запереченні громадянином України збройної агресії Російської Федерації проти України, тоді як санкції вказаних норм призначають суттєво різні види покарання, що на практиці призводить до призначення одним особам покарання у вигляді лише позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за ч.1 ст. 111-1 ККУ, а іншим особам за поширення в соціальних мережах ідентичної інформації – аж покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років - у випадку кваліфікації за ст.436-2 ККУ. Тобто безперечно, що положення даних статей потребують внесення в них певних змін, наприклад, зазначити у ч.1 ст.111-1 ККУ обставини, в яких має вчинятися публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України (має відбуватися в умовах окупації).

Проблема конкуренції існує також між ч.3 ст.114-2 та ст.111 ККУ, оскільки і за ч.3 ст.114-2 ККУ передбачено відповідальність за поширення інформації про переміщення ЗСУ з метою її надання державі-агресору, і статтею 111 ККУ охоплюється відповідальність за надання іноземній державі, організації будь-якої допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, що в практичному застосуванні даних статей викликає труднощі при кваліфікації відповідних суспільно небезпечних діянь. Так, наприклад, громадянина України, який передав представникові РФ за допомогою соціальної мережі «ВКонтакте» знімок з місцем знаходження українського підприємства, яке виробляє зброю та боєприпаси, визнано винним за ч.2 ст.111 КК України (надання представнику іноземної держави допомоги у проведенні підривної діяльності проти України в умовах воєнного стану) [6]. А ось мешканку Миколаєва, яка в соціальній мережі для миттєвого обміну повідомленнями «Telegram» надавал в телеграм-канали інформацію щодо переміщення, руху і розташування Збройних Сил України, суд визнав винною за ч.3 ст.114-2 ККУ [7]. Як бачимо із цих прикладів, зміст інформації, спосіб її поширення є однаковими, проте кваліфікація діянь відбулася за різними статтями ККУ. Вирішити питання щодо виключення конкуренції вищезазначених норм можна шляхом внесення змін до ч. 3 ст. 114-2 ККУ у вигляді видалення наступної частини тексту: «або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням».

У всьому масиві опрацьованих судових справ приблизно в 95% випадків суди звільняють винних від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком, застосовуючи ст.75 ККУ, яка передбачає таку можливість у разі затвердження угоди про примирення або про визнання вини. Однак таким чином фактично нівелюється значення кримінального покарання винних осіб і не забезпечується превентивність вчинення подібних кримінальних правопорушень іншими особами, які в результаті такого стану речей отримують «право на помилку», яке полягає в усвідомленні ними уникнення реального покарання у випадку першого притягнення до кримінальної відповідальності. На думку автора, доцільно внести зміни до ст. 75 ККУ про неможливість звільнення від відбування

покарання за статтями 109 - 114^{-2}, 435^{-1} – 436^{-2} ККУ, принаймні під час дії правового режиму воєнного стану.

Отже, аналіз кримінально-правового законодавства та судової практики щодо притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне поширення інформації в соціальних мережах дозволяють сформувати такі рекомендації: 1) Недопущення уникнення реальної відповідальності особами, що поширюють неправомірну інформацію в соціальних мережах шляхом внесення відповідних змін до ст.75 ККУ; 2) Усунення конкуренції між деякими статтями Кримінального кодексу України. В процесі кваліфікації однотипних діянь часто виникає конкуренція між ст.110 та 436-2 ККУ, між ст. 436-2 та ч.1 ст.111-1 ККУ, проблема конкуренції існує також між ч.3 ст.114-2 та ст.111 ККУ; 3) Більше відкритості задля запобігання потенційних порушень інформаційних прав особи та зловживань з боку слідства та суду. Значна кількість проаналізованих судових вироків не розкривають яка саме інформація була поширена обвинуваченими. В умовах існуючого рівня корупції і пов'язаних з цим ризиків варто звернути увагу судів на необхідність оприлюднення змісту інформації у зазначеній категорії справ для можливості доступу суспільства до оцінки змісту судових справ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show.
2. 28 млн в YouTube, 10 млн у TikTok: як війна змінила українські соцмережі. URL: https://ain.ua/2022/08/06/yak-vijna-zminyla-soczmerezhi/ (дата звернення: 16.11.2023).
3. Кримінальна відповідальність за поширення інформації в інтернеті до та після 24 лютого 2022 року / Вдовенко О., Воробйов Є., Гринишак М., – Київ: ГО «Платформа прав людини», 2022. – 88 с.
4. Справа № 488/1783/22 провадження № 1-кп/488/324/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108169763
5. Справа № 760/5344/22. Провадження № 1-кп\ 760\ 2031\22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104697175
6. Справа № 279/6517/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113925341
7. Справа № 487/2555/22 Провадження № 1-кп/487/412/23 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109361225

УДК 342.7

Мирошник М. Є.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд.юрид.наук, доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ ТА СВІТІ СЕРЕД ЖІНОК-ЖЕРТВ

Домашнє насильство є однією з найбільших соціальних проблем сучасності, яка не обмежується кордонами окремих держав чи культур. Це глобальне явище, що торкається мільйонів людей в усьому світі. Статистичні дані свідчать про високі показники поширеності домашнього насильства в усіх країнах, незалежно від рівня їх економічного розвитку чи

демократичних традицій. У деяких країнах цей показник сягає 70-90% серед жіночого населення.

На жаль, Україна також не є винятком. Домашнє насильство є доволі поширеним явищем в нашій державі, що завдає непоправної шкоди як окремим громадянам, так і суспільству загалом. Незважаючи на певні позитивні зрушення в законодавстві, ця проблема не втрачає своєї гостроти і потребує комплексних та системних рішень. Загалом, домашнє насильство є актуальною темою, яка потребує всебічного вивчення та аналізу, аби мати змогу ефективно протидіяти цьому негативному явищу.

Говорячи про домашнє насильство треба зазначити, що – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди. Це положення прописано в законодавстві України задля розуміння та дотримання всіх норм та прав громадян. [1, ч.3 ст.1]

Виділяють основні форми домашнього насильства:

1) фізичне насильство – нанесення побоїв, тілесних ушкоджень, ізоляція, обмеження пересування тощо; [1, ч.17 ст.1]

2) психологічне насильство – погрози, залякування, приниження, контроль, образи тощо. [1, ч.14 ст.1]

3) економічне насильство – позбавлення житла, їжі, одягу, коштів тощо.

4) сексуальне насильство – будь-які протиправні сексуальні дії без згоди потерпілого. [1, ч.15 ст.1]

В Україні діють такі закони щодо протидії домашньому насильству:

1) Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» - визначає основи попередження насильства в сім'ї, надавши заходи опираючись на попередження; [1]

2) Кримінальний кодекс України – прописані покарання за вчинені протидії до жертви домашнього насилля; [4, ст.126-1]

3) Кодекс України про адміністративні правопорушення;

4) Сімейний кодекс України.

Проте, незважаючи на наявну законодавчу базу, проблема домашнього насильства в Україні залишається надзвичайно гострою. Через такі проблемні питання як:

1. Недостатня відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Чинне законодавство передбачає лише адміністративну та цивільно-правову відповідальність за домашнє насильство. Кримінальна відповідальність настає лише за тяжкі тілесні ушкодження або смерть жертви. Санкції у вигляді штрафів чи громадських робіт не зупиняють кривдника.

Тобто, необхідно посилити відповідальність, включивши позбавлення волі за повторне вчинення домашнього насильства. Це стане відчутним стримуючим фактором для кривдників.

2. Складність доведення фактів домашнього насильства.

Жертви не можуть надати переконливих доказів, оскільки насильство відбувається в приватному просторі без свідків. Суди вимагають конкретних фактів – медичних висновків, фото, відео, свідчень очевидців.

Задля уникнення цього, необхідно створити систему фіксації фактів домашнього насильства: єдиний реєстр, обов'язкове інформування поліції сусідами та медичними працівниками. Це полегшить збір доказів для суду.

3. Брак спеціалізованих установ для реабілітації жертв.

Станом на 2023 рік в Україні лише 61 притулок для жертв домашнього насильства з усіх областей. Цього замало для потреб країни. Жертви не мають куди звернутися за допомогою. [2]

Нагально потрібно відкрити нові притулки та кризові центри, забезпечити їх фінансування. Це надасть жертвам насильства тимчасовий прихисток та допомогу психологів. Але вирішення проблемних питань це лише перша сходинка для вирішення, слід також звернути увагу на законодавчу форму та деякі зміни у ній.

Ось деякі пропозиції щодо зміни законодавства та поліпшення ситуації з домашнім насильством в Україні, які б я поліпшила:

1) ввести запобіжні заходи для кривдників, такі як заборона наближатися до потерпілого, заборона відвідувати місце проживання потерпілого тощо. Це дозволить ефективніше захистити жертву. Існуючі заходи захисту (тимчасове вилучення кривдника з житла) є недостатніми;

2) розширити перелік суб'єктів, які мають право повідомляти про випадки домашнього насильства. Наприклад, працівники соціальних служб, медичні працівники. Це дозволить виявляти більше випадків домашнього насильства та своєчасно реагувати;

3) встановити кримінальну відповідальність за повторне домашнє насильство протягом року після накладення адміністративного стягнення. Існуючі санкції не є достатньо стримуючим фактором для кривдників. Позбавлення волі за повторні випадки насильства буде більш ефективним;

4) збільшити фінансування спеціалізованих служб підтримки жертв домашнього насильства. В Україні гостро бракує притулків та кризових центрів для жертв домашнього насильства. Додаткове фінансування дозволить відкрити нові установи та покращити підтримку постраждалих;

5) посилити інформаційно-просвітницьку роботу серед населення щодо протидії домашньому насильству. Необхідно підвищувати обізнаність громадян щодо цієї проблеми, адже багато випадків залишаються прихованими.

На жаль, Україною ця проблема не обмежується , адже за даними ВООЗ, у світі кожна третя жінка зазнає домашнього насилля. У деяких країнах цей показник значно вищий. Наприклад:

- в Афганістані 87% жінок зазнають домашнього насильства;
- у Пакистані 70% жінок піддаються знущанням вдома;
- у Єгипті 34% одружених жінок зазнають фізичного насильства з боку чоловіків.

Розвинені країни мають кращу ситуацію, але й там показники залишаються високими:

- у США кожна четверта жінка принаймні раз в житті зазнавала домашнього насильства;
- у Великобританії цей показник становить 25%;
- в Австралії 23% жінок хоча б раз зазнавали фізичного чи сексуального насильства з боку інтимного партнера.

Для боротьби з цією проблемою в різних країнах запроваджено:

1) заборону на наближення до жертви. Наприклад, у США, Канаді, Великобританії;
2) електронний моніторинг кривдників. Зокрема, у США, Іспанії, Португалії;
3) обов'язкове інформування поліції свідками домашнього насильства. Наприклад, в Іспанії, Португалії, Франції;

4) спеціалізовані суди по справах домашнього насильства. Зокрема, в США, Великобританії, Іспанії;

5) програми корекції для кривдників. Наприклад, у США, Канаді, Великобританії, Німеччині;

Отже, домашнє насильство - це трагедія, яка відбувається за зачиненими дверима, але відбивається на всьому суспільстві. Жертви втрачають віру в себе та в людей, тоді як кривдники відчувають свою безкарність і вседозволеність. Насильство породжує тільки більше насильства, тому потрібно зупинити це порочне коло. Незважаючи на зусилля, домашнє насильство залишається глобальною проблемою.

Кожен із нас має підняти голос проти домашнього насильства. Не мовчати, якщо ви бачите, що ваші друзі, сусіди чи знайомі страждають від рук своїх партнерів. Телефонувати в поліцію і повідомляти про факти насильства. Підтримувати жертв і допомагати їм знайти притулок і захист. Проводити просвітницькі бесіди з дітьми та розповідати, що насильство - це не норма.

Ми повинні зробити все можливе, щоб покінчити з цим злом. Тільки разом ми сила, і тільки разом ми зможемо побудувати суспільство, де панують мир і гармонія. Жодна жінка, жодна дитина не повинні жити в страху у себе вдома. Давайте об'єднаємося заради них!

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашнього насильству. Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII. Відомості ВР України, 2018р.,№5, ст.35. (станом на 16 листопада 2023 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text
2. «В Україні з'являться 28 нових шелтерів для жертв домашнього насильства – Зеленська». Інтернет-ресурс «Укрінформ». (станом на 16 листопада 2023 року).URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3314948-v-ukraini-zavlatsa-28-novih-selteriv-dla-zertv-domasnogo-nasilstva-zelenska.html
3. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

УДК 159.9.072

Моря С.І.
студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ПІДТРИМКУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нажаль, в умовах сьогодення ментальне здоров'я не кожного дорослого витримає настільки складні випробування, а діти…Під час збройних конфліктів порушуються усі права дитини, а саме головне право на життя. Сьогодні в Україні немає дитини, яка тією чи

іншою мірою не зазнала впливу війни. Пережитий стрес — якщо з ним не працювати — може спричинити проблеми з фізичним і ментальним здоров'ям. Тому у сучасному світі, питання про захист прав дитини стає все більш актуальним. Захист прав дитини потребує великої уваги з боку всього соціуму, ми повинні робити усе аби дітки почувалися в безпеці, навіть в такі складні часи.

Згідно з конвенцією ООН про права дитини, держави учасниці повинні дотримуватися всіх положень котрі там зазначенні. Держави-учасниці зобов'язуються поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання.[2;с.8] На превеликий жаль, держава агресор не регулюється тим, що ратифікувала, тому українські діти, а особливо ті що в окупації, не можуть бути захищенні не фізично не морально.

Існує певний перелік основних міжнародно-правових актів, які регулюють права дитини взагалі, та права дитини в умовах воєнного стану вчасності. Конвенція ООН про права дитини (1989); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році); Женевські конвенції про захист жертв війни (1949); Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977); Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999); Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками.[1] Хоча в них все ж таки непередбачено правильної процедури про захист ментального здоров'я. Основоположні засади забезпечення права дитини на здоров'я на національному рівні містяться у Конституції України, ЦК України, СК України, Основах законодавства про охорону здоров'я, що закріплюють можливості у сфері власного здоров'я фізичної особи, а також у спеціальних нормативно-правових актах, що безпосередньо регулюють суспільні відносини у галузі охорони дитинства взагалі, як то Закон України «Про охорону дитинства», так і спеціальному законодавстві, що регламентує порядок надання медичної допомоги дітям.[4]

Юридична сторона захисту дітей більш менш викладена в основних законах, та міжнародних договорах, які ратифікувала Україна. Однак, фактично діти не можуть бути захищенні в нинішніх умовах. Захист ментального здоров'я дитини є також і обов'язком батьків. Так, вони не можуть захистити слабку психіку, проте не слід недооцінювати й дітей, вони сильніші ніж нам здається, тож зачасту буває, коли саме діти допомагають батькам з ментальним здоров'ям, а не навпаки…

Для вирішення безлічі проблем психосоціального та психічного здоров'я дітей у районах де відбувається збройний конфлікт, існує потреба в комплексних системах допомоги, які б об'єднували підходи до профілактики та лікування. Цього можна по-справжньому досягти лише за умови належного розгляду соціальних детермінантів психічного здоров'я дітей.[3] Системи допомоги, які поєднують психосоціальну підтримку та охорону психічного здоров'я, спрямовані на вирішення та запобігання дитячим проблемам, жорстокому поводженню та нехтуванню, а також заходи, що сприяють розвитку шкільного середовища. Система підтримки життєстійкості має поєднувати низку заходів, зокрема, тих що діють на різних рівнях та з різною інтенсивністю в оточенні дитини.

Більшість психологів говорять, що спочатку треба починати з себе, "здорові батьки — здорова дитина". Ментально не здорова людина, не зможе допомогти малечі. Потрібно розмовляти, довго та багато, дитина має розповідати все що вона відчуває, чого боїться, чого

хоче, що її дратує…та і взагалі просто спілкуватися. “Законсервовані” емоції небезпечні, і їх потрібно “розконсервувати” розмовами, щоб пережити біль яку вони питались закрити. Лікарі зазначають, що фізична безпека, це основа психічному здоров’ю. Однак, з цим дуже складно в умовах воєнного стану, люди фізично не захищені, і діти це розуміють, вони розуміють що втратили почуття безпеки, і це дуже б’є по психіці. Тому, які б практики для психічного здоров’я не радили психологи, саме почуття безпеки не дає повністю здорового ментального. Напевно, щоб аби як відновити почуття безпеки, потрібно намагатися відновити саме життя, це може бути, школа, гуртки, друзі… все те, що відбирає війна…дитинство. Діти повинні бути дітьми, та мати щасливе дитинство.

Війна в Україні завдала значної шкоди психічному здоров'ю дітей. Нажаль, захистити права дитини на підтримку і збереження ментального здоров’я в умовах воєнного стану практично нереально, так звісно. певною мірою можливо пом’якшити вплив подій, но не повністю. Законодавство, хоч і регулює права дітей, однак на війні, як на війні. Міжнародні організації розробили певну кількість документів, які мають на мети захист прав дитини, однак все ж таки права дітей порушують, як би прикро це не було, але людству потрібні більш діючі та рішучі закони стосовно прав дітей. Держава здійснила ряд заходів для захисту психічного здоров’я дітей в умовах війни. Зокрема, було створено гарячу лінію психологічної допомоги для дітей, розроблено програми психологічної допомоги для дітей, які постраждали від війни, і розпочато підготовку психологів для роботи з дітьми в умовах воєнного часу. Однак, психологічну допомогу слід розвивати, вона дуже потрібна, вона повинна бути доступною в різних формах, всі діти різні, як і підхід до них, також психологи повинні бути навченні та з певною підготовкою.

Захист та реалізація права дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль держави, суспільства та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел :

1. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. War Childhood Museum Ukraine. URL: https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/
2. Конвенція про права дитини : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Захист дітей в умовах війни. збірка матеріалів. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/kruglii_stil_17_travnya_2022.pdf
4. Світлак І.І, Поджаренко К.Є. Юридичні гарантії забезпечення та захисту права дитини на психічне здоров’я в умовах війни. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278679/273329

УДК 342

Мудрак В.О.
студент 2 курсу юридичного факультету,
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛІСТИКИ, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В РАМКАХ ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Криміналістика — це наука, яка на основі своїх наукових досліджень та розробок пропонує оперативно-розшуковим працівникам, слідчим, експертам, суддям науково обґрунтовані та перевірені практикою засоби, прийоми та методи розкриття злочинів, розслідування та судового розгляду кримінальних справ. Криміналістика є самостійною галуззю наукового знання, яка має власний предмет і методи дослідження. Її можна розглядати у трьох аспектах: як науку, як навчальний курс і як практичну діяльність у боротьбі зі злочинністю. У криміналістиці розглядають двоєдиний об'єкт пізнання — злочинну діяльність, злочинну поведінку і діяльність щодо їх розкриття, розслідування, встановлення істини у справі.

Це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які слугують основою для розроблення засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів. Важливим елементом предмета криміналістики є процеси збирання, дослідження, оцінки та використання доказів. Збирання доказів — це перший етап роботи з доказами, який складається з таких стадій: виявлення доказів — їх відшукання; фіксація доказів, їх закріплення; вилучення доказів — дії, які забезпечують можливість використання доказів, приєднання їх до справи та дослідження;збереження доказів. Дослідження доказів являє собою пізнання дізнавачем, слідчим, прокурором та судом їх змісту, перевірку вірогідності існування тих фактичних даних, які є змістом доказів. Криміналістична експертиза - метою криміналістичної експертизи є встановлення фактичного стану об'єкта; можливості проведення певних дій; обставин, за яких були проведені дії; невидимих слідів зашифрованого змісту; групової належності об'єктів або їх тотожності. Об'єктами експертизи можуть бути тексти документів та підписи на них, відбитки печаток і штампів, сліди рук, ніг, знарядь злому та інструментів, транспортних засобів, зброя, боєприпаси тощо.

Насамперед, злочин привертає увагу криміналістів не як соціальне явище, а як акт протиправної людської поведінки, як система діянь, що відображається у вигляді матеріальних та ідеальних слідів. Кожний злочин вчинюється в умовах реальної дійсності та пов'язаний з навколишнім середовищем, обов'язково відображаючись у ньому. Злочин завжди являє собою складну систему вчинків та дій винуватця до злочинної події, під час

події та після неї. Як наслідок, злочинець у результаті вчинення злочину залишає численні сліди, які містять в собі інформацію щодо події, яка відбулася, та її учасників.[1. с. 10]

Оперативно-розшукова діяльність є найбільш дієвим і ефективним механізмом в профілактиці і розкритті злочинів. Сучасна оперативно-розшукова діяльність вимагає поглибленого психологічного, інтелектуально-логічного, наукового і професійного підходу.Оперативно-розшукова діяльність, яка раніше регламентувалася відомчими інструкціями і наказами і носила закритий, таємний характер, в незалежній Україні, в якій за Конституцією встановлено і закріплено верховенство права, законодавчо легалізована. Оперативно-розшукові підрозділи законодавством наділені широкими повноваженнями, але ним же встановлені і обмеження в їх діяльності, гарантії конституційних прав громадян.В умовах складної криміногенної ситуації, коли злочинці користуються не тільки найсучаснішим матеріально-технічним обладнанням, але мають і достатній інтелектуальний рівень, коли більшість тяжких злочинів носить латентний характер, а при вчиненні злочинів застосовуються відповідні досягнення науки, оперативно-розшукова діяльність все більш набуває творчого характеру. Серцевиною оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ є отримання, збирання, у відповідності з законом, інформації про обставини злочину і осіб, які вчинили його. Оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на досвіді практичних працівників і теоретичних розробках вчених. Проблема оперативно-розшукового забезпечення процесу розкриття і розслідування злочинів в теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності набула особливої гостроти в зв'язку з соціально-політичними змінами у суспільстві і, зокрема, з визнанням існування організованої злочинності, з якою без застосування прийомів і методів ОРД боротись неможливо.[2, с. 3].

Оперативно-розшукова діяльність є однією з найбільш важливих сфер громадського життя, яка потребує суворого дотримання законності, оскільки безпосередньо зачіпає права і свободи людини і громадянина. Знову наголосимо що діяльність оперативно-розшукових підрозділів та їх окремих посадових осіб по виявленню, розкриттю та розслідуванню злочинів та їх профілактики має бути відповідного, адекватного характеру і ступеню суспільної небезпеки злочинного посягання, співвідношенню законності і гласності, конспіративності і відкритості, тотальності оперативних заходів і індивідуальності підходу до тої чи іншої оперативної ситуації. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється через систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобівЗакон дозволяє здійснення оперативно-розшукової діяльності при наявності необхідних підстав для проведення оперативних заходів і використання відповідних засобів, тобто для початку оперативно-розшукової діяльності оперативні підрозділи повинні мати якісь законні приводи. Законні підстави оперативно-розшукової діяльності є гарантією дотримання законності при її проведенні. Підстави встановлюють той обмежувальний характер щодо застосування сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, який не допускає безмежного, безконтрольного їх використання.

Розгляд кримінального процесу (кримінального провадження) лише як діяльності компетентних органів не враховує того, що у сферу кримінальних процесуальних відносин залучається значна кількість інших суб’єктів, які мають окремий процесуальний статус, тобто наділяються процесуальними пра- вами та мають процесуальні обов’язки. Такими суб’єктами можуть бути підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок, цивільний позивач, цивільний відповідач та ін. У разі цього варто зауважити, що діяльність державних

органів та посадових осіб, безумовно, є визначальною, без їх діяльності кримінального провадження не може бути взагалі. Саме через дії і рішення компетентних державних органів і посадових осіб інші суб'єкти кримінального провадження реалізують власні права та виконують обов'язки. В разі цього, реалізація останніми своїх прав може суттєво вплинути на напрями кримінального провадження. Зв'язок між державними органами та посадовими особами з одного боку та іншими суб'єктами, які залучаються у сферу кримінального провадження можна визначити як кримінальними процесуальними правовідносинами.[3,с. 7] Завдання кримінального провадження – це наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, який повинен бути виконаний уповноваженими державними органами та посадовими особами у кримінальному провадженні під час досудового розслідування або судового розгляду кримінальних правопорушень. Також варто зазначити, що держава доручає відповідним уповноваженим органам та посадовим особам вико- нати певні дії і вони є обов'язковими, тільки після їх виконання буде досягнута мета, яка декларується у Конституції України, норми якої мають безпосередню дію.[3, с. 10].

Стадія кримінального процесу (кримінального прова- дження) – це відносно відокремлена його частина, що характе- ризується специфічними завданнями, колом суб'єктів, кримі- нальними процесуальними діями та правовідносинами, а також колом процесуальних рішень. Кожна стадія відокремлюється одна від одної підсумковим процесуальним рішенням, яке розмежовує попередню стадію від наступної, завершує вчинення сукупності процесуальних дій, які притаманні попередній стадії та дає можливість проводити подальші процесуальні дії, а також втрату (набуття) поперед- ніх (нових) процесуальних прав учасників кримінального прова- дження та припинення (вступу) в попередні (нові) процесуальні відносини.

Стадії кримінального процесу (кримінального провадження): досудове розслідування; підготовче провадження; судовий розгляд; провадження в суді апеляційної інстанції (апеляційне провадження); виконання судових рішень; провадження в суді касаційної інстанції (касаційне провадження); провадження за нововиявленими або виключними об- ставинами.[3, с.18]

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.М. Б23 Оперативно-розшукова діяльність. Частина І: Підручник - Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. - 244 с.
2. Криміналістика : підруч. для студ. спец. вищих закладів освіти / кол. авторів: Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. – К., 2001. – С. 15.
3. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

УДК 342.7

Ніфталієва М.І.К.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончар
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд.юрид.наук, доцент
кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

КЛІНІЧНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У контексті захисту прав людини клінічне інтерв'ювання, вимагає дотримання етичних стандартів, та конфіденційності. Особлива увага повинна бути приділена, збереженню приватної інформації клієнта. Забезпечення безпеки, особистих даних клієнта є обов'язковим, також важливо уникати можливостей дискримінації та дотримуватися етичних стандартів у взаємодії з індивідом. Забезпечення права конфіденційності клієнта є ключовим для дотримання прав людини в юридичному контексті. Під час інтерв'ю, важливо забезпечити кожному клієнту індивідуальний підхід, та надати всім індивідам право на інформований вибір, тобто мається на увазі, що клієнт повинен отримати достатню та зрозумілу інформацію про всі аспекти клінічного інтерв'ю, та можливі наслідки. Це дозволяє особі усвідомлено і свідомо приймати рішення, щодо участі у процедурі.

Клінічне інтерв'ювання контексті захисту прав людини має свої позитивні сторони, оскільки дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожного клієнта, забезпечуючи конфіденційність та повагу до його прав. У юридичних клініках де захист прав людини має ключове значення інтерв ювання грає важливу роль у забезпеченні правової допомоги та справедливості.

Ось деякі позитивні аспекти цього процесу: По-перше, це доступ до правової допомоги, інтерв'ювання юридичних клініках сприяє забезпеченню доступу громадян до правової допомоги, що є важливим елементом захисту їхніх прав. По-друге,, підвищення та посилення правової свідомості. Інтерв'ю може слугувати засобом підвищення свідомості клієнтів, щодо їхніх прав та обов'язків, сприяючи їхній правовій грамотності. Також юридичне інтерв'ювання може виступати, як засіб підвищення правової освіти громадськості ,через роз'яснення юридичних питань та процесів консультанта. По-третє, до позитивного аспекту інтерв'ювання в контексті захисту прав людини в юридичних клініках можливо віднести, індивідуалізований підхід. А саме: за допомогою інтерв'ю, можна врахувати конкретні обставини справи та особистості потреби клієнта,,забезпечуючи індивідуалізований підхід до надання юридичної допомоги.

Одними із плюсів інтерв'ю, також є зменшення нерівності перед законом, так як юридичне інтерв'ювання в клініках може допомогти зменшити нерівність перед законом, надаючи правову допомогу тим хто може стикатися з обмеженим доступом до юридичних ресурсів. Формування ефективних правових стратегій, та взаємодія із соціальними службами також є одними з переваг інтерв'ю. Тому що, в процесі інтерв'юванні можливо виявити ключові фактори справи та розробити ефективні правові стратегії, для захисту прав клієнта. Безумовно, інтерв'ю може включати в себе співпрацю з соціальними службами, для забезпечення комплексного підходу до роз'яснення проблем. Такий підхід, до інтерв'ювання в юридичних клініках, сприяє більш повному захисту прав людини в юридичній сфері.

Безсумнівно, інтерв’’ювання може мати негативні аспекти,, такі як:

1) Недостатній рівень конфіденційності та незручні умови проведення інтерв’ю - Важливі деталі можуть бути викриті під час інтерв’ю, що може порушити конфіденційність та безпеку клієнта. Та недостатня конфіденційність й комфорт, може вплинути, на відкритість, і спроби клієнта ділитися важливою інформацією. Так як, відчуття стресу клієнта, може впливати на здатність ефективно комунікувати під час інтерв’ю.

2) Несвоєчастність або неправильна інформація – також є одним із мінусів інтерв’ю, бо юридична допомога може бути неефективною, якщо інтев’юери не отримають достатньо вірної або своєчасної інформації від клієнта.

3) Труднощі у документуванні,, є однією із найважливіших негативних моментів інтерв’’ю,, бо саме недостатня документація може призвести до втрати важливої інформації,, та послабити юридичний захист клієнта.

4) Питання етики,,безумовно є також з мінусів інтерв’’ю. Тому що,,виникнення питань етичного характеру,, таких як конфлікт інтересів або відсутність чітких стандартів поведінки,, може призвести до виникнення складнощів у процесі інтерв’’ю.

Негативні аспекти інтерв’’ювання в юридичних клініках можуть потенційно порушувати права людини, що гарантовані Конституцією України. Наприклад, відчуття стресу та біасу, може порушувати право на гідність й рівність перед законом. Згідно Конституції України у статті 21 зазначається, що усі люди є вільними і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1,ст. 21]. В Конституції зазначено основні права та свободи громадян, які слід дотримуватися під час інтерв’ювання.

Для уникнення негативних аспектів інтерв’ю в юридичних клініках, та щоб не порушувати прав громадян гарантовані в Конституції, варто в першу чергу, створити безпечне та конфіденційне середовище для інтерв’ю, де клієнти можуть вільно ділитися інформацією без страху її розголошення. Потрібно проводити тренінги інтерв’юерів,, навчати їх етиці та культурній чутливості,, щоб уникнути проблемних моментів,, та виявивши цим повагу до клієнтів. Ну а щоб уникнути труднощів з документуванням, необхідно дотримуватися стандартів,, а саме: розвивати чітку систему документування,, для збереження точної та повної інформації, про справи клієнтів.

Всі ці заходи сприятимуть створенню ефективного й справедливого та поважного процесу інтерв’ювання в юридичних клінік, та дотримання принципів закріплених, у Конституції України.

Узагальнюючи можна підкреслити, що інтерв’ювання в юридичних клініках в контексті захисту прав людини, є ключовим елементом для надання юридичної допомоги та забезпечення правосуддя. Однак, важливо розпізнавати та управляти негативними аспектами, які можуть винукнути під час цього процесу, для створення довірливого та справедливого середовища. Впровадження цих принципів, разом з ретельним дотриманням конституційних норм, що гарантують права людини, допамагає забезпечити ефективний захист прав та гідності кожного клієнта юридичної кліники.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Правнича клінічна освіта в Україні: Навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Сущенка. – К.: Ваіте, 2020 – 274 с.

УДК 159.7

Новікова С.В.
студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Наразі Україна знаходиться в умовах воєнного стану,громадяни нашої країни перебувають у досить тяжкому положенні,проте варто розуміти,що однією з найвразливіших категорій населення є діти.Дорослі люди – це сформовані особистості,які знають, як заспокоїти себе та взмозі контролювати власні емоції,тощо.Дитяча психіка не є сформованою,і в залежності від ступеня трагічності обставин,віку та характерологічних особливостей, кожна дитина переживає стресовий період по-різному.Для дітей під час воєнного стресового стану, більше ніж у мирних умовах, важливою є так зване відчуття «захищеності»,що часто зустрічається в психологічній літературі. ЇЇ пов'язують із поняттями «безпека», «довіра», «упевненість», «психоемоційна стабільність», «задоволеність», «суб'єктивна комфортність», «суб'єктивне /психологічне благополуччя».Це загострюється певною парадоксальністю ситуації – з одного боку схвильованістю батьків безпекою дитини, з іншого, фактична втрата уваги з боку батьків, у зв'язку з концентрацією їх на травмуючій ситуації, на забезпеченні виживання сім'ї. На думку психологів стресовий стан виникає навіть у немовлят, чинником якого є стресовий стан батьків. У межах різних психологічних теорій адаптації (Е.Еріксон, Е. Фромм, А. Адлер, А. Маслоу, В. Франкл, Г. Селье, Т.Титаренко) пристосованість пов'язують з рядом факторів, зокрема, психоемоційною стабільністю, задоволеністю, відсутністю дістреса, компетентністю [1], які недостатньо сформовані у дитячому віці. Мурті та Лакшмінараяна проаналізували всі дослідження про психічне здоров'я дітей, що проводилися в таких зонах збройного конфлікту як Афганістан, Балкани, Камбоджа, Ірак, Ізраїль, Ліван, Палестина, Руанда, Шрі-Ланка, Сомалі та Уганда. Вони дійшли висновку, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми.Всесвітня організація охорони здоров'я закликає до захисту дітей у збройних конфліктах. За її даними десять відсотків людей, які пережили травматичну подію, пізніше матимуть симптоми психологічної травми, а ще десять відсотків демонструватимуть поведінкові зміни або психологічні розлади, які стануть перешкодою для повноцінної участі в повсякденному житті.[4]

Основним документом, що регулює дотримання прав дітей в умовах збройних конфліктів є Конвенція про права дитини 1989 року, ратифікована Україною. Ключовим є те, що цю Конвенцію можна вважати засадничою для інших нормативно-правових актів, що стосуються захисту дитячих прав. Стосовно захисту дітей в сучасних реаліях, то інший міжнародно-правовий акт - Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року не відокремлює дітей від основної частини населення, а дає їм такий же захист як і дорослим [2]. Міністерство охорони здоров'я України збирає інформацію щодо дітей, які

отримали травми фізичного чи психологічного характеру внаслідок військового нападу. Дані вносяться до реєстру, інформація з якого переходить до Офісу Президента і фонду, що займається наданням фінансової допомоги батькам, опікунам чи піклувальникам дитини для її подальшої реабілітації чи лікування. Інформацію щодо дітей можуть подати батьки, близькі та знайомі потерпілих. Заява повинна містити дані про дитину чи дітей, стан, у якому перебуває дитина та контактну інформацію про батьків, опікунів чи піклувальників [3].

Ініціатива Міністерства охорони здоров'я України зі збору інформації про дітей, які постраждали внаслідок фізичних або психологічних травм під час військової агресії, та внесення цих даних до реєстру є надзвичайно важливим кроком у забезпеченні підтримки та захисту прав дітей під час воєнного конфлікту.Важливо, що інформацію про постраждалих дітей можуть подавати близькі та знайомі, що сприяє швидкому реагуванню та наданню допомоги.Вживання подібних заходів підкреслює важливість захисту та збереження ментального здоров'я дітей в умовах військового конфлікту,слугує прикладом ефективного механізму забезпечення прав дитини на підтримку та захист у складних обставинах.Наразі існує чимало програм з підтримки ментального здоров’я для дітей та дорослих.Наприклад,за підтримки Національної психологічної асоціації (НПА) психологами-волонтерами було створено центр психологічної підтримки “Як ти?” для тих, хто потерпає від останніх подій,знаходиться у стані постійної стресової напруги,відчуває постійні хвилювання та тривогу. За підтримкою можна звернутися абсолютно безкоштовно, та у будь-який час доби.Усю інформацію про центр та його роботу можна знайти за допомогою мережі «Інтернет». Останні психологічні дослідження показують, що, попри тяжкі умови, діти мають достатньо великий потенціал**,**що дозволяє їм вирости та стати повноцінними індивідами всупереч отриманим психологічним травмам. Дослідники визначили кілька захисних механізмів, найважливішими серед яких є ефективні стратегії подолання труднощів, позитивна система переконань, здорові сімейні стосунки та дружба. Бідність, неналежні житлові умови, домашнє насильство, дискримінація і соціальна ізоляція — це низка проблем, які потребують розв’язання після закінчення війни, щоб уникнути наслідків травматичних подій і зміцнити життєстійкість[5].

Отже,наразі психічний стан українських дітей є достатньо поганим,через постійні стресові навантаження.Проте уряд України та волонтерські організації постійно працюють над тим,щоб забезпечити можливість підтримки ментального здоров’я кожного українця.Свідченням цьому є проведення опитувань, з метою дізнатися психоемоційний стан населення,створення чат-ботів та різноманітних інтернет-ресурсів та програм задля підтримки ментального здоров’я.Чимало психологів-волонтерів працюють із дітьми та допомагають їм відновити їх моральний стан,аби дитинство навіть у такі скрутні часи могло бути щасливим. Проте,не зважаючи на те, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки, результати останніх психологічних досліджень доводять, що, навіть попри тяжкі умови, **діти дійсно мають дуже великий потенціал**,що дозволяє їм вирости та стати повноцінними особистостями всупереч отриманим психологічним травмам.

Список використаних джерел:

1)Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навчал. посібник К.: В.Д. Професіонал, 2004. 304 с.
2) Турченко О. Г. Захист прав дітей на окупованих територіях та під час військових конфліктів. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту: наук. конф., Вінниця, 2019. С. 9.
3)Опитування. Міністерство охорони здоров'я України.URL:https://moz.gov.ua/opituvannja

4) Murthy, SS and R. Lakshminarayana Mental health consequences of war: a brief review of research findings.,2006.World Psychiatry 25-30 c.
5) Fernando C and Michel Ferrari Handbook of Resilience in Children of War. New York, 2013.

УДК 159.9

Паливода Є.О.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ НА ПІДТРИМКУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна має дуже серйозний вплив на ментальне здоров'я усіх громадян України вже зараз, особливо на психічний стан дітей, ментальне здоров'я яких не стійке і тільки починає свій розвиток.

Захист та реалізація прав дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану є критично важливим завданням для держави, громадських організацій, батьків та всіх суспільних суб'єктів.

Перш за все, важлива роль у захисті прав дитини на ментальне здоров'я в мирний та воєнний період належить державі. Вони повинні прийняти законодавчі акти, які гарантують права дитини на ментальне здоров'я, а також забезпечити їх дотримання. Держава має запровадити ефективну інфраструктуру, яка надає доступ до психологічної підтримки та лікування для дітей, які постраждали від воєнних подій. Важливо, щоб ці служби були доступними, приємними та відповідали потребам дітей в різних вікових групах.

Також громадські організації мають відігравати важливу роль у забезпеченні захисту прав дитини на ментальне здоров'я в умовах воєнної загрози. Вони повинні надавати психологічну підтримку дітям, організовувати різноманітні заходи та програми, спрямовані на поліпшення ментального здоров'я дітей. Громадські організації можуть співпрацювати з державою та іншими відповідальними організаціями, щоб створити community-центри, які надають психологічну підтримку дітям та їх сім'ям.

Батьки також відіграють важливу роль у підтримці ментального здоров'я своїх дітей під час воєнних подій. Вони повинні надавати емоційну підтримку, створювати безпечне та сприятливе оточення, розмовляти з дітьми про їх почуття та емоції. Батьки також можуть сприяти залученню дітей до різних аспектів діяльності, які розширюють їх соціальний круг та підвищують самооцінку.

Враховуючи те, що воєнний стан може мати серйозний вплив на ментальне здоров'я дітей, дуже важливо виділити достатні ресурси на психологічну підтримку та лікування. Інвестиції у розвиток психологічної інфраструктури, підготовку фахівців та проведення просвітницьких кампаній допоможуть покращити стан ментального здоров'я дітей в умовах воєнного стану.

1. Посттравматичний стресовий розлад (PTSD): Дитина може мати повторні нічні кошмари про події, які вона пережила під час війни, із страхом і тривогою, відчувати гіперпильність та гіперактивність, втратити інтерес до раніше улюбленої діяльності

2. Розлади сну: Діти можуть страждати від безсоння, неспокійного сну або кошмарів, що може вплинути на їх загальну фізичну та емоційну добробут.

3. Депресія: Діти можуть відчувати постійну пригніченість настрою, показники енергії, мають труднощі у встановленні соціальних зв'язків та можуть виявляти ознаки безнадійності та втрати інтересу до розробки.

4. Тривожність: Діти можуть відчувати підвищену тривогу, надмірні страхи, стрес, постійні думки про небезпеку.

5. Погіршення загального здоров'я: війна може викликати фізичне та психічне травмування, що може призвести до різних психосоматичних симптомів, таких як головні болі, шлунково-кишкові розлади, зниження імунітету тощо.

6. Соціальна ізоляція: діти, які вижили під час війни, можуть почуватися відстороненими від ровесників або від переживання постійної важкості своєї історії. Вони можуть відчувати зниження самоповаги та відчуття поганих соціальних навичок.

7. Агресивність та поведінкові проблеми: деякі діти можуть виявляти агресивну поведінку або мати проблеми з самоконтролем через стрес та травми, що супроводжуються війною.

Важливо розуміти, що після війни кожна дитина буде реагувати індивідуально. Деякі діти можуть бути більш вразливими до розвитку психологічних розладів, а інші можуть бути більш стійкими. Так само, втрати та травми, пов'язані з війною, можуть мати довготривалі наслідки, які можуть збільшитися з часом.

Під час воєнного стану, батьки можуть допомогти підтримати ментальне здоров'я своїх дітей за допомогою наступних стратегій:

1. Забезпечення безпеки та стабільності: Батьки можуть намагатися створити безпечне та стабільне середовище для своїх дітей. Вони можуть пояснити та розмовляти про ситуацію в зрозумілій формі, давати розбірливі інструкції та запевнити, що роблять все можливе, щоб забезпечити безпеку своїх дітей.

2. Встановлення регулярного розкладу: Важливо встановити стабільний розклад дня для дітей під час воєнного стану. Регулярний розклад допоможе зберегти почуття нормальності та дати дітям відчуття контролю над своїм життям

3. Використання психологічного підтримки: Багато організацій та професіоналів надають психологічну підтримку воєнним дітям та їх батькам. Батьки можуть шукати ці ресурси та користуватися їх послугами, щоб отримати консультацію та підтримку.

4. Стимулювання вираження емоцій: Важливо зрозуміти та прийняти, що діти можуть відчувати страх, тривогу та стрес під час воєнного стану. Батьки можуть стимулювати своїх дітей до висловлення своїх емоцій, показувати їм, що їх почуття важливі та надавати їм підтримку.

5. Забезпечення нормального життя: Батьки можуть намагатися зберегти нормальність у житті своїх дітей, надаючи їм можливість займатися улюбленими заняттями, проводити час з друзями та сім'єю. Це може допомогти забути про стрес та зберігати позитивний настрій.

6. Самопіклування: Окрім допомоги дітям, батьки повинні дбати про своє власне ментальне здоров'я. Це включає збереження здорового способу життя, висловлення своїх емоцій, залучення до підтримки груп або інших ресурсів.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) спільно з партнером ГО “ВГЦ Волонтер” та за підтримки Міністерства освіти і науки запустив індивідуальні психологічні консультації для дітей та батьків у межах проєкту психологічної підтримки «Поруч».

Консультації стануть у пригоді батькам чи опікунам, які прагнуть впоратись із тривогами, пов’язаними із війною, шукають способи справитися з нав’язливими думками, чи намагаються опанувати інструменти підтримки своїх дітей. А також — дітям, які шукають підтримки, хвилюються через невідомість та невизначеність, відчувають труднощі з адаптацією у новому середовищі чи намагаються пережити втрату.

Список використаних джерел:

1. Ментальне здоров'я дітей: поради батькам та опікунам : навч. посіб. Unicef, 2022. 52 с. URL: https://spilnoteka.org/wp-content/uploads/2023/06/mentalne-zdorovya-ditej-pid-chas-vijny_print.pdf.
2. «Спільно» – програма гуманітарної підтримки сімей з дітьми в Україні. UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/spilno-social-support
3. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny
4. Ментальне здоров’я дітей, підлітків і батьків – у фокусі комунікаційної кампанії «Ти як?», ініційованої першою леді. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/news/mentalne-zdorovya-ditej-pidlitkiv-i-batkiv-u-fokusi-komunika-
5. Соціальні права в Україні під час війни. https://rm.coe.int/ needs-assessment- ua-2/1680

УДК 342.7

Пивоваров В.О.
курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бабанін С.В.
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ ВПОРЯДКУВАННЯ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ ПОБЛИЗУ ТА В РАЙОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Дослідження проблем, з якими стикаються діти під час кризових ситуацій, ще не відзначене в наукових дослідженнях дитинства, що вказує на необхідність дослідження нових аспектів у цьому контексті. Широкий спектр проблем, що виникають у дітей через економічні, політичні та культурні кризи, потребує комплексного вирішення та аналізу нових соціальних установ, які виникають внаслідок кризових ситуацій та формують нетипові аспекти дитинства.

Міжнародне співтовариство все частіше висловлює серйозну турботу щодо зростаючої спіралі насильства на окупованих територіях у всьому світі, де цивільні особи, включаючи значну кількість дітей, стали жертвами. У конфліктах діти опиняються в самому центрі подій, що є надзвичайно тривожним. В містах вони піддаються обстрілам у власних домівках або стають жертвами саморобних вибухових пристроїв. Гуманітарна блокада позбавляє їх доступу до їжі, житла та лікарської допомоги, яка рятують життя [1].

У 2014 році був ухвалений Закон України "Про гарантії прав і свобод громадян та правовий статус на тимчасово окупованих територіях України", який містив загальні, але не докладно розроблені положення стосовно соціального та правового захисту дітей під час збройних конфліктів. Згідно з Указом Президента України "Про невідкладні заходи для надання додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян" від 29 жовтня 2014 року, було визнано необхідність вирішення питання навчання дітей, які брали участь у бойових діях, а також дітей, батьки яких загинули під час проведення антитерористичної операції [2].

З метою поліпшення системи захисту прав дітей в Україні через вдосконалення процедур та механізмів прийняття рішень щодо захисту дітей в їхньому фактичному місці проживання, розвитку соціальних послуг для підтримки сімей з дітьми, які опинилися у складних обставинах через воєнні дії або збройні конфлікти, 26 січня 2016 року було ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законів України для посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми". Також, 5 липня 2017 року Уряд України прийняв Постанову №268 про надання дітям статусу жертв воєнних дій [3].

Отже, можна зробити висновок, що хоч права дітей в Україні визначені широко, проте в цій сфері є численні проблеми:

1) Проблема належного виконання законодавства про захист прав дітей та відповідальності осіб, які порушують ці закони, залишається невирішеною.

2) Моніторинг дотримання законодавства України у сфері захисту прав дітей на окупованих територіях Криму та окремих районах Донецької та Луганської областей не проводиться.

3) Діти, які постраждали внаслідок бойових дій, втратили годувальника або стали інвалідами через ці дії, отримують найменшу підтримку від держави.

4) Особливу увагу та підтримку потребують діти, які живуть у "сірій зоні" та у зоні бойових дій у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській областях та прилеглих районах.

Список використаних джерел:

1. Авер’янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. Hileya: Scientific Bulletin/Gileya. 2019. (дата звернення: 11.11.2023).
2. Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремих категорій громадян: Указ Президента України від 29 жовтня 2014 року, № 835/2014. Офіційний вісник України. 2014. № 88. Ст. 2516. (дата звернення: 11.11.2023).
3. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF

УДК 343.2

Пінчак І.С
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПРИЧИНИ ТА ФАКТОРИ, ЩО СПРИЯЮТЬ КОРУПЦІЇ

Корупція – це правопорушення, яке полягає у використанні посадовими особами свого службового становища й своїх службових повноважень для особистого збагачення. Корупцією є дії посадової особи, яка приймає, випрошує або вимагає винагороди, або дії представника приватного бізнесу (чи просто громадянина), який пропонує винагороду з метою порушити чи обминути закон з метою отримання переваг або особистої вигоди. Корупція є процесом, в який залучені як мінімум дві сторони. Корупція як явище, не є надбанням сучасності. Ще з часів появи перших держав корупція є породженням соціуму і відносин у ньому. Корупція як глобальне явище притаманне усім країнам, незалежно від політичного устрою і рівня економічного розвитку. Очевидно, корупція є проблемою не лише українською, а й світовою. Над її вирішенням працюють такі поважні міжнародні організації, як ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі тощо.

Проблеми виявлення і усунення корупціогенних факторів у кримінальному процесуальному законодавстві поки що не приділяється належна увага вчених. Очевидно тому, що зазначена проблема має міждисциплінарне походження. Одні (вчені–процесуалісти) сконцентровані на дослідженні процесуальних (процедурних) проблем, інші на дослідженні загальних проблем протидії корупції. Тому дослідження факторів корупціогенності кримінального процесуального законодавства наразі перебуває на початковому етапі. У вітчизняній літературі з цієї теми є поодинокі публікації [1; 2]. Але незначна кількість таких публікацій лише підвищує їхню цінність для цілей пошуку теоретичних шляхів виявлення і усунення в кримінальному процесуальному законодавстві корупціогенних факторів.

Корупціогенні фактори по яким поширюється корупція в Україні поділяється на два типи: об’єктивні та суб’єктивні

Об’єктивні причини поширеності корупції в Україні:

1. Становлення нової державності й руйнування старої. Стара система державного управління, що діяла в радянські часи, практично вся зруйнована. Розпущена система партійних комітетів, що була стрижнем системи державного управління. Поступово складалася нова вертикаль державного управління, яка почала частково стабілізуватися й зміцнюватися після прийняття Конституції України. Але повної стабільності ні в кадровому складі державних службовців, ні в структурі органів державної влади ще не досягнуто. Досить частим реорганізаціям піддається система центральних органів влади – міністерств, відомств. Відбувається їх скорочення, об’єднання, реорганізація, потім їх поновлюють, відроджують. Зрозуміло, що в умовах нестабільності органів влади імовірність корупційних діянь значно зростає.

2. Перерозподіл державної власності. Після проголошення незалежності України розпочався процес зміни форми власності державних підприємств тощо: передача їх в оренду трудовим колективам, створення акціонерних товариств, розпродаж і передача в приватну власність. Цей процес супроводжується численними корупційними діяннями, пов'язаними як з оцінкою вартості об'єктів, так і з передачею (продажом) їх новим господарям.

3. Занепад економіки, розгортання економічної кризи. За роки незалежності України в усіх галузях народного господарства із року в рік падало виробництво, скорочувалися обсяги продукції, не оновлювалися основні фонди. Все більше підприємств потребували кредитів, позик, дотацій, їхнє керівництво вимушене оббивати пороги міністерств і відомств у пошуках підтримки. Чим більше звертань по допомогу до чиновництва, тим більша імовірність корупційних діянь. За цих обставин простежується певна закономірність: чим гірше працює народне господарство, чим гірші економічні показники, тим більш поширеною, усеосяжною стає корупція, охоплюючи все нові й нові сфери суспільства.

4. Тінізація економіки. Тіньовою економікою називають економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами або спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства. З ряду причин частка тіньової економіки в Україні досягла 3050% реального ВВП. Однією з умов існування тіньової економіки є широкий підкуп державних службовців.

5. Зменшення надходження податків. Наявність тіньової економіки знекровлює офіційну економіку, підриває основи існування держави, розкладає державний апарат. У результаті приховування доходів до державного бюджету не надходять величезні кошти, що спричиняє соціальну напруженість у суспільстві, оскільки перекривається джерело для виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери.

6. Різке скорочення надходжень до державного бюджету, зменшення асигнувань на утримання бюджетної сфери та заборгованість із виплати бюджетникам заробітної плати, яка сягає декількох місяців. Людина, яка отримує значно меншу заробітну плату порівняно зі своїми клієнтами (для багатьох чиновників їхніми клієнтами є працівники приватних підприємств, фірм, де середня зарплата у декілька разів вища за зарплату державних службовців), до того ж виплата якої затримується на декілька місяців, дуже легко може прийняти запропонованого їй хабара.

7. Незавершеність формування правового поля в Україні, суперечливість норм різних законів стають причиною намагань господарників, керівників підприємств різних видів власності захиститись від податкового тиску, різноманітних штрафів, стягнень тощо, а звідси – підбурювання працівників державних органів до корупційних правопорушень.

8. Монополізація державними службами багатьох послуг для населення. Відсутність у населення альтернативи вибору суб'єкта послуг ставить їх у повну залежність від чиновника. Розуміючи це, він чинить всілякі перешкоди для швидкого позитивного розв'язання справи і створює ситуацію, коли для того, щоб не втратити більше, клієнт вимушений давати хабаря.

9. Різке зростання в суспільстві злочинності, поширеність особливо тяжких злочинів. У цих умовах, по-перше, у правоохоронних органів не вистачає сил для розкриття справ, пов'язаних з корупцією, оскільки вони важко піддаються розкриттю; по-друге, боротьба з корупцією за важливістю поступається місцем перед необхідністю розкриття таких кримінальних злочинів, як замовні убивства, розбійні напади тощо.

Суб'єктивні причини поширеності корупції:

1.Перехідний період у житті суспільства пов’язаний із розпадом старої системи моральних та духовних цінностей. Нова система цінностей ще не утвердилася. Втрата значною частиною населення моральних орієнтирів, духовних опор призводить до стану розгубленості і одночасно до поширення в суспільстві цинізму, аморальності. Утягнутість вищих посадових осіб у напівкримінальний розподіл державної власності, зрощення певного прошарку політиків із злочинними угрупованнями створює атмосферу, коли рядові державні службовці починають діяти за принципом: «Якщо їм (тобто начальникам, керівництву) можна, то чому не можна мені?».

2. Новим моментом у житті суспільства стало проголошення політичного, ідеологічного, духовного плюралізму позитивною цінністю. Якщо в часи тоталітарного режиму громадяни повинні були орієнтуватись і в суспільстві в цілому, і на рівні великих чи малих соціальних груп на єдину для всіх систему духовних цінностей, то в нових умовах цей канал контролю руйнується. Засади плюралізму почали укорінюватися в трудових колективах, організаціях тощо. Це веде до роз’єднаності людей в організаціях, байдужості державних службовців до справ колег по роботі, індивідуалізації поведінки особистості на службі, втрати неформального контролю за поведінкою особистості з боку групи. У людей, які звикли до зовнішнього контролю, слабо розвиненим є внутрішній, особистісний моральний контроль. У цих умовах вони більше піддаються спокусі брати хабара, зловживати службовим становищем.

3. Відсутність ясно проголошеної державою мети, яка об’єднувала б суспільство, позбавляє окремого державного службовця високих суспільних орієнтирів, не розвиває почуття патріотизму. Відчуття й переживання особистістю тимчасовості всього, чим вона займається, робить її більш піддатливою до корупційних правопорушень.

4. Поширення корупції у різних сферах життя, перетворення її на масове явище робить її елементом повсякденності, звичаю, традиції. Звиклість до неї населення, особливо в деяких сферах суспільного життя, діє на окрему особистість як культурна норма. Знаючи про те, що в тій чи іншій установі всі дають хабарі, людині дуже важко психологічно перебороти в собі конформістську схильність і вчинити не так, як це роблять інші. Вона може добре розуміти на раціональному рівні, що давати хабара – це принизливе, аморальне і навіть протиправне явище, але на рівні психологічних чинників, що зумовлюють її поведінку, діє за традицією.

Враховуючи сказане, не викликає сумніву той факт, що в сучасних умовах антикорупційність законодавства є одним з якісних змістових критеріїв позитивного права. У зв’язку з цим цілком виправданим вбачається запровадження Законом України 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» [3] антико-рупційної експертизи, яка визначена законодавцем як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов’язаних з корупцією (ст. 1 Закону). При цьому обов’язковій антикорупційній експертизі відповідно до ст. 55 вказаного Закону підлягають проекти законів України (крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання боротьби з корупцією), актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України.

Будучи одним із найважливіших превентивних заходів у протидії корупції, про що свідчить світова практика, запровадження в Україні антикорупційної експертизи законодавства є вкрай важливим, оскільки корупціогенні ризики (фактори), що сприяють вчиненню корупційних правопорушень або полегшують їх вчинення, нерідко закладаються саме на рівні законодавства.

Список використаних джерел:

1. Баришніков В.М. Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та в органах місцевого самоврядування : навчально-методичний посібник. –К.:ШПК ДСЗУ, 2013. – 133 с.
2. Прохоренко О.Я. Корупція по-українськи: Сутність, стан, проблеми / Прохоренко О.Я. – К. Національна академія держ. управління при Президентові України, 2005. – 166 с.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII
4. Глинська Н.В. Антикорупційні стандарти кримінально–процесуального законодавства: поняття та види / Н.В. Глинська, О.Г. Шило // Акт. проблеми реформування кримінально–процесуального законодавства та удосконалення діяльності судових та правоохоронних органів України: матер. міжнар. наук. – практ. конф., (20 квіт. 2012 р., м. Луганськ). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – С. 216–219.

УДК 342.7

Полятикін М.М.
студент 1 курсу юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд.юрид.наук, доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗАХИСТ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан є складним і кризовим періодом, який супроводжується підвищеною загрозою для безпеки та добробуту громадян, зокрема підлітків, які у таких умовах стають особливо вразливими і піддаються різноманітним небезпекам, які можуть серйозно позначитися на їхньому фізичному та психологічному здоров'ї та соціальному розвитку.

Актуальність дослідження захисту порушення прав підлітків під час воєнного стану обумовлена кількома факторами. По-перше, війна є одним із найсерйозніших порушень прав людини. Вона призводить до численних жертв, руйнування інфраструктури та інших трагічних наслідків. Підлітки, як найбільш вразлива група населення, особливо страждають від війни. По-друге, під час війни права підлітків часто порушуються більшою мірою, ніж права інших груп населення. Це пов'язано з тим, що підлітки є менш захищеними від насильства, експлуатації та інших форм порушення прав. По-третє, дослідження є важливим

для забезпечення їх захисту та покращення ситуації з правами людини вцілому. Дуже важливо документувати порушення прав підлітків, підвищувати обізнаність про ці проблеми та сприяти розробці ефективних заходів щодо їх вирішення.

У контексті війни в Україні дослідження порушення прав підлітків є особливо актуальним. Воно може допомогти виявити нові форми порушень прав, які раніше не були відомі, ми можемо дізнатись, які групи підлітків найбільше схильні до них. Це може допомогти сфокусувати зусилля на захисті цих груп. Також це дозволить оцінити ефективність заходів, які вже вживаються для захисту прав підлітків.

Права дитини викладені в основному міжнародному документі - Конвенції ООН про права дитини. Українське законодавство має правові документи, які регулюють це питання - це Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України “Про охорону дитинства” та Цивільний кодекс України.

Відповідно до міжнародного та українського законодавства, дитиною є особа віком до 18 років (тобто до досягнення нею повноліття). Згідно зі статтею 6 Сімейного Кодексу України «малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років, а неповнолітньою – у віці від 14 до 18 років» [1].

Основним міжнародним документом, який захищає права дітей під час війни, є Конвенція ООН про права дитини, яка гарантує дітям, у тому числі підліткам, такі права під час війни[2]: право на життя та захист від насильства, експлуатації та інших форм жорстокого поводження; право на освіту, реабілітацію та соціальну допомогу; право на захист від розлучення, примусового переміщення та інших форм розриву сімейних зв'язків.

У контексті війни в Україні захист прав підлітків регламентується також такими документами: Закон України "Про правовий режим воєнного стану", Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 року № 204 "Про затвердження Порядку надання гуманітарної допомоги дітям під час дії воєнного стану".

Юридична допомога захисту прав підлітків під час воєнного стану" є безоплатною може бути різноманітною і включати такі заходи: консультування та правовий захист підлітків, які стали жертвами порушень прав **(**надання допомоги у подачі скарг на порушення прав, захист в суді та ін.); розробку та впровадження правових норм, які захищають права підлітків під час війни, просвітництво та підвищення обізнаності про права підлітків під час війни. Це важливо для того, щоб підлітки знали свої права та мали змогу їх захищати.

Одним із важливих кроків для захисту дітей під час війни в Україні стало запровадження чат-боту «Дитина не сама»[3]. Цей чат-бот розробили Офіс Президента України, Дитячий фонд ООН UNICEF Ukraine та Міністерство соціальної політики. Чат-бот надає інформацію та допомогу дітям у воєнний час.

Ось деякі організації, які надають юридичну допомогу підліткам під час воєнного стану: UNICEF**,** Human Rights Watch, Amnesty International, International Rescue Committee.

Внаслідок війни в Україні мільйони українських підлітків стали жертвами порушень прав. Вони були змушені покинути свої домівки, стали свідками насильства та інших трагічних подій. Це призвело до численних порушень їх прав, зокрема права на життя, здоров'я, освіту, захист від насильства та експлуатації. За підтвердженими даними ООН, загинули 510 дітей, поранені 1145, зниклі 2200, депортовані та/або примусово переміщені 19546, повернені 386, постраждалі від сексуального насильства 13. Точну кількість постраждалих дітей встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію

частини території України [4]. Депортація українських дітей до Росії завдає Україні великих втрат. Історії депортації різні. Деякі дітей вивезли нібито для оздоровлення, інші – для лікування. Українська мережа за права дитини та Save the Children in Ukraine працюють над проєктом «Шлях додому», який допомагає дітям, які були депортовані до Росії або на окуповані території. Проєкт допомагає знайти дітей, які були розлучені зі своїми сім'ями, та повернути їх додому. Для посилення захисту прав дитини в Україні групою громадських організацій було створено «Українську мережу за права дитини». Організація створена для «консолідації зусиль та покращення координації між організаціями громадянського суспільства в Україні та їх впливу на державну політику у сфері забезпечення прав дитини» [5].

За дорученням Президента України Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Національне інформаційне бюро, Офіс Генерального прокурора, Національна поліція України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та Офіс Президента України створили платформу «Діти війни». Ця платформа надає інформацію про дітей, які постраждали від війни в Україні. Інформаційно-аналітичну підтримку команді, яка створює платформу, надає проєкт Уряду Канади «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe). .Дослідження, проведене організацією "Save the Children", показало, що 70% українських підлітків стали свідками насильства, 46% стали жертвами вербальної агресії, а 23% стали жертвами сексуального насильства. Іншим дослідженням, проведеним організацією "Human Rights Watch", було задокументовано випадки незаконного затримання та катувань підлітків російськими військовими.

Ці дослідження свідчать про те, що порушення прав підлітків під час війни в Україні є масштабною проблемою. Вони охоплюють широкий спектр прав, включаючи право на життя, здоров'я, освіту, захист від насильства та експлуатації.

Ефективний захист підлітків під час воєнного стану потребує широкої співпраці та міжнародного впливу. Міжнародні організації, такі як ООН та Червоний Хрест, мають важливу роль у координації допомоги та наданні ресурсів для підтримки підлітків. Вони можуть сприяти обміну інформацією, надавати фінансову та технічну підтримку, а також координувати зусилля з метою захисту підлітків у разі війни. Міжнародні норми та стандарти, такі як Конвенція про права дитини, також грають важливу роль у захисті підлітків під час воєнного стану. Ці норми визнають права підлітків на життя, безпеку, освіту, здоров'я та захист від насильства. Країни, що ратифікували цю Конвенцію, зобов'язані дотримуватися її положень і забезпечувати захист прав підлітків..

Війна є серйозною загрозою правам людини, особливо для дітей та підлітків. Вона може призвести до численних порушень прав підлітків, які можуть мати далекосяжні наслідки для їхнього розвитку та майбутнього.

Важливо розуміти масштаби та характер порушень прав підлітків під час війни, а також фактори, які сприяють цим порушенням. Це допоможе розробити ефективні заходи щодо захисту прав підлітків у майбутньому.

У випадку України, впровадження цих заходів є особливо важливим, оскільки мільйони українських підлітків стали жертвами порушень прав внаслідок війни і потребують допомоги.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
2. Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/995_021#Text

3. Загальнонаціональна програма “Дитина не сама” https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/dytyna-ne-sama-trained-1000-ukrainians
4. Платформа «Діти війни» https://childrenofwar.gov.ua/
5. Українська мережа за права дитини https://childrights.org.ua/

УДК 342.9:004.738

Портянов Д.С.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Цифрове середовище — це середовище, яке створено за допомогою цифрових технологій. Воно включає в себе Інтернет, соціальні мережі, ігрові платформи та інші цифрові ресурси.

Цифрове середовище є важливим простором для розвитку та самореалізації дітей.

По-перше, цифрові технології відкривають перед дітьми безмежні можливості для навчання, спілкування, творчості та самоосвіти. Вони допомагають дітям розвивати свої навички, знання та критичне мислення. Цифрове середовище може використовуватися для навчання дітей у різних сферах, таких як математика, наука, читання. Дитячі веб-сайти, навчальні програми та освітні відео можуть допомогти дітям отримати доступ до знань та навичок, які вони потребують для успіху в школі та в житті. Цифрове середовище може допомогти дітям спілкуватися з друзями та родиною, які живуть далеко. Соціальні мережі, текстові повідомлення можуть допомогти дітям підтримувати зв’язки та будувати стосунки.

По-друге, комунікація у віртуальному просторі має свої особливості. Так, інформаційно-комунікаційні технології є важливим інструментом у житті дітей під час здобуття освіти, соціалізації, самореалізації. Водночас, цифрове середовище також є потенційним джерелом ризиків для дітей.

Діти можуть стати жертвами різних форм насильства, експлуатації та зловживань в цифровому середовищі, таких як:

1. Кібербулінг. Це форма цькування, яка відбувається в цифровому середовищі. Кібербулінг може бути дуже шкідливим для дітей, які можуть відчувати себе самотніми, пригніченими та навіть покінчити життя самогубством.

2. Сексуальне насильство. Дитина може стати жертвою сексуального насильства в цифровому середовищі. Сексуальне насильство може відбуватися через текстові повідомлення, соціальні мережі або інші цифрові платформи.

3. Поширення шкідливого контенту. Інтернет може містити шкідливий контент, такий як насильство, порнографія та расизм. Діти можуть випадково зіткнутися з таким контентом, який може негативно вплинути на їхнє психічне здоров'я.

4. Використання дітей в комерційних цілях.

Держава має розробити ефективну політику та стратегію захисту права дитини у цифровому середовищ. Щоб всього цього не було, держава має розробити ефективну політику та стратегію захисту права дитини у цифровому середовищі. Політика та стратегія захисту права дитини у цифровому середовищі повинні бути спрямовані на:

1. Підвищення обізнаності дітей та їхніх батьків про ризики цифрового середовища.
2. Розробку та впровадження ефективних заходів щодо запобігання та протидії цим ризикам.
3. Забезпечення належного захисту дітей, які стали жертвами насильства, експлуатації та зловживань в цифровому середовищі.

У розробці та реалізації політики та стратегії захисту права дитини у цифровому середовищі повинні брати участь усі зацікавлені сторони, зокрема органи державної влади, громадські організації, батьки та опікуни, освітні заклади та IT-компанії.

Якщо розглядати комунікацію між батьками та освітніми закладами, то позитивне спілкування між родиною та закладом освіти сприяє попередженню потрапляння дітей в небезпечні ситуації, в тому числі в цифровому середовищі, та вчасному виявленню таких ситуацій і реагуванню. Таке спілкування позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу. Зокрема, залучення батьків до освітнього процесу сприяє їх обізнаності щодо необхідної допомоги та підтримки їхньої дитини, цінності своєї участі в освітньому процесі, а також впливає на ступінь і якість участі батьків в навчанні своїх дітей вдома.

Захист права дитини у цифровому середовищі є важливою глобальною проблемою, яка потребує спільних зусиль усіх країн світу.

По-перше, держави повинні розробити ефективну політику та стратегію захисту права дитини у цифровому середовищі.

Ця політика повинна включати в себе заходи щодо підвищення обізнаності дітей та їхніх батьків про ризики цифрового середовища, розробку та впровадження ефективних заходів щодо запобігання та протидії цим ризикам, а також забезпечення належного захисту дітей, які стали жертвами насильства, експлуатації та зловживань в цифровому середовищі.

По-друге, з метою захисту прав дитини у цифровому середовищі, міжнародні організації, уряди та громадянське суспільство розробили ряд заходів.

Рекомендації Комітету ООН з прав дитини підкреслюють необхідність захисту прав дитини у цифровому середовищі. Комітет рекомендує державам-учасницям, зокрема:

1. Забезпечити, щоб діти були обізнані про ризики цифрового середовища та мали навички безпечного користування цифровими технологіями.
2. Запровадити законодавчі та адміністративні заходи, які забороняють насильство, експлуатацію та зловживання дітьми в цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія з захисту дітей в цифровому середовищі.URL:https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative
2. Безпечна поведінка в цифровому середовищі.URL:http://school2info.at.ua/index/bezpechna_povedinka_v_cifrovomu_seredovishhi/0-148
3. Безпека дітей у цифровому просторі. URL:https://oleksandrivkaschool. Jimdofree .com/

УДК 343. 9 (043.2)

Похиленко.О.І,
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро,Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВІДСТОЮВАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ У КРИЗОВИХ І НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Діти, як найбільш вразлива частина нашого суспільства, потребують особливого захисту та уваги під час непередбачуваних обставин, таких як природні катастрофи, конфлікти чи епідемії. Правове регулювання в цьому контексті визначає не лише межі повноважень та обов'язків держави, але й встановлює основи для визнання та відстоювання прав дітей в умовах надзвичайних подій.

Дитина має право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, навіть у найскладніших обставинах. Забезпечення її безпеки та добробуту у часи кризи визначається не лише гуманітарними принципами, але й системою правових норм, які мають на меті забезпечити її найкращі інтереси.

Ця тема стає особливо важливою в контексті глобальних та регіональних викликів, коли діти можуть втратити не лише основи соціального опору тобто родини чи домівки а й власні життя. Правове середовище повинно визнавати та враховувати усі аспекти захисту дітей в умовах кризових ситуацій, включаючи питання доступу до освіти, медичного обслуговування та соціального супроводу.

В даному контексті, вивчення правового регулювання реалізації та відстоювання прав дітей у кризових і надзвичайних ситуаціях є важливим елементом розвитку сучасного суспільства та покращення стандартів захисту прав людини.

Ідея захисту прав дитини почала складатися через безпосередню участь дітей у «дорослих» (насамперед, у трудових) суспільних відносинах, що привело до формування правосуб'єктності дітей, і, як наслідок, – до об'єктивної необхідності захищати права дітей. З кінця 1700-х – початку 1800-х років в Європі (зокрема в Англії), а згодом і в США промислові машини почали заміняти ручну працю, а дітей почали розглядати як «маленьких дорослих» («small adults») і залучати їх до роботи на мануфактурах, заводах і фабриках [1 с.40]

Роботодавці охоче брали дітей на свої підприємства, оскільки дитяча праця коштувала дешевше, дітьми було легше керувати і вони були менш схильні до страйків.

Дітей залучали до різноманітних видів роботи: діти працювали у копальнях і на фермах, збирали бавовну і ловили устриць, розносили газети і доставляли повідомлення. При цьому умови праці для дітей були жахливими, наприклад, у США діти працювали від 12 до 18 годин на день, шість днів на тиждень, при цьому досить часто діти починали працювати у віці 7 років, а в деяких випадках – навіть із 4 років.[1 с.41]

Залучення дитячої праці стало можливим завдяки машинам, з якими могли працювати навіть фізично слабкі люди. При цьому технології були настільки недосконалі, що без високої кваліфікації можна було обійтися. Наприклад, на бавовняних фабриках існували особливі професії - сміттярі і сучильщики, які були майже повністю зарезервовані для дітей.

Сміттярем взагалі могла бути лише дитина, оскільки треба бути малим на зріст і спритним, щоб збирати під машинами клапті вати, які падали зверху.

Діти страждали від відсутності техніки безпеки, чим відрізнялися практично всі підприємства першої половини XIX століття. У 1832 році робітник Джон Оллет розповідав: "Наскільки я знаю, нещасні випадки найчастіше на початку дня трапляються, ніж ввечері. Один такий випадок я своїми очима бачив. Дитина працював з вовною, тобто готував вовну для машини, але тут його ремінь зачепив , тому що він напівсонний був, і затягнув його в машину... ». Попри все це, діти, звичайно, не ремствували, машин не ламали і страйків не влаштовували. І все ж заводська адміністрація часом застосовувала до них досить жорстокі заходи. Один юний робітник, наприклад, розповідав: "Коли мені було сім років, я пішов на фабрику містера Маршалса в Шрубері. Якщо який-небудь хлопчик був сонним, прикажчик брав його за плече і говорив:" Іди-но сюди ". А в кутку кімнати стояла залізна цистерна з водою. Він хлопчика до цистерни підводить, за ноги його хапає і головою в цистерну занурює, а потім назад на роботу шле ". Може бути, така на вигляд жорстока процедура врятувала не одне юне життя від страшної смерті, адже сонні робочі дійсно часто гинули, але серед фабричного начальства часом траплялися справжні садисти.[2]

Перші заходи із захисту прав дитини були вжиті в 19 столітті, коли дитяча праця стала широко поширеною в промислових країнах. Активісти виступили проти використання дитячої праці, і в багатьох країнах були прийняті закони, які забороняли або обмежували дитячу працю.

Закон про фабрику 1833 року заборонив працевлаштування людей віком до вісімнадцяти років вночі, з 20:30 до 5:30 ранку та обмежив кількість годин, які не досягли вісімнадцяти, могли працювати до дванадцяти годин на день. Вперше власникам текстильних фабрик було заборонено працевлаштовувати дітей віком до дев'яти років. Діти до одинадцяти років не могли працювати більше дев'яти годин на добу. Закон про фабрику 1833 року також передбачав, що діти, які працюють на фабриках, відвідують певний тип школи. *Закон про шахти 1842 року* заборонив жінкам і хлопчикам до десяти років працювати під землею в шахтах.[3] Закон про дитячу працю 1938 року (Fair Labor Standards Act - FLSA) трудовий закон США, який встановлює право на мінімальну заробітну плату та "полуторну" оплату понаднормових, якщо люди працюють понад сорок годин на тиждень. Він також забороняє використання неповнолітніх у "гнітючій дитячій праці". Він застосовується до працівників, зайнятих у міждержавній торгівлі або на підприємствах, що займаються торгівлею або виробництвом товарів для торгівлі, якщо тільки роботодавець не може заявити про виняток з-під дії закону. Закон був прийнятий 75-м Конгресом і підписаний президентом Франкліном Д. Рузвельтом у 1938 році.[4]

Окрім законодавчих заходів, для захисту прав дитини також були створені міжнародні організації. У 1924 році Ліга Націй прийняла Женевську декларацію прав дитини, яка проголосила, що всі діти, незалежно від раси, релігії або національності, мають право на освіту, відпочинок і захист від жорстокого поводження. У 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Всесвітню декларацію прав людини, яка також містить положення про права дитини. У 1959 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію прав дитини, яка більш детально викладає права дитини. Декларація прав дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, є міжнародним документом, який проголошує права дитини. Декларація містить 10 принципів, які визначають права дитини, включаючи право на життя, право на ім'я та громадянство, право на сім'ю, право на освіту,

право на відпочинок і дозвілля, право на захист від жорстокого поводження та дискримінації.[5]

Декларація прав дитини була прийнята в результаті багаторічних зусиль міжнародного співтовариства по захисту прав дитини. Вона стала важливим кроком у розвитку міжнародного права в сфері захисту прав людини.

Декларація прав дитини не є обов'язковим документом, але вона є основою для більш всеосяжної Конвенції про права дитини, яка була прийнята в 1989 році. Конвенція про права дитини була ратифікована більш ніж 190 країнами світу, і вона є основою для захисту прав дитини в усьому світі. В глобальному контексті проблема дитячої праці була широко поширеною в різних країнах і епохи, особливо в періоди індустріального розвитку. Діти використовувалися як дешева робоча сила в різних галузях, зазнаючи експлуатації та стикаючись з небезпечними умовами праці. Проте впродовж часу глобальна спільнота приймала заходи для боротьби з цією проблемою та захисту прав дітей.Незважаючи на це, дитяча праця залишається проблемою в деяких країнах, особливо в розвиваючихся регіонах, де може відсутній достатній рівень захисту прав дітей та ефективна реалізація міжнародних стандартів. Важливо продовжувати зусилля спільноти для боротьби з дитячою працею, забезпечення доступу дітей до освіти та створення умов для їхнього нормального розвитку.

Список використаних джерел:

1. В. М. Стешенко: навчальний посібник. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/ 2021/05/ msc_7_copy.pdf
2. Стаття The Children that Lived Through the Industrial Revolution URL: https://foundations.uwgb.org/children-during-the-industrial-revolution/
3. Стаття про історію застосуванн дитячої праці в Європі та Північній Америці URL: https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/3510
4. Стаття про Fair Labor Standards Act of 1938 URL: https://en.wikipedia. org/wiki/ Fair_Labor_Standards_Act_of_1938
5. Стаття про Декларація прав дитини. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ Декларація_ прав_дитини

УДК 343.9:343.3/.7

Прудко Є.А.
студент 2 курсу юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
канд.юрид.наук, доцент
кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ЗЛОЧИНИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Тероризм, на жаль, став неминучим елементом світового політичного та економічного процесу, збільшуючи загрозу громадській та національній безпеці. Тероризм у різних його формах набув широкого розповсюдження. Як форма організованої злочинності, тероризм спирається на потужну тіньову економіку і має потенціал серйозно підірвати процес

подальшого розвитку людства. Ефективна боротьба з тероризмом неможлива без належного нормативно-правового забезпечення, зокрема у сфері кримінального права. Останні міжнародні конвенції по боротьбі з тероризмом демонструють чітку тенденцію до розширення кримінально-правової заборони всіх терористичних актів та встановлення спеціальних кримінально-правових норм у національному законодавстві.

Проте, на жаль, вітчизняне законодавство не надає чіткого переліку конкретних злочинів, що вважаються терористичною діяльністю. Це призводить до вільного тлумачення та різних інтерпретацій, які саме злочини можна віднести до категорії терористичних. Крім того, невизначеними в Кримінальному Кодексі України залишаються межі терористичної діяльності, а також співвідношення із суміжними кримінальними явищами, які можуть бути пов'язані з тероризмом [2]. Тому доцільним є визначення такого поняття як «злочини терористичної спрямованості».

Під поняттям «злочини терористичної спрямованості» треба розуміти в широкому значенні цього слова «загальнонебезпечні діяння, суть яких полягає в залякуванні населення з метою примушування адресатів впливу до ухвалення вигідних для терористів рішень і відповідає таким ознакам, як: 1) публічний характер виконання з претензією на широкий громадський резонанс; 2) навмисне створення ситуації страху, напруженості на соціальному рівні, що спрямовано на залякування населення або певної його частини; 3) застосування насильства щодо одних осіб (безневинних жертв) із метою примушування до певної поведінки інших осіб, від яких залежить ухвалення вигідних для терористів рішень [1].

До категорії «злочин терористичної спрямованості» варто віднести такі склади злочину поряд із терористичним актом (ст. 258 КК України), як: втягнення у скоєння терористичного акту (ст. 258-1 КК України), публічні заклики до скоєння терористичного акту (ст. 258-2 КК України), створення терористичної групи або організації (ст. 258-3 КК України), сприяння скоєнню терористичного акту (ст. 258-4 КК України), фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України), дії, що спрямовані на насильницьку зміну або повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ст. 109 КК України), посягання на життя державного або громадського діяча(ст. 112 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України), напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК України) та інші [1].

Не менш важливо визначити ознаки, які відрізняють злочини терористичної спрямованості від інших суміжних груп злочинів, а саме:

1) терористичні злочини взагалі та злочини терористичної спрямованості є складовою частиною більш широкої кримінальної правової категорії, яка має назву «злочини з ознаками тероризування»;
2) злочини терористичної спрямованості відрізняються від інших злочинів з ознаками тероризування наявністю двох рівнів залякування: 1) населення та/або його частини, тобто необмежена кількість осіб, які не мають жодного стосунку до наявного конфлікту; 2) адресатів впливу, тобто осіб, від яких очікується відповідний результат.

Під час скоєння злочинів з ознаками тероризування без терористичної спрямованості залякування здійснюється тільки на рівні адресатів впливу.

Отже, будь-який терористичний злочин є злочином з ознаками тероризування, але не всі злочини з ознаками тероризування є терористичними злочинами.

Сьогодні тероризм є одним з найсерйозніших викликів, що стоять перед окремими державами та міжнародним співтовариством в цілому. Вкрай важливо, щоб на цей виклик була надана адекватна та ефективна відповідь. Ця відповідь повинна ґрунтуватися на принципах міжнародного права і відповідати фундаментальним принципам верховенства права, розвитку та поваги до прав людини.

Список використаних джерел:

1. Геннадій Чорний. Криміналістична характеристика злочинів терористичної спрямованості: теоретичні проблеми формування на сучасному етапі. 2020. С 156-163.
2. Лисько Т. Д., Шилова К. Р. Злочини терористичної спрямованості за КК України: кримінально-правовий аналіз. 2023. С 203-209.

УДК 343.9 (043.2)

Родигіна В.А.
студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В КРИМІНАЛІСТИЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес є трьома основними науками, які вивчають різні аспекти боротьби зі злочинністю. Боротьба із злочинністю має важливе місце та є складним і тривалим процесом, який вимагає злагодженої діяльності держави, суспільства та громадян.

Криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес тісно пов’язані між собою і не можуть виконуватись один без одного, тому дуже важливо , щоб вони були справедливими та дотримувались всіх законів та прав громадян. Вони є взаємодоповнюючими та взаємозалежними. Криміналістика є основою для оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. Вона надає органам, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, науково обґрунтовані методи і засоби виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Криміналістика — це наука, яка дійсно знаходиться на передньому краї боротьби зі злочинністю. Саме криміналістика на основі своїх наукових досліджень та розробок пропонує оперативно-розшуковим працівникам, слідчим, експертам, суддям науково обґрунтовані та перевірені практикою засоби, прийоми та методи розкриття злочинів, розслідування та судового розгляду кримінальних справ. Криміналістика є важливим засобом боротьби зі злочинністю. Вона допомагає органам досудового розслідування та суду у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у

встановленні винуватості осіб, які їх вчинили. Криміналістика в Україні є однією з найрозвиненіших у світі. В Україні працюють висококваліфіковані криміналісти, які розробляють і впроваджують у практику нові методи і засоби розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.[1, с 5]

Криміналістика поділяється на такі основні розділи:

1. Криміналістична техніка - вивчає засоби, методи та прийоми виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та використання слідів кримінальних правопорушень.
2. Криміналістична тактика - вивчає методи і прийоми розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.
3. Криміналістична методика - вивчає методику розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Оперативно-розшукова діяльність є важливим елементом боротьби зі злочинністю. Вона спрямована на виявлення та припинення злочинів на ранніх стадіях їх вчинення, а також на розшук осіб, які переховуються від правосуддя. Здійснюється спеціально уповноваженими органами, які мають для цього відповідні повноваження та регулюється Кримінальним кодексом України.

Кримінальний процес забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина в кримінальному провадженні. Він гарантує справедливе та законне проведення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ. Кримінальний процес в Україні регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України. [4, с.7]

Кримінальний процес складається з двох стадій:

Досудове розслідування - це діяльність органів досудового розслідування, яка спрямована на встановлення події кримінального правопорушення, особи, яка його вчинила, і доказів цього.

Судовий розгляд - це діяльність суду, яка спрямована на вирішення питання про винуватість обвинуваченого та призначення йому покарання.

В будь-якій державі ці процеси здійснюються спеціально уповноваженими органами, які мають для цього відповідні повноваження. В Україні такими органами є:

Органами криміналістики є:

1. Криміналістичні підрозділи органів досудового розслідування - це підрозділи, які здійснюють практичну діяльність у галузі криміналістики.
2. Криміналістичні науково-дослідні інститути та центри - це науково-дослідні установи, які займаються розробкою та вдосконаленням методів і засобів криміналістики.
3. Криміналістичні кафедри вищих навчальних закладів - це кафедри, які здійснюють підготовку фахівців у галузі криміналістики.

Криміналістичні підрозділи органів досудового розслідування є найбільш важливими органами криміналістики. Вони здійснюють практичну діяльність у галузі криміналістики, яка спрямована на виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Криміналістичні науково-дослідні інститути та центри займаються розробкою та вдосконаленням методів і засобів криміналістики. Вони розробляють нові методи та засоби виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та використання слідів кримінальних правопорушень.

Криміналістичні кафедри вищих навчальних закладів здійснюють підготовку фахівців у галузі криміналістики. Вони готують фахівців, які будуть працювати в органах досудового розслідування та інших органах, які здійснюють боротьбу зі злочинністю.

Оперативно-розшукова діяльність здійснюється за допомогою таких органів:

1. Служба безпеки України;
2. Національна поліція України;
3. Державна прикордонна служба України;
4. Управління державної охорони України;
5. Служба зовнішньої розвідки України;
6. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
7. Державна служба фінансового моніторингу України.

У кримінальному процесі беруть участь такі органи:

Органи досудового розслідування - це органи, які здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Прокурор - це посадова особа, яка здійснює нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Суд - це орган державної влади, який здійснює правосуддя у кримінальних справах. В Україні кримінальні справи розглядаються судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій.

Крім того, у кримінальному процесі можуть брати участь такі органи:

Міністерство юстиції України - здійснює державне управління у сфері юстиції, в тому числі у сфері кримінального процесу.

Міністерство внутрішніх справ України - забезпечує діяльність Національної поліції України.

Державна судова адміністрація України - забезпечує діяльність судів.

Органами кримінального процесу є також інші державні органи та установи, які виконують окремі завдання у кримінальному процесі, наприклад, експерти, спеціалісти, перекладачі тощо.

Основні завдання криміналістики, оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу:

Криміналістика[1, с. 8]

1.Розробка методів і засобів виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та використання слідів кримінальних правопорушень;

2. Розробка методів і засобів розкриття та розслідування кримінальних правопорушень;

3.Надання допомоги органам досудового розслідування та суду у розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ.

Оперативно-розшукова діяльність

1. Попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів;
2. Розшук осіб, які переховуються від органів влади або ухиляються від виконання своїх обов'язків;
3. Забезпечення безпеки держави і суспільства.

Кримінальний процес [4, с.10]

1.Забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина в кримінальному провадженні;

2. Справедливе та законне проведення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Для ефективної боротьби зі злочинністю необхідно постійно розвивати та вдосконалювати криміналістику, оперативно-розшукову діяльність та кримінальний процес. Це пов'язано з тим, що злочинність постійно розвивається і стає більш небезпечною, тому ці процеси дуже важливі для громадян та держави.

Список використаних джерел:

1. Підручник з криміналістики / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид.,пер. і доп. Х.: Право, 2008. 464 с.
2. Закон України про оперативно-розшукову діяльність. URL: https://zakon. rada. gov.ua/laws/show/2135-12#Text)
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: https://zakon .rada.gov.ua/ laws /show4651-17#Text)
4. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

УДК 34.341

Розгон Н.В.
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Науковий керівник: **Хом'яченко С.І.**
к.ю.н., доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВИКОРИСТАННЯ ВИКЛЮЧОЇ (МОРСЬКОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Виключна (морська) економічна зона України - це частина морського простору, яка розташована за межами територіального моря України і прилягає до нього, де Україна здійснює свої суверенні права і юрисдикцію відповідно до Конвенції ООН про морське право 1982 року та інших норм міжнародного права. Виключна економічна зона України становить 200 морських миль від базової лінії, за якою вимірюється ширина територіального моря України.

Варто відзначити, що створення виключної економічної зони було результатом складних переговорів між прибережними державами, які претендували на розширення своєї юрисдикції над значними акваторіями відкритого моря, що межують з територіальним морем, та іншими країнами, які захищали своє право і свободу користування цими акваторіями. Виключна економічна зона стала компромісним рішенням, яке враховувало інтереси обох сторін і дозволяло зберегти мир і стабільність на морях.

Міжнародно-правовий режим виключної економічної зони зумовлений особливими правами і обов'язками прибережної держави, а також – деякими правами держав, які не мають виходу до моря чи знаходяться в географічно несприятливому становищі. Це дає підстави характеризувати у юридичній науці правовий режим виключної економічної зони як «своєрідний» (sui generis) [1, с. 342–343].

Разом із тим, прибережна держава повинна дотримуватися свобод відкритого моря у своїй виключній економічній зоні та не створювати перешкод для використання міжнародних морських шляхів, польотів, прокладання кабелів і трубопроводів, які мають велике значення. При цьому вона повинна належно враховувати права держав, які не мають доступу до моря (ст. 69 Конвенції) або знаходяться у невигідному географічному положенні (ст. 70 Конвенції).

Правовий режим використання виключної економічної зони України характеризується тим, що Україна має суверенні права на дослідження, охорону, розробку і використання природних ресурсів, як живих, так і неживих, що знаходяться на дні моря, в його надрах і водному стовпі; на виробництво електричної енергії шляхом використання води, припливів або вітру; на будівництво і експлуатацію островів штучного походження, споруд і сполучень; на охорону і збереження морського середовища; на проведення наукових досліджень; а також на здійснення інших видів діяльності, пов'язаних з використанням зони. У той же час Україна зобов'язана дотримуватися принципу свободи судноплавства, повітроплавання, прокладання підводних кабелів і трубопроводів, а також інших прав інших держав у своїй виключній економічній зоні.

Згідно із законом України «Про виключну (морську) економічну зону України», де застерігається, що в разі реальної загрози перешкоджання здійсненню Україною суверенних прав у її виключній (морській) економічній зоні з боку іноземної держави або групи держав для вжиття невідкладних заходів або для посилення спроможностей Державної прикордонної служби України щодо стабілізації та нормалізації обстановки у виключній (морській) економічній зоні України, запобігання виникненню кризових ситуацій воєнного характеру, нейтралізації та ліквідації реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій можуть залучатися військові частини і підрозділи Збройних Сил України шляхом передачі їх в оперативне підпорядкування відповідних органів Державної прикордонної служби України(Стаття 31^{-1}) [2].

Держава може регулювати та встановлювати, в районах виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу, зони безпеки і здійснює у них відповідні заходи для гарантування безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок та споруд. З метою покращення регулювання суспільних відносин у даній сфері, створюються спеціально уповноважені органи України у порядку, визначеному законодавством України, встановлюють правила запобігання забрудненню морського середовища і правила безпеки судноплавства, забезпечують їх дотримання у районах з особливими природними характеристиками, де забруднення морського середовища може заподіяти значну шкоду екологічній рівновазі або неминуче порушити її. Таким чином, правовий режим використання виключної економічної зони України є складним і багатогранним, оскільки вимагає балансування між національними інтересами України та міжнародними зобов'язаннями перед іншими державами.

Список використаних джерел:

1. Ржевська, В. С., Губерський, Л. В. та ін. (Ред.) 2013. Виключна економічна зона. Українська дипломатична енциклопедія. Т. 1. Харків: Фоліо, 342–343.
2. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 № 21, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#n91

УДК 343. 9 (043.2)

Рудакова К.А.
факультет суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Щербак В.М.**
доцент, кандидат політичних наук
заступник декана факультету суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м.Дніпро,Україна

ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В сучасному світі проблема захисту прав дитини у цифровому середовищі не втрачає актуальності, й щорічно набуває нових аспектів. Експерти підкреслюють, що 30% онлайн користувачів - це діти та молодь, а доступ до глобальної мережі дозволив їм дізнаватись більше інформації в таких сферах як освіта та розваги, й знаходити її за своїми інтересами. Для них «всесвітнє павутиння» - відносно новий простір, в якому вони можуть зустрітися з низкою загроз та викликів. Статистика свідчить, що всього лише 17% батьків повідомляють, що їх діти стали жертвами кібербулінгу, а кожна п'ята дитина в інтернеті стикається з матеріалами сексуального характеру [1]. Беручи до уваги ці факти, лише в двадцять одній країні світу є закони, що захищають дітей від насильницьких дій в мережі.

Проблеми захисту прав дитини в цифровому середовищі та дії, щодо їх вирішення, обговорюються сьогодні в міжнародних організаціях, таких зокрема, як: ООН (Організація Об'єднаних Націй); ЮНІСЕФ (Міжнародний надзвичайний фонд допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй), ЮНЕСКО (Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури); Комітет з прав дитини; ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я); 5Rights Foundation.

Посилаючись на Конвенцію про права дитини [3] та на основі співпраці з всесвітньою молоддю, ЮНІСЕФ в 2017 році опублікував доповідь «The State of the world`s children 2017: children in a digital world», в якій йдеться про те, як цифрові технології впливають на життя дітей та з якими проблемами вони мають справу щодня [1]. Також, Комітет з прав дитини при ООН спільно з 5Rights Foundation опублікував Зауваження загального порядку №25 (2021) про права дітей у зв'язку з цифровим середовищем, в яких більш чітко висвітлюються питання щодо реалізації та загальні принципи прав, які передбачені конвенцією та заходи, які необхідно здійснювати країнам - учасницям, щодо регулювання та захисту прав дітей в глобальній мережі «Інтернет» [2].

Вказані документи виділяють чотири загальних принципи, якими варто керуватись при обрані заходів, необхідних для реалізації прав дітей у зв'язку із цифровим середовищем:

1. Недискримінація:
1.1. Забезпечення доступу до цифрового середовища;
1.2. Ознака статі, діти з обмеженими можливостями, національне походження, соціально-економічне положення, діти-біженці/мігранти, ЛГБТ(квір)-спільнота;
2. Найкращі інтереси дитини:
2.1. Право шукати, отримувати та передавати інформацію;

2.2. Право бути захищеним від ушкодження шкоди;
3. Право на життя, виживання та розвиток;
4. Повага до думки дитини.

Базуючись на цих принципах[1, 2], Комітет з прав дитини закликає виконувати ряд стратегічних дій на законодавчому та адміністративному рівнях, дотримуючись та виконуючи при цьому запобіжні заходи:

1. Країнам - учасницям необхідно прийняти та оновити національне законодавство згідно з міжнародними стандартами в області прав людини та дитини, в контексті з розвитком та поширенням цифрових технологій;
2. Національні стратегії, дотичні до прав дітей, неодмінно повинні торкатися питань цифрового середовища, виконувати заходи щодо механізмів та контролю захисту дітей від ризиків кіберагресії та дій сексуального характеру.
3. Для контролю за цифровим середовищем, назначити державний орган для координації та регулювання політики, вказівок та програм, дотичних до прав дитини, між центральними та місцевими органами влади.
4. Необхідно виділяти державні ресурси для підтримання та розвитку програм, виконання законодавства, спрямованих на здійснення прав дитини в цифровому середовищі та контроль використаних коштів.
5. Регулярно збирати та оновлювати данні, проводити дослідження, щодо впливу та наслідків цифрового середовища на життя дітей, аналіз його впливу на права дітей; приймати та розслідувати скарги дітей, після чого приймати необхідні заходи.
6. Треба співпрацювати з пересічними громадянами: розповсюджувати інформацію та проводити заходи направлені на обізнаність з приводу прав людини та дитини в цифровому середовищі; проводити спеціальну підготовку для спеціалістів працюючих з дітьми, а також в технологічній сфері.
7. Дотримання комерційними та некомерційними організаціями, що тісно пов’язані з правами дітей в цифровому середовищі, законодавства та умов надання послуг що пов’язані з правами дітей; моніторинг дотримання цих законів та правил незалежними державними органами.
8. Виконувати контроль комерційної реклами та маркетингу, призначеного для дітей, в першу чергу спираючись на їх інтереси та недискримінацію; заборонити прямий та непрямий нейромаркетинг, аналіз емоцій, таргетинг в комерційних цілях.
9. Забезпечити громадян (дітей) інформацією, з приводу правового захисту в разі правопорушень в цифровому середовищі; забезпечити прозорість розслідувань та надати дітям достовірну інформацію з приводу правового захисту, спираючись на розуміння формулювань. [2]

Таким чином, цифрове середовище - це інноваційний простір, який потребує моніторингу та правового регулювання. Дітям необхідно допомагати розуміти свої права, в цьому їм повинні допомагати батьки, вчителі, викладачі, адже вони першочергове джерело інформації для молодого покоління. Політика країн світу повинна бути спрямована на прийняття законів в сфері захисту прав дітей в цифровому просторі та перевірку їх дотримання. В сучасному світі глобальна мережа – це не тільки необхідний інструмент для отримання освіти, підтримання свого хобі, розвиток молодих бізнесів, активного відпочинку та знаходження інформації для досягання своїх цілей, а також і джерело небезпек.

Список використаних джерел:

1. The State of the world`s children 2017: children in a digital world. URL: https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2017
2. General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment. URL: https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation
3. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

УДК 342.9:004.738

Сирко І.В.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ: ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У наш час Інтернет є важливим джерелом інформації та способом комунікації. У зв'язку з останніми подіями в країні, більшість свого часу діти проводять в Інтернеті, так як освітній процес відбувається безпосередньо в онлайн форматі. Але не весь контент, що міститься в Інтернеті є безпечним та може нести певні ризики для здоров'я, розвитку та благополуччя дітей. До такого типу інформації можна віднести: зображення та популяризація насильства та нанесення собі ушкоджень, зокрема, самогубств; принизливі, дискримінаційні або расистські вирази або заклик до такої поведінки; реклама, контент для дорослих; залякування, переслідування та інші форми утисків, розповсюдження без отримання згоди сексуальних зображень, шантаж, висловлювання ненависті, хакерство, азартні ігри, незаконне завантаження або інші порушення прав інтелектуальної власності та інше. Право дитини на безпеку та захист, в тому числі під час використання мережі Інтернет, є базовим та гарантує можливість її розвитку та успішної самореалізації. Діти мають право отримувати підтримку у використанні цифрового середовища, поважаючи права та гідність дітей та інших осіб.[1] Зусилля з метою дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі повинні ґрунтуватися на надійних та актуальних даних. Хоча таких даних не завжди достатньо, в основі цього посібника лежать найкращі наявні свідчення та експертні знання. Попри те, що цифрове середовище продовжує впроваджувати інновації та розвиватися, багато результатів досліджень залишаються досить стабільними та слугують розумною основою для розроблення політики та практики. Наприклад, основними п'ятьма висновками мережі з 33 країн «EU Kids Online» у 2014 році були такі:

1. Що більше дітей користуються Інтернетом, то більше цифрових навичок вони набувають, і вище підіймаються «сходами онлайн-можливостей» для здобуття переваги.

2. Далеко не все користування інтернетом корисне: ймовірність отримання користі для дитини залежить від її віку, статі та соціально-економічного статусу, від того, як її підтримують батьки, та від позитивного контенту, доступного для неї.

3. Користування, навички та можливості дітей також пов'язані з ризиками в інтернеті; що більше таких, то більше ризику шкоди; отже, зі збільшенням користування інтернетом потрібно дедалі більше зусиль, щоб запобігти зростанню ризику.

4. Не всі ризики призводять до шкоди: ймовірність того, що дитина засмутиться або їй завдадуть шкоди через інтернет, частково залежить від її віку, статі та соціально-економічного статусу, а також від її стійкості та ресурсів, щоб впоратися з тим, що відбувається в інтернеті.

5. Також важливу роль відіграють батьки, школа та однолітки, а також національне регулювання, забезпечення контентом, культурні цінності та система освіти.

Проблема полягає в тому, що наявні факти зазвичай більше змальовують досвід старших дітей у багатших країнах – і вони не завжди актуальні. Однак продовжують проводитися нові дослідження, і науково-експериментальні дані розширюються.[2] Для цілей Національної стратегії під поняттям «цифрове середовище» розуміється таке, що охоплює інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), включаючи Інтернет, мобільні та пов'язані з ними технології та пристрої, а також цифрові мережі, бази даних, контент та послуги. Метою Національної стратегії захисту дітей в цифровому середовищі є забезпечення прав і свобод дитини, її захист від будь-яких форм насильства, експлуатації та зловживань в цифровому середовищі. Національна стратегія визначає такі стратегічні, операційні цілі та завдання реалізації:

Стратегічна ціль 1. Суспільство свідоме та підтримує безпеку цифрового середовища для дітей. Завдання: запровадити в закладах освіти сучасні навчальні програми щодо безпечного використання мережі Інтернет, цифрової та медіаграмотності; запровадити сучасні освітні технології під час викладу навчальних програм з цифрової та медіаграмотності; залучити дітей до інформаційно-просвітницьких кампаній; налагодити міжсекторальну співпрацю задля ефективної профілактики.

Стратегічна ціль 2. Використання мережі Інтернет під час освітнього процесу та в повсякденному житті дитини є безпечним та захищеним. Завдання: створити нормативно-правову базу, що регулює питання фільтрації контенту, доступного дитині в мережі Інтернет та в повсякденному житті; розробити технічні рішення для забезпечення контентної фільтрації в мережі Інтернет на різних рівнях функціонування мережі Інтернет; створити електронну базу даних доступних технічних рішень для забезпечення контентної фільтрації в мережі Інтернет користувачам в Україні для використання на персональних електронних пристроях, вдома, на роботі, в закладах освіти тощо; запровадити використання систем батьківського контролю мобільної мережі Інтернет для блокування забороненого контенту; запровадити застосування технічних рішень для забезпечення контентної фільтрації в мережі Інтернет, доступної для дитини, під час освітньої процесу; запровадження операторами, провайдерами послуг мережі Інтернет технічних рішень для забезпечення контентної фільтрації в мережі Інтернет.

Стратегічна ціль 3. За злочини проти дітей, скоєні в мережі Інтернет, або намір їх вчинення передбачена відповідальність. Завдання: створити нормативно-правову базу, що регулює відповідальності за вчинення чи намір вчинення злочинів проти дитини в мережі

Інтернеті; запровадити навчання для прокурорів, суддів щодо процедур притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти дітей в мережі Інтернеті.

Стратегічна ціль 4. Батьки, постраждалі діти та діти-свідки злочинів, скоєних в мережі Інтернет, отримують необхідну допомогу. Попередження потрапляння дітей в небезпечні ситуації та вчасне виявлення таких випадків сприяє позитивному спілкуванню між родиною та закладом освіти.

Батькам під час комунікації з дитиною варто, зокрема: 1.говорити з дитиною про безпеку в інтернеті та допомагати розвивати критичне мислення, вчити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його результати; 2.будувати відкриті та довірливі стосунки з дитиною; 3.формувати корисні звички використання ґаджетів та цифрового середовища та підвищувати самооцінку дитини, дозволяти дитині самостійно робити вибір і бути відповідальною за це; 4.заохочувати користуватися ґаджетами в зонах видимості дорослих; 5.встановлювати часові межі користування ґаджетами та контролювати додатки, ігри, вебсайти та соціальні мережі, якими користується дитина, та їх відповідність віку дитини; 6.бути уважними до ознак страху чи тривоги, зміни поведінки, режиму сну та апетиту.

У разі виявлення, що дитина стала жертвою будь-яких проявів насильства, експлуатації, вербування або маніпуляцій у цифровому просторі, варто одразу звертатися до Національної поліції України та надіслати повідомлення про правопорушення до департаменту кіберполіції Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1.Міністерство цифрової трансформації України: проєкт “Національна стратегія захисту дітей в цифровому середовищі на 2021-2026 роки”. https://thedigital .gov.ua/ storage/ uploads/files/normative_document/2020/1B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%.pdf
2.”Посібник з питань прав дитини в цифровому середовищі для органів державної влади”- Рада Європи. https://rm.coe.int/prems-091920-gbr-2576-it-handbook-ukr-web/1680a2dbeb
3.Міністерство освіти і науки України: Безпека дітей у цифровому просторі. https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-ditej-u-cifrovomu-prostori-mon-nadaye-rekomendaciyi-dlya-pedagogichnih-pracivnikiv-ta-batkiv

УДК 342.9:004.738

Сова М.А.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Корнякова Т.В.**
д.ю.н, професор,
завідуюча кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА СПІВРОБІТНИЦТВО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В сучасному цифровому віці, діти стикаються з новими викликами та можливостями, які надає швидко розвиваючийся інтернет-простір. В цьому контексті важливим є розуміння,

що права дитини мають бути гарантовані не лише в офлайн-середовищі, але й у віртуальному світі. Забезпечення цих прав у цифровому середовищі вимагає глобального підходу та міжнародного співробітництва. Міжнародне право в цій сфері виступає як ключовий інструмент у визначенні стандартів та норм, які забезпечують безпеку, приватність та розвиток дітей в інтернеті. Крім того, враховуючи глобальний характер цифрового простору, міжнародне співробітництво стає важливим елементом для вирішення спільних викликів та впровадження ефективних заходів.

За результатами дослідження ключових компетентностей безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, проведеному у 2016 році: 70 % опитаних підлітків зазначили, що для перебування в мережі Інтернет використовують мобільний телефон/смартфон/планшет, 54 % опитаних зазначили, що використовують Інтернет по 4-6 год протягом дня, що актуалізує питання формування ключових компетентностей безпечної поведінки в онлайн-просторі. 72 % опитаних підлітків зазначили, що їхні батьки проводять в онлайнмережі по 1-3 год протягом дня, що засвідчує необхідність відповідних компетентностей і для дорослих, які відповідають за безпеку власних дітей, особливо з огляду на те, що 43 % опитаних підлітків відзначають отримання інформації стосовно загроз в Інтернеті саме від батьків, 50 % – від викладачів, що актуалізує питання медіа та цифрової грамотності педагогічних працівників; 23 % респондентів відзначили, що батьки застосовують обмеження часу користування Інтернетом як основний запобіжний захід щодо існуючих загроз в Інтернеті; лише для 17 % респондентів батьки використовують фільтри та програми, які блокують небажаний контент, що свідчить про необізнаність батьків щодо технічних рішень фільтрації контенту або про їх недоступність чи недостатню ефективність; лише 12 % респондентів відзначили, що обговорюють з батьками та критично оцінюють зміст контенту, публікацій у соціальних мережах; 55 % опитаних підлітків зазначили, що не отримують жодної підтримки від батьків щодо безпечного користування Інтернетом, а це свідчить про необізнаність батьків щодо загрози для дитини в цифровому середовищі. [1, с. 4]

Вперше застосування поняття прав людини до управління мережею Інтернет відбулось під час Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства в Женеві в 2003 році та отримало широке схвалення на Туніській зустрічі в 2005 році. На III Форумі з управління Інтернетом в Хайдарабаді (Індія) у 2008 році учасники одностайно дійшли висновку, що розвиток прав людини і принципи для 2 розвитку мережі Інтернет тісно пов’язані та повинні забезпечувати онлайн середовище, яке підтримує права людини. Міжнародні та європейські документи та стандарти встановлюють зобов’язання для держав-членів Ради Європи, членом якої Україна є з 1995 року. У 2011 році Комітет Міністрів Ради Європи в Декларації про принципи управління Інтернетом підкреслив своє бачення Інтернету, орієнтованого на людину й побудованого на засадах поваги до прав людини. У 2012 році Комітет Міністрів Ради Європи створив Комітет експертів із прав Інтернет-користувачів, завданням якого стало «не створення нових прав людини, а дослідження можливості застосування вже існуючих прав до Інтернету». Рада Європи в Керівництві з прав людини для Інтернет-користувачів також наголошує, що діти та молодь мають право на особливий захист і допомогу при роботі в Інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від Інтернет-загроз, та вони повинні бути під особливим захистом від перешкод для свого фізичного, психічного й морального благополуччя, у тому числі, від сексуальної експлуатації та наруги в Інтернеті й інших форм кіберзлочинності У 2014 році Комітет Міністрів Ради Європи приймає Рекомендацію CM / Rec (2014) 6, в яких зазначив,

що держави-члени зобов'язані забезпечити для всіх права людини та основні свободи, закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини. Це зобов'язання також діє в контексті використання Інтернету. У Рекомендації підкреслюється, що існуючі права людини та основні свободи рівною мірою відносяться як до оффлайн, так і до онлайн. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення їх прав людини та основних свобод при роботі в Інтернеті. В рекомендаціях Ради Європи CM/Rec (2018)7 державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі, ухвалених 4 липня 2018 року зазначається, зокрема, про: зобов'язання держав-членів забезпечити кожній дитині всі права, закріплені в Конвенції ООН про права дитини, в Конвенції про захист прав людини та основних свобод та їх протоколи, і ці права повинні поважатися, захищатись і виконуватися, оскільки цифрові технології продовжують розвиватися; обов'язки та зобов'язання, взяті в рамках інших відповідних міжнародних та європейських конвенцій, таких як Європейська соціальна хартія, Конвенція про захист фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних, Конвенція про кіберзлочинність та Додатковий протокол до неї про криміналізацію актів расистського та ксенофобського характеру, здійснених через комп'ютерні системи, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Конвенція про запобігання та протидію насильству проти жінок та насильству в сім'ї; Стратегію Ради Європи про права дитини (на 2016-2021 роки), яка визначила права дитини в цифровому середовищі як один із пріоритетних напрямків та Стратегію управління Інтернет Ради Європи (на 2016-2019 роки), 3 згідно з якими Інтернет повинен бути безпечним, надійним, відкритим та сприятливим середовищем для всіх, включаючи дітей, без дискримінації. Попри наявність міжнародних нормативно-правових актів, що виступають регуляторами відносин в мережі Інтернет та захисту прав дитини, в Україні ця сфера залишається не врегульованою на законодавчому рівні та не передбачає будь-якої відповідальності за злочини або намір їх вчинення в мережі Інтернет [2, с. 2]

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія з захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року.https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/.pdf
2. Національна стратегія захисту дітей в цифровому середовищі на 2021 – 2026 роки. https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document.pdf

УДК 343. 9 (043.2)

Сподинець Д.Р.
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Литвин О.П.**
Кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЮРИДИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ІНТЕРВ'ЮВАННЯ

Надання консультацій – це юридичний обов'язок багатьох юридичних професій. Від консультаційних послуг нерідко залежить доля громадян, особливо якщо вони не мають юридичної освіти і повністю довіряють юристові, тому якість консультування є важливою умовою його надання.

Суть юридичного консультування полягає в наданні роз'яснень, висновків, порад, розумінні проблеми та способів її вирішення. При цьому консультант залишає за клієнтом можливість прийняття рішення. У замовника залишається право прийняти або відхилити пропозицію, отриману в результаті консультування [1, с. 1].

На основі даної інформації основними завданнями консультування можна назвати: 1) надання клієнтові вичерпної юридичної інформації; 2) пояснення клієнтові всіх можливих варіантів вирішення його проблеми; узгодження особистих інтересів клієнтів з юридичними нормами, пояснення можливих правових та неправових наслідків кожного з варіантів рішення; 3) активізація діяльності клієнтів на пошук правового виходу із складної життєвої ситуації; 4) допомога клієнтові у виборі найбільш прийнятного для нього варіанту рішення; 5) подолання обмежень обізнаності у законодавчій сфері та освоєння нових правових поглядів на власну життєву ситуацію; 6) професійні підтримка і порада, правова перебудова ієрархії цінностей; 7) допомога клієнтові у втіленні обраного варіанту рішення шляхом визначення стратегії і тактики юридичних дій і виконання їх в інтересах клієнта; 8) юридична допомога та підтримка у розв'язанні гострих життєвих проблем [2, с. 3].

На жаль, зараз юридичне консультування полягає переважно у ознайомленні клієнтів із нормативно-правовими актами і матеріалами судової практики. Для ефективного консультування алгоритм дій повинен виглядати таким чином:

— з'ясування мети клієнта в поставленому правовому питанні;
— з'ясування інформації щодо предмета консультування, перевірка фактичних даних;
— аналіз представлених клієнтом вихідних даних;
— обґрунтування пропозицій, які допоможуть досягти мети клієнта [1, с. 2].

Л.О. Воскобітова пропонує нам більш детальну, п'ятиетапну технологію консультування:

1. підготовчий етап, мета якого полягає у підготовці до консультування. Така підготовка є обов'язковим перехідним етапом між інтерв'юванням і консультуванням (резюмування та узагальнення інформації, отриманої у процесі інтерв'ю; уточнення та з'ясування тексту законів і змісту правових норм, з яких правник обирає потрібні відповідно до вимог

клієнта; визначення можливих процедур з реалізації правових норм відповідно до ситуації клієнта, необхідні дії та зусилля; з'ясування можливих метеріальних, часових та інших витрат; вибір доцільної форми майбутньої консультації (усна чи письмова));

2. організаційний етап, що передбачає зустріч з клієнтом і роз'яснення порядку проведення консультації (формування психологічної та організаційної основи консультування, зустріч з клієнтом та встановлення з ним необхідного для консультування контакту з урахуванням отриманих в ході інтерв'ю уявлень про клієнта, визначення порядку проведення консультації, з'ясування можливих часових витрат з боку юриста і клієнта, встановлення порядку обговорення питань та варіантів рішення проблеми);
3. роз'яснювально-прогнозувальний етап, який є найбільш важливим. Його мета полягає у роз'ясненні клієнту можливих варіантів рішення проблеми і аналіз можливих наслідків кожного з них (консультант розкриває клієнту всі можливі варіанти рішення проблеми, попереджає клієнта про можливі невдачі, прогнозує можливі наслідки; клієнт може повідомляти юристові невідомі йому факти) ;
4. етап вибору оптимального варіанту рішення (клієнт обирає найбільш прийнятний для нього варіант рішення з тих варіантів, які запропонував йому консультант; юрист повторно роз'яснює клієнтові сутність і наслідки обраного ним варіанту, з'ясовує готовність клієнта до більших витрат або втрат, пропонує клієнтові поділитися баченням реалізації обраного ним варіанту та можливих результатів);
5. завершальний етап, що передбачає визначення стратегії і тактики реалізації прийнятого рішення (чітке визначення необхідних дій і розподіл обов'язків між юристом та клієнтом, обговорення питання та пропозиції зі складання необхідних юридичних документів)[2, с. 4].

За характером взаємодії з клієнтом консультування має ряд відмінностей від інтерв'ювання, пов'язаних із цілями, розподілом комунікативних ролей, характером передачі інформації, а також вимогами до організації консультативного діалогу [2, с. 6].

Так, метою інтерв'ювання є отримання від клієнта найбільш повної інформації правового характеру, яка допоможе вирішити його проблему, а метою консультування є надання клієнтові вичерпної інформації з його питання, тлумачення всіх можливих варіантів рішення проблеми та їх наслідків, допомога клієнтові у здійсненні вибору найбільш прийнятного варіанту вирішення його проблеми тощо; під час інтерв'ювання активна комунікативна роль належить клієнтові, а під час консультування – юристові; інтерв'ювання передбачає надання інформації клієнтом юристові, а консультування – надання інформації юристом клієнтові; інтерв'ювання вимагає клієнта повідомити правнику про свої проблеми і правдиво викласти всю юридично значиму інформацію, а процес надання консультацій вимагає від юриста надати клієнтові всю необхідну йому інформацію про правові аспекти його проблеми; важливу роль в інтерв'юванні має уміння правника встановити контакт з клієнтом, а консультування важливою комунікативною навичкою юриста зазначає уміння залучити клієнта до діалогу та уміння перевіряти розуміння клієнтом пояснень консультанта [2, с. 3].

Список використаних джерел:

1. Тур О. Т. Фактори, які визначають юридичних консультацій //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспуденція. 2016. С. 112-113
2. Василенко М. Є. Структурогенез професійних особливостей юридичного консультування //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспуденція. 2013. С. 22-25

УДК 376.9:355

Тарасенко Д. С.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: **Бахметьєва А. М**.
канд. наук із соц. ком.,
доц. кафедри масової та міжнародної комунікації
Дніпровський національний університет імені ОлесяГончара
м. Дніпро, Україна

ПРАВА ДИТИНИ В МЕДІА ВОЄННОЇ ДОБИ: ТЕМАТИЧНИЙ І ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Від початку повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року права дітей на життя, бути разом з родиною, на здоров'я, на особистий розвиток, на піклування та захист були порушені. Війна – це час, коли треба особливо ретельно приділяти увагу висвітленню будь-якої інформації, особливо коли йдеться про безпеку і захист прав дітей.

Сьогодні права дітей регулюються: Конвенцією ООН про права дитини [8], Законом України «Про охорону дитинства» [6], «Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей» [9] Міжнародної федерації журналістів (затверджені на конгресі МФЖ 2001 р.), Пам'яткою для журналістів, які працюють над сюжетами про дітей у збройному конфлікті (ЮНІСЕФ Україна, 2014) [9], тощо.

Зокрема регламентуються такі аспекти: право на безпеку; право на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку; право на розвиток; право на конфіденційність; право на недоторканість; право на захист від психічного та фізичного насильства.

Попри те, що права дитини в умовах війни та збройних конфліктів регламентуються низкою як міжнародних, так і українських законодавчих актів, в українських медіа багато матеріалів, які порушують права дітей та неповнолітніх.

Наразі український інформаційний простір переповнений воєнною тематикою: подіями, аналізом, проблемами та результатами, куди входять й інформаційні меседжі, що стосуються дітей.

Оприлюднена інформація, яка порушує права дітей, класифікується за такими ознаками: особисті дані (зазначення персональних даних дитини чи її родини); візуальна складова (розміщення фото- відеоматеріалів з обличчям дитини); деталізація фактів (детальний та чіткий опис події за участі дитини); викривлення інформації (поширення інформації, яка є образливою або дискримінаційною щодо дітей певної групи. Це може призвести до того, що ці діти будуть відчувати себе в небезпеці або будуть піддані дискримінації).

Найпоширенішим порушенням прав дітей під час війни в українських меді є саме візуальна складова інформаційних повідомлень. Часто ЗМІ надають фото та відео матеріали з обличчями неповнолітніх. Це можуть бути фото з мітингів, особисті фото, або навіть фотографії або відео, на яких видно загиблих або поранених дітей. Такі візуальні матеріали можуть бути травмуючими для постраждалих, а також для дітей, які побачать таку

інформацію. Крім того, такого виду публікації часто використовуються країною-агресором для викривлення фактажу та дійсності новиннєвого повідомлення.

Прикладом такого порушення є новина «Ну і помру, яка різниця!». В Авдіївці евакуювали хлопчика, чиї опікуни не хотіли виїжджати» ресурсу Телеграф від 8 лютого 2023 року [2].

Порушення повідомлення: емоційний заголовок; зображення обличчя малолітньої дитини (зображення обличчя опікуна заблюрене); використання особистої інформації (ім'я, місце проживання, клас, місце подальшого перебування).

В частині 1 статті 21 Закону України «Про інформацію» йдеться про збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Хоча саме питання щодо фото- і відеозйомки та використання візуальної складової дітей окремо законодавством України не врегульовано, згоду на фото- чи відеозйомку мають надавати батьки [6]. Однак, навіть якщо батьки або опікуни надали право на фільмування дитини та подальшого використовування цих матеріалів у свої роботі, журналістам необхідно усвідомити усю подальшу небезпеку, яку може спричинити повідомлення на дитину. Ще одне порушення, яким нехтують ЗМІ в своїх матеріалах – статистичні дані. Сюди може входити інформація про кількість постраждалих або загиблих дітей під час війни. В таких новинах часто згадують про місце влучання та про подальшу допомогу постраждали. Так, наприклад, у новині від 20 серпня 2023 року «В Україні зросла кількість загиблих та постраждалих внаслідок війни дітей» - Суспільне [1], згадується вік дівчинки, яка була поранена в наслідок обстрілу Чернігова, та вказали куди була направлена на лікування. Така інформація може наражати на подальшу небезпеку захисту дитини.

Викрадення. Не меншою проблемою є новини про викрадення та депортацію українських дітей на територію російської федерації. Такі матеріали часто містять візуальну складову. Їх опорною новиннєвою точкою для створення повідомлень стає інформація з соціальних мереж.

Порушення в таких повідомленнях:

- поширення інформації про дітей (фото- відеоматеріали, особисті дані дітей, які були депортовані до Росії);
- поширення неперевіреної інформації (подання викривленої інформації може призвести до того, що діти будуть відчувати себе в небезпеці або будуть піддані дискримінації);
- надмірна емоційність (така подача може стати травмуючою для дітей, які читають цю новину).

Також в таких новинах йдеться про дітей сиріт, чиї батьки загинули внаслідок нападу країни агресора.

Прикладом тут може слугувати новина від 22 вересня 2023 року «Мою маму вбили. Мене викрали». Що українські діти розповіли у Гаазі» - ВВС.Україна [4].

Сьогодні діє новий Закон України «Про медіа», в статті 42 якого йдеться про захист дітей та обмежує поширення матеріалів, які можуть становити загрозу захисту дітей та їх фізичному та ментальному здоров'ю [5].

Крім того, в пам'ятці для журналістів від ЮНІСЕФ, котрі працюють з потерпілими дітьми під час воєнних конфліктів йдеться, в першу чергу, про безпеку дітей. Для цього необхідно вжити низку заходів, пріоритетом яких є забезпечення конфіденційності, як для батьків, так й для неповнолітніх [3].

Також, важливо усвідомлювати травмуючий досвід, отриманий при певних подіях. Тут необхідно будувати діалог помірно, уникаючи тригерних точок минулого, аби не завдати ще більшої психологічної шкоди дитині.

Список використаних джерел:

1. Анастасія Ізвощікова. В Україні зросла кількість загиблих та постраждалих внаслідок війни дітей. URL: https://suspilne.media/554565-v-ukraini-zrosla-kilkist-zagiblih-ta-postrazdalih-vnaslidok-vijni-ditej/
2. Влад Пєрязєв. «Ну і помру, яка різниця!» В Авдіївці евакуювали хлопчика, чиї опікуни не хотіли виїжджати. URL: https://telegraf.com.ua/ukr/obshhestvo/2023-02-08/5778495-nu-i-pomru-yaka-riznitsya-v-avdiivtsi-evakuyuvali-khlopchika-chii-opikuni-ne-khotili-viizhdzhati
3. Дзьомба Наталія. Правові, етичні норми журналістики. Права дитини та обов'язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/aug/17797/19_0.pdf
4. Діана Куришко. «Мою маму вбили. Мене викрали». Що українські діти розповіли у Гаазі. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c97nzq5dw1yo
5. Закон України «Про медіа». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text
6. Закон України «Про охорону дитинства». URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/2402-14#Text
7. Законодавчі обмеження щодо проведення фото та відеозйомки під час воєнного стану. URL: https://info.eo.gov.ua/bezpechne-osvtn-seredovishche/nformatsyna-bezpeka-v-umovakh-vonnogo-stanu/zakonodavch-obmezhennya-shchodo-provedennya-foto-ta-vdeozyomki-pd-chas-vonnogo-stanu/
8. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
9. Міжнародна федерація журналістів (МФЖ). Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей // Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами / MediaWise; МГО "Інтерньюз Україна". – 2009. – С. 51–52. URL: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf

УДК 343.3:343.52

Хлівна М.А.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Смірнова І.О.**
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м.Дніпро,Україна

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Беззаперечно конституційні права та свободи громадянина чи громадянки України гарантуються і не можуть бути скасовані. Кожне право важливе і невід'ємне: права на вільний розвиток своєї особистості, право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, таємницю листування, недоторканність житла і т.д.. Забезпечення їх захисту є головним і першочерговим обов'язком держави.

Права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають сенс, зміст і застосування законів, діяльність виконавчої та законодавчої влади, органів місцевого самоврядування та дотримуються за допомогою гарантій правосуддя.

Запровадження воєнного стану в Україні, звичайно ж, значно ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Адже таке обмеження передбачає законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини, а також чинники, що унеможливлюють або ускладнюють їх реалізацію. [2, с. 3]

Особи які посягають на права та свободи відповідають в визначеному законом України порядку. Перелік санкцій, видів, саме в кожній сфері людського життя і так званих покарань для порушників Конституції України зазначені у :

1. Цивільному кодексі України
2. Кодексі України про адміністративні правопорушення
3. Кримінальному кодексі України
4. Митному кодексі України
5. Кримінально-процесуальному кодексі України
6. Господарському процесуальному кодексі України
7. Кодексі законів про працю України
8. Цивільному процесуальному кодексі України
9. Кодексі адміністративного судочинства України.

Також Україна не розділяє громадян і громадян з інвалідністю. Адже всі без виключення є рівними, а Україна толерантною і недискримінуючою державою. Захист всіх людей виявляється у створенні умов для забезпечення їхніх прав і можливостей на рівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті країни, котрі визначені у Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».[3] Їх захист також важливий і забезпечується в судовому або іншому порядку, встановленому законом.

Обов'язковим гарантом від держави в свою чергу є поліція, як орган виконавчої влади. Вона може досягти значних успіхів у сфері протидії порушенням Конституції лише тоді, коли буде створено атмосферу взаємоповаги і співпраці між органом поліції і населенням. Згідно із законом «Про Національну поліцію» поліція здійснює свою діяльність в міцній співпраці і взаємодії з населенням держави, із громадянами України на засадах партнерства, зважаючи на специфіку регіону і проблемами населених пунктів і районів.

Насправді вони порушуються кожного дня, і не про всі такі випадки нажаль є відомо органам які є виконавцями повноважень державної влади з забезпечення та захисту цих свобод і прав для кожного. Важливим є інформування про їх порушення до органів поліції чи самоврядування. Саме той тісний зв'язок з населенням, який має бути базисом у відносинах між державою і громадянином цієї ж держави. В першу чергу для захисту самих осіб так і для підвищення рівню запобігання правопорушенням.

Список використаних джерел:

1.Конституція України : URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. - 315 с.

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19

УДК 342.9:343.3

Шарамок К.
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Смірнова І.О.**
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м.Дніпро,Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАВОВА ПРАКТИКА

Захист прав дітей у воєнний період є однією з найважливіших глобальних питань, які вимагають нашої уваги та реакції. Війни та конфлікти, незалежно від їхнього масштабу та тривалості, завжди мають драматичний вплив на дітей, найбільш беззахисну та вразливу верству населення. У цьому контексті важливо розглянути міжнародні стандарти та правову практику, спрямовану на захист прав дітей у військових конфліктах та пошук шляхів покращення їхнього становища у складних умовах війни.

Слід зазначити основні міжнародні акти захисту прав людини - Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод, Конвенцію ООН про права дитини та ін. Статус дітей визначається Додатковим протоколом до Женевських конвенцій, а саме статтею 77: «Діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань.» [1]

Одним з основних актів, а саме Конвенцією про права дитини визначено: «Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними.». [2, ст. 38] Зокрема, вона забороняє використання дітей в збройних конфліктах та надає механізми для моніторингу та звітування про порушення прав дітей під час війни.

В українському законодавстві ці питання регулюються Законом України «Про охорону дитинства». Він містить норми та положення, спрямовані на захист прав та інтересів дітей в Україні, у тому числі під час дії воєнного стану та інших надзвичайних ситуацій. Закон встановлює важливі стандарти та принципи, що стосуються дитячих прав та благополуччя.

Отже, захист прав дітей у воєнний період є крайньою необхідністю та однією з найважливіших глобальних проблем. Воєнні конфлікти завжди мають негативний вплив на дітей, які є найбільш беззахисною та вразливою групою. Міжнародні стандарти та правова практика, такі як Конвенція про права дитини та Закон України "Про охорону дитинства," надають правову базу для захисту та підтримки дітей в умовах воєнних конфліктів та надзвичайних ситуацій. Вони засуджують використання дітей в збройних конфліктах, вимагають гуманітарної допомоги та реабілітації для постраждалих дітей, і надають інструменти для моніторингу та звітування про порушення їхніх прав.

Захист прав дітей у воєнний період вимагає спільних зусиль національних та міжнародних організацій, а також учасників конфліктів для забезпечення безпеки, добробуту та майбутнього всіх дітей, незалежно від обставин. Важливо розуміти, що ця тема залишається актуальною і вимагає постійного нагляду та дій для покращення становища дітей в умовах війни та конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) з поправками від 30.11.93 : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 30.11.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_911#Text .
2. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 20 листоп. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

РЕЗОЛЮЦІЯ

Всеукраїнської науково-практичної конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі» присвяченої річниці Конвенції ООН з прав дитини 23 листопада 2023 року у м. Дніпро

23 листопада 2023 року у м. Дніпро відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі» присвяченої річниці Конвенції ООН з прав дитини, ініціаторами та організаторами якої стали кафедра адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також факультет суспільних наук і міжнародних відносин ДНУ, факультет психології та спеціальної освіти ДНУ, факультет систем і засобів масової комунікації ДНУ, Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету, Дніпропетровська обласна організація Союзу юристів України.

Конференція зібрала більш ніж 100 представників організаційного комітету, наукових дослідників, представників юриспруденції, адвокатів та практикуючих правників. Метою форуму було представити сучасні наукові досягнення в галузі адміністративного права та процесу, інформаційного та фінансового права, кримінального права та процесу, кримінології, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності; міжнародного права та співробітництва у забезпеченні прав дитини у цифровому середовищі; правового регулювання реалізації та відстоювання прав дітей у кризових і надзвичайних ситуаціях; політики та стратегії у сфері захисту права дитини у цифровому середовищі; захисту та реалізації права дитини на підтримку і збереження ментального здоров'я в умовах воєнного стану; медіапрактик та медіанаратив міжособистісної комунікації у ювенальному середовищі; прикладних соціально-комунікаційних технологій та їх впливу на соціалізацію дитини.

Обговоривши широкий спектр питань щодо сучасних наукових досягнень у галузі права, висловлюємо свою подяку та прийняли наступну резолюцію:

1. Визнаємо важливість положень Конвенції ООН з прав дитини, закликаємо та наполягаємо на неухильному дотриманню зазначених положень, визначаємо високу актуальність щодо дотримання прав дитини в умовах цифрофізації. диджиталізації суспільних процесів.
2. Висловлюємо визнання учасникам конференції, які внесли вагомий внесок у розвиток правової науки та практики в Україні та за її межами.
3. Підкреслюємо важливість наукових ініціатив у галузі права та підтримуємо розвиток юридичної науки як серед науковців, так і в практичній сфері з метою виопрацювання спільних науково-практичних знань в сфері захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі.
4. Визначаємо, що учасники конференції зробили значний внесок у розширення наукових знань в галузі права. суспільних наук, психології та педагогіки.
5. Закликаємо учасників конференції внести свій внесок у подальший розвиток правової науки та практики, а також сприяти діалогу та співпраці як інструменту зміцнення миру та міжнаціонального взаєморозуміння.
6. Наголошуємо на окремих аспектах забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі, які були підтримані учасниками конференції:

- сьогодні право на життя і здоров'я дитини забезпечується кримінальним законодавством на загальних підставах з дорослими. Одним із напрямів кримінально-правового захисту, як уявляється, є забезпечення права дитини на безпеку у цифровому просторі, адже з появою різноманітних цифрових гаджетів і технологій означене питання

перейшло з категорії віртуальної загрози до реальної небезпеки. Серед деструктивних форм поведінки, пов'язаних із цифровими технологіями, найпоширенішими серед сучасних підлітків є зловживання Інтернетом та електронними пристроями і формування від них руйнівної залежності;

- визнаємо, що досвід використання у процесі медіаосвіти серед підлітків методів мобільного навчання продемострував їх неабиякий потенціал. Досліджено вплив мобільних застосункуів та іх вплив на стан захищеності прав дитини у цифровому середовищі. Закритий формат мережі убезпечує дитину від негативного впливу онлайнового середовища, спрощує модерацію, унеможливлює булінг і дозволяє підтримувати здоровий клімат серед учасників процесу мобільного навчання.

- обгрунтовано доцільність розробки та прийняття комплексної державної програми щодо запобігання поглиблення залежності дітей від цифрового середовища. Акцентовано про шкідливість "дешевого дофаміну", необхідності звернути увагу не скільки на засобах технічного контролю, а саме обмеження доступу до гаджетів, стільки на розвитку дитячого спорту та популярізації інших засобів, які здатні зберігати рівновагу в розвитку особистості дитини в цифровому середовищі;

- наголошено щодо питання про правовий статус фотографій, які використовуються для ідентифікації. При самостійному завантаженні фотографій в інтернет чи про фотозйомку у громадських місцях необхідним є дозвіл суб'єкта.

7. Зазначаємо, що обмін ідеями та досвідом, який відбувся під час конференції, сприяє збагаченню нашої професійної спільноти та розвитку правової науки.

8. Виражаємо вдячність організаторам конференції за їхню працю та підтримку, яка допомогла зробити цей захід успішним та продуктивним.

Ця резолюція відображає спільну думку учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі» присвяченої річниці Конвенції ООН з прав дитини.

Оргкомітет та учасники
Всеукраїнської науково-практичної конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі» присвяченої річниці Конвенції ООН з прав дитини

Видавництво та друкарня ПП «ЛІРА ЛТД»
Вул. Наукова, 5, м. Дніпро, 49107

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6042 від 26.02.2018.

dnipro.lira@gmail.com | +38 (067) 561-57-05 | lira.dp.ua

Замовлення № 5 від 16.01.2024.